

ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU

TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK

8

DERS KİTABI

Yazarlar

Sinan BAYDAR

Ferhat ÖZTÜRK

Editörler

Prof. Dr. Bünyamin KOCAOĞLU
Hakan DELİBALTA

Dil Uzmanı

Ülker YURTEN

Görsel Tasarım Uzmanları

Oktay GÜRBÜZ
Selahattin ACIGÖZ
Emine KARAMUKLU

Rehberlik Uzmanı

Anakız YÖRÜK

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl!
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden îlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmâhrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerâhamdan îlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif ERSOY

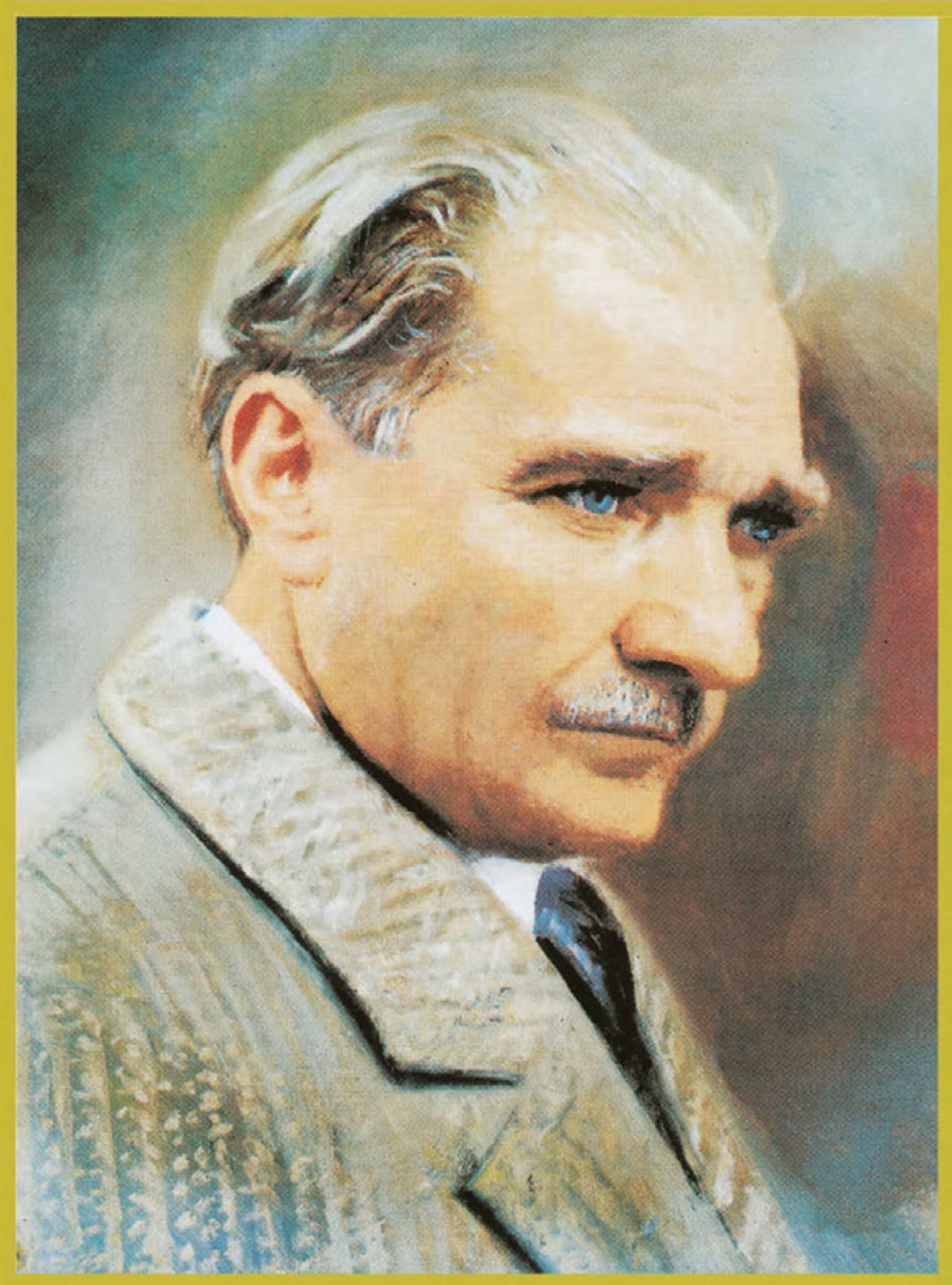
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal ATATÜRK

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İçindekiler

KİTABIMIZI TANIYALIM	12
1. ÜNİTE: BİR KAHRAMAN DOĞUYOR.....	13
1.1. UYANAN AVRUPA VE SARSILAN OSMANLI	16
1.1.1. Uyanan Avrupa	16
1.1.2. Sarsılan Osmanlı	17
1.2. MAVİ GÖZLÜ ÇOCUK: MUSTAFA	21
1.3. BUHRANLAR BÜYÜK KAHRAMANLAR DOĞURUR.....	25
1.4. ADIM ADIM LİDERLİĞE	27
1.4.1. Mustafa Kemal Görev Başında	27
1.4.2. Trablusgarp Savaşı: Garp Ocakları Sönerken	28
1.4.3. Balkan Savaşları: Bir Facianın Hikâyesi	30
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....	32
2. ÜNİTE: MİLLÎ UYANIŞ: BAĞIMSIZLIK YOLUNDA ATILAN ADIMLAR	35
2.1. I. DÜNYA SAVAŞI'NA YOL AÇAN GELİŞMELER	38
2.2. OSMANLI DEVLETİ'NİN SON SAVAŞI: I. DÜNYA SAVAŞI.....	39
2.2.1. Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girme Nedenleri	39
2.2.2. Osmanlı Devleti'nin Savaştığı Cepheler	41
2.2.2.1. Kafkas Cephesi	41
2.2.2.2. Kanal Cephesi.....	42
2.2.2.3. Çanakkale Cephesi	42
2.2.2.4. Hicaz-Yemen Cephesi	45
2.2.2.5. Irak Cephesi.....	46
2.2.2.6. Suriye Cephesi.....	46
2.2.3. Ermeni Sorunu	46
2.2.4. I. Dünya Savaşı'nın Sonu.....	48
2.3. İŞGAL YILLARINDA ANADOLU	49
2.4. CEMİYETLER VE KUVÂ-YI MİLLÎYE	52
2.4.1. Millî Cemiyetler	52
2.4.2. Azınlıklar Tarafından Kurulan Cemiyetler	53
2.4.3. Millî Varlığa Düşman Cemiyetler	53
2.4.4. Milletın Ordusu: Kuvâ-yı Millîye	53
2.5. İSTİKLAL YOLCULUĞU	54
2.5.1. Mustafa Kemal Samsun'da	54
2.5.2. Millî Şuur Uyanıyor: Havza Genelgesi.....	55

2.5.3. Bir İhtilal Bildirgesi: Amasya Genelgesi.....	56
2.5.4. İstiklal Meşalesi: Erzurum Kongresi.....	57
2.5.5. Millî İradenin Sesi: Sivas Kongresi	59
2.5.6. Temsil Heyetinin Zaferi: Amasya Görüşmeleri.....	60
2.5.7. Millî Mücadele'nin Sesi: İrade-i Millîye Gazetesi	61
2.6. MEBUSAN MECLİSİ'NİN TOPLANMASI VE MİSAK-I MİLLÎNİN KABULÜ	62
2.6.1. Millî Mücadele'nin Kalbi Ankara.....	62
2.6.2. Bir Millet'in Yemini: Misak-ı Millî (28 Ocak 1920).....	63
2.6.3. İstanbul'un İşgali ve Mebusan Meclisinin Dağıtılması	64
2.6.4. Büyük Millet Meclisinin Açılması.....	64
2.7. BÜYÜK MİLLET MECLİSİNE KARŞI ÇIKARILAN AYAKLANMALAR	66
2.8. GEÇERSİZ BİR ANTLAŞMA: SEVR ANTLAŞMASI.....	68
OKUMA PARÇASI	70
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....	72

3. ÜNİTE: MİLLÎ BİR DESTAN: YA İSTİKLAL YA ÖLÜM! 75

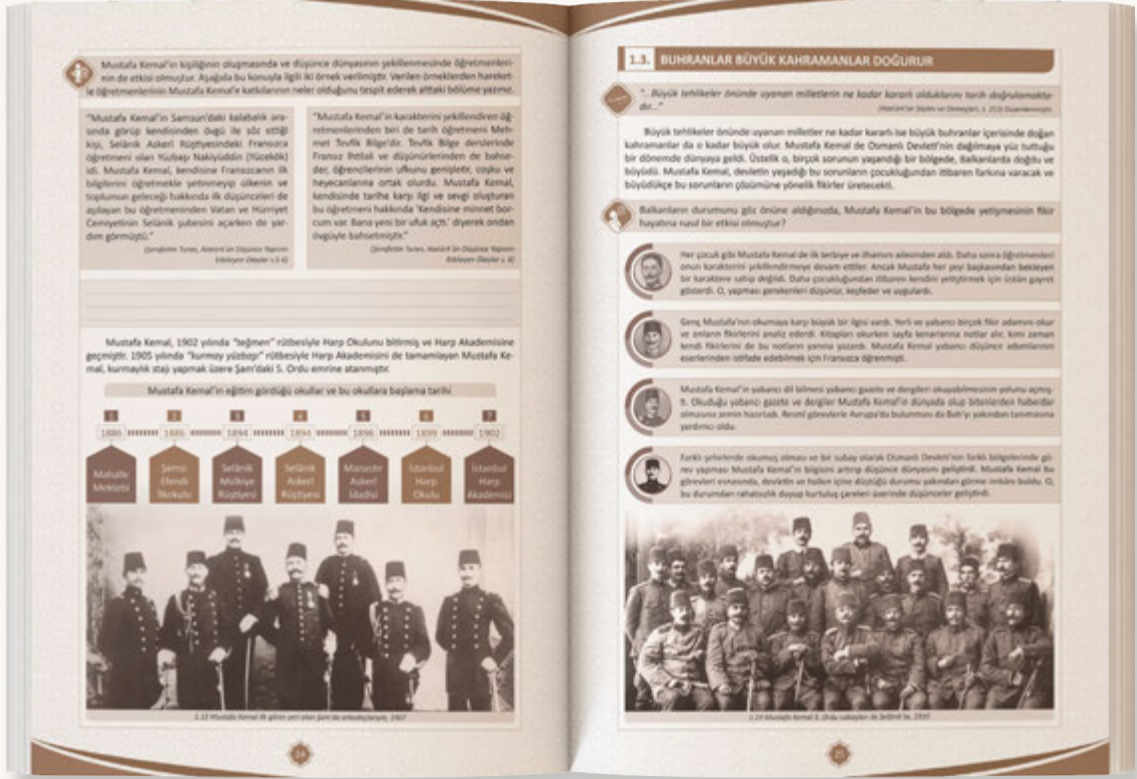
3.1. DOĞU VE GÜNEY CEPHELERİ.....	78
3.1.1. İlk Zafer Müjdesi: Doğu Cephesi.....	78
3.1.2. Anadolu'nun Güneyinde Millî Direniş	80
3.1.2.1. Maraş'ın Kahramanları.....	80
3.1.2.2. Urfa'nın Şanlı Yiğitleri.....	81
3.1.2.3. Antep'in Gazileri	82
3.2. BATI CEPHESİ	83
3.2.1. Kuvâ-yı Millîye'den Düzenli Orduya	83
3.2.2. I. İnönü Muharebesi.....	84
3.2.3. I. İnönü Muharebesi'nden Sonra Yaşanan Gelişmeler.....	85
3.2.3.1. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu.....	85
3.2.3.2. İstiklal ve İstikbalin Marşı: İstiklal Marşı.....	86
3.2.3.3. Londra Konferansı	86
3.2.3.4. Türk-Afgan Dostluk ve İş Birliği Antlaşması	88
3.2.3.5. Moskova Antlaşması	88
3.2.4. Makûs Talih Değişiyor: II. İnönü Muharebesi	89
3.2.5. Kütahya - Eskişehir Muharebeleri	92
3.3. MAARİF KONGRESİ	92
3.4. MİLLÎ MÜCADELE, MİLLÎ SEFERBERLİK: TEKALİF-İ MİLLÎYE	93
3.5. DİRENİŞTEN DİRİLİŞE: SAKARYA'DAN BÜYÜK TAARRUZ'A	94
3.5.1. Sakarya Meydan Muharebesi.....	94
3.5.2. Sakarya Meydan Muharebesi'nden Sonra Yaşanan Gelişmeler	96

3.5.3. Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi	97
3.5.4. Mudanya Ateşkes Antlaşması.....	99
3.6. TÜRKİYE’NİN TAPU SENEDİ: LOZAN ANTLAŞMASI	100
3.7. SANAT VE EDEBİYAT ESERLERİNDE MİLLÎ MÜCADELE.....	103
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....	104
4. ÜNİTE: ATATÜRKÇÜLÜK VE ÇAĞDAŞLAŞAN TÜRKİYE.....	107
4.1. ATATÜRK İLKELERİ	110
4.1.1. Cumhuriyetçilik	110
4.1.2. Milliyetçilik	110
4.1.3. Halkçılık	111
4.1.4. Devletçilik.....	111
4.1.5. Laiklik	112
4.1.6. İnkılapçılık	112
4.2. SİYASİ ALANDAKİ GELİŞMELER.....	113
4.2.1. Saltanatın Kaldırılması	113
4.2.2. Ankara’nın Başkent İlan Edilmesi.....	113
4.2.3. Cumhuriyet’in İlanı.....	114
4.2.4. Halifeliğin Kaldırılması	115
4.2.5. 1924 Anayasası’nın Kabulü.....	115
4.3. HUKUK ALANINDAKİ GELİŞMELER	116
4.3.1. Hukuk Sistemindeki Karışıklığa Son	116
4.3.2. Medeni Kanun’un Kabulü	117
4.4. EĞİTİM VE KÜLTÜR ALANINDAKİ GELİŞMELER	118
4.4.1. Tevhid-i Tedrisat Kanunu	118
4.4.2. Harf İnkılabı ve Millet Mektepleri	119
4.4.3. Türk Tarih Kurumu	120
4.4.4. Türk Dil Kurumu.....	121
4.4.5. Üniversite Reformu	122
4.4.6. Güzel Sanatlar ve Spordaki Gelişmeler.....	123
4.5. TOPLUMSAL ALANDAKİ GELİŞMELER	124
4.5.1. Şapka Kanunu ve Kıyafette Değişim.....	124
4.5.2. Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması	125
4.5.3. Takvim, Saat ve Ölçülerde Değişim.....	125
4.5.4. Soyadı Kanunu.....	126
4.5.5. Modern Türk Kadını.....	126
4.6. EKONOMİ ALANINDAKİ GELİŞMELER.....	128
4.6.1. Türkiye İktisat Kongresi ve Millî Üretim Seferberliği.....	128

4.6.2. Tarım Alanında Yapılan Çalışmalar	129
4.6.3. Sanayi ve Ticaret Alanında Yapılan Çalışmalar.....	129
4.6.4. Denizcilik Alanında Yapılan Çalışmalar	130
4.7. SAĞLIK ALANINDAKİ GELİŞMELER	131
4.8. İLELEBET CUMHURİYET	132
4.8.1. Bir Devrin Tanığı: Nutuk	132
4.8.2. Onuncu Yıl Nutku.....	132
4.8.3. Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi.....	133
4.8.4. Cumhuriyet Gençlere Emanet.....	134
4.9. ATATÜRK İLKE VE İNKILAPLARININ TEMEL ESASLARI	135
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....	136
5. ÜNİTE: DEMOKRATİKLEŞME ÇABALARI	139
5.1. DEMOKRATİKLEŞME YOLUNDA ATILAN ADIMLAR	142
5.1.1. Güçlü Demokrasi, Güçlü Devlet.....	142
5.1.2. Cumhuriyet Halk Fırkası	143
5.1.3. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası	143
5.1.4. Serbest Cumhuriyet Fırkası	145
5.2. MUSTAFA KEMAL'E SUİKAST GİRİŞİMİ	146
5.3. TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NE YÖNELİK TEHDİTLER.....	148
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....	150
6. ÜNİTE: ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI	151
6.1. TÜRK DIŞ POLİTİKASININ TEMEL İLKELERİ	153
6.2. DIŞ POLİTİKADA YAŞANAN GELİŞMELER.....	156
6.2.1. Yabancı Okullar Sorunu	157
6.2.2. Dış Borçlar Sorunu.....	158
6.2.3. Musul Sorunu	159
6.2.4. Nüfus Mübadelesi Sorunu.....	160
6.2.5. Montrö Boğazlar Sözleşmesi	161
6.2.6. Türkiye'nin Milletler Cemiyetine Katılması	162
6.2.7. Balkan Antantı	163
6.2.8. Sadabat Paktı.....	164
6.3. MİSAK-I MİLLÎ'NİN SON ZAFERİ: HATAY	165
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....	166
7. ÜNİTE: ATATÜRK'ÜN ÖLÜMÜ VE SONRASI	169
7.1. ATATÜRK'ÜN VEFATI VE YANKILARI	172
7.1.1. Atatürk'ün Vefatı	172

7.1.2. Atatürk'ün Vefatının Yurt İçindeki Yankıları	175
7.1.3. Atatürk'ün Vefatının Yurt Dışındaki Yankıları	176
7.1.4. İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı Seçilmesi	178
7.2. İNSAN ESERLERİYLE YAŞAR	179
7.3. YENİDEN SARSILAN DÜNYA	180
7.3.1. Yeni Bir Savaşın Ayak Sesleri.....	180
7.3.2. Savaşa Girmeyen Galip Devlet: Türkiye	181
7.3.3. II. Dünya Savaşı'nın Sonu.....	184
7.4. II. DÜNYA SAVAŞI'NIN TÜRKİYE'YE ETKİLERİ	185
7.5. DEMOKRASİ YOLUNDA GÜÇLÜ ADIMLAR.....	186
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....	188
PROJE GÖREVİ	190
CEVAP ANAHTARLARI	191
MİLLÎ MÜCADELE KOMUTANLARI.....	192
SÖZLÜK	194
KRONOLOJİ	199
KAYNAKÇA	202
TÜRKİYE HARİTASI	213
TÜRK DÜNYASI HARİTASI	214

Kitabımızı Tanıyalım

Kitapta kullanılan ikonlar ve anlamları aşağıda verilmiştir.

Öğrencilerin düşünmesi veya tartışması istenilen durumlar bu ikonla ifade edilmiştir.

Konu işlenişinde öğrencilerin çıkarımda bulunmasını gerektiren metin, tablo, grafik ve benzerleri bu ikonla verilmiştir.

Anlatılan konuyla ilişkili şahısların kısa hayat hikâyeleri bu ikonla verilmiştir.

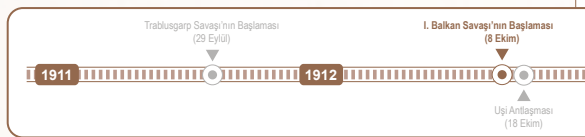
Atatürk'ün sözlerinden yapılan alıntılar bu ikonla verilmiştir.

Öğrencilere kazandırılacak temel bilgiler ve konuyla ilgili tamamlayıcı bilgiler bu ikonla verilmiştir.

Öğrencilerin konuyla ilgili ayrıntılı bilgi alabileceği internet sayfası erişim adresleri bu ikonla verilmiştir.

Kronolojik düşünme ve olaylar arasında neden-sonuç bağıni kurabilme becerilerini geliştirmeye yönelik hazırlanan tarih şeritlerinde, ilgili sayfada işlenen olayın adı ve tarihi belirgin bir şekilde gösterilmiş, daha önce yaşanmış veya daha sonra yaşanacak olaylar soluk olarak verilmiştir.

1. ÜNİTE

BİR KAHRAMAN DOĞUYOR

Mustafa Kemal mekteb-i harbiye 2. Sınıf öğrencisiyken

*Bizim yolumuzu çizen; içinde yaşadığımız yurt,
bağrından çıktığımız Türk milleti ve milletler tarihinin
bin bir facia ve ıstırap kaydeden
yapraklarından çıkardığımız neticelerdir.*

K. Atatürk

Konular

UYANAN AVRUPA VE SARSILAN OSMANLI

MAVİ GÖZLÜ ÇOCUK: MUSTAFA

BUHRANLAR BÜYÜK KAHRAMANLAR DOĞURUR

ADIM ADIM LİDERLİĞE

Neler Öğreneceğiz?

1. Avrupa'daki gelişmelerin yansımaları bağlamında Osmanlı Devleti'nin XX. yüzyılın başlarındaki siyasi ve sosyal durumunu
2. Mustafa Kemal'in çocukluk ve öğrenim hayatından hareketle onun kişilik özelliklerinin oluşumunu
3. Gençlik döneminde Mustafa Kemal'in fikir hayatını etkileyen önemli kişileri ve olayları
4. Mustafa Kemal'in askerlik hayatı ile ilgili olayları ve olguları öğreneceğiz.

ÜNİTE KAVRAMLARI

Aşağıda verilen kelime ve kelime gruplarının sözlük anlamını ilgili bölümlere yazınız.

sanayi

1

sömürgecilik

2

azınlık

3

Osmanlıcılık

4

Meşrutiyet

5

Düvün-u Umûmiye

6

Kanun-i Esasi

7

dogmatik düşünce

8

Hazırlık Çalışmaları

1. Sanayi İnkılabı'nın Osmanlı Devleti'ne etkisiyle ilgili bilgi toplayınız.
2. Osmanlı yöneticileri azınlık isyanlarını önlemek ve devleti dağılmaktan kurtarmak için hangi çalışmaları yapmışlardır? Araştırınız.
3. Mustafa Kemal'in fikir dünyasının oluşumunda etkili olan Türk düşünürlerden birini seçerek bu düşünür hakkında araştırma yapınız. Edindiğiniz bilgiler doğrultusunda bir tanıtım afişi hazırlayıp sınıfta paylaşınız.
4. Mustafa Kemal'in I. Dünya Savaşı'na kadar bulunduğu görevleri araştırarak bu görevlerle ilgili tarih şeridi oluşturunuz.

1.1. UYANAN AVRUPA VE SARSILAN OSMANLI

1.1.1. Uyanan Avrupa

Tarihçiler V-XV. yüzyıl Avrupa'sını tanımlamak için “Orta Çağ Karanlığı” tabirini kullanmışlardır. Bunun nedeni sizce ne olabilir?

İslam medeniyetinin en parlak dönemini yaşadığı Orta Çağ'da (375-1453), Katolik Kilisesinin baskısı altında kalan Avrupa'da özgür düşünce ve bilim gelişmemişti. Kilise, hem siyasi hem ekonomik hem de bilimsel faaliyetleri kendi kontrolünde tutuyordu. Kilise söylemlerinin sorgulanmadan doğru kabul edildiği **Dogmatik Düşünce** sistemi, neredeyse bin yıl Avrupa'ya hâkim oldu. Ancak XV. yüzyıl ile birlikte Avrupa'da Katolik Kilisesine karşı sesler yükselmeye, eleştiriler yapılmaya başladı.

Görsel 1.1 Avrupalı devletler, XV. Yüzyılın ortalarından itibaren hızla gelişmeye başlamışlardı. Görselde, birçok kaynakla beslenen bir göle benzetilen Avrupa'nın güçlenmesine katkı sağlayan gelişmeler verilmiştir.

XV. yüzyılda Avrupa'da yaşanan gelişmelerden biri de **Coğrafi Keşifler** oldu. Coğrafi Keşifler sonucu okyanuslara açılan Avrupalı devletler hem Amerika kıtasını keşfettiler hem de doğunun zenginlik kaynağı olarak bilinen Hindistan'a denizden ulaştılar. Keşfedilen bu bölgelerdeki kaynakları kendi ülkelerine taşıyarak zenginleştirdiler. Avrupa'da ekonomik kalkınmayla birlikte bilim, sanat ve edebiyat da hızla gelişti. Bu gelişmelerin yaşandığı döneme “yeniden doğuş” anlamına gelen **Rönesans** adı verildi. Rönesans'la akıl ve bilim ön plana çıktı ve dogmatik düşünceler sorgulanmaya başlandı.

Tepkiler arttıkça Katolik Kilisesi toplum üzerindeki gücünü ve denetimini kaybetmeye başladı. Nihayet **Reform** adı verilen sürecin ardından Katolik Kilisesi kendisini düzeltmek, siyasi ve ilmi alanlardan elini çekmek zorunda kaldı. Tüm bu gelişmeler Katolik Kilisesinin etkisini azalttı. Katolik Kilisesinin baskısından kurtulan Avrupalılar, aklın ve bilimin rehberliğinde hızla gelişmeye ve aydınlanmaya başladılar. **Aydınlanma Çağı** denilen bu dönemde (XVII - XVIII. yüzyıllar) bilimsel gelişmeler de hız kazandı.

Avrupalı devletler zamanla bilimsel bilgiyi teknolojiye aktararak buhar gücüyle çalışan gemiler icat ettiler ve dokuma fabrikaları kurdular. Böylece **Sanayi İnkılabı** doğdu. Küçük üretim atölyelerinin yerini büyük fabrikalar, insan gücünün yerini makine gücü aldı. Makineler sayesinde üretim hızla arttı. Artan üretimle birlikte ham madde ve pazar ihtiyacı da arttı. Avrupalı devletler ihtiyaç duydukları ham maddeyi henüz sanayileşmemiş ülkelere karşılayıp ürettikleri ürünleri de aynı ülkelere pazarladılar (Görsel 1.1). Böylece **Sömürgecilik** doğdu ve kısa sürede gelişti (Görsel 1.2). Sömürge yarışında başı çeken İngiltere “üzerinde güneş batmayan” geniş bir sömürge imparatorluğu kurdu. İngiltere'yi diğer Avrupalı devletler takip etti. Avrupalı devletler arasında başlayan sömürge yarışı ham madde ve pazar rekabetini de artırdı. Artan bu rekabet de I. Dünya Savaşı'na zemin hazırladı.

Görsel 1.2 XX. Yüzyılın başlarında sömürgeci devletler ve sömürgelerin dağılımı

1.1.2. Sarsılan Osmanlı

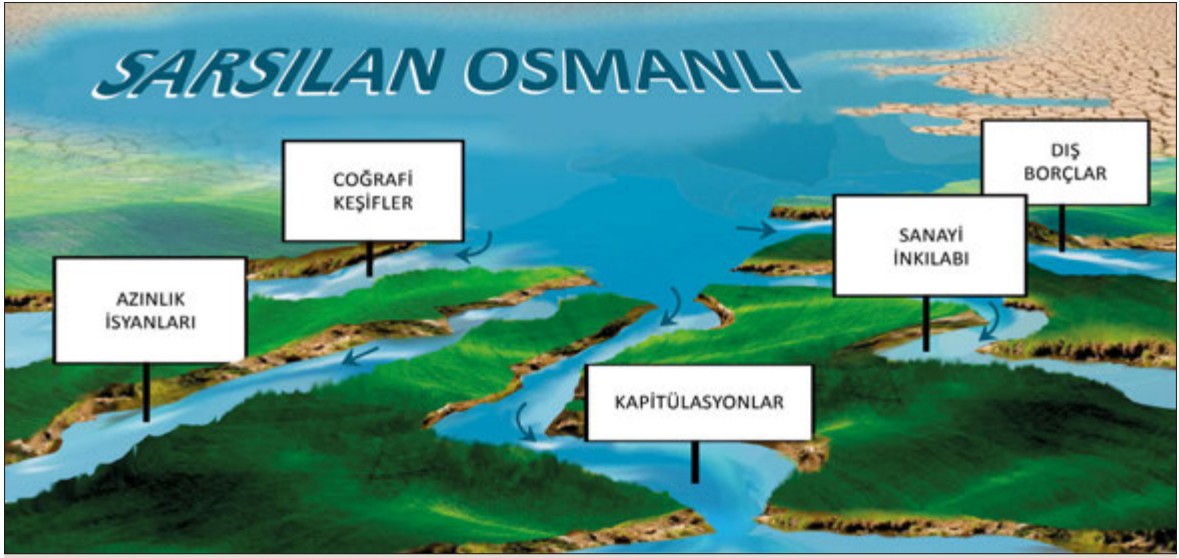

Tarihçiler XIX. yüzyılı Osmanlı Devleti için “*en uzun yüzyıl*” olarak adlandırmışlardır. Bunun nedeni sizce ne olabilir?

XV. yüzyılın ortalarından itibaren hızla gelişen Osmanlı Devleti üç kıtaya yayılmış, hem karada hem denizlerde büyük bir güce ulaşmıştı. Ancak XVII. yüzyıla birlikte devlet askerî, siyasi ve ekonomik gücünü kaybetmeye başladı. Devletteki kötü gidişatı durdurmak için yapılan ıslahat çalışmaları çeşitli nedenlerle başarısız oldu. Yapılan savaşlar üst üste yenilgiyle sonuçlandı. Savaşlarla birlikte toprak da kaybedildi. Savaş masrafları ekonomiyi iyice sarstı. Devletin giderleri artarken gelirleri azaldı. Yöneticiler devlet işleriyle yeterince ilgilenmedikleri için bu sorunlar gittikçe büyüdü.

Avrupalı devletlerin gerçekleştirdiği Coğrafi Keşifler sonucu ticaret gemileri Akdeniz’den ayrılıp Atlas Okyanusu’na doğru kaydı. Bunun sonucunda Osmanlı Devleti’nin kontrolündeki İpek ve Baharat Yolları önemini, Akdeniz ticareti de canlılığını yitirdi. Osmanlı Devleti’nin gümrük gelirleri büyük ölçüde azaldı. Gümrük gelirlerini artırmak için uygulamaya konulan Kapitülasyonlar amacına hizmet edemediği gibi ekonomiye zarar vermeye başladı. Avrupa’da gelişen Sanayi İnkılabı da Osmanlı Devleti’ni olumsuz etkiledi. Sanayileşen Avrupalı devletler ürettikleri ürünleri kapitülasyonlar sayesinde Osmanlı ülkesine kolaylıkla ihraç ettiler. Osmanlı toprakları uluslararası ortak pazara dönüştü. Osmanlı pazarları Avrupa’dan gelen ucuz ürünlerle doldu. İnsanlar, ucuz ithal mallara yönelince malını satamayan yerli esnaf üretimini durdurdu. Böylece Osmanlı sanayisi yavaş yavaş çöktü. Bu ve benzeri nedenlerle ekonomi daha da bozuldu. Devlet bütçesi sürekli açık vermeye başladı. Açığı kapatmak isteyen yöneticiler ya halktan toplanan vergilerin miktarını artırdılar ya da yeni vergiler koydular. Bu durum halkın tepkisine neden oldu.

XIX. yüzyılda Avrupalı devletlerden yüksek faizle borç alınarak giderler karşılanmaya çalışıldı. İlk kez Kırım Savaşı sırasında alınan borçlar büyük oranda israf edildi. Devlet, otuz yıl içinde borçlarının faizini dahi ödeyemez hâle gelerek iflas etti. Bunun üzerine alacaklı devletler -Osmanlı yönetiminin çağrısıyla- bir araya gelerek **Düÿûn-u Umûmiye** adında uluslararası bir teşkilat kurdular (1881). Osmanlı gelir kaynaklarının büyük bir kısmına el koyan bu teşkilat, vergileri topluyor ve alacaklı devletler arasında paylaşıyordu. Osmanlı Devleti kapitülasyonlar ve Düÿûn-u Umûmiye teşkilatının etkisiyle ekonomik bağımsızlığını kaybetti. Bu durum devletin siyasi bağımsızlığına da zarar verdi.

Görsel 1.3 Osmanlı Devleti, XVII. Yüzyılın başlarından itibaren ciddi sorunlarla karşılaşarak güç kaybetmeye başladı. Görselde, zamanla kuruyan bir göle benzetilen Osmanlı Devleti'nin güç kaybetmesine neden olan gelişmeler verilmiştir.

Fransız İhtilali'nin (1789) sonuçları da Osmanlı Devleti üzerinde etkili oldu. İhtilalle birlikte hürriyet, eşitlik, adalet ve milliyetçilik gibi fikirler dünyaya yayıldı. Özellikle milliyetçilik fikri çok uluslu imparatorlukları olumsuz etkiledi. Fransızlar milliyetçilik fikrini "*Her millete bir devlet*" sloganıyla dış politikada bir araç olarak kullandılar. Bu fikrin en fazla etkilediği devletlerden biri Osmanlı Devleti oldu. Milliyetçilik fikrinden etkilenen azınlıklar, Avrupalı devletlerin de kışkırtmasıyla isyan etmeye başladılar. Sırplarla başlayan isyanlar diğer azınlıklara yayıldı. İsyanların etkisi devletin özellikle Doğu Avrupa ve Balkan topraklarında daha yıkıcı oldu. İsyanlar sonucunda Balkanlarda huzur bozuldu (Görsel 1.3).

Balkanlarda Türk, Rum, Bulgar, Sırp, Yahudi, Arnavut, Boşnak gibi Müslüman ve gayrimüslim milletler Osmanlı hâkimiyeti altında asırlardır bir arada ve huzur içinde yaşamışlardır.

Gittikçe şiddetlenen isyanlar devleti dağılma noktasına getirdi. Devleti dağılmaktan kurtarmak isteyen bazı yönetici ve aydınlar çeşitli fikirler geliştirdiler. Bu fikirler şunlardır:

OSMANLILIK

Bazı aydınlar dil, din, ırk ayrımı yapılmaksızın bütün milletleri kapsayacak bir üst kimlik oluşturmaya çalıştılar. **Osmanlılık** adı verilen bu düşüncenin temelinde gayrimüslimleri devlete bağlı tutma fikri yatıyordu. Bu fikir Jön-Türkler ve İttihatçılar tarafından da desteklendi. Osmanlılık fikrinin etkisi ile Tanzimat ve Islahat Fermanları ilan edildi. Kanun-i Esasi kabul edilerek Meşrutiyet yönetimine geçildi.

İSLAMCILIK

Kimi Osmanlı aydınları ise Müslüman milletler arasındaki iş birliğini geliştirmeye çalıştılar. **İslamcılık** adı verilen bu düşünce ile Müslüman milletleri Osmanlı Halifesi etrafında birleştirmek amaçlanıyordu. Mehmet Akif (Ersoy) ve Padişah II. Abdülhamit tarafından da desteklenen İslamcılık düşüncesi I. Dünya Savaşı yıllarında bazı Arap liderlerinin Osmanlı Devleti'ne isyan etmesi sonucu geçerliğini kaybetti.

BATILILIK

Avrupa'da bilim ve teknolojide yaşanan hızlı gelişmeler bazı Osmanlı aydınlarının yönünü Batı'ya dönmesine neden oldu. Bu aydınlar devletin kuruluşunu Batılılaşma fikrinde aradılar. **Batıcılık** adı verilen bu fikrin savunucuları, Avrupa'daki gelişmelerin örnek alınarak devletin modernleştirilmesi gerektiğini düşünüyorlardı. Tevfik Fikret gibi aydınlarca savunulan bu düşünce Atatürk Dönemi'nde inkılaplar yapılırken de etkili oldu.

TÜRKÇÜLÜK

Fransız İhtilali'nin yaydığı milliyetçilik fikri, bir yandan azınlık isyanlarına diğer yandan da bir kısım Osmanlı aydınlarında **Türkçülük** fikrinin doğmasına zemin hazırladı. Bu fikri savunan aydınlar, Türk toplulukları arasındaki iş birliğinin geliştirilmesine önem veriyorlardı. Mehmet Emin (Yurdakul), Ziya Gökalp gibi aydınlarca savunulan bu fikir, azınlıkların ayrılmasıyla daha da güçlendi. Türkçülük fikri, Millî Mücadele'nin kazanılmasında da etkili oldu.

Osmanlı devlet adamları da azınlık isyanlarını önleyebilmek için çeşitli çalışmalar yaptılar. Padişah iradesiyle yayınlanan **Tanzimat Fermanı** (1839) ile azınlıkların zaten var olan hakları yasal güvence altına alındı. Bu yolla azınlıkların devlete olan bağlılığını artırmak ve devleti dağılmaktan kurtarmak istediler. Ancak bağımsızlık hayaline kapılan azınlıklar, atılan bu adımlara rağmen isyan etmekten vazgeçemediler. Bunun üzerine 1856'da Avrupalı devletlerin de baskısıyla **Islahat Fermanı** adıyla yeni bir ferman yayınlandı. Bu fermanla azınlıkların hakları Müslümanlarla eşit hâle getirildi. Buna rağmen azınlık isyanları önlenemedi.

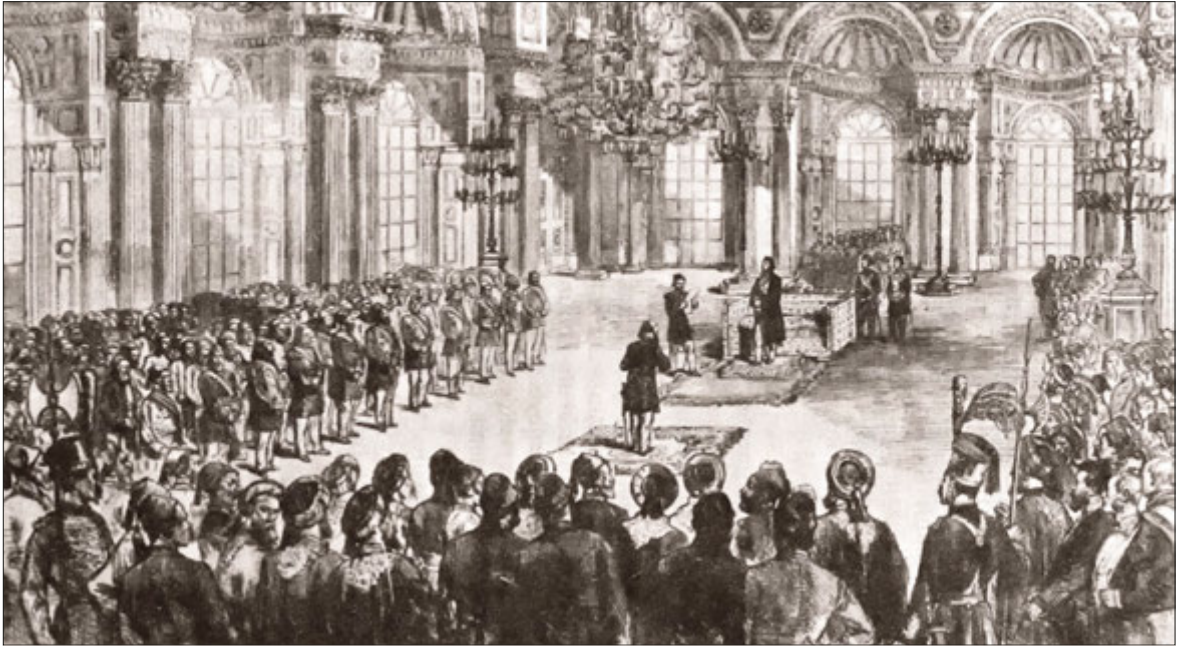
Azınlık isyanları devam ederken XIX. yüzyılın ortalarına doğru Osmanlı Devleti'nde aydın bir grup kendini göstermeye başladı. Fransız İhtilali ile dünyada yayılmaya başlayan hürriyet, eşitlik, adalet gibi fikirlerden etkilenen ve **Jön Türkler** olarak bilinen bu grup (*Görsel 1.4*), azınlık isyanlarını önlemek için farklı bir fikir ortaya koydu. Jön Türklere göre azınlıkların isyan etmesinin temel nedeni, padişahın ülkeyi tek başına yönetmesiydi. Onlara göre azınlık isyanlarının önlenbilmesi için Avrupa'da olduğu gibi bir ana-

Görsel 1.4 Bir grup Jön Türk lideri, (soldan sağa: Ahmet Rıza Bey, Nazım Efendi, M. Ali Paşa, Sezayi Bey, Ahmet Saib Bey)

yasa hazırlanmalı, meclis açılmalı, bu mecliste azınlıklara da temsil hakkı verilmeli ve padişah ülkeyi bu meclisle birlikte yönetmeliydi.

Jön Türkler bu fikre katılmayan Padişah Abdülaziz'i tahttan indirdiler. Bir süre sonra, anayasa hazırlama ve meşrutiyet sistemine geçme sözü aldıkları II. Abdülhamit'i padişah yaptılar. II. Abdülhamit verdiği sözü tuttu. **Kanun-i Esasi** adıyla Türk tarihinin ilk anayasasını hazırlattı (1876). Anayasa hükümleri doğrultusunda **Mebusan Meclisi** adıyla bir meclis açıldı (*Görsel 1.5*). Bu Mecliste Müslümanların yanında azınlıklar da temsil ediliyordu.

Görsel 1.5 Mebusan Meclisinin açılış töreninin temsili resmi (19 Mart 1877)

Mecliste, 69 Müslüman milletvekiline karşılık 46 gayrimüslim milletvekili vardı. Ancak ülke yönetimine dâhil edilmelerine rağmen azınlıklar isyan etmekten vazgeçemediler. O yıllarda yaşanan Osmanlı-Rus Savaşı'nı (93 Harbi) fırsat bilen Meclisteki azınlık milletvekilleri yıkıcı faaliyetlerini artırdılar. Bu durum üzerine Padişah II. Abdülhamit, Anayasa'nın kendisine verdiği yetkiyi kullanarak Meclisi kapattı (1878).

Her ne kadar Jön Türkler güçlerini kaybetse de onların fikirlerinden etkilenen bazı aydınlar, **İttihat ve Terakki** adıyla gizli bir cemiyet kurdular (1889). Meclisin yeniden açılmasını ve meşrutiyet yönetiminin fiilen uygulanmasını amaçlayan İttihatçılar daha ziyade ordu içerisinde teşkilatlandılar. Zamanla güçlenerek Padişah'a yaptıkları baskıyı artırdılar. Artan baskılar sonucu Padişah II. Abdülhamit, otuz yıl aradan sonra Mebusan Meclisini yeniden açtı (1908) (Görsel 1.6 ve 1.7). Böylece **II. Meşrutiyet Dönemi** başladı. Bu, İttihat ve Terakki Cemiyeti için büyük bir zaferdi. Ancak İttihatçılar II. Abdülhamit'in meclisi yeniden kapatmasından endişe ediyorlardı.

1909 yılının nisan ayında, meşrutiyet karşıtları İstanbul'da gösteri yapmaya başladılar. **31 Mart Vakası** diye tarihe geçen bu olay üzerine meşrutiyeti korumak isteyen İttihat ve Terakki üyesi subaylar, Selanik'te, **Hareket Ordusu** adında bir ordu hazırladılar. Başkanlığını Mahmut Şevket Paşa'nın ve kurmay başkanlığını Mustafa Kemal'in yaptığı bu ordu, İstanbul'a gelerek isyanı bastırdı. Ardından II. Abdülhamit meclis kararıyla tahttan indirilerek yerine **V. Mehmet Reşat** getirildi (1909). 31 Mart Vakası'ndan sonra devletin yönetimi büyük ölçüde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kontrolüne geçti.

Görsel 1.6 Osmanlı Mebusan Meclisinin yeniden açılışı, 1908

Görsel 1.7 II. Meşrutiyet'in ilanı üzerine düzenlenen şenlikler, 1908

İttihatçıların etkili olduğu son dönem aralıksız savaşlarla geçti. 1911 yılında İtalya Trablusgarp'a saldırdı. Trablusgarp Savaşı devam ederken Balkanlarda da savaş çıktı (1912). Bu savaşların her ikisi de kaybedildi. 1914 yılında başlayan I. Dünya Savaşı ise Osmanlı Devleti'nin son savaşı oldu (Görsel 1.8).

1.8 XX. Yüzyılın başlarında Avrupa ve Osmanlı Devleti

1.2. MAVİ GÖZLÜ ÇOCUK: MUSTAFA

Mustafa; Osmanlı Devleti'nin en bunalımlı döneminde, 1881'de, o zamanlar bir Osmanlı sancağı olan Selânik'te, orta gelirli bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi (*Görsel 1.10*). Babası gümrük memurluğu yapan Ali Rıza Efendi (*Görsel 1.11*), annesi Zübeyde Hanım'dır (*Görsel 1.9*). Soyuları, Anadolu'dan Rumeli'ye iskân ettirilen Kocacık Türkmenlerinden gelmektedir. Mustafa, yedi yaşındayken babasını kaybetmiş ve yetim kalmıştır. Zübeyde Hanım, eşinin vefatı üzerine üç çocuğuyla birlikte kardeşinin çalıştığı çiftlik evine taşınmış, bu durum Mustafa'nın eğitim hayatının bir süre aksamasına neden olmuştur. Eğitime önem veren ve kültürlü bir insan olan Zübeyde Hanım oğlunun okuldan uzak kalmasına üzülmüştür. Bir süre sonra onu Selânik'teki halasının yanına göndererek Mustafa'nın eğitime devam etmesini sağlamıştır.

Mustafa; sevgi, saygı ve dayanışma duygularının yoğun olduğu bir aile ortamında yetişmiştir. Aile hayatına büyük önem veren ve ilk ilhamını ailesinden aldığını sık sık dile getiren Mustafa, birçok konuşmasında bireylerin yetişmesinde ailenin önemine vurgu yapmıştır.

Görsel 1.9 Annesi Zübeyde Hanım

Görsel 1.10 Doğduğu ev, Selânik

Görsel 1.11 Babası Ali Rıza Efendi

Aşağıda Mustafa'nın doğduğu ve büyüdüğü yerleri gösteren harita verilmiştir. Haritadaki verilerden hareketle soruları cevaplayınız.

Görsel 1.12 Selânik'in coğrafi konumu

1. Selânik şehrinin bir liman kenti olmasının avantajları nelerdir?

2. Balkanların konumunun Osmanlı Devleti'nin siyasi ve kültürel hayatına etkisi nelerdir?

Mustafa'nın doğduğu Selânik, önemli bir liman şehri olmanın yanında demir yolu ile de Belgrad, Manastır ve İstanbul gibi önemli şehirlere bağlanmaktaydı. Bu durum Selânik'in hem Batı ile etkileşimini kolaylaştırmış hem de sosyal ve kültürel yönden gelişmesine zemin hazırlamıştır. Avrupa'da çıkarılan gazete, dergi ve kitaplardaki fikirler çok uluslu yapıya sahip olan Selânik üzerinden Osmanlı ülkesine yayılıyordu. Bu yönüyle Selânik, Avrupa'daki gelişmelerin yakından takip edildiği ve Batı ülkeleriyle etkileşimin en yoğun yaşandığı şehirlerden biriydi. Kısaca Selânik, Osmanlı Devleti'nin Batı'ya açılan bir penceresi konumundaydı.

"Baylar! Açıklamak istiyorum ki, ilk esin ana-baba kucağından sonra okuldaki eğiticinin dilinden, vicdanından, eğitiminden alınır."

(www.atam.gov.tr)

Genç Mustafa'nın fikirlerinin oluşumunda içinde doğup büyüdüğü çevre kadar aldığı eğitimin de etkisi vardır. Mustafa birbirinden birçok yönüyle farklı şehirlerde eğitim almış, bu şehirlerdeki durumlardan istifade ederek tecrübelerini geliştirmiştir.

Aşağıda, Mustafa'nın öğrenim hayatına yönelik kendi anlatımları verilmiştir.¹ Anlatımları okuyarak Mustafa'nın kişilik özelliklerine dair çıkarımlarda bulununuz ve çıkarımlarınızı boş bırakılan yerlere yazınız.

1

"Çocukluğuma ilişkin hatırladığım ilk şey, okula gitmek meselesiyle ilgilidir. Bu meseleden dolayı annemle babam arasında bir mücadele vardı. Annem mahalle mektebine gitmemi istiyordu. Gümrük Dairesinde memur olan babamsa o zaman yeni açılan Şemsi Efendi Okuluna devam etmemden ve yeni yöntem üzerine okumamdan yanaydı. Sonunda babam işi ustaca çözdü. Önce mahalle mektebine başladım. Böylece annemin gönlü yapılmış oldu. Birkaç gün sonra da mahalle mektebinden ayrılp Şemsi Efendi Okuluna yazıldım."

2

"Selânik Mülkiye Rüştiyesinde iken mahallemizdeki Binbaşı Kadri Bey'in oğlu Ahmet askerî rüştiyeye (ortaokul) devam ediyor ve askerî üniforma giyiyordu. Onu gördükçe ben de böyle giyinmeye hevesleniyordum. Sonra sokaklarda subaylar görüyordum. Subay olmak için önce askerî rüştiyeye girmek gerektiğini anlıyordum. O sırada annem Selânik'e gelmişti. Askerî Rüştiyeye girmek istediğimi ona söyledim. Annem asker olmamı istemiyordu. Sınav zamanı ona sezdirmeden rüştiyeye giderek sınava girdim."

3

"Askerî Rüştiyede iken en çok matematik dersine ilgi duydum. Kısa zamanda matematik öğretmenim kadar bilgi sahibi oldum. Derslerimden daha zor işlerle ilgileniyordum. Matematikle ilgili sorular yazıyordum. Matematik öğretmenini de bu sorulara yazılı olarak cevap veriyordu. Öğretmenimin ismi Mustafa idi. Birgün bana 'Oğlum, senin de ismin Mustafa, benim de. Bu böyle olmayacak. Arada bir fark olmalı. Bundan sonra senin adın Mustafa Kemal olsun.' dedi. O zamandan beri adım gerçekten Mustafa Kemal kaldı."

1. Bilgiler, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s. 139-141'den derlenmiştir.

4

“Matematik öğretmeni sert bir adamdı. Sınıfta birinci, ikinci tanımıyordu. Bir gün bize ‘Aranızda kimler kendine güveniyorsa kalksınlar. Onları çalıştırma danışmanı yapacağım.’ dedi. Önce duraksadım. Ayağa öyleleri kalktı ki ben kalkmamayı yeğledim. Bunlardan birinin danışmanlığı altına girdim. Ama kısa zamanda dayanma gücüm son noktaya geldi. Ayağa kalkarak ‘Ben bundan iyi yaparım.’ dedim. Bunun üzerine öğretmen beni çalıştırma danışmanı yaptı. Eski danışmanı da benim danışmanlığıma verdi.”

5

“Manastır Askerî İdadisinde (lise) Fransızcada geri idim. Öğretmen benimle çok ilgilenmiyor sadece bana uyarılarda bulunuyordu. Bu uyarılar çok gücüme gitti. İlk ev izni zamanında çözüm aradım. İki, üç ay gizlice Frerler Okulunun özel sınıfına gittim. Böylece okuldakinden daha fazla Fransızca öğrendim. Edebiyata fazla ilgim yoktu. Ömer Naci bizim sınıfa gelmişti. Benden okuyacak kitap istedi. Bütün kitaplarımı gösterdim. Hiçbirini beğenmedi. Kitaplarımı beğenmemesi gücüme gitti. Şiir ve edebiyat diye bir şey olduğunu o zaman öğrendim. Şiir ve edebiyatla ilgilenmeye başladım.”

6

“Güzel söylemek ve yazmak isteği kalıcı idi. İstanbul’daki Harp Okulunda ders aralarında kompozisyon alıştırmaları yapıyorduk. Saati elimize alıyor ‘Bu kadar dakika sen, bu kadar dakika ben söyleyeceğim.’ diye yarışmalar düzenliyor ve tartışmalar yapıyorduk. Okulun öğrencileri arasında okunmak üzere el yazımızla bir okul gazetesi çıkardık. Sınıf içinde küçük bir teşkilatımız vardı. Ben gazetenin yönetim kurulunda idim. Gazetenin yazılarını çoğunlukla ben yazıyordum.”

Mustafa Kemal’in öğrenim hayatı ile ilgili yukarıda verilen bilgilerden hareketle soruları cevaplayınız.

1. Mustafa Kemal’in Selânik Mülkiye Rüştiyesinden ayrılarak Selânik Askerî Rüştiyesine geçmesinin nedeni nedir?

1

2. Sizin de üniformasından etkilendiğiniz meslekler var mıdır?

2

3. Mustafa Kemal’in Millî Mücadele’de lider olarak benimsenmesinde, öğrencilik yıllarında yaptığı faaliyetlerden hangilerinin katkısı olmuştur?

3

Mustafa Kemal'in kişiliğinin oluşmasında ve düşünce dünyasının şekillenmesinde öğretmenlerinin de etkisi olmuştur. Aşağıda bu konuyla ilgili iki örnek verilmiştir. Verilen örneklerden hareketle öğretmenlerinin Mustafa Kemal'e katkılarının neler olduğunu tespit ederek alttaki bölüme yazınız.

“Mustafa Kemal'in Samsun'daki kalabalık arasında görüp kendisinden övgü ile söz ettiği kişi, Selânik Askerî Rüştiyesindeki Fransızca öğretmeni olan Yüzbaşı Nakiyüddin (Yücekök) idi. Mustafa Kemal, kendisine Fransızcanın ilk bilgilerini öğretmekle yetinmeyip ülkenin ve toplumun geleceği hakkında ilk düşünceleri de aşılayan bu öğretmeninden Vatan ve Hürriyet Cemiyetinin Selânik şubesini açarken de yardım görmüştü.”

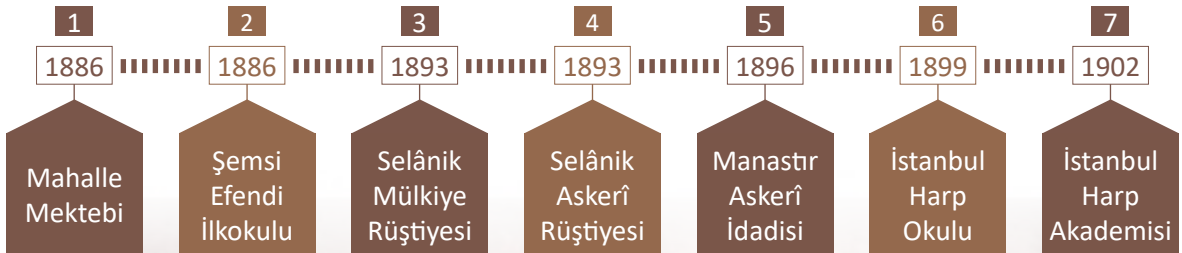
(Şerafettin Turan, Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar s.5-6)

“Mustafa Kemal'in karakterini şekillendiren öğretmenlerinden biri de tarih öğretmeni Mehmet Tefvik Bilge'dir. Tefvik Bilge derslerinde Fransız İhtilali ve düşünürlerinden de bahseder, öğrencilerinin ufkunu genişletir, coşku ve heyecanlarına ortak olurdu. Mustafa Kemal, kendisinde tarihe karşı ilgi ve sevgi oluşturan bu öğretmeni hakkında 'Kendisine minnet borcum var. Bana yeni bir ufuk açtı.' diyerek ondan övgüyle bahsetmiştir.”

(Şerafettin Turan, Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar s. 6)

Mustafa Kemal, 1902 yılında “teğmen” rütbesiyle Harp Okulunu bitirmiş ve Harp Akademisine geçmiştir. 1905 yılında “kurmay yüzbaşı” rütbesiyle Harp Akademisini de tamamlayan Mustafa Kemal, kurmaylık stajı yapmak üzere Şam'daki 5. Ordu emrine atanmıştır (Görsel 1.13).

Mustafa Kemal'in eğitim gördüğü okullar ve bu okullara başlama tarihi

Görsel 1.13 Mustafa Kemal ilk görev yeri olan Şam'da arkadaşlarıyla, 1907

1.3. BUHRANLAR BÜYÜK KAHRAMANLAR DOĞURUR

“...büyük tehlikeler önünde uyanan milletlerin ne kadar kararlı olduklarını tarih doğrulamaktadır...”

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s. 253) Düzenlenmiştir.

Büyük tehlikeler önünde uyanan milletler ne kadar kararlı ise büyük buhranlar içerisinde doğan kahramanlar da o kadar büyük olur. Mustafa Kemal de Osmanlı Devleti'nin dağılmaya yüz tuttuğu bir dönemde dünyaya geldi. Üstelik o, birçok sorunun yaşandığı bir bölgede, Balkanlarda doğdu ve büyüdü. Mustafa Kemal, devletin yaşadığı bu sorunların çocukluğundan itibaren farkına varacak ve büyüdükçe bu sorunların çözümüne yönelik fikirler üretecekti.

Balkanların durumunu göz önüne aldığınızda, Mustafa Kemal'in bu bölgede yetişmesinin fikir hayatına nasıl bir etkisi olmuştur?

Her çocuk gibi Mustafa Kemal de ilk terbiye ve ilhamını ailesinden aldı. Daha sonra öğretmenleri onun karakterini şekillendirmeye devam ettiler. Ancak Mustafa her şeyi başkasından bekleyen bir karaktere sahip değildi. Daha çocukluğundan itibaren kendini yetiştirmek için üstün gayret gösterdi. O, yapması gerekenleri düşünür, keşfeder ve uygulardı.

Genç Mustafa'nın okumaya karşı büyük bir ilgisi vardı. Yerli ve yabancı birçok fikir adamını okur ve onların fikirlerini analiz ederdi. Kitapları okurken sayfa kenarlarına notlar alır, kimi zaman kendi fikirlerini de bu notların yanına yazardı. Mustafa Kemal yabancı düşünce adamlarının eserlerinden istifade edebilmek için Fransızca öğrenmişti.

Mustafa Kemal'in yabancı dil bilmesi yabancı gazete ve dergileri okuyabilmesinin yolunu açmıştı. Okuduğu yabancı gazete ve dergiler Mustafa Kemal'in dünyada olup bitenlerden haberdar olmasına zemin hazırladı. Resmî görevlerle Avrupa'da bulunması da Batı'yı yakından tanımasına yardımcı oldu.

Farklı şehirlerde okumuş olması ve bir subay olarak Osmanlı Devleti'nin farklı bölgelerinde görev yapması Mustafa Kemal'in bilgisini artırıp düşünce dünyasını geliştirdi (Görsel 1.14). Mustafa Kemal bu görevleri esnasında, devletin ve halkın içine düştüğü durumu yakından görme imkânı buldu. O, bu durumdan rahatsızlık duyup kurtuluş çareleri üzerinde düşünceler geliştirdi.

Görsel 1.14 Mustafa Kemal 3. Ordu subayları ile Selânik'te, 1910

Mustafa Kemal'in düşünce dünyasının oluşumunda yerli ve yabancı bazı aydınlar da etkili oldu. Aşağıda bu aydınlarla ilgili araştırma yapan bir grup öğrencinin, araştırma sonuçlarını öğretmenleri eşliğinde birbirleriyle paylaşımları yer almaktadır:

Edanur

Mustafa Kemal'in okuyup etkilendiği düşünürlerden biri "*Vatan Şairi*" olarak tanınan **Namık Kemal'dir**. Vatan sevgisi ve hürriyet gibi konuları coşkunsu bir şekilde işleyen Namık Kemal, genç Mustafa'nın kalbinde vatan sevgisi ve hürriyet aşkı gibi duyguların yerleşmesine yardımcı olmuştur. Mustafa Kemal meclis konuşmalarında Namık Kemal'in şiirlerinden de örnekler vermiştir.

Onur

Mustafa Kemal'in fikirlerinin oluşumunda etkili olan düşünürlerden biri de **Mehmet Emin Yurdakul'dur**. "*Ordunun Destanı*" adlı şiirinde Mustafa Kemal'e de yer veren Yurdakul, eserlerinde vatan, millet ve millî birlik gibi kavramları yoğun bir şekilde işlemiştir. Mustafa Kemal hayatı boyunca bu duyguları kalbinde taşımıştır.

Beyza

Mustafa Kemal'in, fikirlerinden faydalandığı bir diğer düşünür **Ziya Gökalp'tir**. Ziya Gökalp'in fikirleri, özellikle cumhuriyetin ilk dönemlerinde, devletin kültür politikaları belirlenirken etkili olmuştur. Bazı tarihçiler Atatürk'ün "*Vücudumun babası Ali Rıza Efendi, fikirlerimin babası ise Ziya Gökalp'tir*." dediğini ifade etmektedirler.

Mustafa Kemal'i etkileyen düşünürlerden biri de **Tevfik Fikret'tir**. Batı medeniyetinin örnek alınması gerektiğini savunan Tevfik Fikret'in bu yöndeki fikirleri, Mustafa Kemal üzerinde özellikle inkılaplar yapılırken etkili olmuştur. Mustafa Kemal "*Ben inkılap ruhunu ondan aldım*." diyerek Tevfik Fikret'ten nasıl etkilendiğini ifade etmiştir.

Buket

Mustafa Kemal yabancı yazarların fikirlerinden de istifade etmiştir. Özellikle Fransız İhtilali'ne zemin hazırlayan **Montesquieu** (Monteskiyö) ve **Jean Jcques Rousseau'nun** (Jan Jak Russo) fikirleri Mustafa Kemal üzerinde etkili olmuştur. Mustafa Kemal "*Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir*." sözünü Rousseau'dan esinlenerek söylemiştir.

Batuhan

Mustafa Kemal yerli ve yabancı birçok aydının fikirlerinden istifade etmiştir. Ancak o, bir düşünürün ya da düşünce akımının izleyicisi olarak kalmamış; farklı fikirlerden yararlanarak kendi düşünce dünyasını inşa etmiştir. Bu da Mustafa Kemal'in özgün fikirler üretmesine zemin hazırlamıştır. Bu nedenle Mustafa Kemal'in fikirleri yabancı ideolojilerle açıklanamaz.

Necmettin Öğretmen

1.4. ADIM ADIM LİDERLİĞE

1.4.1. Mustafa Kemal Görev Başında

1905'te "kurmay yüzbaşı" rütbesiyle Harp Akademisinden mezun olan Mustafa Kemal, kurmaylık stajı için Şam'daki 5. Ordu emrine atandı (Görsel 1.15). Şam'da iken **Vatan ve Hürriyet Cemiyetini** kurdu. 1907 yılına kadar Şam'da kalan Mustafa Kemal, buradan merkezi Manastır'da bulunan 3. Ordu Karargâhının Selânik şubesine atandı.

Görsel 1.15 Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal Şam'da, 1906

Görsel 1.16 Mustafa Kemal, Hareket Ordusu subayları ile, 1909

Mustafa Kemal, Selânik'te iken İttihat ve Terakki Cemiyetine üye oldu. Bu Cemiyet'in çalışmaları sonucu ülkede yeniden Meşrutiyet ilan edildi. Ancak bir süre sonra Meşrutiyet karşıtları İstanbul'da ayaklanma çıkardılar. **31 Mart Vakası** adı verilen isyanı bastırmak için Selânik'te, **Hareket Ordusu** adıyla bir ordu hazırlandı. Bu ordunun ismini Mustafa Kemal koydu. Kurmay başkanlığını Mustafa Kemal'in yaptığı Hareket Ordusu İstanbul'a gelerek isyanı bastırdı (Görsel 1.16). Mustafa Kemal, İstanbul'daki görevini tamamladıktan sonra tekrar Selânik'e döndü (1909).

Mustafa Kemal 1910 yılında orduyu temsilen **Picardie'de** (Pikardi) yapılacak askeri manevraları izlemesi amacıyla Fransa'ya gönderildi (Görsel 1.17).

Balkan Savaşları sonrasında **Sofya Atışemiliterliğine** atandı (1913). Sofya'da iken Batı'daki kalkınmanın sebeplerini araştırdı.

Görsel 1.17 Mustafa Kemal Picardie'de, Fransa, 1910

31 Mart Vakası denilen olay 13 Nisan 1909'da çıkmış olmasına rağmen bu olaya neden "31 Mart Vakası" adı verilmiş olabilir?

Mustafa Kemal, 31 Mart Vakası'ndan sonra subayların siyasete karışmasının tehlikelerini seziyordu. Subaylar arasında yayılan partililik düşüncesi orduda düzen ve disiplinin bozulmasına neden olmuştu. Mustafa Kemal bu durumun gelecekte, vatanın bekası için tehlikeli sonuçlar doğurabileceğini görmüştü. Bu nedenle ordunun siyasetten uzak durması gerektiği yönündeki düşüncelerini arkadaşlarıyla paylaşmıştı. Nitekim Balkan Savaşları sırasında Mustafa Kemal'in öngörülleri gerçekleşmiş ve ordumuz büyük bir felaketle karşılaşmıştır.

http://www.ata.tsk.tr/01_hayati/askeri_gorevleri.html internet adresini ziyaret ederek Atatürk'ün askerî görevleriyle ilgili ayrıntılı bilgi alabilirsiniz.

1.4.2. Trablusgarp Savaşı: Garp Ocakları Sönerken (1911 - 1912)

Osmanlılar Kuzey Afrika'daki Trablusgarp, Tunus ve Cezayir için "garp ocakları" tabirini kullanırlardı. Tunus ve Cezayir Fransa tarafından işgal edilmiş, Osmanlı Devleti'nin elinde Trablusgarp kalmıştı. Siyasi birliğini geç tamamladığı için sömürge yarışında geride kalan İtalya, gelişen sanayisine ham madde ve pazar bulabilmek için Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki son toprağı olan Trablusgarp'a saldırdı (29 Eylül 1911).

İtalya; Trablusgarp'a saldırırken Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp halkını medeniyet nimetlerinden mahrum bıraktığını, İtalyan Hükûmetinin buna daha fazla sessiz kalamayacağını gerekçe göstermiştir. Sizce bu gerekçe inandırıcı mıdır?

Aşağıda Trablusgarp Savaşı'nı anlatan harita verilmiştir. Haritadan hareketle soruları cevaplayınız.

Görsel 1.18 Trablusgarp Savaşı sırasında İtalya donanmasının hareketi

1. İtalya kendisine hedef olarak neden Trablusgarp'ı seçmiş olabilir?

2. Osmanlı Devleti Trablusgarp'ı savunurken bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Bu zorlukların nedenleri ne olabilir?

Trablusgarp Savaşı'nın Başlaması
(29 Eylül)

I. Balkan Savaşı'nın Başlaması
(8 Ekim)

1911

1912

Uşi Antlaşması
(18 Ekim)

Osmanlı yönetimi, Trablusgarp'ı savunabil-
mek için bazı subayları gizlice bölgeye gönderdi.
Aralarında Mustafa Kemal'in de bulunduğu bu
subaylar kılık değiştirerek Trablusgarp'a gittiler.
Mustafa Kemal önce vapurla Mısır'ın İskenderiye
şehrine, oradan da "Mustafa Şerif" takma adıyla
bir gazeteci olarak Trablusgarp'a geçti.

Trablusgarp'a geçen Mustafa Kemal ve Enver
Paşa gibi subaylar yerli halkı teşkilatlandırarak
onları İtalyanlara karşı direnişe geçirdiler (Görsel
1.19). Derne ve Tobruk'ta uygulanan bu taktik
başarılı oldu (Görsel 1.20). İtalyanlar sahil şeridin-
den öteye geçemediler. Bu durum üzerine İtalyan
donanması harekete geçerek Ege Denizi'ndeki On
İki Ada'yı işgal etti. Ardından Osmanlıların "Kale-i
Sultaniye" adını verdikleri Çanakkale Boğazı'na
saldırdı ancak başarılı olamadı.

Görsel 1.19 Kurmay Binbaşı M. Kemal Trablusgarp'ta, 1911

1. Çanakkale Boğazı'na "Kale-i Sultaniye"
adının verilme sebebi ne olabilir?

.....

.....

.....

2. İtalya Çanakkale Boğazı'na saldırmakla neyi
amaçlamış olabilir?

.....

.....

.....

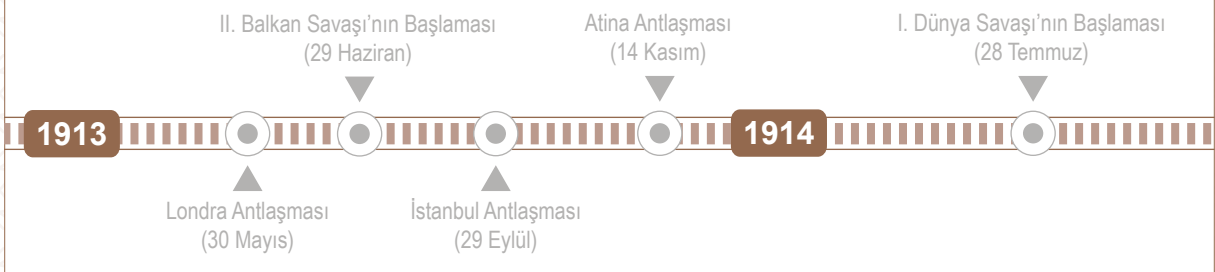
Görsel 1.20 Derne Komutanı Kurmay Binbaşı Mustafa Kemal
Trablusgarp Savaşı'nda, 1912

Trablusgarp Savaşı devam ederken Balkan-
larda da savaş çıktı. Böylelikle iki ateş arasında
kalan Osmanlı Devleti, İtalya ile olan savaşını
sonlandırmak zorunda kaldı. İmzalanan **Uşi Ant-
laşması** (18 Ekim 1912) ile Trablusgarp İtalya'ya
bırakıldı ancak Trablusgarp halkının dinî yönden
Osmanlı halifesine bağlı kalması kabul edildi.
Böylece Osmanlı Devleti, Yavuz Selim Devri'nde
ayak bastığı Afrika kıtasından tamamen çekildi.

Uşi Antlaşması gereği, İtalya'nın savaşta
işgal ettiği On İki Ada'yı Osmanlı Devleti'ne geri
vermesi gerekiyordu. Osmanlı yönetimi, Yunan
işgalinden çekindiği için adaların Balkanlardaki
savaş bitene kadar İtalya'da kalmasını istedi. An-
cak İtalya bu adaları bir daha Osmanlı Devleti'ne
iade etmedi.

Mustafa Kemal Trablusgarp'ta vatan savunmasına dair ilk tecrübesini ve ilk askerî başarısını yaşa-
mış, bu tecrübesini Çanakkale Savaşı'na ve Millî Mücadele'ye de aktarmıştır.

1.4.3. Balkan Savaşları: Bir Facianın Hikâyesi (1912-1913)

1. Perde: Edirne Düşerken

1. Bazı Tarihçiler, XIX. yüzyılda Balkanları tanımlamak için “barut fıçısı” tabirini kullanmışlardır. Bunun nedeni sizce ne olabilir?
2. I. Balkan Savaşı başladığında Avusturya ve Rusya bir bildiri yayınlayarak “savaşın sonucu ne olursa olsun sınır değişikliğine razı olmayacaklarını” ilan ettiler. Bunun nedeni sizce ne olabilir?

Trablusgarp Savaşı devam ederken Osmanlı Devleti’nin Balkan topraklarını ele geçirmek isteyen *Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ*, Rusya’nın teşvikiyle birleşerek Osmanlı Devleti’ne saldırdılar (8 Ekim 1912). **I. Balkan Savaşı** olarak tarihe geçen bu olay (*Görsel 1.23 ve 1.24*), Osmanlı Devleti açısından felaketle sonuçlandı. Orduya siyaset karışmış ve subaylar *İttihatçılar ve İtilafçılar* olarak iki siyasi gruba ayrılmıştı. Particilik yapan subaylar arasında irtibat ve iş birliği zayıftı. Ordumuzun ulaşım ve ikmal hatları da yeterli değildi. Tüm bunların etkisiyle küçük Balkan devletlerine karşı yeterince mücadele edilemedi. Kayıplar veren ordumuz geri çekilmeye başladı. Devletimize başkentlik yapmış, medeniyetimizin şaheserlerinden Selimiye Camisinin de bulunduğu sembol şehir Edirne Bulgarların eline geçti. İlerleyen Bulgar kuvvetleri İstanbul sınırına dayandı. Başkent de tehdit altında kalınca Osmanlı yöneticileri barış istediler. Dört Balkan devletiyle Osmanlı Devleti arasında imzalanan **Londra Antlaşması** (30 Mayıs 1913) ile savaşa son verildi. Bu antlaşma ile Midye-Enez hattının batısındaki Balkan toprakları -Edirne dâhil olmak üzere- kaybedildi (*Görsel 1.21 ve 1.22*). Savaşın yarattığı kargaşadan faydalanan Arnavutluk bağımsızlığını ilan etti. Arnavutluk, Osmanlı Devleti’nden ayrılan son Balkan devleti oldu.

Görsel 1.21 I. Balkan Savaşı öncesinde Balkanlar

Görsel 1.22 I. Balkan Savaşı sonrasında Balkanlar

Londra’da barış görüşmeleri devam ederken İttihatçı subaylardan Enver Paşa, yanındaki askerlerle hükûmetin toplantı yaptığı salonu bastı ve Sadrazam’ı istifaya zorladı (23 Ocak 1913). Tarihe **Bâb-ı Âli Baskını** diye geçen bu olaydan sonra devletin yönetimi İttihatçıların kontrolüne geçti.

Trablusgarp Savaşı’nın Başlaması
(29 Eylül)

I. Balkan Savaşı’nın Başlaması
(8 Ekim)

1911

1912

Uşi Antlaşması
(18 Ekim)

Görsel 1.23 Padişah Mehmed Reşad, I. Balkan Savaşı'na katılacak askerlerimizi Sirkeci garından uğurlarken, İstanbul, 1912

Görsel 1.24 I. Balkan Savaşı'na katılan askerlerimize destek için düzenlenen miting, İstanbul, 1912

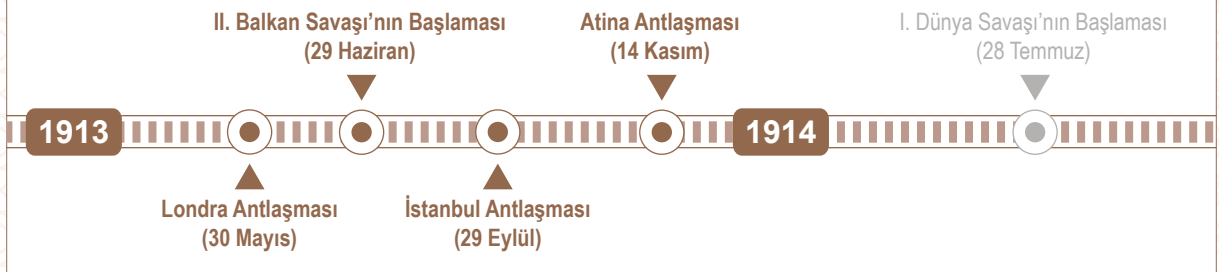
2. Perde: Edirne'ye Selam Olsun

Balkan devletleri Osmanlı Devleti'nden aldıkları toprakları paylaşırken anlaşmazlığa düştüler. Bulgaristan'ın en fazla payı alarak Ege Denizi'ne ulaşması, diğer Balkan devletlerinin özellikle de Yunanistan'ın tepkisine neden oldu. Kısa bir süre sonra Sırbistan ile Yunanistan'ın ittifak yapması üzerine Bulgaristan, bu iki devlete saldırdı (29 Haziran 1913). **II. Balkan Savaşı** diye tarihe geçen bu savaşta bir yanda Bulgaristan diğer yanda Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ vardı. Kargaşadan yararlanmak isteyen Romanya ile Edirne'yi geri almak isteyen Osmanlı Devleti de Bulgaristan'a savaş açtı. Enver Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu Edirne'yi Bulgarlardan geri aldı. Tüm cepelerde zor duruma düşen Bulgaristan yenilgiyi kabul etmek zorunda kaldı. Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında imzalanan **İstanbul Antlaşması** (29 Eylül 1913) ile Edirne ve Kırklareli geri alındı (Görsel 1.25). Meriç Nehri, Osmanlı-Bulgaristan sınırı olarak kabul edildi. Bulgaristan'da kalan Türklerin kültürel ve dinî hakları güvence altına alındı. Yunanistan ile de **Atina Antlaşması** imzalandı. Bu antlaşma ile Girit adası Yunanistan'a bırakıldı ve Yunanistan'da kalan Türklerin hakları koruma altına alınmaya çalışıldı.

Görsel 1.25 II. Balkan Savaşı sonrasında Balkanlar

Bu savaşlar sonucu Balkanlardaki altı yüz yıllık Türk hakimiyeti sona erdi. Osmanlı Devleti'nin I. Balkan Savaşı'nda küçük Balkan devletlerine yenilmesi devletin itibarını hem içte hem dışta önemli ölçüde azalttı. Kaybedilen Balkan topraklarından Anadolu'ya büyük bir göç dalgası yaşandı.

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.

1. “*Vatan Şairi*” olarak tanınan, Mustafa Kemal’in kalbinde vatan sevgisi ve hürriyet gibi duyguların kök salmasında etkili olmuştur.
2. Osmanlı Devleti’ndeadı verilen anayasa hükümleri gereğince meşrutiyet yönetimine geçilmiştir.
3. Sanayileşmiş ülkelerin, geri kalmış ülkelerin kaynaklarını kendi menfaatleri için kullanmalarına adı verilmiştir.
4. Fransız İhtilali’nden sonra yayılan fikri, çok uluslu imparatorlukların parçalanmasına zemin hazırlamıştır.
5. II. Meşrutiyet Dönemi’nin başlamasında Cemiyetinin faaliyetleri etkili olmuştur.

B. Aşağıdaki soruların cevabını boş bırakılan alana yazınız.

1. “*Osmanlılık*” düşüncesinin amacı nedir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

2. Osmanlı yöneticileri azınlık isyanlarını önlemek için hangi çalışmaları yapmışlardır?

.....

.....

.....

3. Sanayi İnkılabı Osmanlı Devleti’ni nasıl etkilemiştir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

4. I. Balkan Savaşı’nda ordumuzun başarısız olmasının nedenlerini yazınız.

.....

.....

.....

5. II. Balkan Savaşı’nın nedenini yazınız.

.....

.....

.....

6. Mustafa Kemal’in asker olmak istemesinde neler etkili olmuştur?

.....

.....

.....

C. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp'ı İtalya'ya karşı savunmakta zorluk yaşamasının temel sebebi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İtalya'nın Balkan devletlerinden destek alması
- B) Trablusgarp halkının İtalyanlarla birlikte hareket etmesi
- C) Balkanlarda azınlık isyanlarının çıkması
- D) Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp ile kara bağlantısının kalmaması

2. I. Coğrafi Keşifler
II. Sanayi İnkılabı
III. Rönesans hareketleri

Avrupa'da yaşanan yukarıdaki gelişmelerden hangisi ya da hangileri Osmanlı Devleti'ni ekonomik açıdan olumsuz etkilemiştir?

- A) Yalnız III
- B) I ve II
- C) I ve III
- D) I, II ve III

3. Aşağıdaki gelişmelerden hangileri arasında neden-sonuç ilişkisi kurmak doğru değildir?

- A) Trablusgarp Savaşı'nın başlaması - Hareket Ordusu'nun kurulması
- B) Kanun-i Esasi'nin ilan edilmesi - Meşrutiyet sistemine geçilmesi
- C) Azınlık isyanlarının çıkması - Tanzimat Fermanı'nın yayınlanması
- D) Osmanlı Devleti'nin borçlarını ödeyememesi - Düyûn-u Umûmiye Teşkilatının kurulması

4. I. Selânik
II. Sofya
III. İstanbul
IV. Manastır

Mustafa Kemal yukarıdaki şehirlerden hangisi ya da hangilerinde askerî eğitim görmüştür?

- A) I ve II
- B) II ve III
- C) I, II ve III
- D) I, III ve IV

5. Mustafa Kemal, Batı'daki bilimsel ve teknolojik gelişmelerden istifade etmenin gerekli olduğuna inanmıştır.

Mustafa Kemal'in bu düşüncelerinin aşağıdaki fikir insanlarından hangisinin düşünceleriyle daha fazla benzerlik göstermesi beklenebilir?

- A) Mehmet Emin Yurdakul
- B) Ziya Gökalp
- C) Tevfik Fikret
- D) Namık Kemal

6. Gençlik döneminde Mustafa Kemal'in fikir dünyasının oluşumuyla ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) Yabancı dil bilgisini geliştirmesi dünyadaki gelişmeleri yakından takip etmesine yardımcı olmuştur.
- B) Resmî görevlerle Avrupa'da bulunması millî kültürden uzaklaşmasına neden olmuştur.
- C) Birçok sorunun yaşandığı Balkanlarda doğup büyümesi devlette yaşanan sorunların farkına varmasına zemin hazırlamıştır.
- D) Yerli ve yabancı fikir insanlarını okuması düşünce dünyasını zenginleştirmiştir.

7. I. Hareket Ordusu'nun kurulması
II. İkinci Meşrutiyet'in ilanı
III. 31 Mart Vakası

Yukarıdaki gelişmelerin oluş sırası hangi seçenekte doğru verilmiştir?

- A) I - II - III
- B) I - III - II
- C) II - III - I
- D) III - II - I

8. I. Azınlık isyanlarının çıkması
II. Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesi
III. Meşrutiyet sistemine geçilmesi

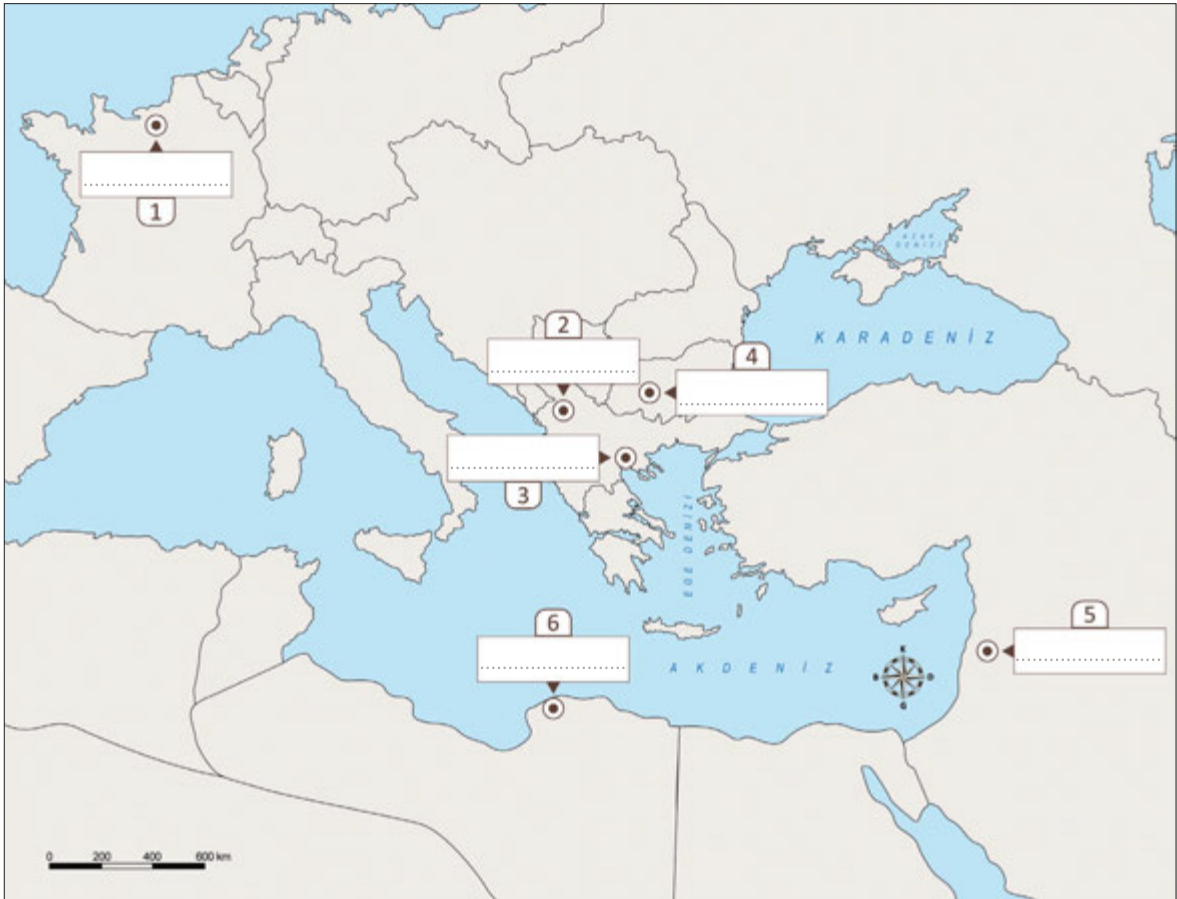
Yukarıdakilerden hangisinin veya hangilerinin oluşumunda Fransız İhtilali'nin yaydığı milliyetçilik akımının etkisi vardır?

- A) Yalnız I
- B) I ve II
- C) II ve III
- D) I, II ve III

Ç. Aşağıda Mustafa Kemal'in yaşadığı bazı şehirlerle ilgili açıklamalar verilmiştir. Açıklamalardan hareketle verilen şehirlerin isimlerini tespit edip kutucuklara yazınız.

	Mustafa Kemal'in doğup büyüdüğü ve ilk eğitimi aldığı liman şehridir. Mustafa Kemal bir süre sonra bu şehre kıdemli yüzbaşı olarak atanmıştır.
	Mustafa Kemal'in askerî idadiye başladığı ve Balkanlardaki 3. Ordu'nun komuta merkezinin bulunduğu şehirdir.
	Mustafa Kemal'in ilk askerlik görevine başladığı şehirdir. Mustafa Kemal burada görevli iken Vatan ve Hürriyet Cemiyetinin bir şubesini açmıştır.
	Mustafa Kemal'in İtalyanlara karşı mücadele ettiği bölgedir. Gazeteci kimliği ile gizlice gittiği bu bölgede, savunma savaşının ilk tecrübelerini kazanmıştır.
	Mustafa Kemal'in uluslararası askerî manevralara Osmanlı Devleti'ni temsilen katıldığı şehirdir.
	Mustafa Kemal'in askerî ataşe olarak görev yaptığı şehirdir.

D. Bulduğunuz şehirlerin isimlerini aşağıdaki haritada işaretlenen yerlere doğru şekilde yerleştiriniz.

Görsel 1.26 Mustafa Kemal'in eğitim aldığı ve görev yaptığı yerleri gösteren dilsiz harita

2. ÜNİTE

MİLLÎ UYANIŞ: BAĞIMSIZLIK YOLUNDA ATILAN ADIMLAR

Mustafa Kemal Sivas Kongresi üyeleriyle beraber

*Ne kadar zengin ve müreffeh olursa olsun,
istiklalden mahrum bir millet, medenî insanlık karşısında
uşak olmak mevkisinden yüksek bir muameleye
layık sayılmaz.*

K. Atatürk

Konular

- 1 I. DÜNYA SAVAŞI'NA YOL AÇAN GELİŞMELER
- 2 OSMANLI DEVLETİ'NİN SON SAVAŞI: I. DÜNYA SAVAŞI
- 3 İŞGAL YILLARINDA ANADOLU
- 4 CEMİYETLER VE KUVÂ-YI MİLLÎYE
- 5 İSTİKLAL YOLCULUĞU
- 6 BİR MİLLETİN YEMİNİ: MİSAK-I MİLLÎ
- 7 BÜYÜK MİLLET MECLİSİNE KARŞI ÇIKARILAN AYAKLANMALAR
- 8 GEÇERSİZ BİR ANTLAŞMA: SEVR ANTLAŞMASI

Neler Öğreneceğiz?

1. I. Dünya Savaşı'nın sebeplerini ve savaşın başlamasına yol açan gelişmeleri
2. I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin durumunu
3. Mondros Ateşkes Antlaşması'nın uygulanması karşısında Osmanlı yönetiminin, Mustafa Kemal Paşa'nın ve halkın tutumunu
4. Kuvâ-yı Millîye'nin oluşum sürecini ve sonrasındaki gelişmeleri
5. Millî Mücadele'nin hazırlık döneminde Mustafa Kemal'in yaptığı çalışmaları
6. Misak-ı Millî'nin kabulünü ve Büyük Millet Meclisinin açılışını “vatanın bütünlüğü” esası ile “ulusal egemenlik” ve “tam bağımsızlık” ilkeleriyle ilişkilendirmeyi
7. Büyük Millet Meclisine karşı çıkarılan ayaklanmalar ile bu ayaklanmaların bastırılması için alınan tedbirleri
8. Mustafa Kemal'in ve Türk milletinin Sevr Antlaşması'na karşı tepkilerini öğreneceğiz.

ÜNİTE KAVRAMLARI

Aşağıda verilen kelime ve kelime gruplarının sözlük anlamını ilgili bölümlere yazınız.

meclis hükûmeti sistemi

1

antlaşma

2

Panslavizm

3

tabya

4

cephe

5

önerge

6

iskân

7

asayiş

8

protesto

9

genelge

10

Hazırlık Çalışmaları

1. Devletler arası ilişkilerde çıkarlar çatışırsa ne olur?
2. Osmanlı Devleti, XX. yüzyılın başlangıcından I. Dünya Savaşı'nın çıktığı tarihe kadar hangi toprakları kaybetmiştir?
3. Çanakkale Savaşlarında "kaderin adamı" olarak tanımlanan kişi kimdir?
4. Kuvâ-yı Millîye ruhu nasıl doğmuştur?
5. Millî Mücadele sürecinde hangi kongreler düzenlenmiştir?
6. Uluslararası bir antlaşmanın yürürlüğe girmesi nasıl gerçekleşmektedir?

2.1. I. DÜNYA SAVAŞI'NA YOL AÇAN GELİŞMELER

I. Dünya Savaşı'na zemin hazırlayan gelişmelerden biri **Sanayi İnkılabı** idi. Sanayi İnkılabı ile bir yandan **"ham madde"** ve **"pazar"** ihtiyacı artarken diğer yandan **"sömürgecilik"** yarışı hız kazandı. Sömürgecilik yarışına katılan devletler, birbirlerine üstünlük sağlamak için hem sanayilerini geliştirdiler hem de hızla silahlandılar. Savaşa zemin hazırlayan bir diğer önemli gelişme de **Fransız İhtilali** idi. İhtilalle ortaya çıkan **"milliyetçilik"** düşüncesi, çok uluslu devletlerin içerisindeki azınlıkların isyan etmelerine neden oldu. Bu isyanlardan en fazla Osmanlı Devleti ile Avusturya-Macaristan İmparatorluğu etkilendi.

I. Dünya Savaşı öncesinde **İngiltere** büyük bir sömürge imparatorluğu kurmuştu. Siyasal birliğini geç tamamlayan **Almanya** ise gelişen sanayisi için ham madde ve pazar arayışı içine girdi. Almanya, bir yandan İngiltere'nin sömürgelerine göz dikerken diğer yandan zengin kömür havzası olan Alsas-Loren bölgesini Fransa'dan aldı. **Fransa** bu bölgeyi geri alabilmek için İngiltere ile yakınlaştı. Siyasal birliğini geç tamamlayan devletlerden **İtalya** ise Kuzey Afrika ve Doğu Akdeniz'de yayılma-ya çalıştı. İtalya ve Almanya'nın sömürge arayışı içine girmeleri İngiltere'yi endişelendirdi. İngiltere, Uzak Doğu'daki sömürgelerine giden deniz yolu üzerindeki Mısır'ı işgal etti. Alman tehdidine karşı Rusya ile yakınlaştı. **Avusturya-Macaristan İmparatorluğu** ise Balkanlar ve Doğu Avrupa'da hâkimiyet kurmaya çalışıyordu. Aynı bölge **Rusya'nın** da yayılma sahasıydı. **Rusya** **"Panslavizm"** politikasıyla Balkanlardaki Slav kökenli ulusları Osmanlı Devleti'nden kopararak kendi hâkimiyeti altına almaya ve Balkanlar üzerinden Akdeniz'e inmeye çalışıyordu.

Devletler arasında yaşanan bu gerginlik ve rekabet, bloklaşmalara neden oldu. Almanya'nın öncülüğünde Avusturya-Macaristan ve İtalya bir araya gelerek **İttifak Devletleri** blokunu, İngiltere'nin öncülüğünde Fransa ve Rusya bir araya gelerek **İtilaf Devletleri** blokunu kurdular (Görsel 2.1).

Görsel 2.1 I. Dünya Savaşı'nda taraflar

XX. yüzyılın başlarına gelindiğinde Avrupa'da siyasi ortam oldukça gergindi. Olası bir savaş için bütün şartlar oluşmuştu. Bu gergin atmosferde, Saraybosna'yı ziyaret eden Avusturya-Macaristan veliahdının bir Sırp tarafından öldürülmesi savaşın bahanesi oldu. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, suikasttan sorumlu tuttuğu Sırbistan'a savaş açtı (28 Temmuz 1914). Diğer Avrupalı devletler de kısa sürede savaşa katıldılar. Savaş başladıktan hemen sonra Anadolu'dan toprak vaadi alan İtalya, saf değiştirerek İtilaf Devletleri blokuna katıldı. Avrupa'da başlayan savaş Osmanlı Devleti, Japonya ve ABD'nin de katılmasıyla dünya savaşına dönüştü. Osmanlı Devleti, İttifak Devletlerinin; ABD İtilaf Devletlerinin yanında savaşa katıldı. Japonya ise Uzakdoğu'daki Alman sömürgelerine saldırdı.

2.2. OSMANLI DEVLETİ'NİN SON SAVAŞI: I. DÜNYA SAVAŞI

2.2.1. Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girme Nedenleri

I. Dünya Savaşı başladığında Osmanlı yöneticileri, bir yandan ülke güvenliğini sağlamaya yönelik tedbirler alırken diğer yandan da devletin takip edeceği savaş politikasını belirlemeye çalışıyorlardı.

I. Dünya Savaşı Başladığında Osmanlı Devleti:

Tarafsızlığını ilan etti.	Boğazları ulaşımına kapattı.	Ülke genelinde seferberlik başlattı.	Kapitülasyonları kaldırdığını duyurdu.
---------------------------	------------------------------	--------------------------------------	--

1. Yukarıda verilenlerden hangisi başkentin güvenliğini sağlamaya yöneliktir?

2. Yukarıda verilenlerden hangisi ekonomik baskılardan kurtulmaya yöneliktir?

Her ne kadar “tarafsızlık” ilan edilse de yönetimde bulunan İttihat ve Terakki Hükûmetinin önde gelen isimlerinden Enver Paşa ve arkadaşları savaşa katılmayı düşünüyordu. Bu kişiler, Avrupa’da başlayan savaşın Osmanlı Devleti’ni de etkileyeceğine ve savaşın dışında kalmanın mümkün olmayacağına inanıyorlardı.

Osmanlı yöneticileri zaferle sonuçlanacak bir savaşla:

Son zamanlarda kaybedilen toprakların -hiç olmazsa- bir kısmını geri almayı	Kapitülasyonları kaldırmayı amaçlıyorlardı.
---	---

1. Osmanlı Devleti’nin XX. yüzyılın başlarında kaybettiği topraklar nerelerdir?

2. Osmanlı Devleti’nin savaşa girmesinde etkili olan ekonomik nedenler nelerdir?

Osmanlı yöneticileri, ilk ittifak teklifini İngilizlere yani İtilaf Devletlerine yaptılar. Bunda Almanya’ya karşı duyulan kırgınlığın da etkisi vardı. Çünkü Osmanlı yöneticileri son dönemde yaptıkları savaşlarda, müttefik bildikleri Almanlardan destek görememişti. İngiltere ile müttefik olunması hâlinde ise, Osmanlı Devleti üzerindeki Rus baskısının İngilizler tarafından önleneyeceğini düşünüyorlardı. Ekonomik ve askerî gücü iyice zayıflamış olan Osmanlı Devleti’nin bu ittifak teklifi, Rusların da baskısıyla, İngilizler tarafından reddedildi. Ancak Osmanlı Devleti’nin karşı bloka kaymasını istemeyen İngilizler, onu savaşın sonuna kadar tarafsız tutma gayreti içine girdiler. Osmanlı Devleti’nin tarafsız kalması hâlinde, savaşın sonunda kapitülasyonları gözden geçirebileceklerini vadettiler. Bu, Osmanlı Devleti’ni oyalamaktan başka bir şey değildi. Çünkü İtilaf Devletleri “bölüşülecek pasta” olarak gördükleri Osmanlı topraklarını savaş bittiğinde kendi aralarında paylaşmayı planlıyorlardı.

1. Osmanlı Devleti, Almanlardan beklediği desteği hangi savaşlarda alamamıştır?

2. Rusya, Osmanlı Devleti’nin İtilaf Bloku’na katılmasına niçin karşı çıkmıştır?

3. İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti’nin karşı blokta yer almasından niçin çekinmişlerdir?

İttifak Devletlerinden “red” cevabı alan Osmanlı yöneticileri, bu sefer Almanlara ittifak teklif ettiler. Osmanlı yöneticilerinin Almanlara ittifak teklif etmesinde etkili olan bazı düşünceler aşağıdaki metinde verilmiştir. Metinden hareketle soruları cevaplayınız.

“İngilizlerin zırhlılarımıza el koymaları ve bedelini geri vermemeleri Hükûmetin Almanlarla ittifak yapmasına sebep oldu. Rusya’nın Boğazlara saldırması karşısında vatanı başka şekilde savunmaya imkân kalmamıştı. Erkanıharbiyemizi onlara teslim ettik. Bütün seferberlik planlarımızı Almanlar yaptı. Bizler sadece onlara malzeme hazırladık. Onlardan gizli bir şeyimiz yok.”

(Kâzım Karabekir, Birinci Cihan Harbine Neden Girdik, s. 69-74)
Düzenlenmiştir.

1. Osmanlı yöneticilerinin, Boğazları savunmayı vatanı savunmak olarak görmelerinin sebebi nedir?

2. Osmanlı yöneticilerinin Almanlarla ittifak kurmasının sonuçları neler olmuştur?

Almanya bu ittifak teklifini memnuniyetle karşıladı.

Almanya, Osmanlı Devleti’nin Kendi Yanında Savaşa Katılmasıyla:

Yeni cepheler açarak savaşı geniş alanlara yaymayı ve üzerindeki savaş yükünü hafifletmeyi

Osmanlı Devleti’nin jeopolitik konumundan faydalanarak İngilizlerin sömürgeleriyle bağlantısını kesmeyi

Osmanlı halifesinin dinî gücünden faydalanarak İngilizleri sömürgelerinde zor duruma düşürmeyi planlıyordu.

1. “Osmanlı halifesinin İngiliz sömürgelerinde etkili olabileceği” düşüncesinin kaynağı nedir?

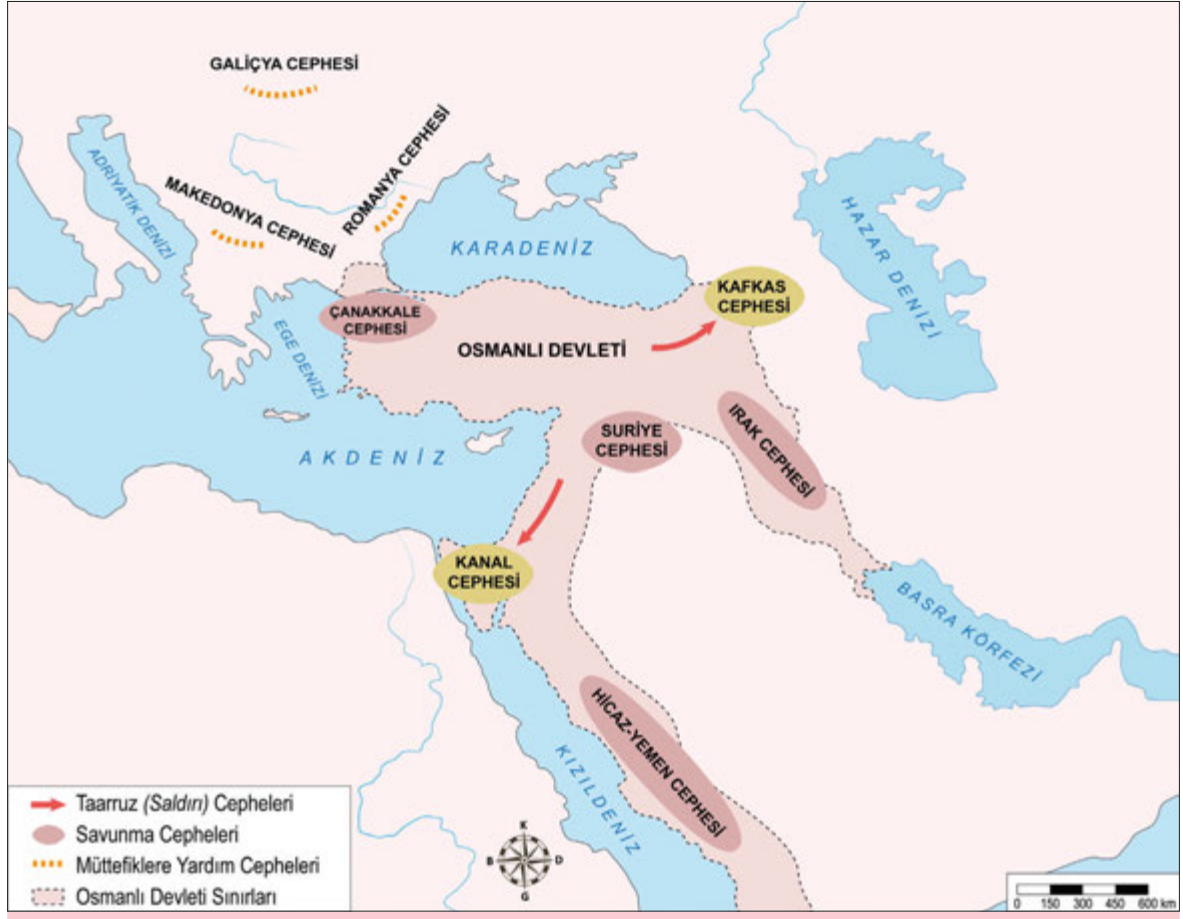
2. Osmanlı ülkesinin jeopolitik konumundan yararlanarak İngilizlerin sömürgeleriyle bağlantısını kesmek nasıl mümkün olabilir?

Görsel 2.2 Goben ve Breslau’nın Çanakkale’ye girişi

Bu düşüncelerle Osmanlı Devleti ile Almanya arasında 2 Ağustos 1914’te gizli bir ittifak sözleşmesi imzalandı. Sözleşmenin imzalanmasından birkaç gün sonra, Akdeniz’de bulunan Goben (Goben) ve Breslau (Breslav) adlı iki Alman savaş gemisi (Görsel 2.2), Harbiye Nazırı Enver Paşa’nın izniyle Çanakkale Boğazı’nı geçip Marmara’ya girdi. Bu durum İngiltere’nin tepkisine neden oldu. İngiltere, tarafsızlığını ilan eden Osmanlı Devleti’nden bu gemileri kara sularından derhâl çıkarmasını istedi. Osmanlı yöneticileri ise bu gemilerin İngilizler tarafından el konulan gemilerin yerine satın alındığını ilan ettiler. Türk bayrağı çekilen gemilerin isimleri Yavuz ve Midilli olarak değiştirilirken gemilerde bulunan Alman askerlerine de Türk askerî kıyafetleri giydirildi. Oysaki gemiler Alman subayların komutasındaydı. Bir süre sonra bu iki savaş gemisi, padişah ve sadrazamın haberi olmadan Enver Paşa’nın yazılı emriyle ve tatbikat yapılacağı bahanesiyle Karadeniz’e açılıp Rus limanlarını bombaladı (29 Ekim 1914). Bunun üzerine Rusya, İngiltere ve Fransa peş peşe Osmanlı Devleti’ne savaş ilan etti. Böylece Osmanlı Devleti bir oldubitti ile I. Dünya Savaşı’na katılmış oldu. Osmanlı Devleti’nin katılmasıyla savaş geniş alanlara yayıldı (Görsel 2.3.).

2.2.2. Osmanlı Devleti'nin Savaştığı Cepheler

Görsel 2.3 I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin savaştığı cepheler

2.2.2.1. Kafkas Cephesi

Kafkas Cephesi'ndeki ilk mücadeleler Rus ordusunun taarruzuyla başladı. Osmanlı Ordusu Rus taarruzunu durdurmayı başardı. Ardından Kafkasya'yı alıp Orta Asya'ya kadar ilerlemek isteyen Harbiye Nazırı Enver Paşa, aralık ay sonlarında Türk kuvvetlerine "karşı taarruz" emrini verdi (Aralık 1914) (Görsel 2.4). Diğer komutanlar mevsimin kış, şartların ağır, erzak ve cephanenin yetersiz olmasını gerekçe göstererek taarruzun bahar aylarına ertelenmesini istemelerine rağmen Enver Paşa emrinde ısrar etti. Askerin üzerinde kışlık üniforma dahi yoktu. Bir yandan Ermeni çetelerinin saldırıları diğer yandan yolların karla kaplı olması nedeniyle askerlere ikmal yapılamadı. Sarıkamış'taki Allahuekber dağlarında ilerlemeye çalışan binlerce Türk askeri açlık ve dondurucu soğuk yüzünden şehit düştü.

Görsel 2.4 Kafkas Cephesi'ndeki makineli tüfek birliği, 1915

Taarruzun başarısız olmasının nedenleri nelerdir?

1916 baharında yeniden taarruza geçen Rus kuvvetleri Erzurum, Erzincan, Muş, Bitlis ve Trabzon'u işgal etti. Aynı yıl bölgeye gönderilen Mustafa Kemal Paşa Muş ve Bitlis'i geri aldı. Çanakkale Boğazı'nı geçemeyen İtilaf Devletleri Rusya'ya yardım gönderemediği için Rusya'da ekonomik sorunlar gittikçe arttı ve sonunda **Bolşevik İhtilali** yaşandı. Bolşevik İhtilali ile Rusya'da çarlık yıkıldı ve Rusya Komünizm ile yönetilmeye başlandı. Yeni Rus Hükûmeti, İttifak Devletleriyle **Brest-Litovsk** (Birest-Litovsk) **Antlaşması'nı** imzalayarak savaştan çekildi (3 Mart 1918). Antlaşma gereği Ruslar, Doğu Anadolu'da işgal ettikleri Osmanlı topraklarını boşalttılar.

Görsel 2.5 Ecdadın izinde Sarıkamış'a doğru yürüyen gençlerimiz, 2015

2.2.2.2. Kanal Cephesi

Kanal Cephesi, Süveyş Kanalı'nı alıp İngiltere'nin sömürgeleriyle olan bağlantısını kesmeyi amaçlayan Türk kuvvetlerinin taarruzuyla açıldı. Almanların da desteğiyle hareket eden Bahriye Nazırı Cemal Paşa komutasındaki Osmanlı askerleri, Şubat 1915'te Kanal'a ulaşmak için harekete geçtiler (Görsel 2.6). Ancak ikmal hatları yeterli olmadığı için askerlerimiz tüm erzağını yanlarında taşıyordu. Bu durum çölün zor şartlarında askerlerimizin yorgun düşmesine neden oldu. Yaşanan açlık ve susuzluk, durumu daha da ağırlaştırdı. Buna rağmen askerlerimiz, Kanal'ı ele geçirmek için birkaç kez girişimde bulunduysa da büyük kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kaldılar.

Görsel 2.6 Kanal Cephesi'nde ilerleyen Türk kuvvetleri

2.2.2.3. Çanakkale Cephesi

Çanakkale Boğazı'nın stratejik öneminin farkında olan Osmanlı yöneticileri, bu Boğaz'a "başkent kalesi" gözüyle bakmış ve tabyalar inşa ederek Boğaz'da gerekli savunma tedbirlerini almışlardı. İngilizler daha savaş başlamadan önce Çanakkale Boğazı'na yönelik saldırı planları hazırlamışlardı. Savaş başladıktan sonra bu planlarını müttefikleriyle birlikte uygulamaya koydular.

İtilaf Devletleri, Çanakkale Savaşları ile:

Çanakkale Boğazı'nı geçip İstanbul'u işgal ederek Osmanlı Devleti'ni teslim almayı	Karadeniz'e geçip müttefikleri Rusya'ya yardım göndermeyi	Elde edecekleri zafer sayesinde savaş girmemiş devletleri kendi yanlarında savaşa çekmeyi hedeflemişlerdir.
--	---	---

<http://dunyasavasi.ttk.gov.tr/tr/canakkale-savaslari/> internet adresini ziyaret ederek Çanakkale Savaşları hakkında ayrıntılı bilgi edinebilirsiniz.

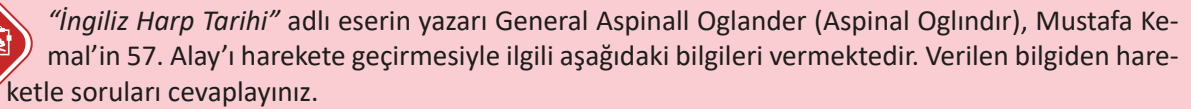
İtilaf Devletleri donanmasının amacını sezen Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı Cevat (Çobanlı) Paşa, Boğaz'a mayın döşenmesi emrini verdi. Bu emri yerine getiren Yüzbaşı Nazmi Bey; “Nusrat” adlı mayın gemisiyle, düşman gemilerinin harekâtından on gün önce, gece yarısı, Boğaz'a mayın döşedi (Görsel 2.7). Döşenen mayınlardan habersiz olan düşman donanması, Boğaz'a girdiğinde mayınlara çarparak ağır hasar almaya başladı. Türk tabyaları da durmaksızın ateş ediyordu. Mayınlar ve tabyalardan atılan toplarla İtilaf Devletleri donanmasının yedi büyük savaş gemisi Boğaz'ın sularına gömüldü (Görsel 2.8). Bu amansız direniş karşısında Boğaz'ı geçemeyeceğini anlayan ve ağır yara alan müttefik donanması aynı günün akşamında geri dönmek zorunda kaldı.

Görsel 2.8 İtilaf Devletlerinin 4 gemisi batarken, 18 Mart 1915

A black and white photograph of a group of British soldiers in World War I uniforms, standing in a line outdoors. They are wearing pith helmets and carrying rifles. The soldier in the center foreground is wearing a light-colored tunic and breeches, while the others are in darker uniforms.

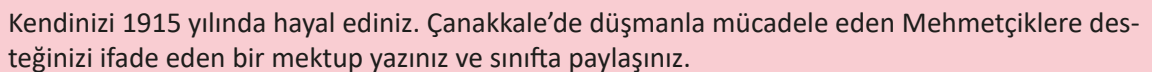
Görsel 2.9 Mustafa Kemal Çanakkale savaşlarında, Gelibolu, 1915

(www.ata.tsk.tr)

2. Mustafa Kemal'in, oluşan ciddi durum karşısında, üslerinin emrini beklemeden harekete geçmesi onun hangi kişilik özelliğini göstermektedir?

Çanakkale aynı zamanda, Mustafa Kemal'in lider olarak doğduğu yer olmuştur. Türk milleti onu Çanakkale'de tanımıştır. Her kumandan askerlerine *"Size ölmeyi emrediyorum."* diyemez. Ölme emrini tereddütsüz yerine getiren Mehmetçikten başka bir asker de bulunamaz. Mustafa Kemal Çanakkale'de kahraman Türk askerini yakından tanımış, bu inanmış neferlerle neler başarabileceğini görmüştür. Bu ruh Millî Mücadele'deki başarının temelini oluşturmuştur.

2.2.2.4. Hicaz-Yemen Cephesi

I. Dünya Savaşı'nda Türk halkının vicdanında derin yaralar açan cephelerden birisi de Hicaz Cephesi idi. İngilizler uzun zamandır *"Halifelik Arapların hakkıdır."* şeklindeki propagandalarla Arapları Osmanlı Devleti'ne karşı isyana kışkırtıyorlardı. I. Dünya Savaşı başladığında da İngilizlerin *"bağımsız devlet kurma"* vaadinden etkilenen Mekke Emiri Şerif Hüseyin Osmanlı Devleti'ne isyan etti. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa'nın *"Yaşarken adını tarihe altın harflerle yazdıran komutan"* dediği Fahrettin Paşa, 1916'da Medine'ye gönderildi (Görsel 2.10 ve 2.11). *"Çöl Kaplani"* namıyla meşhur Fahrettin Paşa, İngilizler tarafından desteklenen Mekke Emiri Şerif Hüseyin'e karşı, elinde bulunan son derece kısıtlı imkanlara rağmen Medine'yi iki yıl yedi ay savundu. *"Ölürüm de Peygamber kabrini çiğnetmem."* diyerek şehri isyancılara ve İngilizlere teslim etmedi. Kuşatma uzadıkça aç ve susuz kalan Osmanlı askerleri çekirge yiyerek Medine'yi savunmaya devam etti. Fahrettin Paşa, şehrin teslim edilmesini isteyen isyancılara Medinelilerin huzurunda şu cevabı verdi:

"Biliniz ki kahraman askerlerim İslamlığın göz bebeği olan Medine'yi son fişegine, son damla kanına, son nefesine kadar savunmaya ant içmiştir. Bu asker Medine'nin enkazı içinde ve nihayet Ravza-i Mutahhara'nın altında kan ve ateşten örülmüş kızıl bir kefenle gömülmedikçe Medine kalesinin burçlarından ve Mescid-i Saadet minarelerinden Türk'ün al bayrağı inmeyecektir!"³

Fahrettin Paşa, I. Dünya Savaşı bitene kadar Medine'yi teslim etmedi. Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan aylar sonra İstanbul'dan gelen yazılı emir üzerine Medine'yi teslim eden Fahrettin Paşa, İngilizlere esir düştü.

Görsel 2.10 Hicaz Komutanı Fahrettin (Türkkan) Paşa Osmanlı askerlerini denetliyor, Medine, 1917

Görsel 2.11 Medine'deki su kaynaklarını islah eden Fahrettin Paşa halka su dağıtırken

ÇÖL KAPLANI: ÖMER FAHRETTİN TÜRKKAN (1868 - 1948)

Bulgaristan'ın Rusçuk kentinde doğdu. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra ailesiyle birlikte İstanbul'a göç etti. Erkân-ı Harbiye Mektebini bitirdikten sonra kurmay yüzbaşı olarak Osmanlı ordusuna katıldı. Balkan Savaşı'nda Edirne'nin geri alınmasında görev yaptı. I. Dünya Savaşı'nda çıkan Şerif Hüseyin İsyanı sırasında, zor koşullar altında, Medine'yi iki yıl yedi ay savunarak tarihe geçti. Bu büyük savunması nedeniyle kendisine *"Medine Müdafî"* ve *"Çöl Kaplani"* gibi isimler verildi. Medine savunması sırasında, Harem-i Şerif'te bulunan Mukaddes Emanetlerin İngilizlerin eline geçmemesi için İstanbul'a nakledilmesini hükûmete teklif etti. Teklifi kabul edilince bir komisyon kurarak tek tek kontrol ettirdiği Mukaddes Emanetleri, 2 bin askerin koruması altında, 25 Mayıs 1917'de İstanbul'a ulaştırdı. Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Medine'yi teslim etti ve İngilizler tarafından tutuklanarak Malta'ya sürüldü. 1921'de serbest bırakılınca Millî Mücadele'ye katılmak üzere Ankara'ya geldi. TBMM tarafından Kâbil (Afganistan) Büyükelçiliğine atandı. Afgan halından Millî Mücadele için büyük miktarlarda yardım topladı. 1948'in Kasım ayında İstanbul'da vefat etti. (Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi, Cilt 12, s.87-89) Düzenlenmiştir.

2.2.2.5. Irak Cephesi

Irak Cephesi, bölgedeki petrol alanlarını ele geçirmek ve kuzeye doğru ilerleyip Ruslarla birleşmek isteyen İngiliz kuvvetleri tarafından açıldı. Basra Körfezi'nden çıkarma yaparak Bağdat'a doğru ilerlemeye çalışan İngilizlere karşı Osmanlı kuvvetleri, **Selman-ı Pâk Muharebelerinde** büyük bir zafer elde etti (22-25 Kasım 1915). Halil (Kut) Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu **Kut'ül Amâre** denilen yerde İngiliz kuvvetlerini kuşattı. İngiliz askerleri komutanları General Townshend (Tavzınd) ile birlikte esir alındı (29 Nisan 1916) (Görsel 2.12 ve 2.13).

Görsel 2.12 Kut'ül-Amâre'deki Türk Ordugâhı, 1915

Görsel 2.13 Kut'ül-Amâre'de esir alınan İngiliz birlikleri içindeki Hintli askerler cephe gerisine gönderiliyorken, 1916

Ancak bölgeye yeni kuvvetler gönderen İngilizler, 1917 yılında Bağdat'ı işgal edip Musul'a doğru ilerlediler. Musul Türk kuvvetlerinin elinde iken Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandı ve Osmanlı Devleti savaştan çekildi.

2.2.2.6. Suriye Cephesi

Kanal Harekâtı'nın başarısız olmasından sonra karşı saldırıya geçen İngiliz kuvvetleri, Sina Yarımadası'nı ve Filistin'i alarak Suriye'ye doğru ilerlediler. 1918 yılında bölgedeki 7. Ordu komutanlığına atanan Mustafa Kemal, başarılı savunma savaşlarıyla İngiliz kuvvetlerini Halep'in kuzeyinde durdurmuş ve düşmanın bu hattı geçmesini engellemiştir. Bölgedeki savunma savaşları devam ederken Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanmış Osmanlı Devleti savaştan çekilmiştir. Ateşkes Antlaşması hükümleri gereğince ordusunu terhis eden Mustafa Kemal de İstanbul'a doğru yola çıkmıştır.

2.2.3. Ermeni Sorunu

Anadolu'nun doğusunda ve Kafkasya'da yaşayan Ermeniler, XI. yüzyılda Anadolu'ya gelen Türkleri "kurtarıcı" olarak görmüşlerdir. Sizce bunun nedeni ne olabilir?

Asırlar boyunca Ermenilerle Müslümanlar barış ve huzur içinde bir arada yaşamışlardır. Ticaret ve sanatla uğraşan, kuyumculuk yapan Ermeniler, refah içinde bir hayat sürmüşlerdir. Osmanlı Devleti'nde devlet kademelerinde önemli görevlere getirilen Ermeniler, Darphane ve Baruthane gibi önemli müesseselerin başına geçmişlerdir. XIX. yüzyılın başlarından itibaren Avrupalı devletlerin kışkırtmasıyla Balkanlardaki birçok azınlık isyan ederken Ermeniler böyle bir isyanı akıllarından bile geçirmemişlerdi.

XIX. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan Ermeni sorunu, büyük devletlerin bölge üzerindeki çıkar hesaplarından kaynaklanmıştır. İlginçtir ki Ermenilerden kendi çıkarları için yararlanmaya çalışan iki devlet, birbirine düşman olan Rusya ve İngiltere olmuştur. Rusya, Ermenilerin yardımıyla Akdeniz'e inmenin hayalini kurarken İngiltere de Ermenileri kullanarak Rusya'nın Akdeniz'e inmesini engellemeye çalışmıştır. Böylece Ermenilerin yaşadığı coğrafya iki büyük devletin çekişme alanı olmuş, bölgede yaşayan hem Ermeniler hem de Müslümanlar bu çekişmeden zarar görmüştür.

1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nda (93 Harbi) Ermenilerden istifade etmeye çalışan Rusya, savaş sonrası toplanan Berlin Konferansı'nda Ermenileri gündeme getirerek Ermeni sorununun doğmasına ve uluslararası boyut kazanmasına zemin hazırlamıştır.

Rusya, Ermeni Sorunu'nu uluslararası bir konferansa taşımakla neyi amaçlamış olabilir?

Bundan sonra Ruslar tarafından kışkırtılan ve desteklenen Ermenilerin bir kısmı komiteler (silahlı çete) kurarak Doğu Anadolu'da Müslüman halka baskı yapmaya başlamışlardır. Ermeni çetelerinin faaliyetleri I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla yoğunluk kazanmıştır. Osmanlı Devleti'nin birçok cephe- de mücadele etmesini fırsat bilen Ermeni çeteleri, Ruslarla iş birliği yaparak Doğu Anadolu'da isyan çıkarmışlar ve bölgedeki sivil halkı katletmeye başlamışlardır. Osmanlı yönetiminin bütün ikazlarına rağmen Ermeni çeteleri bu faaliyetlerinden vazgeçmemiş hatta kendilerine destek vermeyen Ermenileri bile öldürmekten çekinmemişlerdir. Ermeni çeteleri, Sarıkamış Harekâtı'nda cephede aç kalan askerlerimize erzak gönderilmesine de engel olmuşlardır. Bu gelişmeler üzerine Osmanlı yönetimi olayları organize eden İstanbul'daki Ermeni komite liderlerini tutuklamıştır (24 Nisan 1915).

Osmanlı Devleti, ölüm kalım savaşının verildiği bir ortamda Ermeni çeteleriyle uğraşmak zorunda kalmıştır. Ancak çalışmalardan olumlu bir sonuç alınamamış, olayların önüne geçilememiştir. Bunun üzerine Osmanlı Hükûmeti, çıkardığı **Sevk ve İskân Kanunu** ile (27 Mayıs 1915) olaylara karışan Ermenilerle onlara yardım edenleri ülkenin daha sakin bir bölgesi olan Suriye'ye nakletme kararı almıştır. Bu tedbir, bir sınır dışı etme olayı değildir. Kendi otoritesini ve halkının güvenliğini sağlamakla yükümlü olan devlet, suç işleyen gruplarla onlara yardım edenleri ülke sınırları içerisindeki başka bir bölgeye nakletmiştir. Sevk edilenlerin herhangi bir zarara uğramaması için, sevk işlemi ordu birliklerinin nezaretinde gerçekleştirilmiştir. Üstelik yer değiştirme eylemi kalıcı da değildir. Savaş bittiğinde sevk edilenlerin isterlerse geri dönebilecekleri karara bağlanmıştır. Sevk edilenlerin geride bıraktıkları eşyaları, onlar dönene kadar devlet görevlilerinin gözetimindeki depolarda tutulmuş ve döndüklerinde de tutanakla kendilerine teslim edilmiştir. Yıkıcı bir savaşın ortasında halk sıkıntı içindeyken yerleri değiştirilen Ermenilerin sevk masrafları da devlet hazinesinden karşılanmıştır.

Ermenilerin tamamı sevke tabi tutulmadığı gibi Ermenilerin tamamı da isyancı değildir. Nitekim Millî Mücadele yıllarında Türklerle birlikte işgalci devletlere karşı mücadele veren Ermeniler de vardır. Şüphesiz göç esnasında çöl sıcaklarından, yolculuğun ağır şartlarından, bulaşıcı hastalıklardan ve eşkiya saldırılarından hayatını kaybeden Ermeniler olmuştur. Bu durum herkes için üzüntü vericidir. Yabancı devletlerin tahrikleri olmasaydı asırlardır bir arada yaşayan Müslümanlar ve Ermeniler yine birlikte, barış ve huzur içinde yaşıyor olacaktı. Türkler ve Ermeniler asırlar boyunca birbirlerinin bayramını tebrik etmiş, sofrasında yemeklerini paylaşmış, hüzünlerine ortak olmuşlardır. Onlar evlerinin anahtarını birbirlerine teslim edecek kadar dostluk geliştirmişlerdir. Bugün de Türkiye'nin değişik şehirlerinde Müslüman halkla birlikte huzur içinde yaşayan Ermeni asıllı vatandaşlar vardır. Dini, dili ve kökeni farklı insanların bir arada yaşaması ayrılık sebebi değil Anadolu halkı için zenginlik kaynağıdır.

Yukarıdaki anlatımlardan, Ermenilerin yer değiştirilmesi esnasında Osmanlı yöneticilerinin Ermeni vatandaşlara yardımcı olmak amacıyla yaptıkları çalışmaları tespit ederek aşağıya yazınız.

<http://dunyasavasi.ttk.gov.tr/tr/ermen-i-dosyasi/> internet adresini ziyaret ederek "Ermeni Sorunu" hakkında ayrıntılı bilgi edinebilirsiniz.

2.2.4. I. Dünya Savaşı'nın Sonu

Karada üstünlüğü elinde tutan Almanya, denizlerde bir türlü İngiltere'ye üstünlük sağlayamıyordu. Bir ada devleti olan İngiltere, deniz yoluyla -özellikle de ABD'den- askerî malzeme satın alıyordu. Bunun üzerine İngiltere'yi abluka altına alan Almanya, bu ülkeye mal taşıyan gemileri denizaltılarla batırmaya başladı. Birçok gemisi batırılan ABD, sonunda Almanya'ya savaş ilan etti (2 Nisan 1917). ABD'nin savaşa girmesiyle İttifak Devletleri art arda yenilgiler aldılar. Savaşın çekilen ilk devlet Bulgaristan oldu. Bulgaristan'ın ayrılması ile müttefikleriyle kara bağlantısı kopan Osmanlı Devleti zor duruma düştü. Bunun üzerine Osmanlı yöneticileri de Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalayarak savaştan çekildi (30 Ekim 1918). Osmanlı Devleti'ni Avusturya ve Almanya izledi.

I. Dünya Savaşı'ndan sonra sınırlar yeniden çizildi. Çok uluslu imparatorluklar yıkıldı, yerine ulus devletler kuruldu. Mağlup devletler kadar galip devletler de yıkıma uğradı. Ülkeler ve şehirler harap oldu. Savaş, cepheden taşıp şehirlerin içine kadar yayıldı. Harap olan şehirlerde uçaklardan atılan bombalar ve zehirli gazlar, milyonlarca sivilin hayatını kaybetmesine neden oldu. Bunun sonucunda sivil ölümlerini azaltmak için sivil savunma teşkilatları kurulmaya başlandı.

ABD Başkanı Wilson (Vilsın), savaşın sonlarına doğru bir bildiri yayınladı. **Wilson İlkeleri** olarak tarihe geçen ve İtilaf Devletleri tarafından da kabul edilen bu bildiride şu hususlar dile getirildi:

1. Yenilen devletlerden savaş tazminatı ve toprak alınmayacak.
2. Devletler arasında gizli antlaşmalar yapılmayacak.
3. Devletler arası ekonomik engeller kaldırılacak.
4. Uluslararası anlaşmazlıkları barış yolu ile çözmek için uluslararası bir teşkilat kurulacak.
5. Osmanlı Devleti'nin Türklerin çoğunlukta olduğu bölgelerine kesin egemenlik hakkı tanınacak; Türk olmayan milletlere de kendi kendini yönetme hakkı verilecek.
6. Çanakkale Boğazı sürekli olarak bütün devletlerin gemilerine açık olacak.

(Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, s. 138-139) Düzenlenmiştir.

Aşağıda, I. Dünya Savaşı'ndan sonra toplanan **Paris Barış Konferansı** ile ilgili bir metin verilmiştir. Metinden hareketle soruları cevaplayınız.

İtilaf Devletleri I. Dünya Savaşı'ndan sonra, yenilen devletlerle imzalanacak barış antlaşmalarının şartlarını görüşmek üzere Paris'te bir konferans topladılar (18 Ocak 1919). Paris Barış Konferansı'nda Osmanlı Devleti dışındaki diğer devletlerle barış antlaşmaları imzaladılar. Bu antlaşmalar da Wilson İlkelerine uymayarak yenilen devletleri acımasızca ezdiler. Yenilen devletlerden *"onarım ücreti"* adı altında ödenmesi mümkün olmayan savaş tazminatı istediler. *"Manda ve himaye"* adı altında sömürgecilik faaliyetlerini devam ettirdiler. Dünya barışını koruması için kurulan *"Milletler Cemiyeti"* barıştan çok İngiltere'nin çıkarlarını korudu. Tüm bunlar, büyük bir yıkımdan çıkan devletlerin yeni bir yıkıma doğru sürüklenmesine neden oldu.

1. İtilaf Devletleri'nin Paris Konferansı'ndaki tutumlarından hangileri Wilson İlkelerine aykırıdır?

2. Osmanlı Devleti ile barış antlaşması imzalanamamasının sebebi ne olabilir?

3. Milletler Cemiyetinin İngiltere'nin çıkarlarına göre hareket etmesi hangi sonucu doğurmuştur?

4. I. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan sözde barış antlaşmaları, yenilen devletlerde hangi duyguları doğurmuştur?

2.3. İŞGAL YILLARINDA ANADOLU

I. Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı Devleti'ni yöneten İttihat ve Terakki Hükûmeti üyelerinin birçoğu savaşın sonlarına doğru ülkeyi terk ettiler. Bunun üzerine Ahmet İzzet Paşa tarafından yeni hükûmet kuruldu. Bulgaristan'ın savaştan çekilmesi Osmanlı Devleti ile müttefikleri arasındaki bağlantıyı koparmıştı. Zor durumda kalan Osmanlı yöneticileri ateşkes istemekten başka çare bulamadılar. Osmanlı Devleti adına Bahriye Nazırı Rauf Bey (Orbay) (Görsel 2.14) ile İtilaf Devletleri adına İngiliz Amiral Calthorpe (Kaltrop) (Görsel 2.16) arasında Limni Adası'nın Mondros Limanı'nda demirli bulunan Agamemnon Zırhlısı'nda (Görsel 2.15) **Mondros Ateşkes Antlaşması** imzalandı (30 Ekim 1918). Böylece Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'ndan çekilmiş oldu.

Görsel 2.14 Rauf Orbay

2.15 Agamemnon Zırhlısı

Görsel 2.16 Amiral Calthorpe

Aşağıda Mondros Ateşkes Antlaşması'nın bazı maddeleri ile İtilaf Devletlerinin bu maddelerle ulaşmak istedikleri amaçları verilmiştir. Antlaşmanın maddelerini, İtilaf Devletlerinin amaçlarıyla eşleştiriniz.

Mondros Ateşkes Antlaşması

- Boğazlar, açık olacak ve İtilaf Devletlerince işgal edilecektir.
- Sınırların korunması ve iç güvenliğin sağlanması için gerekli askerin dışında Osmanlı ordusu terhis edilecektir. Bütün savaş gemilerine, taşıt, araç, gereç, silah ve cephanelere el konulacaktır.
- Tüm telsiz, telgraf hatlarının kontrolü; Toros tünelleri ve bütün demiryollarının denetimi İtilaf Devletleri tarafından sağlanacaktır.
- İtilaf Devletlerinin esirleri derhâl serbest bırakılacak, Osmanlı esirleri serbest bırakılmayacaktır.
- İtilaf Devletleri, güvenliklerini tehdit eden bir durum olursa herhangi bir stratejik noktayı işgal edebilecektir. **(7. Madde)**
- Doğudaki altı vilayette (Sivas, Elâzığ, Diyarbakır, Bitlis, Erzurum, Van) karışıklık çıkarsa İtilaf Devletleri bu illeri işgal edebilecektir. **(24. madde)**

(İsmail Soysal, Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, s. 12-14) Düzenlenmiştir.

	Osmanlı Devleti'ni savunmasız hâle getirmeyi ve işgalleri kolaylaştırmayı amaçlamıştır.
	İşgallere karşı Türk milletinin birleşerek direnişe geçmesini engellemeyi amaçlamıştır.
	Osmanlı topraklarının işgaline hukuki zemin hazırlamayı amaçlamıştır.
	İleride kurulması amaçlanan Ermeni devletine zemin hazırlamayı amaçlamıştır.

İtilaf Devletleri, barış antlaşmasının imzalanmasını dahi beklemeden Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7. maddesini dayanak göstererek Osmanlı topraklarını işgale başladı. **İngilizler** ilk olarak Musul'u, daha sonra Antep, Urfa ve Maraş'ı işgal etti. Samsun, Çanakkale, Kars, Batum ve Ardahan'a asker çıkardı. **Fransızlar** Adana ve Mersin çevresini, **İtalyanlar** ise Antalya, Konya ve Muğla çevresini işgal etti (Görsel 2.17).

Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası İngilizlerin ilk olarak Musul'u işgal etmesinin nedeni ne olabilir?

İtilaf Devletlerinin donanmaları 13 Kasım 1918'de İstanbul'a geldi. O gün düşman gemilerini gören Mustafa Kemal Paşa *"Geldikleri gibi giderler."* diyerek bir mücadeleye gireceğinin işaretini verdi.

"Geldikleri gibi giderler." sözünden Mustafa Kemal'in hangi kişilik özelliğini çıkarabiliriz?

Görsel 2.17 Mondros Ateşkes Antlaşması'na göre Osmanlı topraklarının işgali

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın ağır hükümlerine rağmen Osmanlı devlet adamları Wilson il-kelerine güvenerek teslimiyetçi bir politika takip ettiler. Gittikçe ağırlaşan şartlar sonucu Ahmet İzzet Paşa Hükûmeti, ardından da Tefik Paşa Hükûmeti istifa etti. Damat Ferit Paşa tarafından yeni hükûmet kuruldu. Padişah ve Damat Ferit Paşa; işgallerin geçici olacağını düşünüyor ve halktan işgaller karşısında sakin kalmalarını, aşırı tepki vermemelerini istiyordu. Mustafa Kemal Paşa ise Mondros Ateşkes Antlaşması'nın doğuracağı felaketi seziyor ve bu antlaşmanın en çok ülkeyi yabancı işgaline açık bırakan hükümlerine tepki gösteriyordu.

"Mondros Ateşkesi, Osmanlı Devleti'nin müttefikleriyle beraber sürüklendiği acı mağlubiyetin yüz kızartıcı bir sonucudur. Bu ateşkes maddeleri, Türk topraklarını yabancı işgaline açık hâle getirmişti."

(Kemal Atatürk, Nutuk, s. 608)

Mustafa Kemal yukarıdaki sözüyle Mondros Ateşkes Antlaşması'nın hangi maddesine tepki göstermiştir?

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra işgaller yayılarak devam etti. Ülkede her geçen gün şartların ağırlaşması ve Damat Ferit Paşa Hükûmetinin işgaller karşısında sessiz kalması halkın tepkisine neden oldu. İşgalci devletlere ve işgallere karşı ülke genelinde büyük mitingler düzenlendi (Görsel 2.18).

Aşağıda İzmir'in Yunanlar tarafından işgali üzerine 23 Mayıs 1919'da Sultan Ahmet Meydanı'nda yapılan mitingde Halide Edip'in yaptığı konuşma ile bu mitingin gazeteye yansımaları verilmiştir. Metinleri okuyarak soruları cevaplayınız.

"Müslümanlar, Türkler!

Türk ve Müslüman bugün en kara gününü yaşıyor. Gece, karanlık bir gece. Fakat insanın hayatında sabahı olmayan gece yoktur. Yarın bu korkunç geceyi yırtıp parıldayan bir sabah yaratacağız. Bugün elimizde top tüfek denilen alet yok. Fakat ondan daha büyük, ondan daha kudretli bir silah var; hak ve Allah."

(Selahattin Tansel, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, Cilt I, s.246-248)

Sultan Ahmet'te Bugünkü Halk Toplantısı

Bütün İstanbul sakinleri hak istemek için toplandı. Saat ikiden beri Sultan Ahmet şimdiye kadar görülmemiş bir manzara arz etmektedir. Şehrimizin bütün Müslüman halkı, akın akın Sultan Ahmet'e gelmektedir. Sancağımızın siyaha bürünerek hazin hazin dalgalanması bugünün heyecanlı bir derdi olmuştur. Bütün Müslüman dükkânları kapanmış ve her sınıf halk hakkı istemek için büyük bir istekle İstanbul'un bu tarihi meydanında toplanmıştır. Toplanma büyük bir düzen içinde geçmektedir.

(Tercüman-ı Hakikat, 23 Mayıs 1919)

1. Halide Edip "karanlık bir gece" benzetmesiyle neyi anlatmak istemiştir?

.....

.....

.....

2. Türk milletinin işgaller karşısındaki tepkileri için neler söyleyebilirsiniz?

.....

.....

.....

3. İşgaller karşısında Türk milletinin mitingler düzenlemesinde etkili olan duygular nelerdir?

.....

.....

.....

Görsel 2.18 İzmir'in işgalini protesto için Sultan Ahmet Meydanı'nda düzenlenen miting, İstanbul, 23 Mayıs 1919

2.4. CEMİYETLER VE KUVÂ-YI MİLLÎYE

2.4.1. Millî Cemiyetler

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra başlayan işgaller karşısında Damat Ferit Paşa Hükûmetinin sessiz kalması Türk halkını harekete geçirdi. Türk halkı Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri kurarak işgaller karşısında teşkilatlanmaya ve sesini duyurmaya çalıştı. Bu cemiyetlerin bazıları şunlardır:

Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti	Redd-i İlhak Cemiyeti	İzmir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Yunanistan'ın Doğu Trakya'yı işgalini engellemek için kuruldu. Mavri Mira Cemiyetine karşı mücadele etti.	İzmir ve çevresinin Yunanlara verilmesini önlemek için kuruldu. Bölgedeki millî direnişi teşkilatlandırmak için Balıkesir ve Alaşehir'de kongreler düzenledi.	İzmir'in Yunanlar tarafından işgalini önlemek için kuruldu. Bölgenin Türk yurdu olduğunu kanıtlamak için çalışmalar yürüttü.
Kilikyalılar Cemiyeti	Trabzon Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti	Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Çukurova bölgesinin Fransızlar tarafından işgalini ve Ermenilerin bölgedeki olumsuz faaliyetlerini engellemek için kuruldu.	Ermeni ve Pontus Rumlarının bölgedeki faaliyetlerine karşı koymak için Trabzon'da kuruldu.	Erzurum ve diğer doğu vilayetlerinin Ermenilere verilmesini engellemek amacıyla kuruldu.
Millî Kongre Cemiyeti	Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti	
Türklerin haklı davasını basın-yayın yoluyla dünyaya duyurmak için İstanbul'da kuruldu.	Vatan savunmasında kadınlara da büyük görev düştüğü bilinciyle Sivas valisinin eşi Melek Reşit Hanım öncülüğünde Sivas'ta kuruldu. Mustafa Kemal Paşa cemiyete gönderdiği telgrafta <i>"Vatanı müdafaa için kurulan bu cemiyetten ötürü Sivaslı hanımefendileri tebrik ediyorum."</i> ifadelerini kullandı. (www.atam.gov.tr)	

Millî Cemiyetler, gazeteler çıkarıp mitingler düzenleyerek işgallere karşı millî bilincin uyanmasında etkili oldular. Kuvâ-yı Millîye birliklerinin kurulmasına öncülük ettiler. Bu birliklerin ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı oldular. Başlangıçta kendi bölgelerini korumak için çalışan bu cemiyetler Sivas Kongresi'nde *"Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti"* adı altında birleştirilerek bütün yurt için çalışmaya başladılar.

Görsel 2.19 İşgallere karşı kurulan millî cemiyetler ve mücadele ettikleri azınlık cemiyetleri

2.4.2. Azınlıklar Tarafından Kurulan Cemiyetler

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Anadolu'da yaşayan azınlıklar da cemiyetler kurdular (Görsel 2.19). Bazı azınlıklar yurdun işgaline zemin hazırlamak ve işgalleri kolaylaştırmak için İtilaf Devletleriyle iş birliği yaptılar. Bu cemiyetler şunlardır:

Mavri Mira Cemiyeti

İzmir ve Doğu Trakya'nın Yunanistan'a katmak için Rum Patrikhanesi tarafından İstanbul'da kuruldu.

Pontus Rum Cemiyeti

Doğu Karadeniz'de Pontus Rum Devleti kurmayı hedefleyen bu cemiyet, Türkleri bölgeden uzaklaştırmaya çalıştı.

Hınçak ve Taşnak Cemiyetleri

Doğu Anadolu'da bağımsız bir Ermeni devleti kurmayı hedefleyen bu cemiyet, Türkleri bölgeden göç etmeye zorladı.

2.4.3. Millî Varlığa Düşman Cemiyetler

Anadolu'da bağımsız olarak yaşamanın mümkün olmadığına inanan bazı Müslümanlar da çeşitli cemiyetler kurdular. Bunlar içinde kendi emellerini gerçekleştirmek isteyenlerin yanında, büyük bir devletin himayesi altına girilmesi gerektiğini savunanlar da vardı. Bu cemiyetlerin bazıları şunlardır:

İngiliz Muhipleri Cemiyeti

İstanbul'da kurulan bu cemiyet, İngiliz mandası altına girilmesini gerektiğini savunuyordu.

Wilson Prensipleri Cemiyeti

İstanbul'da kurulan bu cemiyet, Osmanlı Devleti'nin varlığını koruyabilmesi için Amerikan mandasına girmesi gerektiğini savunuyordu.

Kürt Teâl-i Cemiyeti

Wilson İlkelerinden esinlenerek kurulan ve İngilizler tarafından desteklenen bu cemiyet Doğu Anadolu'da ayrı bir devlet kurmak istiyordu.

Sulh ve Selamet-i Osmaniye Cemiyeti

Ülkenin kurtuluşunun "padişah ve halifenin emirlerine sıkı sıkıya bağlı kalmakla" gerçekleşeceğini savunuyordu.

Teâl-i İslam Cemiyeti

Bazı medrese hocaları önderliğinde İstanbul'da kurulan bu cemiyet, kurtuluşun ancak halifelik ve saltanat kurumlarını güçlendirmekle mümkün olacağını savunmuştur.

Hürriyet ve İtilaf Fırkası

İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne muhalif olarak kurulan bu cemiyet Millî Mücadele hareketini engellemeye çalışmış, bazı ayaklanmaların çıkmasında rol oynamıştır.

2.4.4. Milletin Ordusu: Kuvâ-yı Millîye

"Kuvâ-yı Millîye ruhu" ifadesinden ne anlıyorsunuz?

İzmir'in işgali, işgallerin geçici olmayacağını göstermiş ve Millî Mücadele açısından bir dönüm noktası olmuştur. İşgallerin kalıcı olacağını ve artacağını anlaşılmaması üzerine Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin gayretleriyle askerî direniş güçleri oluşturuldu (Görsel 2.20). Kuvâ-yı Millîye adı verilen bu birlikleri daha ziyade terhis edilen Osmanlı ordusunun subay kadroları yönetiyordu. Terhis edilen askerlerin de yer aldığı bu birliklere eli silah tutan kadın-erkek bütün vatanseverler katılabiliyordu. Büyük çoğunluğunu sivil halkın oluşturduğu bu birliklerin ihtiyaçları da yine halk tarafından karşılanıyordu. Kuvâ-yı Millîye birlikleri, düzenli ordu kurulana kadar işgalci devletlere karşı mücadele ettiler. Büyük Millet Meclisi (BMM) açıldıktan sonra meclise karşı çıkarılan isyanların bastırılmasında görev aldılar. BMM açıldıktan sonra Kuvâ-yı Millîye birlikleri birleştirilerek düzenli orduya dönüştürüldü.

Görsel 2.20 Kuvâ-yı Millîye liderlerinden Yörük Ali Efe ve arkadaşları

2.5. İSTİKLAL YOLCULUĞU

2.5.1. Mustafa Kemal Samsun'da (19 Mayıs 1919)

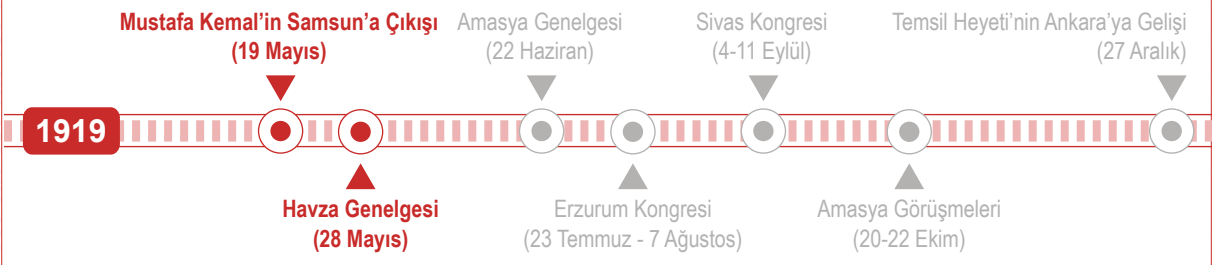
Mustafa Kemal Paşa, Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanmadan hemen önce Suriye'deki Yıldırım Orduları Grup Komutanlığına atanmıştı (Görsel 2.22). Kısa bir süre sonra Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanmış ve Mustafa Kemal Paşa da antlaşma gereği ordusunu terhis ederek İstanbul'a dönmüştü.

Mustafa Kemal Paşa İstanbul'da kaldığı günlerde Padişah Vahdettin ve hükûmet yetkilileriyle görüştü. İstanbul'da bulunan Kâzım Karabekir, Rauf Bey, Ali Fuat gibi vatansever subaylarla toplantılar yaptı. Bu toplantılarda ülkenin durumunu görüşüyor ve kurtuluş çareleri arıyorlardı. Mustafa Kemal Paşa, kurtuluşun Osmanlı Hükûmetinin emirlerine uymakla değil Anadolu halkını harekete geçirmekle mümkün olabileceğine inanıyor ve Anadolu'ya geçmek için fırsat kolluyordu.

Görsel 2.22 M. Kemal, Yıldırım Orduları grubu komutanlığını devraldığı Mareşal Liman Von Sanders ile, Adana, 1918

O günlerde Samsun ve çevresinde kargaşa vardı. İngilizlerden destek alan Rum çetelerinin saldırıları bölgede kargaşa doğuruyordu. İtilaf Devletleri ise yaşananlardan Müslüman halkı sorumlu tutuyor ve kargaşanın önlenmemesi hâlinde bölgenin işgal edileceği tehdidinde bulunuyorlardı. Bu tehditler karşısında Osmanlı Hükûmeti Mustafa Kemal Paşa'yı **9. Ordu Müfettişi** olarak bölgeye göndermeye karar verdi. Mustafa Kemal Paşa'nın görevi, bölgede asayişin sağlanmak ve halkın elindeki silahları toplamaktı. Hükûmet yetkilileriyle görüşen Mustafa Kemal Paşa bu görevi layıkıyla yerine getirebilmesi için kendisine geniş yetkiler verilmesini istedi. İsteddiği yetkileri Hükûmete bildiren Mustafa Kemal Paşa'nın bu talebi kabul edildi. Anadolu'daki iki kolordu ile görev sahasındaki valiler Mustafa Kemal Paşa'nın emrine verildi. Mustafa Kemal Paşa kendisine verilen bu geniş yetkilerden Millî Mücadele'yi teşkilatlandırırken de faydalandı.

Mustafa Kemal Paşa bu görev ve yetkilerle 16 Mayıs 1919'da, "Bandırma Vapuru" ile Samsun'a gitmek üzere İstanbul'dan ayrıldı (Görsel 2.23). Mustafa Kemal Paşa İstanbul'dan ayrılmadan bir gün önce İzmir Yunan askerlerince işgal edilmişti. Bu, işgallerin gittikçe yaygınlaşacağını bir göstergesiydi. Artık acilen milleti harekete geçirmek gerekiyordu. Mustafa Kemal Paşa, hükûmetin verdiği görevle yetinmedi. O, Samsun'a doğru yol alırken milletinden ve vicdanından aldığı ağır bir görevi de yüreğinde taşıyordu: Vatani içine düştüğü felaketten kurtarmak için milleti harekete geçirmek... Kendini vatani ve milleti için sorumlu hisseden Mustafa Kemal Paşa'nın kafasında Anadolu'nun bir köşesi değil her köşesi vardı (Görsel 2.21) .

Görsel 2.23 Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a hareket ettiği Bandırma Vapuru, 1919

Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak bastı ve incelemelerine başladı. Yaptığı araştırmada, bölgedeki kargaşanın Rum çetelerden kaynaklandığını tespit etti. Tespitlerini rapor hâlinde Hükûmete gönderdi. Samsun'da İngiliz askerleri bulunduğu için burada fazla kalmadı ve Havza'ya geçti.

2.5.2. Millî Şuur Uyanıyor: Havza Genelgesi (28 Mayıs 1919)

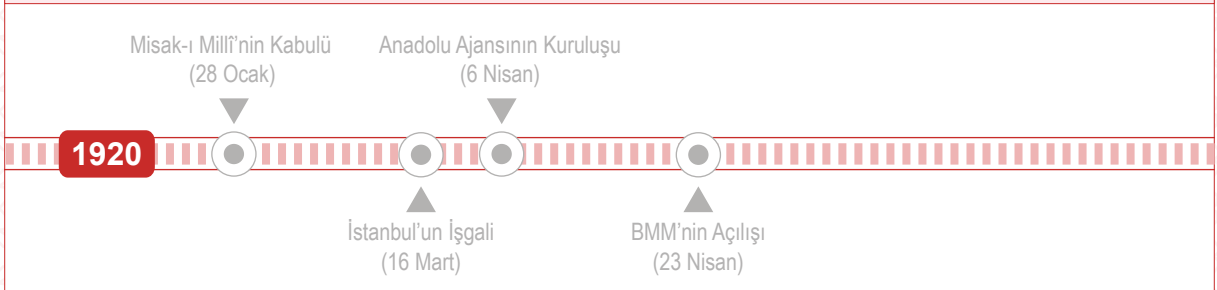
Mustafa Kemal Paşa Havza'ya ulaştıktan sonra halkla toplantı yapmış, toplantı sonunda Havza Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin açılmasını sağlamıştır. Mustafa Kemal Paşa Havza'dan kolordu komutanlarına gizli bir telgraf göndermiştir. Bu telgrafta, Anadolu'da yaşanan işgallerin mitingler yapılarak ve İtilaf Devletleri ile Osmanlı Hükûmetine telgraflar çekilerek protesto edilmesini ayrıca Hristiyan halka karşı düşmanca tavır alınmamasını istemiştir. Bu telgraftan sonra yurdun birçok yerinde mitingler düzenlenmiştir.

1. Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine yurdun farklı bölgelerinde, işgalleri protesto etmek için mitingler düzenlenmesi neyin göstergesidir?

2. Mustafa Kemal Paşa, mitingler yapılırken taşkınlık yapılamamasını özellikle vurgulamıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın bu şekilde bir uyarıda bulunmasındaki amaç ne olabilir?

3. İşgalleri protesto için mitingler yapılması Millî Mücadele'ye nasıl bir katkı sağlamıştır?

2.5.3. Bir İhtilal Bildirgesi: Amasya Genelgesi (22 Haziran 1919)

Mustafa Kemal Paşa Havza'dan Amasya'ya geçti. Amasya'da Ali Fuat Paşa, Rauf Bey ve Refet Bey gibi isimlerle bir araya geldi (Görsel 2.24). Daha önceden hazırlamış olduğu bir genelgeyi onların da görüşüne sundu ve onaylarını aldı.

Erzurum'daki Kâzım Karabekir Paşa'nın da onayını aldıktan sonra bir ihtilal bildirgesini andıran **Amasya Genelgesi'ni**, müfettişlik yetkilerini kullanarak sivil ve askerî görevlilere gönderdi.

Görsel 2.24 Mustafa Kemal, Amasya Genelgesi'ni hazırladığı günlerde Rauf Bey (solda) ve Ali Fuat Paşa (sağda) ile

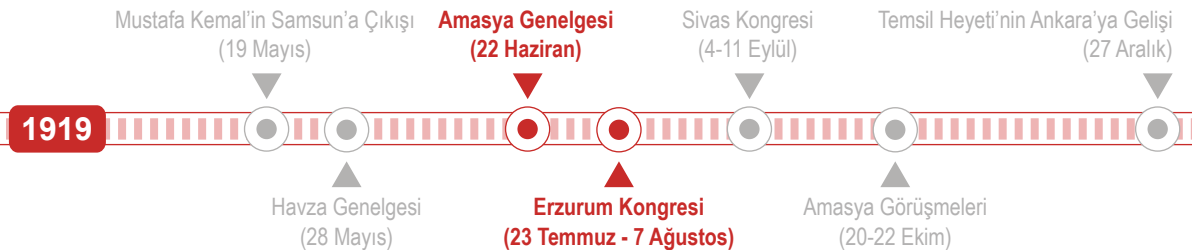
Mustafa Kemal Paşa'nın hazırladığı ve bazı komutanların da imzaladığı Amasya Genelgesi'nin önemli maddeleri aşağıda verilmiştir. Genelge maddelerini verilen çıkarımlarla eşleştirerek kutucuklara yazınız.

Amasya Genelgesi

- Vatanın bütünlüğü, milletin bağımsızlığı tehlikededir.
- Osmanlı Hükûmeti üzerine aldığı sorumluluğu yerine getirememektedir. Bu durum milletimizi yok olmuş gibi göstermektedir.
- Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.
- Milletin içinde bulunduğu durumu dünyaya duyurmak için her türlü baskıdan uzak, millî bir kurul oluşturulmalıdır.
- Anadolu'nun her bakımdan en güvenli yeri olan Sivas'ta millî bir kongre toplanacaktır. Kongreye katılmak üzere bütün sancaklardan halkın güvenini kazanmış üç temsilci belirlenerek en kısa zamanda Sivas'a gelmelidir. Ancak bu çalışmalar gizli yapılmalı ve temsilciler gereken yerlerde kimliklerini gizleyerek seyahat etmelidir.
- Doğu vilayetleri adına 10 Temmuz'da Erzurum'da toplanması kararlaştırılan kongreye katılacak delegeler Sivas'ta yapılacak kongreye de katılacaklardır.

	Millî Mücadele'nin gerekçesi belirtilmiştir.
	Millî Mücadele'nin amacı, yöntemi, kim tarafından ve ne şekilde gerçekleştirileceği belirtilmiştir.
	Bundan sonra yapılacak çalışmalarda millet iradesinin belirleyici olması amaçlanmıştır.

Amasya Genelgesi Millî Mücadele tarihi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Vatanın içine düştüğü tehlike belirtilerek Osmanlı Hükûmeti ikaz edilmiş, bu tehlike ile mücadele etmek için halka çağrı yapılmıştır. Mustafa Kemal Paşa açık bir şekilde resmî görevinin dışına çıkarak millî bir görev üstlenmeye başlamıştır. Bu çalışmalardan haberdar olan İtilaf Devletleri, Mustafa Kemal Paşa'nın görevden alınması için Osmanlı Hükûmetine baskı yapmışlardır. Baskılar sonucunda Osmanlı Hükûmeti Mustafa Kemal Paşa'yı geri çağırmissa da o, geri dönmeyerek yoluna devam etmiştir.

2.5.4. İstiklal Meşalesi: Erzurum Kongresi (23 Temmuz - 7 Ağustos 1919)

Mustafa Kemal Paşa, Amasya Genelgesi'nde bahsi geçen kongrenin hazırlıklarını yapmak için Sivas'a geldi. Ancak o günlerde Erzurum'da da Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin organize ettiği bir kongre için hazırlıklar yapılıyordu.

İngilizlerden destek ve cesaret alan Ermeni ve Rum çeteler, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7. ve 24. maddelerine işlerlik kazandırabilmek için bölgede kargaşa çıkarıyorlardı. Bunun üzerine Ermeni ve Rum çetelerine karşı alınabilecek tedbirleri görüşmek üzere bir kongre toplanması kararlaştırıldı. Bu kongreyi Mustafa Kemal Paşa da takip etti ve destekledi. Mustafa Kemal Paşa, kongreyi hazırlayanlardan Kâzım Karabekir Paşa'nın daveti üzerine o esnada bulunduğu Sivas'tan ayrılarak Erzurum'a geçti (Görsel 2.25, 2.26). 3 Temmuz'da Erzurum'a ulaşan Mustafa Kemal Paşa, 8-9 Temmuz gecesi Hükûmet tarafından görevden alındı. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa aynı gece Padişah'a ve Harbiye Nezaretine çektiği telgraf ile resmî göreviyle birlikte askerlik görevinden de ayrıldığını bildirdi.

Mustafa Kemal, *Nutuk*'ta, askerlik görevinden istifasını aşağıdaki ifadelerle anlatmıştır. İfadeleri okuyarak soruları cevaplayınız.

"Bundan sonra resmî sıfat ve yetkilerden sıyrılmış olarak yalnız milletin sevgi ve fedakârlığına güvenerek ve onun tükenmez feyiz ve kudretinden ilham ve güç alarak vicdani görevimize devam ettik..."

(Kemal Atatürk, *Nutuk*, s.37)

1. Mustafa Kemal'in tereddüt etmeden görevlerinden istifa etmesi, onun hangi kişilik özelliğini ortaya koymaktadır?
2. Mustafa Kemal'in bütün sıfat ve yetkilerini kaybetmesine rağmen yoluna devam etmesi, onun hangi kişilik özelliğini ortaya koymaktadır?
3. Mustafa Kemal yoluna devam edecek gücü nereden almıştır?
4. Mustafa Kemal'in "*vicdani görev*" olarak tanımladığı görev nedir?

Mustafa Kemal'in bütün yetkilerini kaybettiği ve sivil bir insan olarak "*sine-i millete*" döndüğü o günlerde, ona en büyük desteği verenlerden biri 15. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa olmuştur. Kâzım Karabekir Paşa, Mustafa Kemal ile görüşmesinde "*Ben ve kolordum, emrinizdeyiz.*" diyerek ona desteğini açıkça ortaya koymuştur.

Görsel 2.25 Erzurum Kongresi için hazırlıklar yapılırken, 1919

Görsel 2.26 Erzurum Kongre binası

Hazırlıkların tamamlanmasından sonra **Erzurum Kongresi** toplandı. Mustafa Kemal'in başkan seçildiği Erzurum Kongresi'nde alınan kararlardan bazıları aşağıda verilmiştir. Kongre maddelerini verilen çıkarımlarla eşleştirerek kutucuklara yazınız.

Erzurum Kongresi Kararları

- Millî sınırlar içinde vatan bir bütündür, bölünemez.
- Yabancı işgal ve müdahalesine karşı Osmanlı Hükûmeti vazifesini yapamaz hâle gelirse millet topyekûn direnişe geçecek ve kendini savunacaktır.
- Osmanlı Hükûmeti vatani koruyamaz ve istiklali sağlayamazsa geçici bir hükûmet kurulacaktır.
- Kuvâ-yı Millîye'yi tek kuvvet olarak tanımak ve millî iradeyi hâkim kılmak esastır.
- Hristiyan azınlıklara siyasi hâkimiyetimizi ve sosyal dengemizi bozacak ayrıcalıklar verilemez.
- Manda ve himaye kabul edilemez.
- Mebusan Meclisinin hemen toplanması ve hükûmet işlerinin Meclis tarafından kontrol edilmesi gereklidir.

	Yönetim sisteminin değiştirileceğine işaret edilmiştir.
	" <i>Tam bağımsızlık</i> " ilkesine vurgu yapılmıştır.
	Osmanlı Hükûmetinin denetlenmesi amaçlanmıştır.
	" <i>Vatanın bütünlüğü</i> " ilkesine vurgu yapılmıştır.

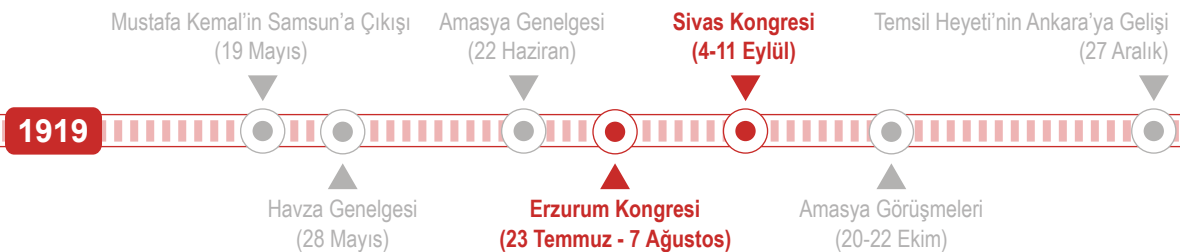

Erzurum Kongresi'nde bir masanın etrafında toplanarak yaşadıkları toprakların kaderini omuzlarına yüklenen vatansever insanların o hâlini hiç düşündünüz mü?

Erzurum Kongresi bölgesel sorunlar için toplanmış olmasına rağmen kongrede bütün yurdu ilgilendiren kararlar alındı. Kongre kararları tüm yurda, İstanbul'daki işgal kuvvetlerine ve yabancı devlet temsilciliklerine gönderildi. Kongre millî bir meclis gibi çalıştı (Görsel 2.27). Kongrede millet iradesine vurgu yapıldı ve millet adına kararlar alındı. Alınan kararların hayata geçirilebilmesi için **Temsil Heyeti** adıyla bir kurul oluşturuldu. Heyetin başkanlığına Mustafa Kemal seçildi. Millî Mücadele'nin ilk yönetim kurulu olan Temsil Heyeti, vazifesini yerine getirmeyen Osmanlı Hükûmeti'nin yerine bir hükûmet gibi çalışmaya başladı.

Görsel 2.27 Mustafa Kemal Erzurum Kongresi delegeleriyle, 1919

Erzurum Kongresi'nde Millî Mücadele'nin temel ilke ve hedefleri ortaya konmuştur. Kongrede alınan kararlar, bir süre sonra Mebuslar Meclisinde kabul edilecek olan Misak-ı Millî kararlarının da temelini oluşturmıştır.

Erzurum Kongresi'nde “Müslüman halkın bölgeden göç etmemesi” yönünde karar da alınmıştır. Sizce bu kararla ne amaçlanmıştır?

2.5.5. Millî İradenin Sesi: Sivas Kongresi (4 - 11 Eylül 1919)

Erzurum Kongresi'ni tamamlayan Mustafa Kemal, yarım kalan kongre hazırlıklarını tamamlamak için tekrar Sivas'a döndü (Görsel 2.28 ve 2.29). Ancak Amasya Genelgesi ve Erzurum Kongresi İtilaf Devletleriyle birlikte Damat Ferit Paşa Hükûmetini de rahatsız etmişti. Bu nedenle Sivas Kongresi'nin toplanmasını önlemek için harekete geçtiler. Bir taraftan İtilaf Devletleri Sivas'ı işgal tehdidinde bulunurken diğer taraftan da Hükûmet Elâzığ Valisi Ali Galip'e Mustafa Kemal'i tutuklama emrini verdi. Ancak halkın desteği ile bu engellemelerin hiçbirisi amacına ulaşamadı ve **Sivas Kongresi** 4 Eylül 1919'da toplandı. Kongre başkanlığına Mustafa Kemal seçildi.

Görsel 2.28 Sivas Kongresi üyeleriyle,
Sivas, 1919

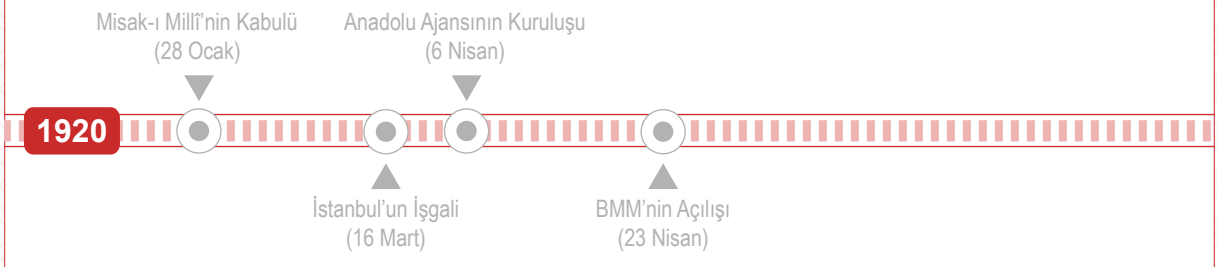
Görsel 2.29 M. Kemal, Bekir Sami Bey (solda) ve Rauf Bey ile
(sağda), Sivas, 1919

Sivas Kongresi'nde:

Erzurum Kongresi kararları tekrar görüşülerek onaylandı. Böylece bölgesel kararlara millîlik vasfı kazandırıldı.	Manda ve himaye fikri tekrar tartışıldı ve kesin olarak reddedildi.	Temsil Heyetine yeni üyeler eklenerek bu heyetin yetkileri, tüm yurdu kapsar hâle getirildi.	Millî Cemiyetler “Anadolu ve Rumeli Mûdafaa-i Hukuk Cemiyeti” adı altında birleştirildi.
--	---	--	--

Mustafa Kemal'in kongrelerde başkan olarak seçilmesinde, yaptığı konuşmalar da etkili olmuştur. Mustafa Kemal etkili ve güzel konuşma becerisini daha öğrencilik yıllarında edinmişti. O, bu konuşmalarıyla kendisine muhalif olanları bile etkilemeyi başarmıştır.

2.5.6. Temsil Heyetinin Zaferi: Amasya Görüşmeleri (20 - 22 Ekim 1919)

Millî Mücadele hareketi bütün engellemelere rağmen çığ gibi büyümeye devam etti. Samsun'da yakılan istiklal meşalesi her geçen gün daha da alevleniyordu. Ama Sadrazam Damat Ferit Paşa'nın Millî Mücadele aleyhindeki tutumu uzun zamandır devam ediyordu. Son olarak Damat Ferit Paşa Hükûmetinin Sivas Kongresi'nin toplanmasını önlemeye yönelik çalışmaları Mustafa Kemal'i harekete geçirdi. Mustafa Kemal, Temsil Heyeti Başkanı olarak Anadolu ile İstanbul arasındaki haberleşmenin kesilmesini emretti. Bu emir Anadolu'nun büyük bölümünde karşılık buldu. Halkına söz geçiremez, ülkesini yönetemez hâle gelen Sadrazam Damat Ferit Paşa istifa etmek zorunda kaldı.

Temsil Heyetinin çalışmaları sonucunda Sadrazam Damat Ferit Paşa'nın istifa etmek zorunda kalması sizce neyin göstergesidir?

Yeni hükûmet Ali Rıza Paşa tarafından kuruldu. Sadrazam Ali Rıza Paşa'nın Millî Mücadele hareketine ılımlı yaklaşması, Anadolu ile İstanbul arasındaki gerginliğin azalmasına ve iletişimin yeniden başlamasına zemin hazırladı. Sonunda taraflar arasında doğrudan bir görüşme yapılmasına karar verildi. İki taraf arasında **Amasya Görüşmeleri** yapıldı (20-22 Ekim 1919). Temsil heyeti adına Mustafa Kemal'in katıldığı görüşmelerde Osmanlı Hükûmetini Bahriye Nazırı (*Deniz Bakanı*) Salih Paşa temsil etti.

Amasya Görüşmelerinde alınan kararların bazıları şunlardır:

- Türk vatanının bütünlüğü ve bağımsızlığı korunmalı.
- Azınlıklara siyasî hakimiyet ve sosyal dengemizi bozacak ayrıcalıklar verilmemeli.
- Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Hükûmet tarafından tanınmalı.
- Mebusan Meclisi Anadolu'da, güvenli bir yerde toplanmalı.
- Sivas Kongresi kararları Mebusan Meclisi tarafından onaylanmalı.

Amasya Görüşmeleri ile Osmanlı Hükûmeti ve Temsil Heyeti ilk kez birlikte hareket etmişlerdir (*Görsel 2.30*). Osmanlı Hükûmeti, Temsil Heyetinin varlığını resmen tanımıştır. Amasya Görüşmelerinde alınan kararların en önemli sonucu, Mebusan Meclisinin açılması olmuştur.

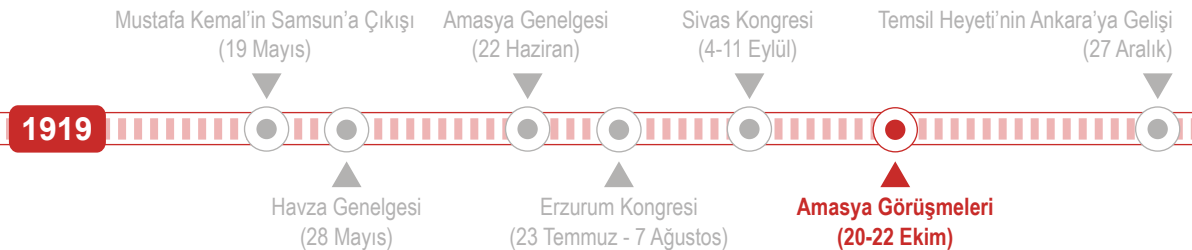

Görsel 2.30 Mustafa Kemal Amasya Görüşmeleri dönüşü şehrin ileri gelenleriyle, Tokat, 1919

Mustafa Kemal, Meclisin İstanbul'da toplanmasının sakıncalı olacağını düşünüyordu. Mustafa Kemal'in böyle düşünmesinin nedeni sizce ne olabilir?

Sadrazam Ali Rıza Paşa, Amasya Görüşmelerinde alınan kararlardan sadece "Mebusan Meclisinin açılması" kararını kabul etti. Ancak, Meclisin Anadolu'da değil İstanbul'da açılmasına karar verildi. Meclisin açılabilmesi için seçimler yapıldı. İtilaf Devletleri bu sürece müdahale etmediler.

2.5.7. Millî Mücadele'nin Sesi: İrade-i Millîye Gazetesi

Millî Mücadele yıllarında basın etkili bir güçtü. Bu gücü işgalci devletler kendi emellerine ulaşmak için kullanıyorlardı. Ülke menfaatlerinden ziyade kendi menfaatlerini düşünen bazı gazeteler halkı yanıltıyor, yalan haberlerle Millî Mücadele'ye verilen desteği engellemeye çalışıyorlardı. Özellikle İstanbul ve İzmir gibi işgal altındaki şehirlerde Millî Mücadele'yi destekleyen gazete haberlerine izin verilmiyordu. Yine de baskılara boyun eğmeden Millî Mücadele'ye destek vermeye çalışan gazeteler de vardı. Bu gazeteler halkı aydınlatmak ve haklı davamızı dünyaya duyurmak için çalışıyorlardı.

Mustafa Kemal basının öneminin farkındaydı. Ülkenin durumunu ve yapılması gerekenleri halka anlatmada, halkın aynı gaye etrafında birleştirilmesinde ve harekete geçirilmesinde basından mutlaka faydalanmak gerekiyordu. Daha öğrencilik yıllarında el yazısıyla gazete çıkaran Mustafa Kemal, kazandığı bu tecrübelerden Millî Mücadele'nin başarıya ulaşması için de faydalandı. Mustafa Kemal, Sivas Kongresi'nde alınan kararları halka duyurmak, içte ve dışta kamuoyu oluşturmak için bir gazete çıkarılmasını istedi. Millî Mücadele'nin ilk yayın organı olan *İrade-i Millîye* gazetesi bu dü-şünceden doğdu (Görsel 2.31 ve 2.32).

Görsel 2.31 Mustafa Kemal Atatürk *İrade-i Millîye* gazetesinin basıldığı matbaa makinasının başında

Gazetenin ana başlığının altındaki "*Amal-i Millîyenin Müdafidir*" (Millî Hareketin Savunucusudur) sözü Mustafa Kemal tarafından yazdırıldı. İlk sayısında "*Mustafa Kemal'in Sivas Kongresi'ni Açış Nutku*", "*Kongre Üyelerinin Yemin Metni*" ve "*Millete Beyanname*" gibi başlıklar yer alıyordu. Mustafa Kemal Ankara'ya gittikten sonra *Hâkimiyet-i Millîye* adıyla yeni bir gazete çıkardı (Görsel 2.33). *Hâkimiyet-i Millîye* gazetesi Millî Mücadele'nin resmî yayın organı oldu. Ayrıca, Millî Mücadele'yi içte ve dışta savunmak, bazı çevrelerin yürüttüğü yalan haberlere karşı halka gerçekleri anlatmak için 6 Nisan 1920'de *Anadolu Ajansı* kuruldu.

Görsel 2.32 *İrade-i Millîye* gazetesinin ilk sayışı

Görsel 2.33 *Hâkimiyet-i Millîye* gazetesi

Misak-ı Millî'nin Kabulü
(28 Ocak)

Anadolu Ajansının Kuruluşu
(6 Nisan)

1920

İstanbul'un İşgali
(16 Mart)

BMM'nin Açılışı
(23 Nisan)

2.6. MEBUSAN MECLİSİ'NİN TOPLANMASI VE MİSAK-I MİLLİNİN KABULÜ

2.6.1. Millî Mücadele'nin Kalbi Ankara (27 Aralık 1919)

Meclisin İstanbul'da toplanacağını anlaşılmaması üzerine Mustafa Kemal, Meclis çalışmalarını yakından takip edebilmek için 108 gün kaldığı Sivas'tan ayrılarak Ankara'ya geldi (27 Aralık 1919) (Görsel 2.34 ve 2.35). Böylece Ankara Millî Mücadele'nin yönetim merkezi oldu.

Ankara'nın Millî Mücadele'nin Yönetim Merkezi Olarak Tercih Edilmesinde;

Mebusan Meclisinin toplanacağı İstanbul'a yakın olması

Batı Anadolu'daki mücadele alanına yakın olması

Demir yolu ağına sahip olması gibi özellikleri etkili oldu.

Görsel 2.34 Temsil Heyetinin Ankara'da karşılanması, 1919

Görsel 2.35 Temsil Heyeti üyeleriyle dua ederken, 1919

Mebusan Meclisinin toplanması için seçimler yapıldı. Anadolu'daki seçimleri çoğunlukla Millî Mücadele taraftarları kazandı. Mustafa Kemal de Erzurum'dan milletvekili seçildi. Ancak hakkında tutuklama kararı olduğu için İstanbul'a gitmedi.

İtilaf Devletleri, kendi aleyhlerinde bir karar alınamayacağını düşünerek Mebusan Meclisinin toplanmasına engel olmadılar. Hatta, Meclisin varlığını kendi çıkarları açısından gerekli görüyorlardı.

İtilaf Devletleri Meclisin varlığını niçin gerekli görmüşlerdir?

Mustafa Kemal milletvekili seçilen arkadaşlarıyla Ankara'da görüştü. Onlardan Mecliste "Müdafa-i Hukuk" adıyla grup kurarak birlikte hareket etmelerini ve kendisini meclis başkanı seçtirmelerini istedi. Erzurum ve Sivas Kongrelerinde alınan kararlardan oluşturduğu Misak-ı Millî taslağını milletvekillerine vererek onlara takip edecekleri yolu gösterdi. Ancak Mustafa Kemal meclis başkanı seçilemedi. Mecliste Müdafa-i Hukuk yerine **Felah-ı Vatan (Vatanın Kurtuluşu)** adıyla grup kuruldu. İstanbul'da toplanan Mebusan Meclisi, Felah-ı Vatan grubunun teklifi ile **Misak-ı Millî (Millî Yemin)** adı verilen kararları kabul etti (28 Ocak 1920). Mebusan Meclisi, tarihî görevini yerine getirerek Millî Mücadele hareketinin ilkelerini ortaya koymuş ve Misak-ı Millî ile Türk vatanının sınırlarını çizmiştir. Milletimiz "tam bağımsızlık" hedefinde ilerleyeceğini dünya kamuoyuna duyurmuştur.

Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı
(19 Mayıs)

Amasya Genelgesi
(22 Haziran)

Sivas Kongresi
(4-11 Eylül)

**Temsil Heyeti'nin Ankara'ya Gelişi
(27 Aralık)**

1919

Havza Genelgesi
(28 Mayıs)

Erzurum Kongresi
(23 Temmuz - 7 Ağustos)

Amasya Görüşmeleri
(20-22 Ekim)

2.6.2. Bir Milletin Yemini: Misak-ı Millî (28 Ocak 1920)

Osmanlı Mebusan Meclisinde alınan Misak-ı Millî kararlarının bazıları aşağıda verilmiştir. Verilen kararları çıkarımlarla eşleştirerek kutucuklara yazınız.

Misak-ı Millî Kararları

- Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandığı sırada işgal edilmemiş olan bölgelerin tümü, ayrılmaz bir bütündür.
- İşgal altındaki Arap halkları, özgürce verecekleri oylarla kendi geleceklerine kendileri karar vermedir.
- Kendi istekleriyle ana vatana katılmış olan Kars, Ardahan ve Batum için gerekirse tekrar halk oylaması yapılabilir.
- Batı Trakya'nın durumu, orada yaşayan halkın serbestçe verecekleri oylarla belirlenmelidir.
- İstanbul şehri ve Marmara'nın güvenliği sağlanmalıdır. Boğazların dünya ticaretine açılmasına Osmanlı Devleti ile ilgili devletler birlikte karar vereceklerdir.
- Tam bağımsızlığın sağlanabilmesi için millî ve ekonomik gelişmemizi engelleyen her türlü siyasi, adli ve mali sınırlamalar kaldırılmalıdır.
- Azınlıkların hakları, yabancı devletlerdeki Müslümanların da aynı haklardan yararlanmaları şartı ile tanınacak ve sağlanacaktır.

(İsmail Soysal, Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, s. 15-16) Düzenlenmiştir.

	Türk yurdunun sınırları çizilmiştir.
	Halkın kararına saygı duyulmuştur.
	Kapitülasyonlara karşı çıkılmıştır.
	Ulusal egemenliğin önemi vurgulanmıştır.
	Uluslararası eşitlik ilkesine vurgu yapılmıştır.

1. Misak-ı Millî kararları alınırken milletvekilleri hangi ilke doğrultusunda hareket etmişlerdir?

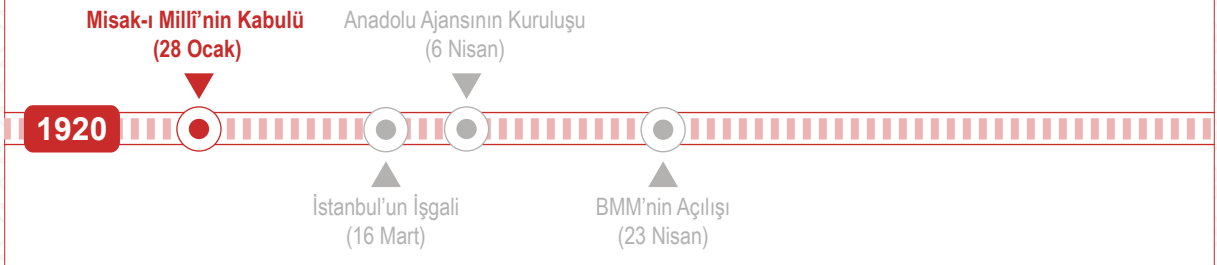
.....

.....

2. Misak-ı Millî kararlarının Millî Mücadele açısından önemi nedir?

.....

.....

2.6.3. İstanbul'un İşgali ve Mebusan Meclisinin Dağıtılması (16 Mart 1920)

Misak-ı Millî kararlarının Mebusan Meclisinde kabul edilmesi İtilaf Devletlerini rahatsız etti. Başta İngilizler olmak üzere İtilaf Devletleri, Misak-ı Millî kararlarının geri alınması için Ali Rıza Paşa Hükûmetine baskı yaptılar. Bunun üzerine Ali Rıza Paşa 3 Mart 1920'de istifa etti. Bununla yetinmeyen İtilaf Devletleri 16 Mart 1920'de İstanbul'u resmen işgal ettiler (Görsel 2.36). Ulusal egemenliği zorla ortadan kaldırmak için Mebusan Meclisini basıp milletvekilleri ve aydınları tutukladılar. İtilaf Devletleri "İşgal geçicidir, amacımız saltanat makamını güçlendirmektir. Ancak Anadolu'da isyanlar devam ederse İstanbul Türklerden alınacaktır." ifadelelerini kullanarak bir bildiri yayınladı. Bu bildiri ile İstanbul'un işgalinin Türk milleti üzerinde yaratacağı tepkiyi azaltmayı diğer yandan da Türk milletine gözdağı vermeyi hedeflemişlerdi. Buna rağmen Türk milleti baskılara boyun eğmedi ve Millî Mücadele'ye desteğini artırarak bağımsızlık yolundaki azim ve kararlılığını ortaya koydu.

Görsel 2.36 İtilaf Devletlerinin İstanbul'u işgali, 1920

İstanbul'un işgali, Anadolu'da büyük tepkiyle karşılandı. Temsil Heyeti Başkanı Mustafa Kemal İstanbul'un işgaline karşı aşağıdaki tedbirleri aldı:

- İstanbul ile haberleşme kesildi.
- İşgalin Anadolu'ya yayılmasını engellemek için Geyve-Ulukışla demir yolu tahrip edildi.
- İstanbul'da tutuklanan Türk subaylara karşılık Anadolu'daki bazı İtilaf Devleti subayları tutuklandı.

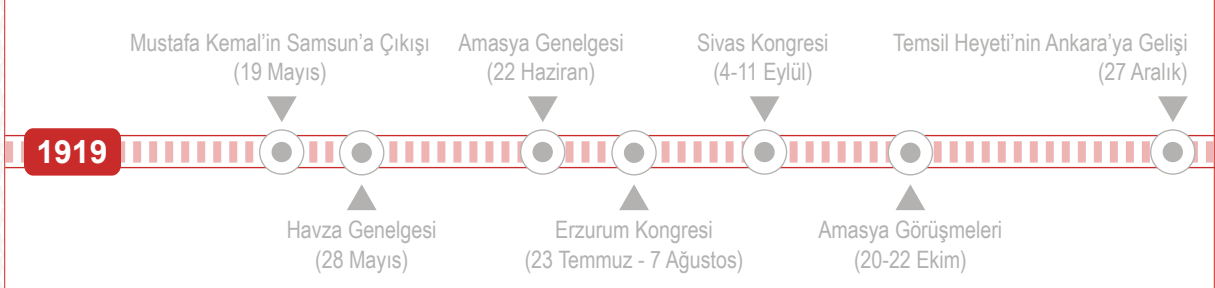
2.6.4. Büyük Millet Meclisinin Açılması (23 Nisan 1920)

Mustafa Kemal, İstanbul'un işgal edilerek Mebusan Meclisinin dağıtılması üzerine, ulusal egemenliği hâkim kılmak, vatanın bütünlüğünü koruyarak tam bağımsızlığı sağlamak için harekete geçti. Kolordu komutanlarına ve valilere yolladığı telgraflarda:

- Temsil Heyetinin Anadolu'daki tek yetkili makam olduğunu
- Yeniden seçim yapılması gerektiğini
- Ankara'da olağanüstü yetkilere sahip meclisin toplanacağını
- Dağıtılan Mebusan Meclisindeki milletvekillerinin açılacak yeni meclise katılabileceklerini bildirdi.

Mustafa Kemal, dağıtılan Mebusan Meclisi milletvekillerine Ankara'daki Büyük Millet Meclisinde yer vermekle neyi amaçlamıştır?

Aşağıda Büyük Millet Meclisinin (BMM) açılış hazırlıklarını anlatan bir metin verilmiştir. Metinden hareketle soruları cevaplayınız.

“Bina henüz tamamlanmamıştı. Kiremitleri döşenmemişti. Kiremit yetmedi. Ankaralılar kendi çatılarından kucak kucak kiremit taşıyarak çatıyı kapattılar. Bu manzara çok anlamlıydı. Mecliste mebusların oturacağı sıra bile yoktu. Ankara Muallim Mektebinden sıralar getirildi. O tarihte Ankara’da elektrik de yoktu. Kahvelerin birinden alınan petrol lambası asılarak aydınlatma meselesi hâledildi. Sokağa bakan ilk oda başkanlık odası yapıldı. Daha sonra meşhur hattat Hulûsi Efendi’nin yazdığı ‘Hâkimiyet milletindir.’ tabelası kürsünün arkasına asıldı...”

(Mustafa Küçük, I. TBMM’nin Açılışı ve Anlamı, Türkler, Cilt 16, s. 17)

Görsel 2.37 BMM’nin açılış töreni, 23 Nisan 1920

1. Meclis binasını tamamlamaya çalışan Ankaralılar hangi duygularla hareket etmişlerdir?

2. Meclis kürsüsünün arkasına “Hakimiyet milletindir.” yazısı niçin asılmış olabilir?

Yapılan seçimlerden sonra, 23 Nisan 1920’de, Ankara’da, Hacı Bayram Camisinde kılınan Cuma namazının ardından dualar eşliğinde Büyük Millet Meclisi açıldı (Görsel 2.37). Mustafa Kemal meclis başkanlığına seçildi (Görsel 2.38). Mustafa Kemal 24 Nisan 1920’de aşağıdaki önergeyi Meclise sundu:

- Hükûmet kurmak gereklidir. Geçici olarak bir hükûmet başkanı tanımak doğru değildir.
- Büyük Millet Meclisinin üstünde bir kuvvet yoktur.
- Meclis, yasama ve yürütme yetkilerini kendinde toplar.
- Padişah ve Halife, baskıdan kurtarıldıktan sonra, Meclisin kararına göre yerini alır.

Görsel 2.38 M. Kemal, BMM’nin açılış konuşmasını yaparken, 1920

23 Nisan 1920’de BMM’nin açılması ile yeni Türk devleti kurulmuştur. Temsil Heyetinin görevi sona ermiştir. Osmanlı Hükûmetinin yanında Ankara’da da yeni bir hükûmet kurulmuş, böylece iki başlı bir yönetim ortaya çıkmıştır. BMM’nin öncelikli amacı, vatanın bütünlüğünü korumak ve milletin bağımsızlığını sağlamaktır. Büyük Millet Meclisinde “güçler birliği” ve “meclis hükûmeti” sistemi uygulanmıştır. Tam bağımsızlık ve ulusal egemenlik ilkelerini benimseyen BMM, tarihe “kurucu meclis” olarak geçmiştir.

Misak-ı Milli’nin Kabulü
(28 Ocak)

Anadolu Ajansının Kuruluşu
(6 Nisan)

1920

İstanbul’un İşgali
(16 Mart)

BMM’nin Açılışı
(23 Nisan)

2.7. BÜYÜK MİLLET MECLİSİNE KARŞI ÇIKARILAN AYAKLANMALAR

Vatanın bütünlüğünü sağlamak ve ulusal egemenliği hâkim kılmak için mücadele eden BMM'ye karşı Damat Ferit Paşa Hükûmetinin ve İtilaf Devletlerinin tavırları giderek sertleşti. Anadolu'da açılan bu kurumun kendi gelecekleri için tehlikeli olacağını düşünerek harekete geçtiler. Millî Mücadele hareketini yasadışı, bu hareketin öncülerini de asi ilan ettiler. Mustafa Kemal'i idama mahkûm ettiler. Bu şekilde Millî Mücadele hareketini sonlandırmak, Anadolu'da tekrar kendi otoritelerini kurmak istiyorlardı. Amaçlarına ulaşabilmek için halkı da kışkırtmaya başladılar. Tüm bunların etkisiyle ülkenin farklı yerlerinde BMM'ye karşı ayaklanmalar çıktı (Görsel 2.39).

Bu ayaklanmaların çıkmasında:

- İstanbul'daki Şeyhülislam'ın Millî Mücadele aleyhine fetva yayınlaması
- Damat Ferit Paşa Hükûmetinin Mustafa Kemal ve arkadaşlarını idama mahkûm etmesi
- İtilaf Devletlerinin Millî Mücadele aleyhine uçaklarla bildiriler dağıtması
- Bazı Kuvâ-yı Millîye birliklerinin düzenli orduya katılmak istememeleri gibi sebepler etkili oldu.

Büyük Millet Meclisine Karşı Çıkarılan Ayaklanmalar			
Osmanlı Hükûmeti Tarafından Çıkarılan Ayaklanmalar	Osmanlı Hükûmeti ve İtilaf Devletleri İş Birliğiyle Çıkarılan Ayaklanmalar	Kuvâ-yı Millîye Liderlerinin Çıkardığı Ayaklanmalar	Azınlıklar Tarafından Çıkarılan Ayaklanmalar
<ul style="list-style-type: none">▪ Ahmet Anzavur Ayaklanması▪ Kuvâ-yı inzibatiye (Hilafet Ordusu) Ayaklanması	<ul style="list-style-type: none">▪ Bolu, Düzce, Hendek, Adapazarı Ayaklanmaları▪ Çopur Musa Ayaklanması▪ Delibaş Mehmet Ayaklanması▪ Çapanoğlu Ayaklanması▪ Milli Aşireti Ayaklanması	<ul style="list-style-type: none">▪ Ethem Ayaklanması▪ Demirci Mehmet Efe Ayaklanması	<ul style="list-style-type: none">▪ Pontus (Rum) Ayaklanması▪ Ermeni Ayaklanması

Ayaklanmaların çıkmasında Anadolu halkı üzerindeki otoritesini kaybeden Osmanlı Hükûmeti'nin kışkırtmaları başlıca etken olmuştur. Bununla birlikte kendi menfaatlerini düşünen bazı kimseler de ayaklanmalara katılmışlardır. Anadolu halkı, Büyük Millet Meclisinin yanında yer almış, bu ayaklanmalara karşı mücadele etmiştir. Bu sayede isyanlar bastırılmış ve Meclisin otoritesi korunmuştur.

Görsel 2.39 BMM'ye karşı çıkarılan ayaklanmalar

Büyük Millet Meclisi, isyanları bastırabilmek için aşağıdaki tedbirleri aldı:

1

Hıyanet-i Vataniye Kanunu çıkarılarak (29 Nisan 1920) BMM'ye karşı ayaklananların vatan haini sayılıp cezalandırılacağı ilan edildi.

2

İstiklal Mahkemeleri kurularak ayaklananlar bu mahkemelerde yargılandı.

3

Ankara Müftüsü Rifat Efendi (Börekçi) ve birçok müftü tarafından Millî Mücadele'yi destekleyen fetvalar yayınlandı.

4

Damat Ferit, vatan haini ilan edilerek vatandaşlıktan çıkarıldı.

5

İsyancılar üzerine Kuvâ-yı Millîye birlikleri gönderilerek isyanlar bastırılmaya çalışıldı.

Büyük Millet Meclisine karşı çıkarılan bu ayaklanmalar, genellikle Kuvâ-yı Millîye birlikleri tarafından bastırıldı (*Görsel 2.40*). Ayaklanmalar, Meclisin gücünü yok edemese de işgal güçlerinin Anadolu'daki ilerleyişini kolaylaştırdı. Millî Mücadele sürecinin uzamasına, düşmanın yurttan atılmasının gecikmesine neden oldu. Düzenli ordunun kurulmasının bir süre gecikmesine, silah ve malzeme kaybına sebep oldu.

Her türlü soruna rağmen ayaklanmaların bastırılması; Meclise karşı duyulan güveni, Meclisin gücünü ve otoritesini artırdı. Anadolu halkı, Meclisin çatısı altında daha büyük bir umut ve inançla toplanmaya devam etti.

Görsel 2.40 Mustafa Kemal, Yozgat İsyanı'nı bastırmak için görevlendirilen Kuvâ-yı Millîye birlikleri ile, 1921

2.8. GEÇERSİZ BİR ANTLAŞMA: SEVR ANTLAŞMASI (10 AĞUSTOS 1920)

İtilaf Devletleri, I. Dünya Savaşı'nın yenilen devletleriyle Paris Barış Konferansı'nda çok ağır şartlar taşıyan barış antlaşmaları imzaladılar. Ancak Osmanlı Devleti ile imzalanacak antlaşma şartlarında görüş birliğine varamadılar ve bu şartların daha sonra görüşülmesine karar verdiler.

Osmanlı Devleti ile imzalanacak antlaşma şartlarını belirlemek için İngiltere, Fransa ve İtalya birkaç kez daha bir araya geldilerse de ortak bir karara varamadılar. Yine de bu süreçte İstanbul'u işgal edip Osmanlı Devleti'ni baskı altında tutmaya çalıştılar. İtilaf Devletleri son olarak İtalya'nın **San Remo** şehrinde yeni bir konferans topladılar. Oldukça kalabalık olan konferanstan herkesin bir amacı vardı. Ortak amaçları ise Osmanlı Devleti'ni parçalamak hatta tarih sahnesinden silmekti. Osmanlı tarafının görüşünü almaya dahi gerek duymadılar. Konferans sonunda bir antlaşma taslağı hazırlayıp Osmanlı yönetimine sundular. Osmanlı yöneticileri, çok ağır şartlar taşıyan bu antlaşmayı başlangıçta reddetseler de artan baskılar sonucu imzalamak zorunda kaldılar (Görsel 2.41 ve 2.42).

433 maddeden oluşan Sevr Antlaşması'nın bazı maddeleri aşağıda verilmiştir.⁴ Maddelerden hareketle soruları cevaplayınız.

- Doğu Trakya, Batı Anadolu ve Ege adaları Yunanistan'a bırakılacak.
- Suriye Fransa'ya, Arabistan ve Irak İngiltere'ye, Güneybatı Anadolu, Rodos ve On İki Ada İtalya'ya bırakılacak.
- Doğu Anadolu'da Ermenistan ve Kürdistan adlarıyla iki yeni devlet kurulacak.
- İstanbul, Osmanlı Devleti'nin başkenti olarak kalacak fakat azınlıkların hakları gözetilmezse şehir Türklerin elinden alınacak.
- Azınlıkların hakları genişletilecek.
- Boğazlar; içinde Türklerin bulunmadığı uluslararası bir komisyon tarafından yönetilecek, savaş zamanı dahi bütün gemilere açık olacak. Bu komisyonun ayrı bütçesi ve bayrağı olacak.
- Zorunlu askerlik kaldırılacak, asker sayısı sınırlandırılacak ve ordunun ağır silahı olmayacak.
- Osmanlı Devleti savaş tazminatı ödeyecek.
- Kapitülasyonlardan bütün devletler faydalanacak.
- Osmanlı Devleti'nin maliyesi İtilaf Devletlerinin denetiminde olacak.

1. Tarihçiler, Sevr Antlaşması'nı "ölü doğmuş antlaşma" olarak nitelendirmişlerdir. Sizce bunun sebebi ne olabilir?

2. Boğazların uluslararası bir komisyon tarafından yönetilmesi ne anlama gelmektedir?

3. Osmanlı Devleti'nin askerî gücü neden yok edilmek istenmiştir?

4. Osmanlı Devleti'nin ekonomik bağımsızlığını yok eden maddeler hangileridir?

4. www.ttk.gov.tr

Sevr Antlaşması Osmanlı Devleti'ni paramparça edip Türk milletini de yok etmeyi hedefleyen bir ölüm fermanıdır. Avrupalı devletler, asırlardır hayalini kurdukları “Türkleri yok etme” planlarının gerçekleşeceğini düşünmüşlerdir. Ancak bu antlaşma ölü doğmuş, hiçbir zaman yürürlüğe girmemiştir. Çünkü Osmanlı Anayasası'na (*Kanun-i Esasi*) göre uluslararası bir antlaşmanın yürürlüğe girebilmesi için meclis tarafından onaylanması gerekmektedir. Oysaki Sevr Antlaşması, fiilen işbaşında olmayan Mebusan Meclisi tarafından onaylanmamıştır. Osmanlı Hükûmeti tarafından “*Saltanat Şurası*” adı altında oluşturulan bir komisyon tarafından bu antlaşma onaylanmışsa da hukuki geçerliliği yoktur.

Görsel 2.41 Sevr Antlaşması imzalanırken, 1920

Görsel 2.42 Sevr Antlaşması'nı imzalayan Osmanlı heyeti (soldan sağa: Reşad Halis Bey, Rıza Tevfik ve Hâdi Paşa)

Sevr Antlaşması BMM tarafından kesinlikle reddedilmiş, bu antlaşmayı imzalayanlar vatan haini ilan edilmiştir. Mustafa Kemal de “*Siyasal bağımsızlığımızı, adli, ekonomik ve mali hayatımızı yok etmeye ve sonucunda yaşama hakkımızı ortadan kaldırmaya yönelmiş Sevr Antlaşması bizce yoktur.*”⁵ diyerek Sevr Antlaşması'nı kesinlikle tanımadığını daha o günlerde ilan etmiştir.

Vatansever hiçbir insanın ve vicdanın kabul edemeyeceği kadar ağır şartlar taşıyan Sevr Antlaşması Türk milleti tarafından da tepkiyle karşılanmış ve reddedilmiştir. Yine de bu antlaşma Türk milletini asla karamsarlığa sürüklememiş, tam tersine istiklal azmini daha da artırmıştır. Nihayet “*Ya istiklal ya ölüm!*” parolasıyla yürütülen Millî Mücadele sonunda, Sevr Antlaşması hükümsüz bırakılarak yerine Lozan Antlaşması imzalanmıştır.

Görsel 2.43 Sevr Antlaşması'na göre Osmanlı topraklarının paylaşımı

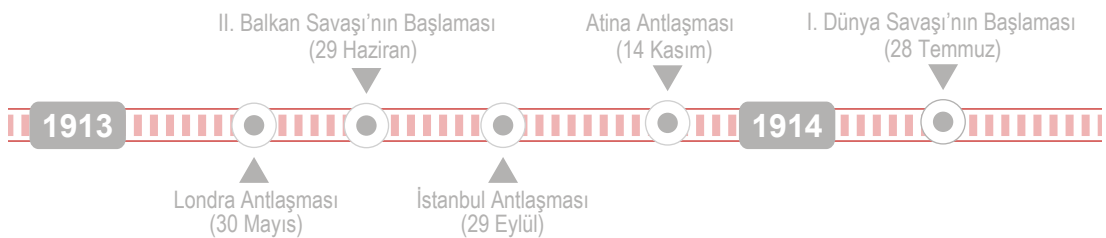
Kazanılan Bir An

Düşman 18 Mart donanma saldırısında başarısızlığa uğraması üzerine karadan zorlama yapmak üzere Boğaz dışındaki adalarda yığınak yapmaya koyulmuştu. Bu haber alındıktan sonra 22 Mart 1915'te Çanakkale bölgesinde beşinci ordu kurulmuştur. Bütün kuvvetler ordu emrinde idi. Ordu on beşinci kolorduyu Maydos çevresinde bırakarak 19 uncu tümeni 19 Nisanda yedek olarak Biga'ya geldi. 25 Nisan 1915'te tanyeri ağırırken Arıburnu ve Seddülbahir bölgesine ilk düşman birlikleri çıktı. Arıburnu'na çıkan kuvvet gözetleme taburunu püskürterek, sonradan Kemalyeri adı verilen yere kadar ilerledi. Burada arkadan koşup gelen 27nci Türk alayı ile karşılaştı. Düşman çıkarmasını haber alan Mustafa Kemal, Conkbayırı yönünde yürüyen düşmana karşı ordudan emir almayı beklemeden kuvvetlerini harekete geçirdi. Birliklerine kendisi yol bularak Kocaçimen tepesine vardı. Askerlerine orada kısa bir dinlenme vererek, atla gidilemediği için yanındakilerle yaya olarak Conkbayırı'na geldi. Orada cephaneleri bittiği için çekilen ve düşmanca kovalanan bir gözetme bölüğüne rasladı: "Niçin kaçıyorsunuz? dedim.

- Efendim düşman.
- Nerede düşman?
- İşte... diye 261 rakımlı tepeyi gösterdiler.

Gerçekten de düşmanın bir avcı hattı 261 rakımlı tepeye yaklaşmış, serbestçe ilerliyordu. Şimdi durumu düşünün. Askerlerimi dinlenmeleri için bırakmışım... Düşman da bu tepeye gelmiş... Düşman bana benim askerlerimden daha yakın. Düşman bulunduğu yere gelse kuvvetlerim pek kötü duruma düşecek. O zaman, bir mantıkla mıdır, yoksa bir içgüdü ile mi, bilmiyorum, kaçan erlere:

- Düşmandan kaçılmaz, dedim.
- Cephanemiz kalmadı, dediler,
- Cephanemiz yoksa süngümüz var, dedim.

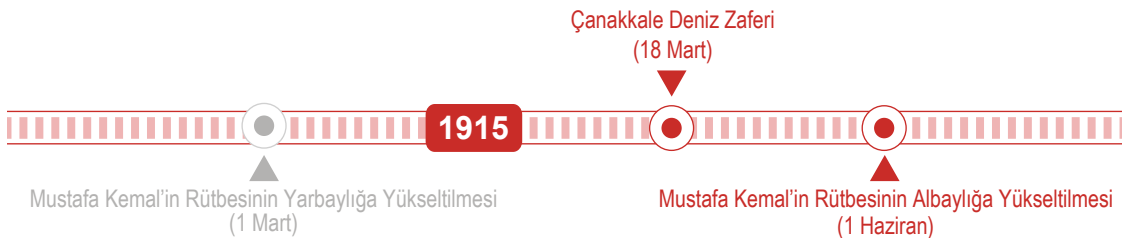
Görsel 2.44 Çanakkale Muharebesi Panorasından Bir Kesit

Ve bağırarak:

– Süngü tak, dedim. Yere yatırdım. Aynı zamanda Conkbayırı'na doğru ilerleyen piyade alayı ile cebel bataryasının erlerini marş marşla benim bulunduğum yere gelmeleri için yanımdaki emir subayını geriye saldırdım. Erler yere yatınca düşman da yere yattı. Kazandığımız an, bu andır." Düşman ne yapacağına karar verinceye kadar 57'nci alay Conkbayırı'na yetişti. Mustafa Kemal alayı hemen saldırıya geçirdi. Arkasından 19 uncu tümenin öteki alaylarını da Arıburnu'na yöneltti. Daha önceden orada tutunmuş olan 27nci alayı da emrine alarak saldırıya daha çetinlik verdi. Savaş gece de sürdü ve düşman kıyının son sırtlarına kadar geri atıldı. Böylece Gelibolu yarımadasının en önemli bir parçası olan Kocaçimen platosunun elden çıkmaması sağlanmış ve Çanakkale savunusunun temeli atılmıştır. Mustafa Kemal o gün, Arıburnu kuvvetleri komutanı olarak verdiği emirde şöyle diyordu: "Size ben saldırı emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zamanda yerimizi başka kuvvetler alabilir." Aynı günü anlatan bir tenkitçi yazısına şu hükümlerini eklemiştir: "Mustafam Kemal'in bu savaşlarda durumu çabuk kavramak, çabuk karar vermek, kararını enerji ile uygulamak ve sorumluluktan çekinmemek gibi davranışları kendisinde büyük komutanlık nitelikleri olduğunu meydana çıkarmıştır." Mustafa Kemal 19 Mayıs 1915 tarihine kadar saldırı ve savunma savaşları ile düşmanın her gün artan kuvvetlerini yerlerinde durdurmayı başarmış, iki taraf karşı karşıya siperlere girmiş, düşmanın Arıburnu'nda kazandığı yer de bir dar şeritten ibaret kalmıştır.

FALİH RIFKI ATAY

(Çankaya, s.87-88)

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.

1. Osmanlı Devleti Ateşkes Antlaşması'nı imzalayarak I. Dünya Savaşı'ndan çekilmiştir.
2. Çukurova bölgesini Ermenilere ve Fransızlara karşı korumak için Cemiyeti kurulmuştur.
3. Millî cemiyetler, Sivas Kongresi'nde Cemiyeti adı altında birleştirilmiştir.
4. Büyük Millet Meclisine karşı çıkarılan ayaklanmaları bastırmak için Kanunu çıkarılmıştır.
5. I. Dünya Savaşı'nda, İngiltere'nin sömürgeleriyle olan bağlantısını kesmek için Cephesi açılmıştır.

B. Aşağıdaki soruların cevabını boş bırakılan alana yazınız.

1. I. Dünya Savaşı'nın çıkmasında etkili olan temel neden nedir?
.....
2. Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girme nedenleri nelerdir?
.....
.....
.....
.....
3. İtilaf Devletleri Çanakkale Boğazı'nı niçin ele geçirmek istemişlerdir? Açıklayınız.
.....
.....
.....
.....
4. Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra başlayan işgallere halkın tepkisi ne olmuştur?
.....
.....
.....
.....
5. Amasya Görüşmelerinin Millî Mücadele açısından önemi nedir?
.....
.....
.....
.....
6. I. Dünya Savaşı'nın sonuçları nelerdir?
.....
.....
.....
.....

C. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin taarruz cephelerinden biridir?

A) Çanakkale B) Hicaz
C) Irak D) Kafkas

2. Mustafa Kemal'in "Anafartalar Kahramanı" unvanını aldığı cephe aşağıdakilerden hangisidir?

A) Galiçya B) Kanal
C) Çanakkale D) Filistin

3. Almanya'nın Osmanlı Devleti'ni kendi yanında savaşa sokmak istemesinde aşağıdakilerden hangisi etkili olmamıştır?

A) Yeni cepheler açarak üzerindeki baskıyı azaltmak
B) Osmanlı Devleti'nin jeopolitik konumundan yararlanmak
C) Osmanlı Devleti'nin ekonomik gücünden yararlanmak
D) Osmanlı padişahının dinî gücünden yararlanmak

4. Misak-ı Millî kararları arasında yer alan "Siyasi, mali ve adli gelişmemizi engelleyen her türlü sınırlamalar kaldırılmalıdır." maddesi ile aşağıdakilerden hangisine tepki gösterilmiştir?

A) Ordunun terhis edilmesine
B) Kapitülasyonlara
C) Azınlık okullarına
D) Damat Ferit Paşa Hükûmetine

5. Mustafa Kemal'in 24 Nisan 1920'de Meclise sunduğu önergede "Meclisin üstünde güç yoktur." hükmü yer almıştır.

Bu hüküm aşağıdaki kavramlardan en çok hangisiyle ilişkilidir?

A) Ulusal egemenlik
B) Millî ekonomi
C) Milliyetçilik
D) Tam bağımsızlık

6. İtilaf Devletleri, I. Dünya Savaşı'nın ardından Anadolu'da yaşayan azınlıkları maddi ve manevi olarak desteklemişlerdir.

İtilaf Devletleri bu girişimleri ile daha çok aşağıdakilerden hangisini amaçlamışlardır?

A) Azınlıkların haklarını korumayı
B) Anadolu'nun işgaline zemin hazırlamayı
C) Demokratik yönetim sistemi oluşturmayı
D) Dünya barışını korumayı

7. Aşağıdakilerden hangisi İtilaf Devletlerinin Çanakkale Cephesi'ni açma amaçlarından biri değildir?

A) Halifenin gücünden yararlanmak
B) Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakmak
C) Rusya'ya yardım göndermek
D) Savaşı kısa sürede bitirmek

8. Erzurum Kongresi ve Sivas Kongresi'nde Osmanlı Mebusan Meclisinin açılması yönünde kararlar alınmıştır.

Bu kararlar, Millî Mücadele yıllarında aşağıdakilerden hangisine önem verildiğinin bir göstergesidir?

A) Temsil Heyetine
B) İttifak Devletlerine
C) Osmanlı Hükûmetine
D) Millî iradeye

9. "Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra başlayan işgaller karşısında bağımsız yaşayamayacağımıza inanan bazı insanlar kendi aralarında cemiyetler kurmuşlardı. Wilson Prensipleri Cemiyeti bunlardan biriydi. Bu cemiyetin üyeleri fikrini savunuyorlardı."

Yukarıdaki cümlede anlam bütünlüğünün sağlanabilmesi için boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisinin getirilmesi gerekir?

A) Topyekûn direniş B) Manda ve himaye
C) Bölgesel direniş D) Ya istiklal ya ölüm

10. "Doğu Anadolu'daki altı ilde karışıklık çıkar-sa İtilaf Devletleri buraları işgal edebilecek."

İtilaf Devletleri, Mondros Ateşkes Antlaş-ması'nın bu maddesi ile aşağıdakilerden hangisini amaçlamışlardır?

- A) Bölgedeki Türk halkını göçe zorlamayı
- B) Doğu Anadolu'nun kalkınmasını sağla-mayı
- C) Bölgede bir Ermeni Devleti kurmayı
- D) Rusya ile bozulan ilişkileri düzeltmeyi

11. Amasya Genelgesi incelendiğinde genel-gede yer alan maddelerden bazılarının ül-kenin genel durumu hakkında bilgi verdiği, bazılarının ise bu durum karşısında yapıl-ması gerekenleri ifade ettiği görülür.

Amasya Genelgesi'nin aşağıdaki madde-lerinden hangisi, ülkenin genel durumu hakkında bilgi vermektedir?

- A) Milletın bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.
- B) Sivas'ta millî bir kongre toplanacaktır.
- C) Her türlü baskıdan uzak, millî bir kurul oluşturulmalıdır.
- D) Vatanın bütünlüğü, milletin bağımsızlığı tehlikeydedir.

12. Aşağıdaki cemiyetlerden hangisi, işgalleri artırmaya yönelik çalışmalara destek ver-memiştir?

- A) Mavri Mira Cemiyeti
- B) Taşnak Cemiyeti
- C) Pontus Rum Cemiyeti
- D) Kilikyalılar Cemiyeti

13. Mustafa Kemal Millî Mücadele sürecinde katıldığı kongrelerde başkan seçilmiştir. Mustafa Kemal'in başkan seçilmesinde et-kili olan özelliği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Liderliği
- B) Rütbesi
- C) Resmî görevi
- D) İnsan sevgisi

14. Mustafa Kemal Paşa'nın "Yaşarken adını tarihe altın harflerle yazdıran komutan." diye övgüyle bahsettiği, tarihe "Medine Müdafii" olarak geçen büyük komutan aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Enver Paşa
- B) Fahrettin Paşa
- C) Halil Kut Paşa
- D) Cemal Paşa

15. Mustafa Kemal Paşa, I. Dünya Savaşı'nda aşağıdaki cephelerden hangisinde görev almamıştır?

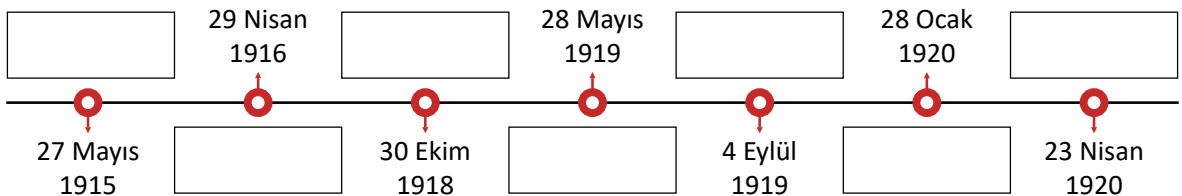
- A) Irak Cephesi
- B) Çanakkale Cephesi
- C) Suriye Cephesi
- D) Kafkas Cephesi

16. Misak-ı Millî Kararları ile ilgili olarak aşağı-da verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Büyük Millet Meclisinde dünya kamuoyu-na duyurulmuştur.
- B) Millî Mücadele'nin temel hedeflerini ortaya koymaktadır.
- C) İtilaf Devletlerine tepki olarak ortaya çıkmış-tır.
- D) Temelini Erzurum ve Sivas Kongrelerinde alınan kararlar oluşturmaktadır.

Ç. Aşağıda verilen gelişmeleri kronolojik sırayı takip ederek tarih şeridine yerleştiriniz.

(Kutulamâre Zaferi, Büyük Millet Meclisinin Açılması, Mondros Ateşkes Antlaşması, Misak-ı Millî, Havza Genelgesi, Sevk ve İskan Kanunu, Sivas Kongresi)

3. ÜNİTE

MİLLÎ BİR DESTAN: YA İSTİKLAL YA ÖLÜM!

Mustafa Kemal askerî birlikleri denetlerken

*Bir milletin ruhu baskı altında alınmadıkça
bir milletin kararlılığı ve iradesi kırılmadıkça
o millete hükmetmenin imkânı yoktur.*

K. Atatürk

Konular

- 1 DOĞU VE GÜNEY CEPHELERİ
- 2 BATI CEPHESİ
- 3 MAARİF KONGRESİ
- 4 MİLLÎ MÜCADELE, MİLLÎ SEFERBERLİK: TEKALİF-İ MİLLÎYE
- 5 DİRENİŞTEN DİRİLİŞE, SAKARYA'DAN BÜYÜK TAARRUZA
- 6 TÜRKİYE'NİN TAPU SENEDİ: LOZAN ANTLAŞMASI
- 7 SANAT VE EDEBİYAT ESERLERİNDE MİLLÎ MÜCADELE

Neler Öğreneceğiz?

1. Millî Mücadele Dönemi'nde Doğu Cephesi ve Güney Cephesi'nde meydana gelen gelişmeleri
2. Millî Mücadele Dönemi'nde Batı Cephesi'nde meydana gelen gelişmeleri
3. Millî Mücadele'nin zor bir döneminde Maarif Kongresi yapan Atatürk'ün millî ve çağdaş eğitime verdiği önemi
4. Türk milletinin millî birlik, beraberlik ve dayanışmasının bir örneği olarak Tekalif-i Millîye Emirleri doğrultusunda yapılan uygulamaları
5. Sakarya Meydan Savaşı'nın kazanılmasında ve Büyük Taarruz'un başarılı olmasında Mustafa Kemal'in rolünü
6. Lozan Antlaşması'nın sağladığı kazanımları
7. Millî Mücadele Dönemi'nin siyasi, sosyal ve kültürel olaylarının sanat ve edebiyat ürünlerine yansımalarını öğreneceğiz.

ÜNİTE KAVRAMLARI

Aşağıda verilen kelime ve kelime gruplarının sözlük anlamını ilgili bölümlere yazınız.

cephe

1

harekât

2

muharebe

3

mareşal

4

maarif

5

topyekûn

6

seferberlik

7

diplomasi

8

güçler birliği

9

müdafaa

10

Hazırlık Çalışmaları

1. Millî Mücadele'deki yaşanmış hikâyeleri araştırarak sınıfta paylaşınız.
2. I. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan barış antlaşmalarından günümüzde geçerliliğini koruyan antlaşma hangisidir?
3. "Millî seferberlik" ne demektir?
4. Mustafa Kemal'e hangi olaydan sonra "gazi" unvanı verilmiştir?
5. Millî Mücadele yıllarını konu alan romanlar hangileridir?
6. Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırlarının belirlenmesinde geçerli olan antlaşmalar hangileridir?

3.1. DOĞU VE GÜNEY CEPHELERİ

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra başlayan işgaller karşısında Osmanlı Hükûmetinin sesiz kalmasının vatansever subayları ve halkı harekete geçirdiğini 2. ünitemizde öğrenmiştik. “*Millî Mücadele'nin Hazırlık Dönemi*” diye tanımlanan bu süreçte:

Genelgeler yayınlanıp kongreler düzenlenerek millet teşkilatlandırılmış

Cemiyetler birleştirilerek millî birlik sağlanmış

BMM açılarak Millî Mücadele'nin yönetim kurumu oluşturulmuş

Kuvâ-yı Millîye birlikleri düzenli orduya dönüştürülmüştü.

Millet, bütün gücünü seferber ederek kaderini omuzlarına yüklenmiş; vatansever subaylar öncülüğünde işgalleri durdurmak ve vatanını kurtarmak için harekete geçmişti. Bu mücadele Anadolu halkının “*Ya istiklal ya ölüm!*” parolasıyla yürüttüğü topyekûn bir mücadele olmuştu. Yoksulluk içinde sürdürülen bu mücadele insanlık tarihinde eşine rastlanmayan bir dayanışma örneği olmuştur.

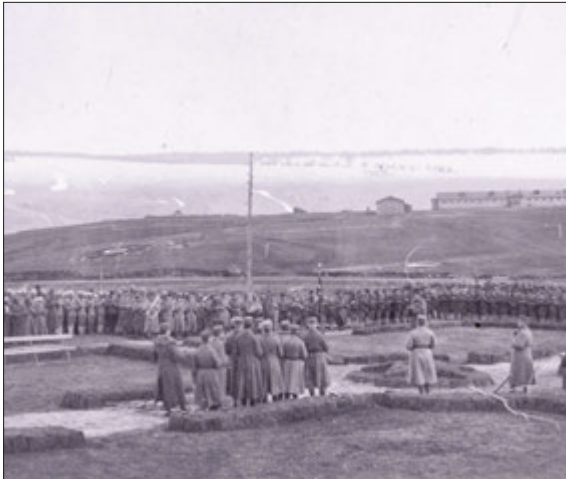
3.1.1. İlk Zafer Müjdesi: Doğu Cephesi

Ermeniler, I. Dünya Savaşı yıllarında önce Ruslarla ardından da İngilizlerle iş birliği yaptılar. Bu iş birliğine karşılık İngilizler, Ermenilere, Doğu Anadolu'da bağımsız bir devlet vadettiler. İngilizler bu vaadi yerine getirmek için Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 24. maddesini düzenlediler. Ardından Sevr Antlaşması'na “*Anadolu'nun doğusunda bağımsız bir Ermeni devletinin kurulacağı*” maddesini eklediler.

Görsel 3.1. Doğu Cephesi

Rusya'da yaşanan Bolşevik ihtilali'ni fırsat bilen Ermeniler, Kafkasya'da bağımsız bir devlet kurmuşlardı (1918). İngilizlerden de destek alan Ermenistan, Doğu Anadolu'yu işgal etmeye çalışıyordu. (Görsel 3.1). Bu gelişmeler üzerine Erzurum'daki 15. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa, BMM'den izin alarak Ermenistan'a karşı harekât başlattı (Görsel 3.2, 3.3). Kısa sürede Sarıkamış ve Kars'ı alan Türk ordusu 7 Kasım 1920'de Gümrü'ye ulaştı. Yenilgiyi kabul eden Ermenistan hükûmeti ile BMM arasında **Gümrü Antlaşması** imzalandı (3 Aralık 1920). Bu antlaşma ile Kars, Sarıkamış ve Gümrü BMM Hükûmetine bırakıldı ve Ermenistan Misak-ı Millî'yi tanıdı. Gümrü Antlaşması BMM adına imzalanan ilk antlaşma oldu.

Görsel 3.2. Doğu Cephesi'nde zafer için dua edilirken

Görsel 3.3. Kâzım Karabekir Paşa ve silah arkadaşları

Kâzım Karabekir Paşa ile İsmet Bey'in Ermenilere karşı kazanılan zaferle ilgili değerlendirmeleri aşağıda verilmiştir. Değerlendirmelerden hareketle soruları cevaplayınız.

Kâzım Karabekir Paşa anlatıyor:

“Antlaşma şartlarımızı kabul etmeyen Ermenilere karşı taarruz başlattım. Son darbelerden sonra Ermeniler antlaşma şartlarımızı kabul ettiler. Antlaşma şartı olarak 2.000 tüfek, 3 batarya seri ateşli dağ topu ve 40 makinalı tüfeği Ermenilerden alarak Şark (doğu) Cephesi'nin ilk zafer hediyesi olarak Garp (batı) Cephe'mize gönderdim. Ermenilerin Sevr Antlaşması'ndaki imzalarını geri aldırık. Bugünü, bu uğursuz antlaşmanın yırtıldığı gün olarak kutladık.”

(Kâzım Karabekir, *İstiklal Harbimiz*, s. 101) Düzenlenmiştir.

İsmet Bey'in (İnönü) Doğu Cephesi'nde Kazanılan Zaferden Sonra Kâzım Karabekir Paşa'ya Yazdığı Mektup:

“Sevgili Kardeşim! Şark Harekâtı bizi ve davamızı ihya etti. O kadar sıkılmış idik, o kadar daralmış idik ki nefes alacak bir korunağa ihtiyacımız vardı. Allah'ın yardımıyla bunu büyük bir zaferle sen başardın.

Sen, milletimize daha büyük hizmetler edeceksin. Allah seni milletimize bağışlasın.”

(Kâzım Karabekir, *İstiklal Harbimiz*, s. 102) Düzenlenmiştir.

1. Doğu Cephesi'nde elde edilen zaferin kazanımları neler olmuştur?

2. Gümrü Antlaşması'nın önemi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Görsel 3.4. Kâzım Karabekir Paşa'nın okuttuğu yetim çocuklar, Erzurum, 1920

Görsel 3.5. Kâzım Karabekir Paşa'nın yetim çocuklardan oluşturduğu gürbüz çocuklar ordusu

YETİMLERİN BABASI: MUSA KÂZİM KARABEKİR PAŞA (1882 - 1948)

Kâzım Karabekir Paşa 1882'de İstanbul'da doğdu. 11 yaşında babasını kaybeden Kâzım Karabekir Paşa hem harbiye mektebini hem de harp akademisini birincilikle bitirdi ve “*Altın Maarif Madalyası*” ile ödüllendirildi. Kendisi de yetim büyüyen Karabekir Paşa, Doğu Anadolu'da, ailesini kaybeden binlerce yetim çocuğa babalık yaptı. Onları öz çocukları gibi sahiplendi, onlar için yurtlar ve okullar açtı, onların her birini bir meslek sahibi yaparak sefaletten kurtardı. Bundan dolayı kendisine “*Yetimlerin Babası*” unvanı verildi (Görsel 3.4). Bu çocuklardan oluşturduğu “*Gürbüz Çocuklar Ordusu*” Millî Mücadele'de büyük hizmetlerde bulundu (Görsel 3.5). Kâzım Karabekir Paşa, Millî Mücadele Dönemi'nde Edirne milletvekili ve Doğu Cephesi komutanı olarak görev yaptı. Ermenileri yenilgiye uğratarak onlarla Gümrü Antlaşması'nı imzaladı ve doğu illerini işgalden kurtardı. Millî Mücadele sonrasında Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurucuları arasında yer aldı. Partinin genel başkanlığına getirildi. Ancak kısa bir süre sonra partisi kapatıldı. 1946-1948 arası TBMM Başkanlığı görevinde bulundu.

(www.kazimkarabekirvakfi.org.tr) Düzenlenmiştir.

3.1.2. Anadolu'nun Güneyinde Millî Direniş

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Anadolu'nun güney bölgeleri İngilizler tarafından işgal edilmişti. Ancak bir süre sonra İngilizler bu bölgeyi Fransızlara bıraktılar. Fransızlar, bölgeyi işgal edebilmek için Suriye'den getirdikleri Ermenilerden de birlikler oluşturdular. Bölge halkı ise kurduğu Kuvâ-yı Millîye birlikleriyle şehirlerini savundular (Görsel 3.6).

3.1.2.1. Maraş'ın Kahramanları

Maraş önce İngilizler, daha sonra Fransızlar tarafından işgal edildi. Halkın kahramanca direnişi karşısında şehirde tutunamayan Fransızlar, gecenin karanlığından yararlanarak gizlice şehirden ayrıldılar (11-12 Şubat 1920). Daha BMM açılmamışken Maraş halkının kazandığı bu başarı Millî Mücadele'nin ilk zaferlerinden biri oldu. Maraş halkı 7 Şubat 1973'te TBMM tarafından "Kahraman" unvanıyla ödüllendirildi.

Görsel 3.6. Güney Cephesi

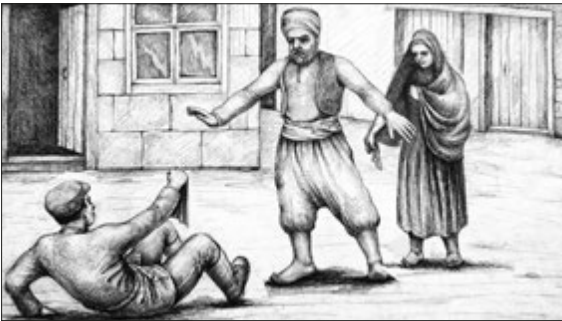

Aşağıda, Maraş'ın işgali sırasında yaşanan iki olayla ilgili metinler verilmiştir. Metinlerden hareketle soruları cevaplayınız.

Olay I:

Maraş'ı işgal için gelen Fransız askerleri, şehirdeki Ermeniler tarafından sevinçle karşılandı. Taşkınlık yapmaya başlayan bir grup Ermeni, sokaktan evine gitmekte olan Müslüman bir kadına sataşarak başındaki örtüyü çıkarmak istedi (31 Ekim 1919). Bunu gören Uzunoluk Cami imamı **Sütçü İmam** duruma müdahale ederek Ermeni eşkiyalardan birini öldürdü. Olayı haber alan Fransız askerleri Sütçü İmam'ı yakalamak üzere harekete geçtiler. Ancak Sütçü İmam onlardan kurtulmayı başardı. Olay, şehirde duyulduğunda büyük bir heyecan ve Fransızlara karşı büyük bir tepki oluşturdu...

(Yaşar Akbıyık, Millî Mücadelede Güney Cephesi Maraş, s.124)
Düzenlenmiştir.

Görsel 3.7 Sütçü İmam olayını anlatan temsili çizim

Olay II:

Fransız komutan Andre, onuruna verilen baloda bir Ermeni kadınla dans etmek ister. Ancak kadın şehirde Fransız ya da Ermeni bayrağı dalgalanmadıkça buna razı olmayacağını söyler. Bunun üzerine Andre, Maraş kalesindeki Türk bayrağının indirilmesini emreder. Ertesi gün Cuma namazı için Ulu Camide toplanan Maraş halkı kalede bayrağımızın dalgalanmadığını görür. Ulu Cami İmamı **Rıdvan Hoca** halka "Hürriyeti elinden alınmış bir millet Cuma namazı kılamaz." diye seslenir. Camiden çıkıp kaleye doğru koşan halk; kaleye vardıklarında yere atılmış bayrağımızı bulur, yerden alır, öper ve yeniden kale burcuna asarlar...

(Yaşar Akbıyık, Millî Mücadelede Güney Cephesi Maraş, s.36, 139, 140)
Düzenlenmiştir.

Görsel 3.8 Bayrak olayına halkın tepkisini anlatan temsili çizim

1. I. ve II. olayda Maraş halkı hangi duygularla hareket etmiştir?
2. Fransızlar kaledeki Türk bayrağını indirerek neyi amaçlamışlardır?
3. Maraş halkının başarılı olmasını ve Fransızları şehirden atmalarını neyle açıklayabiliriz?

- 1.....
- 2.....
- 3.....

3.1.2.2. Urfa'nın Şanlı Yiğitleri

Fransızlar 30 Ekim 1919'da kalabalık bir orduyla Urfa'yı işgal ettiler. Urfa'ya giren Fransız kuvvetlerindeki askerlerin sadece 100 kadarı Fransız'dı. Fransızlar ordularını Suriye'den getirdikleri Ermeniler ile sömürgelerinden getirdikleri askerlerden oluşturmuşlardı.

Fransız işgali karşısında Urfa halkı, Ali Saip Bey öncülüğünde destansı bir direniş gösterdi. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurarak haklarını ve vatanlarını savunmaya geçtiler. Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin kuruluş toplantısına katılanlar, halk arasında "Onikiler" olarak adlandırıldı (Görsel 3.9).

Halkın inançlı direnişi karşısında şehirde tutunamayacaklarını anlayan Fransızlar "Peygamberler Diyarı" olarak bilinen Urfa'yı terk etmek zorunda kaldılar (11 Nisan 1920). BMM, Urfa halkının haklarını ve vatanlarını korumada gösterdikleri cesaret ve fedakârlık nedeniyle 22 Haziran 1984'te Urfa'ya "Şanlı" unvanını verdi.

Görsel 3.9 Urfa direnişine öncülük eden Onikiler

Urfa direnişine öncülük eden "Onikiler"in, faaliyetleri aşağıda verilmiştir. Metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Onikiler olarak adlandırılan cemiyet bu suretle kurulduktan sonra İngilizlere sezdirmemek üzere geceleri toplanarak program hazırlamaya, silah ve asker sayısını artırmaya, ani bir hareket için iâşe ve cephane sağlamaya yönelik çalışmalar yaparak mutasarrıfı da harekete ikna ettikleri gibi posta müdürü Arif Bey'i de, Urfa telgrafhanesi İngilizler'in kontrolünde bulunduğu için Karacurun'da (Hilvan) bir telgraf merkezi açılmasına ikna ettiler.

(Müslüm Akalın, Millî Mücadele'de Urfa Anılar-Belgeler, s. 11)
Düzenlenmiştir.

1. Onikiler neden geceleri toplanmışlardır?

1.....

.....
.....
.....
.....
.....

2. Onikiler neden silah ve asker sayısını artırmaya ve cephane sağlamaya çalışmışlardır?

2.....

.....
.....
.....
.....
.....

3. Onikiler yeni bir telgraf merkezi açılmasını neden gerek duymuşlardır?

3.....

.....
.....
.....
.....
.....

3.1.2.3. Antep'in Gazileri

Fransızların Anadolu'da işgal etmeye çalıştığı şehirlerden biri de Antep oldu. Fransızların Antep'e doğru ilerlediğini öğrenen bölgedeki Kuvâ-yı Millîye birliklerinin kumandanı **Şahin Bey**, onların şehre girmemesi için Kilis-Antep yolunu kapattı.

Antep yolunun açılmasını isteyen Fransız kumandanına Şahin Bey'in yazdığı mektup aşağıda verilmiştir. Mektuptan hareketle soruyu cevaplayınız.

"Kirli ayaklarınızın bastığı şu toprakların her zerresinde Türk kanı, her bucağında bir atanın mezarı vardır. Eski zamanlardan beri Türkler bu topraklarda yaşamaktadır. Türk bu topraklara, bu topraklar da Türk'e ısındı, kaydadı. Sadece siz değil, bütün dünya bir araya gelse bizi bu topraklardan ayıramaz. Sonra sen 'Türk, esir yaşamaz.' diye duymadın mı? Namus ve hürriyet için ölüme atılmak bize ağustos sıcağında soğuk su içmekten daha tatlı gelir. Sizler canı kıymetli insanlarsınız. Bize çatmayınız. Bir gün evvel topraklarımızdan savuşup gidiniz."

(Durmuş Yalçın ve diğerleri, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, s. 243-244) Düzenlenmiştir.

Şahin Bey Türklerin hangi özelliklerine vurgu yapmıştır?

Görsel 3.10 Şahin Bey'in Elmalı Köprü'de direnişinin temsili resmi

Fransızlar, Kilis-Antep yolunu açmak için büyük bir askerî birlikle Kilis'ten Antep'e doğru hareket ettiler. Şahin Bey'in idaresindeki kuvvetler, Kilis yolu üzerindeki Elmalı Köprü civarında mevzi aldı (Görsel 3.10). Şahin Bey bir adım bile geri atmadı. Sonuna kadar direnerek şehit oldu. Köprüyü geçen Fransız birlikleri Antep'i kuşattılar. Bu sefer de Antep halkının direnişiyle karşılaştılar (Görsel 3.11). Onlarca Antepli ya şehit düştü ya da yaralandı. Fransızlara meydan okuyan bu direniş devam ederken BMM, 8 Şubat 1921'de Antep'e "Gazi" unvanını verdi. On ay dokuz gün süren direnişin ardından Antep düştü.

Daha direniş devam ederken BMM'nin Antep şehrine "Gazi" unvanını vermesinin amacı ne olabilir? Tartışınız.

Maraş ve Urfa'dan çekilmek zorunda kalan Fransızlar, Antep'teki işgallerini sürdürüyorlardı. Bu arada düzenli ordu birlikleri de Batı Cephesi'nde Yunan ordusuna karşı zaferler kazanıyordu. Tüm bunları değerlendiren ve milletimizin boyun eğmez karakterini gören Fransızlar, Anadolu'da daha fazla tutunamayacaklarını anladılar. Sakarya Zaferi'nin kazanılmasından sonra TBMM ile **Ankara Antlaşması'nı** imzalayarak Antep'i boşalttılar ve Anadolu'yu terk ettiler.

Görsel 3.11 Antep'i savunan Millî Mücadele kahramanları

3.2. BATI CEPHESİ

3.2.1. Kuvâ-yı Millîye'den Düzenli Orduya

Millî Mücadele'de en şiddetli mücadelelerin yaşandığı Batı Cephesi'ndeki çarpışmalar, Yunanların İzmir'e asker çıkarmasıyla başladı. Aslında İtilaf Devletleri, I. Dünya Savaşı başlarında yaptıkları gizli antlaşmalarda İzmir ve çevresini İtalyanlara bırakmışlardı. Ancak Akdeniz'de güçlenecek İtalya'nın ilerleyen yıllarda kendi menfaatleri için tehdit oluşturacağını düşünen İngilizler, savaştan sonra bu bölgeyi İtalyanlara bırakmak istemediler. İngilizler, I. Dünya Savaşı'nı bitirecek antlaşma şartlarının görüşüldüğü Paris Konferansı'nda, Wilson İlkelerini dayanak göstererek İzmir ve çevresinin Yunanistan'a bırakılmasını sağladılar. İngilizlerden destek alan Yunan askerleri de 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkarma yaptılar. İzmir'den hareketle Ege ve Marmara Bölgelerini işgal ederek Ankara'ya kadar ulaşmayı planlayan Yunanlar, bu işgallerin kolay olacağını düşünüyorlardı. Ancak Yunan askerleri karşılarında, vatanlarını korumaya and içmiş kahraman Hasan Tahsinler'i buldular.

İşgalden sonra İzmir'e Yunanistan'dan gemilerle Rum göçmenler taşınmıştır. Yunanlar İzmir'e Rum göçmen taşımakla neyi amaçlamışlardır?

İzmir'in işgali, Millî Mücadele açısından bir dönüm noktası oldu. Çünkü o zamana kadar işgallerin geçici olacağını düşünen Türk milleti, vatanın elden gitmek üzere olduğunu anladı ve vatan savunmasını fiilen üstlendi. Harekete geçen Türk milleti önce direniş cemiyetleri ardından da Kuvâ-yı Millîye birlikleri oluşturarak vatanını savunmaya başladı. Ethem Bey, Demirci Mehmet Efe ve Yörük Ali Efe gibi liderler tarafından komuta edilen Kuvâ-yı Millîye birlikleri, Batı Anadolu'da terhis edilen ordumuzdan kalan boşluğu doldurmaya çalıştı (Görsel 3.12 ve 3.13).

Görsel 3.12 Millî Mücadele'de Edremit'ten Ayvalık Cephesi'ne giden kafiye, 20 Haziran 1919

Görsel 3.13 Kağı ile cepheye cephane taşıyan köylüler, 1921

Kuvâ-yı Millîye Birliklerinin Hizmetleri Neler Oldu?

Meclisin açılmadığı bir dönemde uzun süre Yunanlara karşı mücadele ederek düşmanın iç bölgelere doğru ilerlemesini engellediler.

BMM'ye karşı çıkarılan isyanları bastırarak Meclisin varlığını korudular.

Halk arasında millî şuurun canlanmasına yardımcı oldular.

Ancak Kuvâ-yı Millîye birlikleri sadece kendi bölgelerini korumaya çalışıyordu. Oysaki sadece bir bölgenin değil bütün yurdun işgalden kurtarılması gerekiyordu. Düşmanın tüm yurttan atılabilmesi için Kuvâ-yı Millîye birliklerinin birleştirilmesi, daha düzenli hâle getirilmesi ve tek merkezden yönetilmesi gerekiyordu. Kuvâ-yı Millîye birliklerini daha düzenli hâle getirmek isteyen Temsil Heyeti Başkanı Mustafa Kemal, Sivas Kongresi'nden sonra Ali Fuat Paşa'yı bölgeye komutan olarak tayin etti.

Temsil Heyetinin resmî görevlere atama yapması neyin göstergesidir?

3.2.2. I. İnönü Muharebesi (6 Ocak 1921)

Bir süre sonra Batı Anadolu'daki bütün Kuvâ-yı Millîye birlikleri tek merkezden yönetilen düzenli bir orduya dönüştürüldü ve birliklerimiz Batı ve Güney Cepheleri olarak ikiye ayrıldı. Batı Cephesi (Görsel 3.14). Komutanlığına Albay İsmet Bey, Güney Cephesi Komutanlığına ise Albay Refet Bey getirildi. Ancak "Kuvâ-yı Seyyare" adıyla özel bir birlik oluşturmuş olan Ethem Bey, İsmet Bey'in komutası altına girmek istemedi. Bunun üzerine iki taraf arasında anlaşmazlık yaşandı. Bu anlaşmazlığı fırsata çevirmek isteyen Yunanlar, Ankara'ya kadar ilerleyip BMM'yi baskı altına almak ve Sevr Antlaşması'nı Meclise onaylatmak için Bursa'dan harekete geçtiler.

Görsel 3.14 Batı Cephesi

İsmet Bey komutasındaki düzenli ordu birlikleri Yunan kuvvetlerini İnönü mevkinde karşıladı. Türk direnişini aşamayan Yunan kuvvetleri geri çekilmek zorunda kaldı (Görsel 3.15).

I. İnönü Muharebesi'nden sonra orduya katılanların sayısı önemli oranda artmıştır. Bunun nedeni sizce ne olabilir?

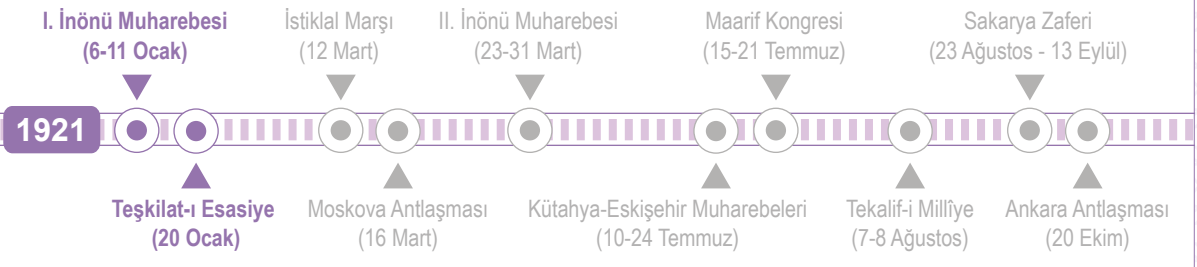
"İnönü Muharebe meydanının gökyüzünde yükselen zafer güneşi, Türk milletinin yüksek fazilet ve maneviyatının tezahürüdür. Birinci İnönü Zaferi, Türk istiklalinin ilk zafer müjdecisi olmuştur."

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s. 347)

Mustafa Kemal'in yukarıdaki ifadelerinden hareketle I. İnönü Muharebesi'nin önemi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Görsel 3.15 Mustafa Kemal I. İnönü Muharebesi'nden sonra tuz taşıyan köylülerle sohbet ederken, Gölbaşı, Ankara, 1921

MUSTAFA İSMET İNÖNÜ (1884 - 1973)

1884'te İzmir'de doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Sivas'ta tamamladı. Kara Harp Okulunu ve Erkan-ı Harbiye Mektebini birincilikle bitirdi. İttihat ve Terakki Cemiyetine üye oldu ve Hareket Ordusu'nda görev aldı. I. Dünya Savaşı sırasında Kafkas Cephesi'nde Kolordu Komutanı olarak Atatürk'le birlikte çalıştı. TBMM'de Edirne milletvekili olarak yer aldı. Genelkurmay Başkanlığı ve Garp Cephesi Komutanlığına getirildi. I. ve II. İnönü Muharebelerinde Yunan ordusunun Anadolu içlerine ilerleyişini durdurdu. I. İnönü Muharebesi ile "tuğgeneral" rütbesine yükselen İsmet Paşa, Mudanya Ateşkes görüşmelerinde TBMM'yi temsil etti. Lozan Konferansı'na Türk heyeti başkanı olarak katıldı ve TBMM adına Lozan Antlaşması'nı imzaladı. Cumhuriyetin ilanından sonra, 1923-1924 yıllarında ilk hükûmette başbakan olarak görev aldı. 1934'te Soyadı Kanunu çıktığında Atatürk'ün verdiği "İnönü" soyadını aldı. Atatürk'ün ölümünden sonra, 1938'de TBMM tarafından Türkiye'nin ikinci cumhurbaşkanı seçildi. II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'yi savaş felaketinin dışında tutmayı başaran İnönü, 25 Aralık 1973'te hayatını kaybetti ve Anıtkabir'e defnedildi.

(www.tccb.gov.tr)

3.2.3. I. İnönü Muharebesi'nden Sonra Yaşanan Gelişmeler

3.2.3.1. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (20 Ocak 1921)

"Millî Egemenlik" esasına göre oluşturulan yeni yönetim şeklinin temel ilkelerinin ve Millî Mücadele'nin yönetim kurumu olan BMM'nin yetkilerinin belirlenmesi için bir anayasaya ihtiyaç vardı. Bu ihtiyacın farkında olan BMM "Teşkilat-ı Esasiye" adıyla kısa ve öz bir anayasayı kabul etti.

Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun bazı maddeleri aşağıda verilmiştir. Maddelerden hareketle yandaki soruları cevaplayınız.

Teşkilat-ı Esasiye Kanunu

- Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.
- Yasama ve yürütme yetkileri milletin tek temsilcisi olan Büyük Millet Meclisinde toplanır.
- Büyük Millet Meclisinin başkanı, hükûmetin de başkanıdır.
- BMM seçimleri iki yılda bir yapılır.
- Dinî hükümlerin yerine getirilmesi; yasaların konması, değiştirilmesi, kaldırılması; antlaşma ve barış yapılması ve savaş kararı verilmesi gibi temel haklar Büyük Millet Meclisine aittir.

1. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda en fazla hangi kuruma yetki verilmiştir? Niçin?

.....

.....

.....

2. Hangi maddelerden "güçler birliği" ilkesinin uygulandığı anlaşılmaktadır?

.....

.....

.....

<https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasalar.htm> internet adresini ziyaret ederek Türkiye Cumhuriyeti anayasaları hakkında ayrıntılı bilgi edinebilirsiniz.

1922

Büyük Taarruz
(26 Ağustos)

Saltanatın Kaldırılması
(1 Kasım)

Mudanya Ateşkes Antlaşması
(11 Ekim)

3.2.3.2. İstiklal ve İstikbalin Marşı: İstiklal Marşı (12 Mart 1921)

Millî marşlar, bir milletin bütün fertlerini aynı duyguyla sarar ve kucaklar. Onları aynı gaye etrafında birleştirir. Onların inanç ve umutlarını artırır. TBMM; Millî Mücadele'nin bütün şiddetiyle devam ettiği bir dönemde, milletimizin hislerine tercüman olacak, mücadele azmi ve inancını artıracak bir millî marş yazılması için ödüllü bir yarışma düzenledi. Gazeteler aracılığıyla halka duyurulan bu yarışmaya 700'den fazla eser katıldı. Ancak millî duyguların coşkun şairi olarak bilinen Mehmet Âkif, para ödülü olduğu için yarışmaya katılmadı.

Yazılan marşların hiçbiri beklenen etkiyi oluşturmadi. Millî duyguları ancak Mehmet Âkif'in dile getirebileceğine inanan Maarif Vekili (Eğitim Bakanı) Hamdullah Suphi Bey (Tanrıöver), Mehmet Âkif'ten millî bir marş yazmasını ısrarla rica etti. Cephede mücadele eden kahraman askerlerimizi düşünen Mehmet Âkif bu ricaları geri çeviremedi. İstiklalimizin koruyucusu askerlerimize *"Korkma!"* diye seslenerek başladığı İstiklâl Marşı'mızı, mazideki şerefli yerini istikbalde de koruyacak kahraman milletimize seslenerek tamamladı.

İstiklâl Marşı Hamdullah Suphi Bey tarafından Mecliste okunurken herkes ayakta ve coşku içindeydi. Mebuslar gözyaşları içinde alkış tutuyorlardı. Ama Mehmet Âkif, yazdığı şiir okunmadan hemen önce Meclisi terk etmişti. Kim bilir hangi duygular içindeydi? İstiklal Marşı Mecliste defalarca okundu. Her okunuşunda kalplerde coşkun bir heyecan uyandırdı ve Millî Marş olarak kabul edildi.

Para ödülü... Evet, Mehmet Âkif para ödülünü aldı. Ama tek kuruşuna dokunmadan hepsini *"Dar'ül-Mesai"* adıyla fakir ailelerin kız çocuklarına meslek edindirmek için çalışan bir hayır kurumuna bağışladı. Ankara'nın ayazında paltosuz titreyerek dolaşsa da milletine, vatanın semalarında ebediyen yankılanacak bir marş bırakmanın huzuru bütün ruhunu ısıtıyordu.

MEHMET ÂKİF ERSOY (1873-1936)

Mehmet Âkif, 1873'te İstanbul'da doğdu. 15 yaşındayken babasını kaybetti. 16 yaşındayken evleri yandı. Ailesinin geçimini sağlayabilmek için Baytar Mektebine kaydoldu. *"Sırat-ı Müstakim"* mecmuasında başyazarlık yaptı. Derginin adı bir süre sonra *"Sebil'ür-Reşad"* olarak değiştirildi. Nisan 1920'de Millî Mücadele'ye katılmak üzere Ali Şükrü Bey'le birlikte Anadolu'ya geçti. Burdur mebusu olarak Meclise giren Mehmet Âkif, Bursa'nın işgal edildiği haberleri üzerine meşhur *"Bülbül"* şiirini yazdı.

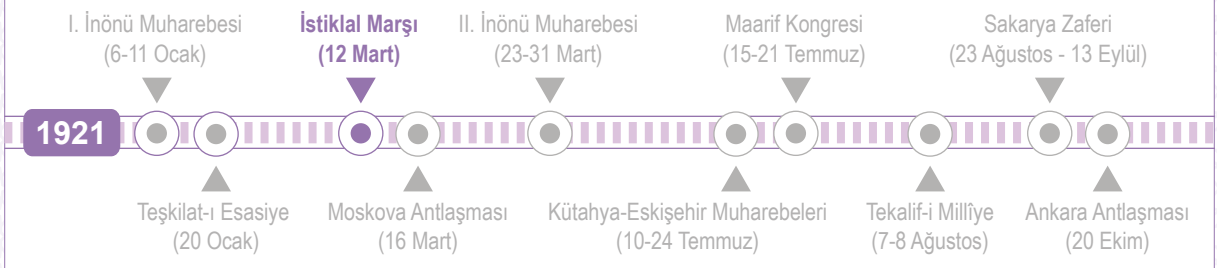
Büyük Taarruz öncesi Ali Fuat Paşa ile birlikte cepheleri dolaşarak askerlerimizi cesaretlendirici konuşmalar yaptı. 27 Aralık 1936'da hayatını kaybetti ve İstanbul'daki Edirnekapı Şehitliği'ne defnedildi.

(safahat.diyaret.gov.tr)

3.2.3.3. Londra Konferansı (21 Şubat - 12 Mart 1921)

İtilaf Devletleri, Yunanları destekleyerek Sevr Antlaşması'nı TBMM'ye kabul ettirebileceklerini zannetmişlerdi. Ama bunun kolay olmayacağını, milletimizin boyun eğmeyeceğini İnönü'deki direnişte gördüler. Askerî güç kullanarak amaçlarına ulaşamayacaklarını anlayıp diplomatik taktiklere başvurdular. *"Barış Konferansı"* adıyla Londra'da bir konferans düzenleyeceklerini duyurdular. Konferansta uygulayacakları taktiklerle Sevr Antlaşması'nı biraz değiştirerek TBMM'ye onaylatabileceklerini zannederek hareket ettiler.

Aşağıda, Londra Konferansı ile ilgili bilgiler verilmiştir. Bilgilerden hareketle yandaki soruları cevaplandırınız.

İtilaf Devletleri önceleri TBMM'yi konferansa davet etmek istememişler, sadece Osmanlı Hükûmetini davet etmişlerdi.	1. İtilaf Devletleri TBMM'yi davet etmekten niçin kaçınmışlardır?
Gelen tepkiler üzerine İtilaf Devletleri Osmanlı Hükûmetini ve TBMM Hükûmetini ayrı ayrı davet ettiler.	2. İtilaf Devletleri bir ülkeden iki farklı grup çağırarak neyi amaçlamışlardır?
Mustafa Kemal konferanstan bir sonuç çıkmayacağını biliyordu. Ama yine de katılmanın faydalı olacağını düşündü.	3. TBMM'nin konferansa katılmasındaki amaçları neler olabilir?

Londra Konferansı'na Osmanlı Hükûmetinin temsilcisi olarak katılan Sadrazam Tevfik Paşa son Osmanlı sadrazamıdır. Tevfik Paşa, söz sırası kendisine geldiğinde *“Ben sözü Türk milletinin hakiki temsilcisi olan TBMM delegesine bırakıyorum.”* demiş ve İtilaf Devletlerinin Türk tarafını bölme ve birbirine düşürme oyunlarını bozmuştur. Konferanstan olumlu bir sonuç çıkmamıştır.

TBMM'nin Londra Konferansı'na katılması ile:

İtilaf Devletleri, TBMM'nin varlığını resmen tanıdı.	Misak-ı Millî, İtilaf Devletlerine ve dünya kamuoyuna resmî olarak duyuruldu.	<i>“Türkler barış istemiyorlar.”</i> şeklinde oluşturulabilecek olumsuz propagandanın önüne geçildi.
--	---	--

Kendinizi Londra Konferansı'nda İtilaf Devletleri üyelerine bir konuşma yapacak TBMM temsilcisi olarak hayal edin. Konuşma metninizi aşağıdaki boşluğa yazın.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

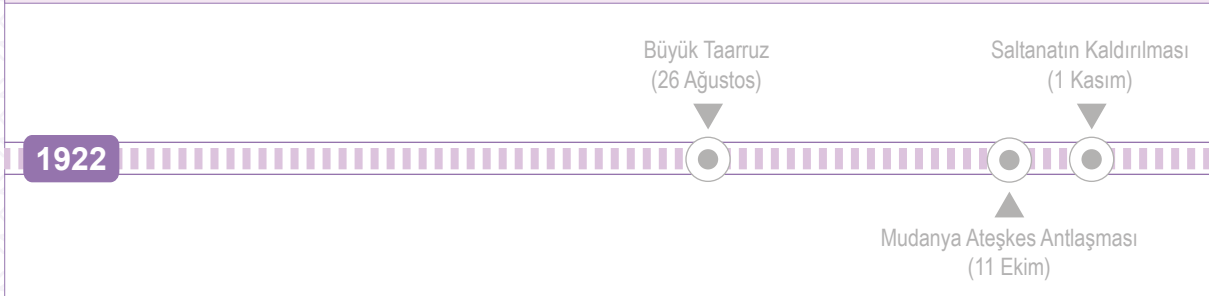
.....

.....

.....

.....

.....

3.2.3.4. Türk-Afgan Dostluk ve İş Birliği Antlaşması (1 Mart 1921)

Sovyet Rusya ile antlaşma imzalamak için Moskova'da bulunan Türk heyeti, o sıralarda yine Moskova'da bulunan bir Afgan heyetiyle karşılıklı dostluk ve iş birliği antlaşması imzaladı (Görsel 3.16). Bu antlaşma ile TBMM, Afganistan'ın bağımsızlığını; Afganistan da TBMM Hükûmetinin varlığını resmen kabul etti. Bu sıkıntılı dönemde Afganistan heyetinin, TBMM'nin varlığını tanımmasının hem diplomatik hem de manevi değeri büyüktü. Bu antlaşma, iki ülke arasında ilerleyen yıllarda da devam edecek olan dostluk sürecini başlattı. Antlaşmanın bazı maddeleri aşağıda verilmiştir.

Görsel 3.16 Türk-Afgan Dostluk ve İş Birliği Antlaşması

Türk-Afgan Dostluk ve İş Birliği Antlaşması

- Türk Devleti gönülden bağlarla bağlı bulunduğu Afgan Devleti'ni tanır.
- Afgan Devleti, Halifeliği elinde bulunduran Türkiye'nin bu alanda liderliğini kabul eder.
- Taraflar, emperyalist devletler tarafından herhangi birine yapılmış saldırıyı kendine yapılmış sayarak elindeki bütün imkânlarla yardıma koşmayı kabul ederler.

(İsmail Soysal, Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, s. 25-26) Düzenlenmiştir.

3.2.3.5. Moskova Antlaşması (16 Mart 1921)

Sovyet Rusya'nın I. Dünya Savaşı'ndan sonra İtilaf Devletleri ile arası açılmıştı. TBMM de İtilaf Devletlerine karşı mücadele veriyordu. Bu durumda hem TBMM hem de Sovyet Rusya ortak düşman karşısında iş birliği yapma ihtiyacı hissettiler. Türkiye'den giden bir heyetle Sovyet Rusya arasında **Moskova Antlaşması** imzalandı. Böylece ilk defa büyük bir devlet TBMM'nin varlığını tanımış oldu.

Moskova Antlaşması'nın bazı maddeleri aşağıda verilmiştir. Maddelerden hareketle soruları cevaplayınız.

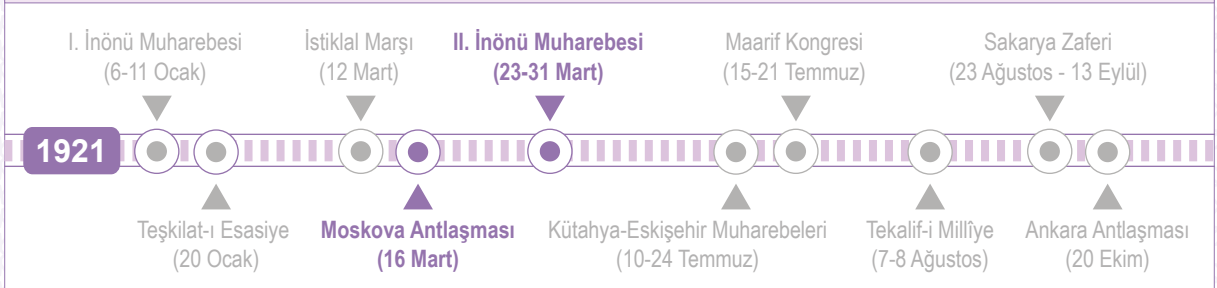
Moskova Antlaşması

- Taraflar, birbirlerine zorla kabul ettirilmek istenen bir antlaşmayı tanımayacaklardır.
- Bu antlaşmada geçen "Türkiye" terimi Misak-ı Millî sınırlarını tanımlamaktadır.
- Türkiye, Batum'u Gürcistan'a bırakacaktır.
- Boğazlarla ilgili hususlar, Karadeniz'e kıyısı olan devletler arasında yapılacak bir konferansla belirlenecektir.
- Taraflar, iki taraf arasında bugüne kadar yapılan bütün antlaşmaların hükümsüz olduğunu kabul ederler.

(İsmail Soysal, Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, s. 32-34) Düzenlenmiştir.

1. Antlaşmada bahsi geçen "zorla kabul ettirmek istenen antlaşma" hangisidir?

2. İtilaf Devletlerini en fazla rahatsız etmesi beklenen antlaşma maddesi hangisidir?

3.2.4. Makûs Talih Değişiyor: II. İnönü Muharebesi (23 Mart - 1 Nisan 1921)

Yunan orduları İnönü'deki ilk saldırılarında Türklerin azim ve iradesini aşamamış bunun üzerine İtilaf Devletlerince Londra Konferansı düzenlenmişti. Londra Konferansı'nda Sevr Antlaşması'nı kabul ettiremeyen İngilizler, konferansı uzatarak Yunan ordusuna yeni bir taarruz hazırlığı için zaman kazandırdılar. Ardından da Anadolu'nun direncini kırmak için Yunan ordularını birkaç koldan harekete geçirdiler. Ancak İngiliz desteğiyle hareket eden Yunanlar, İnönü'de ikinci kez aynı sarsılmaz irade ve inançla karşılaştılar (Görsel 3.18). İlerleyemeyen Yunan kuvvetleri geri çekilmek zorunda kaldılar (Görsel 3.17). Yunan ordusunu takip eden Türk kuvvetleri düşmana önemli kayıplar verdi.

Görsel 3.17 II. İnönü Zaferi kutlamaları, Ankara, 16 Nisan 1921

Türk ordusunun direncini ve milletimizin inancını gören İtalyan kuvvetleri II. İnönü Zaferi'nden sonra Anadolu'dan çekilmeye başladılar.

Meclis Başkanı Mustafa Kemal'in, II. İnönü Zaferi'nden sonra İsmet Paşa'ya çektiği tebrik telgrafi aşağıda verilmiştir. Telgraf metninden hareketle soruları cevaplayınız.

“Bütün dünya tarihinde, sizin İnönü Muharebelerinde üzerinize yüklendiğiniz görev kadar ağır bir görev yüklenmiş komutanlar pek azdır. Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makûs (kötü) talihini de yendiniz. İstila altındaki talihsiz topraklarımızla birlikte bütün vatan, bugün en ücra köşelerine kadar zaferinizi kutluyor. Düşmanın istila hırsı, azminizin ve vatanseverliğinizin yalçın kayalarına çarparak paramparça oldu.”

(Kemal Atatürk, Nutuk, s. 453)

1. Mustafa Kemal'in “işgal altındaki talihsiz topraklarımız” dediği yerler nerelerdir?

2. Mustafa Kemal “makûs talih” sözüyle neyi anlatmak istemiş olabilir?

Görsel 3.18 Millî Mücadele'de Batı Cephesi'nde kullanılan uçaklarımız, 1921

3.2.5. Kütahya-Eskişehir Muharebeleri (10 - 24 Temmuz 1921)

Anadolu'yu kolayca işgal edebileceğini düşünen Yunan orduları, İnönü mevkinde üst üste iki kez Türklerin sarsılmaz iradesiyle karşılaştı ve geri çekilmek zorunda kaldı. Bu durum bir taraftan Yunanları diğer taraftan da onları kışkırtarak amaçlarına ulaşmaya çalışan İngilizleri rahatsız etti. Anadolu insanının savaşı kazanacağına olan inancı her geçen gün artarken İngilizlerin Yunan ordusuna duyduğu güven azalıyordu. Bunun üzerine Yunanlar, bütün güçleriyle saldırıya geçmeye ve Türk ordusuna ağır bir darbe vurarak İngilizlerin güvenini yeniden kazanmaya karar verdiler. İngilizlerden de destek alan Yunan ordusunda büyük bir taarruz hazırlığı başladı.

Yunan Kralı Konstantin saldırı öncesinde İzmir'e gelmiş ve kendisiyle görüşmek isteyen gazetecilere Ankara'da randevu vermiştir. Bu davranışıyla Yunan Kralı hangi mesajı vermek istemiş olabilir?

Hazırlıklarını tamamlayan Yunan orduları 8 Temmuz 1921'de, üç koldan saldırıya geçti. Neredeyse 10 yıldır aralıksız savaş hâlinde olan Türk ordusu yorgundu. 1911'de Trablusgarp'la başlayan uzun savaş yılları, Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı ile devam etmişti. Silah, cephane ve erzak sıkıntısı da yaşayan Türk ordusu, üç koldan saldırıya geçen Yunan kuvvetleri karşısında kayıplar vermeye başladı.

Mustafa Kemal, 18 Temmuz'da Batı Cephesi karargâhına giderek durumu inceledi ve İsmet Paşa'ya aşağıdaki talimatı verdi. Talimattan hareketle soruları cevaplayınız.

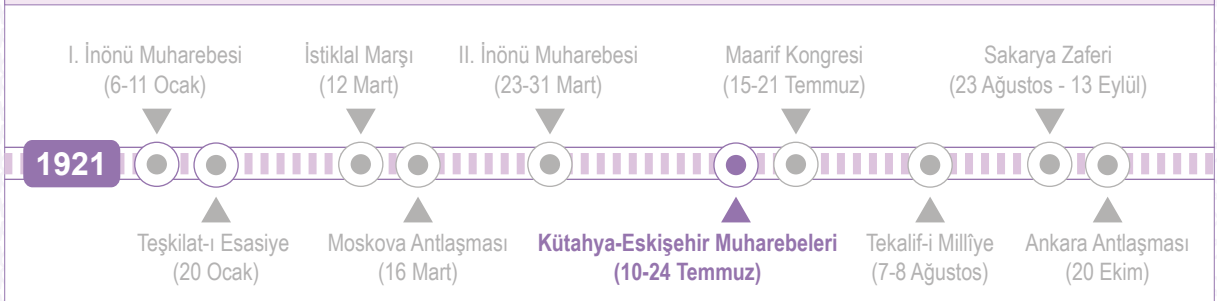
“Düşman ordusuyla aramızda büyük bir açıklık bırakmak gerekir ki orduyu derleyip toparlamak ve güçlendirmek mümkün olabilsin. Bunun için Sakarya'nın doğusuna kadar çekilmek yerinde olur. Düşman bizi takip ederse kendi harekât üssünden uzaklaşacak ve yeniden menzil hatları kurmaya mecbur olacak, birçok güçlüklerle de karşılaşacak. Buna karşılık bizim ordumuz toplu bulunacak ve daha elverişli şartlara sahip olacaktır. Bu şekildeki çekilişimizin en büyük sakıncası, Eskişehir gibi önemli yerlerimizi ve birçok topraklarımızı düşmana bırakmaktan dolayı kamuoyunda doğabilecek manevî sarsıntıdır. Fakat kısa zamanda elde edebileceğimiz başarılı sonuçlarla bu sakıncalar kendiliğinden ortadan kalkacaktır.”

(Kemal Atatürk, Nutuk, s. 474)

1. Mustafa Kemal geri çekilişin amacını nasıl açıklamaktadır?

2. Mustafa Kemal, ordumuzun geri çekilmesinin hangi olumsuz durumu doğurabileceğini düşünmektedir?

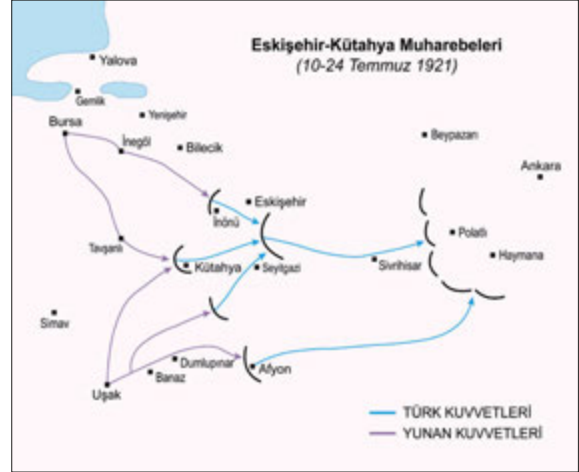
3. Mustafa Kemal, doğabilecek olumsuzlukların nasıl ortadan kaldırılabilirliğini düşünmektedir?

Mustafa Kemal'in talimatıyla ordumuz, 25 Temmuz'da kontrollü bir şekilde Sakarya Nehri'nin doğusuna kadar çekildi (Görsel 3.21). İlerleyen Yunan kuvvetleri Kütahya, Eskişehir ve Afyon'u işgal edip Ankara sınırına dayandılar (Görsel 3.20). Ortaya çıkan bu olağanüstü durum hem halkı hem de Meclisi kaygılandırdı. Meclisin daha güvenli bir yere taşınmasını teklif eden milletvekilleri oldu. Bazı milletvekilleri ise sorumluluğun Mustafa Kemal'e ait olduğunu belirterek onun ordunun başına geçmesini teklif ettiler (Görsel 3.19). Bu teklif Meclisin çoğunluğundan destek gördü.

Görsel 3.19 Mustafa Kemal Paşa cepheye hareket ederken, 1921

Görsel 3.20 Eskişehir-Kütahya Muharebeleri Krokisi

Teklifi destekleyen milletvekilleri iki gruba ayrılmıştı: Birinci grup, ordumuzu düştüğü bu durumdan ancak Mustafa Kemal'in kurtarabileceğine inananlardan oluşuyordu. İkinci grup ise Mustafa Kemal'in ordunun başına geçerek muhtemel bir yenilgi ile daha fazla yıpranmasını isteyenlerden oluşuyordu. Bunların yanında Mustafa Kemal'in ordunun başına geçmesini istemeyen üçüncü grup da vardı. Onlar, Mustafa Kemal'i memleketin son ümidi olarak görüyor ve muhtemel bir yenilgi ile bu ümidin tamamen sona ermesinden çekiniyorlardı.

Mustafa Kemal, teklifi kabul etmemesi hâlinde "herkeste savaşı kaybettiğimiz hissinin doğacağını" düşünüyordu. Bu nedenle bir önerge sunarak bazı şartlar dâhilinde teklifi kabul edebileceğini belirtti. Mustafa Kemal, ordunun başına geçebileceğini ancak ordunun maddi ve manevi gücünü en kısa zamanda yükseltmek için Meclisin sahip olduğu bütün yetkilerin üç aylığına kendisine verilmesini istedi. Bu istek bazı milletvekilleri tarafından endişeyle karşılandı ise de Mustafa Kemal'in güven verici konuşmaları endişeleri giderdi. Çıkarılan **Başkomutanlık Yasası** ile (5 Ağustos 1921) Meclisin bütün yetkileri üç aylığına Mustafa Kemal'e devredildi.

Görsel 3.21 Mehmetçik siperde emir beklerken, 1921

Büyük Taarruz
(26 Ağustos)

Saltanatın Kaldırılması
(1 Kasım)

1922

Mudanya Ateşkes Antlaşması
(11 Ekim)

3.3. MAARİF KONGRESİ (15-21 TEMMUZ 1921)

— Medeniyetlerin mimarı ilim ve irfandır. —

1921 yılının temmuz ayları... Bunalımlı ve kaygı dolu günler... Yunan ordusu taarruza geçmiş, ordumuz kayıplar veriyor ve geri çekiliyordu. Durum bir ölüm kalım savaşı hâlini almıştı. Ama bu mücadeleyi yürütenler, sonunda galip geleceklerine öyle kalpten inanmışlardı ki yarının Türkiye'si için planlar dahi yapıyorlardı. “Memleketimizi gerçek hedefe ulaştırmak için iki orduya ihtiyaç vardır: Biri vatanın hayatını kurtaran asker ordusu, diğeri milletin geleceğini yoğuran irfan ordusu.”¹ diyen Mustafa Kemal; milletin geleceğini şekillendirecek, modern ve güçlü bir ülke kuracak irfan ordusunun Ankara’da toplanması talimatını verdi. Mustafa Kemal, millî ve çağdaş bir eğitim sistemiyle geleceğin aydınlık Türkiye’sinin temellerini atmak istiyordu (Görsel 3.22).

Bu bunalımlı günlerde dahi geleceğin Türkiye’sini planlamak üzere çalışmalar yapmasından Mustafa Kemal’in hangi kişilik özelliklerini çıkarabilirsiniz?

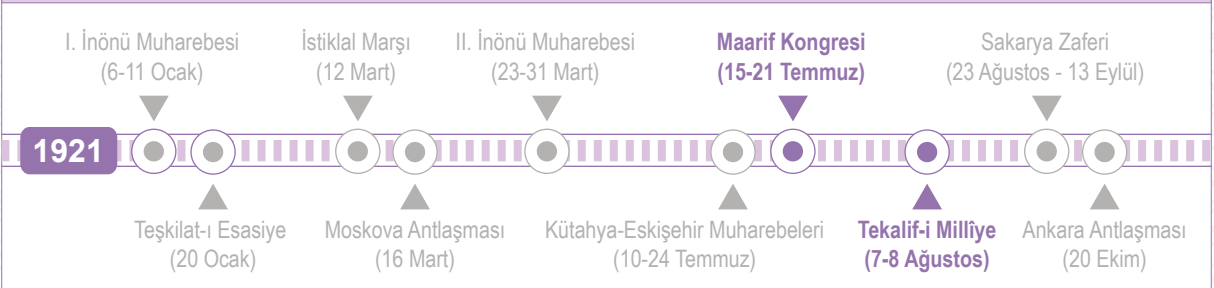

Görsel 3.22 Atatürk, öğretmen okulu öğrencileriyle, Edirne, 1930

Ankara’da “Dar’ül-Muallim” (Erkek Öğretmen Okulu) konferans salonunda 180 kişinin katılımıyla toplanan **Maarif Kongresi**’nde ülkenin geleceğini şekillendirecek kararlar alındı. Türkiye’nin gelecekteki eğitim politikalarının temelleri atıldı.

Mustafa Kemal, eğitimin hangi amaçlara hizmet edeceğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Okul genç beyinlere; insanlığa hürmeti, millet ve memleket sevgisini, şerefi, bağımsızlığı öğretir. Bağımsızlık tehlikeye düştüğü zaman onu kurtarmak için takip edilecek en uygun, en güvenli yolu öğretir.” (www.ata.tsk.tr)

1. Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri s. 324

3.4. MİLLÎ MÜCADELE, MİLLÎ SEFERBERLİK: TEKALİF-İ MİLLÎYE

Kütahya-Eskişehir Muharebelerinden sonra Başkomutanlığa getirilen Mustafa Kemal Paşa, gerekli tedbirleri almak için vakit kaybetmeden harekete geçti. Ordumuzun ihtiyaçlarını halktan karşılamak amacıyla **Tekalif-i Millîye** adında emirler yayınladı (Görsel 3.23). Bu emirler doğrultusunda:

- Her ilçede Tekalif-i Millîye Komisyonu oluşturuldu.
- Her ailenin bir kat çamaşır, bir çift çorap ve çarık hazırlayıp Komisyona teslim etmesi kararlaştırıldı.
- Halkın elinde bulunan, savaşta işe yarar bütün silah ve cephanenin üç gün içinde teslimi istendi.
- Halkın elinde bulunan yaylı araba ve kağrı arabaları ile deve ve merkeplerin %20'sinin teslimi istendi.
- Halkın elinde bulunan çamaşırılık bez, kışlık ve yazlık kumaş; kösele, meşin, tel, çivi, kundura ipliği; nal, mih, yem torbası, yular, semer ve urgan stoklarının %40'ının bedeli sonradan ödenmek üzere teslimi istendi.
- Eldeki buğday, saman, un, arpa, fasulye, bulgur, nohut, mercimek, şeker, gaz, pirinç, sabun, yağ, tuz, zeytinyağı, çay ve mum stoklarının %40'ının bedeli sonradan ödenmek üzere teslimi istendi.
- Demirci, marangoz, tesviyeci, saraç ve arabacı esnafları ile kılıç, mızrak yapabilecek sanatkârlar tespit edilerek görevlendirildi.

Aşağıda Tekalif-i Millîye Emirlerinin uygulanışını gösteren temsîlî resim verilmiştir. Resimden hareketle soruları cevaplayınız.

Görsel 3.23 Tekalif-i Millîye Emirlerinin Uygulanışı, Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi, Ankara (Aydın Erkmen Tablosu)

1. Resim bir anda canlansa hangi sesleri duyardınız?
2. Resimden düşmanın Ankara sınırına dayandığını çıkarabilir misiniz?
3. Resimde millî ve manevi değerler nasıl birleştirilmiştir?
4. Resimde neden kadın ve çocuklar çoğunluktadır?
5. Resimdeki insanları harekete geçiren duygular sizce nelerdir?

1922

Büyük Taarruz
(26 Ağustos)

Saltanatın Kaldırılması
(1 Kasım)

Mudanya Ateşkes Antlaşması
(11 Ekim)

3.5. DİRENİŞTEN DİRİLİŞE: SAKARYA'DAN BÜYÜK TAARRUZ'A

3.5.1. Sakarya Meydan Muharebesi (23 Ağustos-13 Eylül 1921)

Görsel 3.24 Sakarya Meydan Muharebesi öncesi cepheye ilerleyen topçu birliği, Ağustos 1921

Türk ordusu, Kütahya-Eskişehir Muharebelerinden sonra Sakarya Nehri'nin doğusuna kadar çekilmiş ve burada savunma tedbirleri almaya başlamıştı (Görsel 3.24). Bu arada ordunun başına geçen Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, yayınladığı Tekalif-i Millîye Emirleri ile ordunun ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştı. Ancak Türk ordusunun toparlanmasına fırsat vermek istemeyen Yunan ordusu, kısa bir süre sonra, 23 Ağustos'ta yeniden taarruza geçti. Savaş, Sakarya Nehri etrafında, 100 kilometrekarelik bir alanda 22 gün devam etti. Bir nehir binlerce yıllık mazisi olan bir millete siper oldu. Gerek cephede gerekse cephe gerisinde herkesin aklında aynı soru vardı: Ya bu siper de düşerse?

Sakarya'daki savunma başarısız olsaydı neler olurdu?

Düşmanın şiddetli saldırıları karşısında, Türk savunma hattında yer yer kırılmalar yaşanıyordu. Bunu gören Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, askerlerimizin direnme azmini ve inancını artırabilmek için Mehmetçiklerin kalbine dokunan şu sözleri haykırdı:

“Hatt-ı müdafaa yoktur, sath-ı müdafaa vardır. O sath, bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk edilemez. Küçük büyük her birlik bulunduğu mevziden atılabilir. Fakat her birlik ilk durabildiği noktada tekrar düşmana karşı cephe teşkil edip muharebeye devam eder. Yanındakinin çekildiğini gören birlikler, ona tabi olamaz. Bulunduğu mevzide sonuna kadar dayanmaya mecburdur.”

(Kemal Atatürk, Nutuk, s. 480) Düzenlenmiştir.

Türk tarihinin en kritik anlarından biri yaşanıyor. Ölüm kalım hâlini alan savaş, sadece cephede değil cephe gerisinde de bütün şiddetiyle devam ediyordu (Görsel 3.25). Anadolu'da bütün imkânlar seferber edilmiş, herkes vatan için yollara düşmüştü. Kadınından erkeğine, yaşlısından gencine herkes bu savaşın içindeydi (Görsel 3.26 ve 3.27). Şair Yahya Kemal o günlerde kalemıyla şöyle dua ediyordu:

*"Şu kopan fırtına Türk ordusudur yâ Rabbi. / Senin uğrunda ölen ordu, budur yâ Rabbi.
Ta ki yükselsin ezanlarla müeyyed namın, / Galip et, çünkü bu son ordusudur İslam'ın."*²

Görsel 3.25 Sakarya Meydan Muharebesi'nde Başkomutanlık ve Batı Cephesi karargâhı olarak kullanılan bina (Alagöz Karargâhı) Polatlı-Ankara, 1921

Görsel 3.26 Türk halkı Sakarya Meydan Muharebesi günlerinde Namazgâh Tepesi'nde ordunun başarısı için dua ederken, 26 Ağustos 1921

Sakarya'daki direnişte binlerce askerimiz şehit düştü. Ama sayımız azaldıkça direncimiz arttı. Çünkü inancımız vardı, ahdimiz vardı. Bu inançlı direniş, dirilişin müjdesi oldu. Sonunda galip geldik. Türk askerlerinin tükenmeyen inanç ve azmi karşısında Yunan askerlerinin saldırı gücü tükendi. Ordumuzun direnişini kıramayan Yunan kuvvetleri geri çekilmek zorunda kaldılar.

Mustafa Kemal Paşa, Sakarya Zaferi'nin önemini şu sözlerle anlatmıştır:

"Sakarya Meydan Muharebesi yeni Türk devletinin tarihine, dünya tarihinde pek az rastlanan büyük bir meydan muharebesi örneği kaydetti. Savaş ve muharebe demek; yalnız iki ordunun değil, iki milletin bütün varlıklarıyla, bütün maddî ve manevî kuvvetleriyle, birbiriyle karşı karşıya gelmesi ve birbiriyle vuruşması demektir. Bunun içindir ki, bütün Türk milletini cephede bulunan ordu kadar duygu, düşünce ve hareket bakımından savaşla ilgilendirmeliydim. Yalnız düşman karşısında bulunanlar değil, köyünde, evinde, tarlasında bulunan herkes, milletin her ferdi silâhla vuruşan savaşçı gibi kendini görevli sayarak bütün varlığını mücadeleye verecekti. Bütün maddî ve manevî varlığını vatan savunmasına vermekte ağır davranan ve titizlik göstermeyen milletler, savaş ve muharebeyi gerçekten göze almış ve başarabileceklerine inanmış sayılmazlar."

(Kemal Atatürk, Nutuk, s. 483) Düzenlenmiştir

Görsel 3.27 Sakarya Zaferi Panoraması, Anıtkabir Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi, Ankara

3.5.2. Sakarya Meydan Muharebesi'nden Sonra Yaşanan Gelişmeler

Sakarya Zaferi, Millî Mücadele'nin ve Misak-ı Milli'nin en büyük zaferlerinden biridir (Görsel 3.28). TBMM'nin itibarını ve Mustafa Kemal Paşa'ya duyulan güveni kat kat artıran bu zafer, bütün Anadolu'da hatta işgal altındaki İstanbul'da bile coşkuyla kutlandı (Görsel 3.29). Millî Mücadele'yi yakından takip eden dost ülkeleri de sevince boğdu. Fevzi Paşa ve İsmet Paşa'nın Meclise sunduğu önerge kabul edilerek Mustafa Kemal Paşa'ya "Gazi" unvanı ve "Mareşal" rütbesi verildi.

Sakarya Zaferi yurt dışında da ilgi ve heyecan uyandırdı. Sovyet Rusya'nın bir araya getirdiği Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan ile TBMM arasında **Kars Antlaşması** imzalandı (13 Ekim 1921). TBMM adına Kâzım Karabekir Paşa'nın imza attığı bu antlaşma ile Kafkas Cumhuriyetleri, daha önce imzalanan Moskova Antlaşması'nın şartlarını kendileri için de geçerli saydılar. Böylece doğu sınırımız güvence altına alındı.

TBMM ile antlaşma imzalayan bir diğer devlet de Fransa oldu. Anadolu'nun güneyini işgal etmek için gelen ancak büyük bir direnişle karşılaşan Fransızlar, Sakarya Zaferi'nden sonra Anadolu'dan ayrılmaya karar verdiler. TBMM ile imzaladıkları **Ankara Antlaşması** ile (20 Ekim 1921) işgal ettikleri bölgeleri -Hatay hariç- boşalttılar. Böylece ilk kez bir İtilaf Devleti TBMM ile antlaşma imzaladı ve İtilaf Devletleri bloku dağıldı.

Görsel 3.28 Mustafa Kemal Paşa Ankara Antlaşması'nı imzalayan Fransız özel temsilcisi ile, 1921

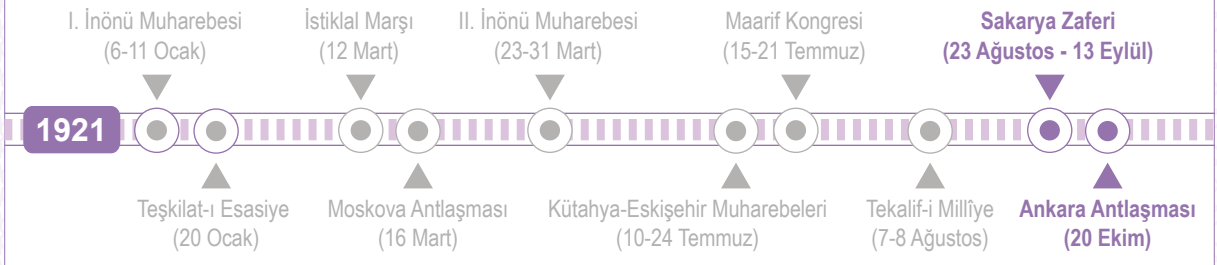

Ankara Antlaşması'nda, Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi'nin büyükbabası olduğu düşünülen Süleyman Şah'ın Suriye'deki Caber Kalesi'nde bulunan mezarı, çevresiyle birlikte Türkiye'nin toprağı sayılmış ve kalede Türk bayrağı dalgalandırılması kabul edilmiştir.

Görsel 3.29 TBMM önünde Sakarya Zaferi kutlamaları, 1921

Cephede kazanılan zaferlerden sonra, İtilaf Devletleri TBMM'ye ateşkes ve barış antlaşması teklif ediyorlardı. Askerî zaferler beraberinde siyasi zaferler getiriyordu. Sakarya Zaferi'nden sonra Yunan ordusunu destekleyen sadece İngilizler kaldı. Onların da Yunan ordusuna duyduğu güven tamamen sarsılmıştı. Bu nedenle İtilaf Devletleri, Sakarya Zaferi'nden sonra TBMM'ye yeni bir antlaşma teklifi sundular. Ancak Sevr Antlaşması'nın yumuşatılmış hâlinde ibaret olan bu teklif TBMM tarafından reddedildi.

3.5.3. Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi (26-30 Ağustos 1922)

Sakarya Savaşı'ndaki Türk direnişi karşısında daha fazla ilerleyemeyeceklerini anlayan Yunanlar, işgal ettikleri bölgeleri elde tutabilmek için savunma hazırlıklarına başladılar. İtilaf Devletleri de ateşkes teklifinde bulundular. Ateşkes teklifindeki amacın Yunanlara nefes aldirmek olduğunu anlayan TBMM, Anadolu'nun boşaltılması şartı ile ateşkesi kabul edebileceğini bildirdi. Bu teklif İtilaf Devletleri tarafından kabul edilmedi. Artık yurdun düşmandan temizlenebilmesi için askerî harekâtta başka bir seçenek kalmamıştı. Bu amaç için taarruz hazırlıklarına başlandı. Hazırlıklar yaklaşık bir yıl sürdü. Ordunun toparlanması, ihtiyaçlarının karşılanması ve askerlerimize taarruz eğitimlerinin verilmesi için uzun bir süre gerekti. Bu süre içerisinde Tekalif-i Millîye Emirleri doğrultusunda toplanmakta olan yardımlar da ordumuza ulaştırıldı.

Görsel 3.30 Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Büyük Taarruz öncesi birlikleri selamlarken

Taarruz hazırlıkları, büyük bir gizlilik içerisinde yürütüldü. Birkaç komutan dışında kimsenin taarruz hazırlıklarından haberi yoktu. Mustafa Kemal Paşa, bazen bir şehir gezisi bazen de bir spor yarışması bahanesiyle Ankara'dan ayrılarak komutanlarla gizlice buluşarak taarruz planlarını gözden geçiriyordu. Askerlerimiz geceleri düşman hattına doğru yürüyüp gündüzleri köylerde ve ağaçlık alanlarda dinlenerek kendilerini gizliyorlardı. Mustafa Kemal Paşa taarruz emrini vermek için cepheye hareket ettiğinde gazeteler, Mustafa Kemal Paşa'nın sonraki gün Ankara'da çay ziyafeti vereceğini yazmıştı. Bu şekilde taarruz hazırlıkları düşmanlardan gizlendi.

Hazırlıklarını tamamlayan (Görsel 3.30) Türk ordusu 26 Ağustos 1922'de, saat 05.30'da, Kocatepe'den (Afyon) taarruza geçti. Yunan savunma hatları kısa sürede çöktü. 30 Ağustos'ta Türk kuvvetleri Yunan kuvvetlerini kuşattı. Tarihe **Başkomutanlık Meydan Muharebesi** diye geçen çarpışma sonucunda Yunan kuvvetleri darmadağın oldu. Yunan askerlerinin büyük çoğunluğu esir alındı.

Büyük Taarruz'da Türk ve Yunan Ordularının Askerî Varlıkları³

Askerî Varlıklar	Türk Kuvvetleri	Yunan Kuvvetleri
Subay	8.659	6.564
Er	199.283	218.000
Tüfek	100.352	83.000
Hafif Makineli Tüfek	2.025	3.113
Ağır Makineli Tüfek	839	1.280
Top	340	418
Uçak	3	50

Büyük Taarruz
(26 Ağustos)

Saltanatın Kaldırılması
(1 Kasım)

1922

Mudanya Ateşkes Antlaşması
(11 Ekim)

Dağılan Yunan ordusu İzmir'e doğru kaçmaya başladı. Durumu değerlendiren Mustafa Kemal Paşa 1 Eylül 1922'de ordumuza, tarihe geçen şu emri verdi: *"Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!"* Emri alan Türk ordusu kaçan düşmanı takibe başladı (Görsel 3.33). 2 Eylül'de Yunan Başkomutanı Trikopis'i esir alan Türk kuvvetleri, hızla ilerleyerek 9 Eylül'de İzmir'e vardı. Yunan askerleri sahilde bekleyen gemilere binerek Anadolu'yu terk ettiler. Mustafa Kemal Paşa, Büyük Taarruz'un önemini şu sözlerle ifade etti:

"Her safhasıyla düşünülmüş, hazırlanmış, idare edilmiş ve zaferle sonuçlandırılmış olan bu hareket; Türk ordusunun, Türk subay ve komuta heyetinin yüksek kudret ve kahramanlığını tarihe bir kere daha yazdıran muazzam bir eserdir. Bu eser, Türk milletinin hürriyet ve istiklal düşüncesinin ölümsüz bir abidesidir. Bu eseri yaratan bir milletin evladı, bir ordunun başkomutanı olduğum için bahtiyarlığım sonsuzdur."

(Kemal Atatürk, Nutuk, s.523)

Görsel 3.31 İzmir'in Yunan işgalinden kurtuluşu kutlamaları, İzmir, 10 Eylül 1922

Başkomutanlık Zaferi'nden sonra Yunan kuvvetlerini kurtarmak isteyen İtilaf Devletleri hemen harekete geçtiler. Gönderdikleri telgrafla ateşkes görüşmeleri için randevu talep ettiler. Mustafa Kemal Paşa *Nutuk*'ta bu gelişmelere değindikten sonra *"Onlara 9 Eylül'de İzmir'de görüşebileceğimizi bildirdim. Ben söz verdiğim gibi 9 Eylül'de oradaydım. Ama onlar yoktu."* diyerek düşman kuvvetlerinin nasıl kaçtığını zarif bir dille ifade etmiştir (Görsel 3.31).

Büyük Taarruz'un zaferle sonuçlanmasında Mustafa Kemal Paşa'nın hangi çalışmaları ve kişilik özellikleri etkili olmuştur?

3.5.4. Mudanya Ateşkes Antlaşması (11 Ekim 1922)

Büyük Taarruz sonucunda Batı Anadolu büyük ölçüde işgalden temizlenmiş, geriye Marmara Bölgesi kalmıştı. İstanbul ve Boğazlar İtilaf Devletlerinin, Trakya ise Yunanların işgali altındaydı. Marmara'yı da işgalden temizlemek isteyen Türk ordusunun Bursa'ya doğru ilerlemesi üzerine Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında savaş ihtimali belirdi. Ancak İngilizler olası bir savaşta sömürgelerinden ve müttefiklerinden destek alamayacaklarını anladılar. Yeni bir çatışmayı göze alamayan İngilizler ateşkes teklifinde bulundular. Bu teklif TBMM tarafından kabul edildi.

Görsel 3.32 Mudanya'daki ateşkes görüşmelerine katılan devletler

Ateşkes görüşmeleri Mustafa Kemal Paşa'nın isteğiyle Bursa'nın Mudanya Limanı'nda yapıldı. Türkiye'yi İsmet Paşa'nın temsil ettiği görüşmelere İngiliz, Fransız ve İtalyan temsilcileri katıldı (Görsel 3.32). Yunan temsilcisi ise konferansa katılmayıp görüşmeleri limandaki gemiden takip etti. Görüşmeler neticesinde Millî Mücadele'nin askerî safhasını sona erdiren **Mudanya Ateşkes Antlaşması** imzalandı (11 Ekim 1922).

Aşağıda, Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın bazı maddeleri ile bu antlaşmanın önemine dair metin verilmiştir. Antlaşma maddeleri ve metinden hareketle soruyu cevaplayınız.

Mudanya Ateşkes Antlaşması

- Türk ve Yunan kuvvetleri arasındaki çarpışmalar durdurulacak.
- Yunan işgal kuvvetleri, on beş gün içinde Doğu Trakya'yı boşaltacak.
- TBMM Hükûmeti, barış antlaşması imzalanıncaya kadar Marmara ve Doğu Trakya'ya asker konuşlandırmayacak.

(İsmail Soysal, Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, s. 71-74)
Düzenlenmiştir.

“Mudanya Ateşkes Antlaşması ile Trakya savaşı kurtarıldı. İtilaf Devletleri Sevr Antlaşması'nın bir hayal olduğunu anladılar. Bu antlaşma, Millî Mücadele'nin Türk zaferiyle sonuçlandığını gösteren ilk diplomatik belgedir. Bu antlaşma ile, Anadolu'daki Yunan hayalleriyle birlikte Yunanları kullanarak Sevr'i zorla kabul ettirmek isteyen Batı emperyalizminin bütün ümitleri de sona ermiştir.”

(Durmuş Yalçın ve diğerleri, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Cilt I, s. 324-325) Düzenlenmiştir.

Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın Millî Mücadele açısından kazanımları nelerdir?

Görsel 3.33 Büyük Taarruz Panoramasi, Anıtkabir Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi, Ankara

3.6. TÜRKİYE’NİN TAPU SENEDİ: LOZAN ANTLAŞMASI (24 Temmuz 1923)

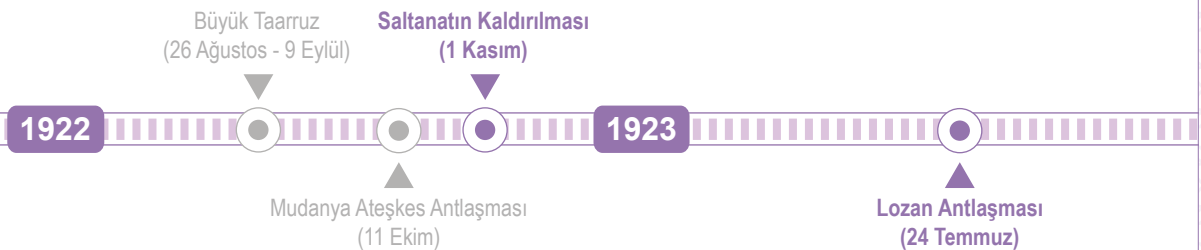
Mudanya Ateşkes Antlaşması ile çatışmalar sona erdi ve sıra barış antlaşması için yapılacak konferansa geldi. Konferansın tarafsız bir ülke olan İsviçre’nin Lozan kentinde yapılması kararlaştırıldı. İtilaf Devletlerine göre konferansta Sevr Antlaşması görüşülecek ve bu antlaşma üzerinde bazı düzeltmeler yapılacaktı. Bu gerekçeyle İtilaf Devletleri konferansa Ankara Hükûmetinin yanında Sevr Antlaşması’na imza atan Osmanlı Hükûmetini de davet ettiler. İtilaf Devletleri, böylece Türk tarafını ikiye bölmeyi ve taraflar arasında çıkacak anlaşmazlıktan faydalanarak amaçlarına daha kolay ulaşmayı planlıyorlardı. Bunun üzerine TBMM, 1 Kasım 1922’de saltanatı kaldırdı. Böylece Osmanlı Hükûmetinin varlığı resmen ve hukuken sona erdi. Devletteki iki başlılık ortadan kaldırıldı. 20 Kasım 1922’de toplanan Lozan Konferansı’na TBMM Türk milletinin tek temsilcisi olarak katıldı. Böylece İtilaf Devletlerinin oyunu bir kez daha bozuldu.

Lozan Konferansı’nda bir tarafta TBMM diğer tarafta ise İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan, Romanya, Yugoslavya ve Japonya devletleri vardı (Görsel 3.34). Sovyet Rusya ve Bulgaristan Boğazlar konusu görüşülürken konferansa katıldılar. ABD Hükûmeti ise konferansta gözlemci sıfatıyla yer aldı.

Görsel 3.34 Lozan Konferansı’na katılan devletler

Mustafa Kemal Paşa’nın ifadesiyle konferansta “birkaç yıllık değil birkaç asırlık hesaplar” görülecekti: kapitülasyonlar, Osmanlı borçları, Boğazlar, azınlıklar, Ermeni sorunu, Musul sorunu ve diğerleri... Bu nedenle Türkiye’yi, Dışişleri Bakanı İsmet Paşa’nın başkanlığında kalabalık bir komisyonun temsil etmesine karar verildi (Görsel 3.35). Mustafa Kemal Paşa, heyet başkanı İsmet Paşa’ya kapitülasyonlar ve Ermeni meselesi konularında kesinlikle taviz verilmemesi talimatını verdi. İsmet Paşa’nın konferans açılışında söylediği “Bütün medeni milletler gibi hürriyet ve istiklal istiyoruz.”⁵ sözü, konferanstan Türk tarafının ne beklediğini açıkça ortaya koydu.

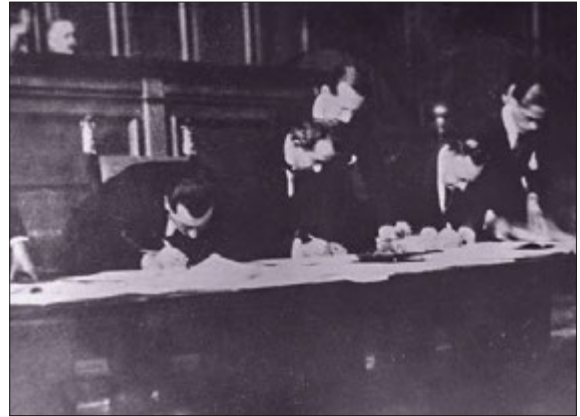

Görsel 3.35 Lozan Konferansı'na katılan Türk heyeti

Denebilir ki o güne kadar sahada yapılan savaş, şimdi masa başında devam ediyordu. Bir yanda milletimizi ölmekten beter edecek Sevr Antlaşması'nı yazan kirli eller diğer yanda Misak-ı Millî diye millet adına ant içen temiz yürekler vardı. TBMM'ye "yenik devlet" muamelesi yapmak istiyorlardı. Hesaplaşma oldukça sert geçti ve uzun sürdü. Kapitülasyonlar, dış borçlar, Ermeni meselesi gibi konularda yaşanan anlaşmazlıklar nedeniyle görüşmeler tıkandı. Türk heyeti 4 Şubat 1923'te toplantıyı terk etti. Ancak taraflar arasında yaşanan görüşmeler neticesinde 23 Nisan 1923'te konferans yeniden toplandı. Çetin geçen görüşmeler sonucunda Türkiye'nin tapu senedi olacak **Lozan Antlaşması** imzalandı (24 Temmuz 1923) (Görsel 3.36).

Lozan Antlaşması, 1914'ten beri devam eden çatışmaları sona erdirmiştir. Lozan Antlaşması, kendi meclisinde, kendi geleceği için ant içen bir milletin, bu sözünü tuttuğunun hukuki delilidir. Türkiye, Lozan görüşmelerini "yenik devlet" olarak değil, "eşit devlet" statüsüyle sürdürmüştür. Dayatmalara boyun eğmemiş, kendisine sunulan teklifleri özgür iradesiyle değerlendirmiş, bunların karşısına kendi tekliflerini koymuştur. Akılcı davranmış, sorunlara makul çözümler aramıştır. Bu nedenle Lozan Antlaşması, I. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanıp hâlâ yürürlükte olan tek antlaşmadır.

Görsel 3.36 Lozan Antlaşması imzalanırken

<http://www.ttk.gov.tr/tarihveegitim/antlasmalar-tam-metin/> internet adresini ziyaret ederek Lozan Antlaşması hakkında ayrıntılı bilgi edinebilirsiniz.

- Sınıfta çalışma grupları oluşturup kitabımızın 100. sayfasında verilen Lozan Antlaşması maddelerini inceleyiniz. Kitabımızın 68. sayfasında yer alan Sevr Antlaşması maddelerinden Lozan Antlaşması maddelerine içerik olarak örtüşen maddeleri tabloda boş bırakılan ilgili bölümlere yazınız.
1. Lozan Antlaşması'nın Sevr Antlaşması'na göre kazanım sağlayan maddelerini tespit ediniz. Tespit ettiğiniz maddelerin yanındaki kutucuklara (X) işareti koyunuz.
 2. Son olarak tablonun altındaki soruları cevaplayınız.

Görsel 3.37 Sevr Antlaşması'na göre Osmanlı Devleti sınırları

Görsel 3.38 Lozan Antlaşması'na göre Türkiye Cumhuriyeti sınırları

Sevr Antlaşması (10 Ağustos 1920)	Lozan Antlaşması ⁶ (24 Temmuz 1923)
	<ul style="list-style-type: none"> Yunanistan, Karaağaç ve çevresini savaş tazminatı olarak Türkiye'ye verecek.
	Sınırlar: <ul style="list-style-type: none"> Türkiye-Yunanistan sınırı, Meriç Nehri olacak. Türkiye-Suriye sınırı, Fransa ile imzalanan Ankara Antlaşması'nda olduğu gibi kabul edilecek. Türkiye-Irak sınırı, TBMM ile İngiltere arasında 9 ay içinde yapılacak ikili görüşmelerle çözülecek.
	Boğazlar: <ul style="list-style-type: none"> İstanbul ve Çanakkale Boğazları, Türkiye başkanlığındaki "Uluslararası Boğazlar Komisyonu" tarafından yönetilecek. Boğazların her iki yakası askerden arındırılacak. Boğazlardan geçiş serbest ve ücretsiz olacak. Boğazların savunulması Milletler Cemiyetinin güvencesi altında olacak.
	Adalar: <ul style="list-style-type: none"> Gökçeada ve Bozcaada dışındaki adalar Yunanistan'a bırakılacak. Yunanistan bu adalarda askerî yığınak yapmayacak.
	Azınlıklar: <ul style="list-style-type: none"> Anadolu'daki bütün gayrimüslimler Türk vatandaşı kabul edilecek. Anadolu'daki (İstanbul hariç) Rumlar ile Yunanistan'daki (Batı Trakya hariç) Türkler mübadele edilecek.
	Kapitülasyonlar kaldırılacak.
	Osmanlı borçları: <ul style="list-style-type: none"> Düvân-u Umûmiye Teşkilatı kaldırılacak. Borçlar, Türkiye ile Osmanlı Devleti'nden ayrılan diğer devletler arasında paylaşılarak ödenecek.

a. Hangi maddeler Türkiye'nin ekonomik bağımsızlığını kazanmasına katkı sağlamıştır?

.....

.....

.....

b. Hangi madde ile Yunanistan savaş suçu işlediğini kabul etmiştir?

.....

.....

.....

6. İsmail Soysal, Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, s. 93-149'dan özetlenmiştir.

3.7. SANAT VE EDEBİYAT ESERLERİNDE MİLLÎ MÜCADELE

Tarihe Tanıklık Eden Eserler

Millî Mücadele; istilacı güçlere karşı şeref ve haysiyetini korumaya çalışan milletimizin isyanıdır. Millî Mücadele'nin sesini İnönü'de, Sakarya'da, Kocatepe'de de duyarsınız; sevdâ ile isyanı harmanlayan bir romanın sayfalarında da... Bu mücadeleye kimi elinde silahla katılmıştır kimi kalemle... Romanlar, resimler, şiirler, heykeller... Milletimizin sevdasını da haykırır, isyanını da... Bazen yaralanan askerin ayakta kalabilmek için uzanan elleri, bir heykeltıraşın çamurlu ellerine tutunur. Bazen vatan için yola düşenlerin çilesi, bir hikâye yazarının kaleminde gözyaşı olup kalbe dökülür.

Halil Dikmen'in *"İstiklal Savaşı'nda Mermi Taşıyan Kadınlar"* isimli tablosunda (Görsel 3.39) Anadolu'nun yiğit kadınları çıkar karşımıza: aşılmaz dağları aşarak cephede bekleyen askerlerimize mermi ve erzak taşıyan Anadolu kadınları. Acelesi vardır kadın ve çocukların. Bilirler ki geç kalırlarsa vatan düşecek. Cesaret verirler, işaret verirler birbirlerine. Zaten *"Millî Mücadele"* demek kadından erkeğine, yaşlısından gencine herkesin aynı duyguyla katıldığı ortak bir ülkü değil midir?

Halide Edip'in *"Ateşten Gömlek"* romanında, ateşten günlerin birbirini kovaladığı sancılı bir dönemde, İzmir'in ve kurtuluşun meşalesini yakan Ayşe Hemşire çıkar karşımıza: hasta hâliyle şehir şehir doktorunu arayan Millî Mücadele kahramanı Ayşe Hemşire... Eşini ve çocuğunu savaşta kaybetmiş acılı bir yürektir Ayşe Hemşire.

Tarık Buğra *"Küçük Ağa"* romanında hayatın tezatlarla dolu iki yönünü anlatmak için bizi ibretlik bir seyahate çıkarır. Geceleri bir mezar sessizliğine bürünen Akşehir sokaklarında iki hayat karşılar bizi: birinde gökyüzüne doğru yükselen kahkahalar ve şarkı sesleri, diğerinde sağ kolunu cephede bırakan Çolak Salihler'in kahkahaların üzerine çöken feryadı... Trenden inip evine doğru yürürken sorar Çolak Salih:

"Giden gelmiyor, acep nedendir?"

Görsel 3.39 Halil Dikmen'in *"İstiklal Savaşı'nda Mermi Taşıyan Kadınlar"* isimli tablosu, Ankara Resim ve Heykel Müzesi

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.

1. Millî Mücadele Dönemi'nde, Anadolu halkının işgalleri önlemek için kendi imkânlarıyla oluşturduğu yerel direniş kuvvetlerine denir.
2. Mustafa Kemal, TBMM'de çıkarılan Yasası ile ordumuzun başına geçmiştir.
3. Mustafa Kemal, ordumuzun ihtiyaçlarını halkın imkânlarıyla karşılamak için Emirlerini yayınlamıştır.
4. Lozan Antlaşması'nda, sorunundan dolayı Irak sınırı çözümü kavuşturulamamış, bu sorunun çözümü Türkiye ile İngiltere arasında dokuz ay içinde yapılacak ikili görüşmelere bırakılmıştır.
5. Lozan Antlaşması'nda Teşkilatı kaldırılmış ve Osmanlı borçları, Türkiye ile son dönemde Osmanlı Devleti'nden ayrılan veya toprak alan devletler arasında paylaştırılmıştır.
6. Ermenistan ile imzalanan Antlaşması, TBMM'nin imzaladığı ilk antlaşmadır.

B. Aşağıdaki soruların cevabını boş bırakılan alana yazınız.

1. I. İnönü Savaşı'nın dış politika açısından sonuçları nelerdir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

2. Sakarya Savaşı'nın sonuçları nelerdir?

.....

.....

.....

3. Kuvâ-yı Millîye Birliklerinin kaldırılma gerekçeleri nelerdir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

4. İtilaf Devletlerinin Londra Konferansı'nı toplamaktaki asıl gayeleri nedir?

.....

.....

.....

5. Lozan Antlaşması'nda Boğazların yönetimi nasıl karara bağlanmıştır?

.....

.....

.....

C. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Mustafa Kemal'in Millî Mücadele'nin askerî safhasındaki faaliyetlerini açıklarken aşağıdaki unvan veya sıfatlardan hangisini kullanamayız?

A) Gazi Mustafa Kemal
B) TBMM Başkanı Mustafa Kemal
C) Temsil Heyeti Başkanı Mustafa Kemal
D) Başkomutan Mustafa Kemal

2. I. Yunan ordusu İnönü mevkinde durduruldu.
II. İtilaf Devletleri Sevr Antlaşması'nı silah zoruyla kabul ettiremeyeceklerini anladılar.
III. ...?...
IV. TBMM'nin varlığı İtilaf Devletleri tarafından resmen tanındı.

Yukarıdaki gelişmeler neden-sonuç ilişkisi içinde düşünüldüğünde soru işareti olan yere aşağıdakilerden hangisi yazılmalıdır?

A) Lozan Konferansı
B) Londra Konferansı
C) Gümrü Antlaşması
D) Mudanya Ateşkes Antlaşması

3. Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlandığını gösteren ilk diplomatik belge aşağıdakilerden hangisidir?

A) Ankara Antlaşması
B) Lozan Barış Antlaşması
C) Moskova Antlaşması
D) Mudanya Ateşkes Antlaşması

4. Lozan Antlaşması'nın aşağıdaki hangi maddesi ile yabancı devletlerin Türkiye'nin iç işlerine karışması engellenmiştir?

A) Azınlıkların Türk vatandaşı sayılarak Türklerle eşit haklara sahip olması
B) Boğazların yönetiminin uluslararası bir komisyona bırakılması
C) Irak sınırının, Türkiye ile İngiltere arasında yapılacak ikili görüşmelere bırakılması
D) Yunanistan'ın savaş tazminatı olarak Karaağaç'ı Türkiye'ye bırakması

5. İtilaf Devletleri Millî Mücadele yıllarında düzenlenen uluslararası konferanslarda Türk tarafını bölmeyi düşünmüşlerdir.

Aşağıdakilerden hangisi İtilaf Devletlerinin bu düşüncesinin kaynağını yok etmiştir?

A) Saltanatın kaldırılması
B) İstiklal Marşı'nın kabulü
C) Sakarya Muharebesi'nin kazanılması
D) TBMM'nin açılması

6. Lozan Antlaşması, aşağıdaki antlaşmalardan hangisini geçersiz kılmıştır?

A) Ankara Antlaşması
B) Kars Antlaşması
C) Moskova Antlaşması
D) Sevr Antlaşması

7. I. Eskişehir-Kütahya Muharebeleri
II. Sakarya Savaşı
III. Büyük Taarruz

Yukarıdaki muharebelerden hangisi ya da hangilerinde ordumuzun başında Mustafa Kemal Paşa vardır?

A) Yalnız III
B) II ve III
C) I ve III
D) I, II ve III

8. I. Londra Konferansı'na davet edilmesi
II. Lozan Antlaşması'nın imzalanması
III. Başkomutanlık Yasası'nın çıkarılması

Yukarıdakilerden hangileri TBMM'nin güç ve etkinliğinin arttığının kanıtı olarak gösterilebilir?

A) Yalnız I
B) I, II, III
C) I ve II
D) II ve III

9. Millî Mücadele Dönemi'nde, Türkiye'nin gelecekteki eğitim politikalarını belirlemek için toplanan kongrenin adı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Maarif Kongresi
B) Erzurum Kongresi
C) Sivas Kongresi
D) İktisat Kongresi

Ç. Aşağıda Millî Mücadele Dönemi'nde yaşanan bazı diplomatik gelişmeler hakkında bilgiler verilmiştir. Açıklamalardan hareketle verilen olayların isimlerini tespit edip tarih şeridinde yerleştiriniz.

.....
1	2	3	4	5	6	7

1. Bu antlaşma ile Doğu Cephesi kapanmış ve bölgedeki askerî birliklerin bir kısmı Batı Cephesi'ne kaydırılmıştır.
2. Bu konferans ile İtilaf Devletleri TBMM'nin varlığını resmen tanımışlardır.
3. Bu antlaşma ile Sovyet Rusya Misak-ı Millî'yi tanıdığını beyan etmiştir.
4. Kafkas Cumhuriyetleri ile imzalanan bu antlaşma ile Türkiye'nin doğu sınırı son şeklini almıştır.
5. İlk defa bir İtilaf Devleti TBMM ile antlaşma imzalamıştır. Bu antlaşma ile güney bölgeleri büyük oranda düşman işgalden temizlenmiştir.
6. Bu antlaşma ile Millî Mücadele'nin askerî safhası sona ermiştir.
7. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan antlaşmalar içinde en uzun ömürlü olanıdır. Bu antlaşma ile Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığı yabancı devletler tarafından resmen kabul edilmiştir.

D. Aşağıda Millî Mücadele'de yaşanan çeşitli muharebeler ile bunların sonucunda ortaya çıkan bazı diplomatik gelişmeler verilmiştir. Muharebeler ile diplomatik gelişmeleri eşleştiriniz.

Doğu Cephesi	I. İnönü Muharebesi	Sakarya Muharebesi	Büyük Taarruz
.....
1 Mudanya Ateşkes Antlaşması	2 Gümrü Antlaşması	3 Ankara Antlaşması	4 Londra Konferansı
5 Moskova Antlaşması	6 Kars Antlaşması	7 Afganistan Antlaşması	

4. ÜNİTE

ATATÜRKÇÜLÜK VE ÇAĞDAŞLAŞAN TÜRKİYE

Mustafa Kemal Dârülfünunda öğrenciler ile ders dinlerken

*Zafer "zafer benimdir" diyebilenindir;
başarı "başarılı olacağım" diye başlayanın ve
"başarılı oldum" diyebilenindir.*

K. Atatürk

Konular

- 1 ATATÜRK İLKELERİ
- 2 SİYASİ ALANDAKİ GELİŞMELER
- 3 HUKUK ALANINDAKİ GELİŞMELER
- 4 EĞİTİM VE KÜLTÜR ALANINDAKİ GELİŞMELER
- 5 TOPLUMSAL ALANDAKİ GELİŞMELER
- 6 EKONOMİ ALANINDAKİ GELİŞMELER
- 7 SAĞLIK ALANINDAKİ GELİŞMELER
- 8 CUMHURİYET GENÇLERE EMANET
- 9 ATATÜRK İLKE VE İNKILAPLARININ TEMEL ESASLARI

Neler Öğreneceğiz?

1. Çağdaşlaşan Türkiye'nin temeli olan Atatürk ilkelerini
2. Siyasi alanda meydana gelen gelişmeleri
3. Hukuk alanında meydana gelen gelişmelerin toplumsal hayata yansımalarını
4. Eğitim ve kültür alanında yapılan inkılapları ve gelişmeleri
5. Toplumsal alanda yapılan inkılapları ve meydana gelen gelişmeleri
6. Ekonomi alanında meydana gelen gelişmeleri
7. Sağlık alanında yapılan çalışmaları
8. Cumhuriyet rejiminin sağladığı kazanımları ve Atatürk'ün Türk milleti için gösterdiği hedefleri
9. Atatürk ilke ve inkılaplarını oluşturan temel esasları öğreneceğiz.

ÜNİTE KAVRAMLARI

Aşağıda verilen kelime ve kelime gruplarının sözlük anlamını ilgili bölümlere yazınız.

saltanat

1

tedrisat

2

inkılap

3

hilafet

4

tasarruf

5

kabotaj

6

millî egemenlik

7

güçler ayrılığı

8

Medeni Kanun

9

Aşar Vergisi

10

Hazırlık Çalışmaları

1. Atatürk, cumhuriyetin Türk milletinin karakter ve geleneklerine en uygun yönetim biçimi olduğu düşüncesindedir. Bu düşüncesinin dayanakları nelerdir?
2. Halifelik kurumunun “laik devlet” anlayışıyla uyuşması mümkün müdür?
3. Medeni Kanun ile kadınlar hangi hakları elde etmişlerdir? Araştırınız.
4. Atatürk Dönemi’nde devlet tarafından kurulan işletmeler hakkında araştırma yapınız.
5. Atatürk “çağdaş medeniyetler seviyesinin üzerine çıkmak” ifadesiyle ne anlatmak istemiştir?

4.1. ATATÜRK İLKELERİ

Ömrünü milletine adayan Mustafa Kemal Atatürk, Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra başlayan işgaller karşısında milletimizin yürüttüğü Millî Mücadele'ye liderlik yaptı. Bu mücadelenin başarıya ulaşabilmesi için millî birlik ve beraberliği sağlamak ve sürdürmek için olağanüstü bir gayret gösterdi. Millî Mücadele'nin başarıyla neticelenmesinden sonra da milletimizi tam bağımsız olarak refah ve huzur içinde yaşatabilmek için çalışmalarına ara vermeksizin devam etti. Aklın ve bilimin rehberliğinde, millî kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarmak, devlet yönetiminde millî egemenliği esas kılmak için fikirler üretti. Bu fikirler doğrultusunda sayısız çalışma yaptı. Geliştirilen fikirler ve yapılan çalışmalar Atatürk ilkelerinin doğmasına zemin hazırladı.

4.1.1. Cumhuriyetçilik

Cumhuriyet; millet iradesini ve demokratik yaşam biçimini esas alan bir yönetim şeklidir. Egemenliğin yani söz söyleme, karar verme yetkisinin bir zümreye değil milletin kendisine ait olmasıdır. Atatürk'ün dediği gibi *"Cumhuriyet rejimi demek, demokrasi sistemiyle devlet şekli demektir."*¹ Bu yönetim şeklinde yöneticiler halk tarafından belli bir süre için seçilir. Seçilen bu yöneticiler görevlerini yerine getirirken halkın ihtiyaç ve beklentilerine göre hareket ederler.

Atatürk Dönemi'nde Büyük Millet Meclisi açılmış (Görsel 4.1), saltanat kaldırılmış, cumhuriyet ilan edilmiş ve rejimin ismi Anayasa'ya eklenmiştir. Daha sonra millî egemenlik ilkesinin güçlendirilmesi için çok partili siyasi hayata geçiş çalışmaları yapılmış, kadınlara da seçme ve seçilme hakkını veren madde Anayasa'ya eklenmiştir.

Görsel 4.1 TBMM'nin açılışı, Ankara, 23 Nisan 1920

4.1.2. Milliyetçilik

Birbirlerinin hâinden anlayan, derdine ortak olan, geleceğe birlikte yürüyen, ortak hayali paylaşan, aralarında dil, tarih ve kültür birliği bulunan insanlar bütününe *"millet"* adı verilir. Millet, aynı ırktan gelen insanlardan değil aynı duyguya sahip ve aynı ülkü etrafında toplanan insanlardan oluşur. Bir milletin ferdi olmak için aynı şehirde hatta aynı ülkede yaşamak da gerekmez. Atatürk'ün dediği gibi *"Diyarbakırlı, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, İstanbullu, Trakyalı... hep bir milletin evladı ve aynı cevherin damarıdır."*² Onlar, birbirlerine gönülden bağlıdır. Dilleri, dinleri, ırkları farklı olabilir ama sevinçleri ve hüzneleri birdir. Aynı gaye etrafında aynı duyguyla birleşir ve geleceğe aynı inançla yürürler.

Millî Mücadele yıllarında milletimiz Büyük Millet Meclisi çatısı altında ve ortak bir gaye etrafında birleşti. Millî Mücadele'deki başarının sırrı, vatan ve millet sevgisi ile birlik ve beraberliği esas alan milliyetçilik anlayışında gizlidir. Çünkü milletini sevmeyen ona hizmet edemez.

Görsel 4.2 15 Temmuz Şehitler Köprüsü

Görsel 4.2'den hareketle milyonlarca insanı bir araya getiren 15 Temmuz ruhunu, milliyetçilik ilkesiyle ilişkilendirerek yorumlayınız.

Milliyetçilik; bir ülkeyi, ülkenin bütün fertlerini ve bütün değerlerini hiçbir ayırım gözetmeksizin sevmeyi, sahiplenmeyi ve onlara hizmet etmeyi gerektirir. Milliyetçilik insanları dinine veya ırkına göre ayırmaz. Tam tersine insanları, millî ve evrensel değerleri esas alarak birleştirir. Milliyetçilik, halka hizmet etmeyi esas aldığı için halkçılık ilkesinin de bir parçasıdır. Milliyetçilik, hiçbir yabancı unsura ayrıcalık tanımaz. Öncelikle yerli ve millî olanı korur. Millî menfaatleri ön planda tutar. Kapitülasyonların kaldırılması, Kabotaj Kanunu'nun çıkarılması, Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumunun kurulması milliyetçilik ilkesi doğrultusunda yapılan çalışmalara örnek verilebilir.

4.1.3. Halkçılık

Bütün vatandaşların yasalar önünde eşit olmalarını, devlet imkânlarından eşit olarak yararlanmalarını esas alan ve her türlü ayrıcalığı reddeden ilkeye “halkçılık” denir. Atatürk “Milletle efendilik yoktur, hizmet etme vardır. Bu millete hizmet eden onun efendisi olur.” ifadesiyle halkçılık anlayışının dayandığı temel felsefeyi vurgulamıştır (Görsel 4.3). Halkçılık ayrıcalıkları kaldırarak toplumsal adalet ve barışın sağlanmasına hizmet eder. Ayırım yapmaksızın tüm vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alır ve onların yönetime eşit olarak katılmalarını sağlar. Millet egemenliğini ve demokratik anlayışı esas alır. Bu yönleriyle halkçılık, cumhuriyetçilik ilkesinin tamamlayıcısıdır. Halkçılık, herkesin devlet imkânlarından eşit faydalanmasını öngörür. “Sosyal devlet” anlayışının bir sonucu olarak devletin halka hizmet götürmesini gerekli kılar. Bu yönüyle de devletçilik ilkesinin tamamlayıcısıdır. Halkçılık ilkesi doğrultusunda kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmiş, Medeni Kanun çıkarılarak sosyal ve ekonomik alanda kadın-erkek eşitliği sağlanmış, unvan ve ayrıcalıklar kaldırılarak toplumsal eşitlik yolunda önemli ilerleme kaydedilmiştir.

Görsel 4.3 Atatürk, yaşlı bir vatandaşla sohbet ederken, İzmit, 1923

4.1.4. Devletçilik

Özel sektörün yetersiz kaldığı durumlarda, yatırımların devlet tarafından yapılmasını öngören ilkeye “devletçilik” denir. Devletçilik bir ekonomi politikası olarak ortaya çıkmıştır. Bu sistemde devlet, yatırım yapan vatandaşlarını destekler. Vatandaşların yapamadığı büyük yatırımları ise kendisi yapar. Böylece devletle vatandaşlar el ele vererek ekonomik kalkınmayı birlikte gerçekleştirirler. Devletçilik ilkesi bir yönüyle zorunluluktan doğmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında vatandaşın elinde yeterli sermayenin bulunmaması, büyük yatırımların devlet tarafından yapılmasını gerekli kılmıştır (Görsel 4.4 ve 4.5).

Görsel 4.4 Atatürk, Nazilli Dokuma Fabrikasında, Aydın, 1937

Görsel 4.5 Karabük Demir-Çelik Fabrikasının temel atma haberi

Devletçilik, halkın ihtiyaçlarından doğmuştur. *Sosyal devlet* anlayışına sahip olan Türk devletlerinde devlet, halkın refahını artıracak çalışmaları yapmakla görevlidir. “Devlet, vatandaşların mesleklerinde çağdaş ölçülere göre ilerlemelerini sağlamalıdır. Bu sebeple vatandaşın eğitimi, terbiyesi, sağlığı ile yakından ilgilenmelidir.”³ sözüyle Atatürk, devletçiliğin sosyal ve ekonomik boyutuna dikkat çekmiştir. Devletçilik ilkesinin siyasi yönü de vardır. Bir ülkenin tam bağımsız olabilmesi için ekonomik bağımsızlığa da sahip olması gerekir. Oysaki Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde demir yolları, limanlar gibi birçok işletme yabancıların kontrolüne geçmişti. Devletin tam bağımsız olabilmesi için bu işletmelerin millileştirilmesi gerekiyordu. Devletçilik ilkesi doğrultusunda özel sektör desteklenmiş; özel sektörün yapamadığı demir-çelik, dokuma, şeker fabrikaları gibi büyük yatırımlar devlet eliyle yapılmıştır. Yabancıların elindeki işletmeler, devlet tarafından satın alınarak millileştirilmiştir.

4.1.5. Laiklik

Eğitim, hukuk, yönetim gibi alanlarda, devlet işlerinin herhangi bir dinin kurallarına göre değil, aklın ve bilimin rehberliğinde yürütülmesine “*laiklik*” denir. Laik devlette egemenliğin kaynağı millettir. Devlet düzeni ve hukuk kuralları herhangi bir dine göre oluşturulmaz, akıl ve bilim referans alınır. Laiklik; sivil hayatta, demokrasinin temel unsurlarından din, vicdan ve ibadet hürriyeti ile de yakından ilgilidir. İnsanların dinî inançlarında hür olmalarına ve inançlarının gereğini yerine getirmelerine imkân sağlar. Atatürk “*Laiklik, yalnız din ve dünya işlerinin ayrılması demek değildir. Tüm yurttaşların vicdan, ibadet ve din özgürlüğü demektir.*”³ sözleriyle laikliğin bu yönüne vurgu yapmıştır.

Atatürk’e göre “*Lâiklik, asla dinsizlik olmadığı gibi sahte dindarlık ile mücadele kapısını açtığı için gerçek dindarlığın gelişmesi imkânını temin etmiştir.*”⁴ Laik devlette herkes, istediği dine inanmakta ve inançlarının gereğini yerine getirmekte özgürdür. Devlet vatandaşlarını dinlerine göre ayırmaz ve onlara dinlerine göre muamelede bulunmaz. Dini ve mezhebi ne olursa olsun bütün vatandaşlarını eşit tutar. Böylece millî birlik ve beraberliği sağlayarak toplumsal barışa katkıda bulunur. Laiklik ilkesi doğrultusunda halifelik kaldırılmış, Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılarak eğitim sistemi modernleştirilmiş, Anayasa’dan “*Devletin dini İslam’dır.*” maddesi çıkarılmıştır.

4.1.6. İnkılapçılık

Devlet düzenini ve toplumsal yapıyı daha iyi duruma getirmek için köklü değişiklikler yapılmasına inkılap adı verilir. “*İnkılapçılık*” çağın gerisinde kalmamak, değişen şartlara ve çağdaş hayatın gereklerine uyum sağlayabilmektir. İnkılapçılık, akıl ve bilimin rehberliğinde sürekli bir değişim ve gelişimi öngörmektedir. Atatürk’ün ifadesiyle inkılapçılık “*Türk milletini son yüzyıllarda geri bırakmış olan kurumları yıkarak yerlerine milletin en yüksek çağdaşlık seviyesine ilerlemesini sağlayacak yeni kurumlar oluşturmaktır.*”⁵ Yapılan bütün inkılaplar bu amaca yöneliktir.

Görsel 4.6 Atatürk, Meclis binası çıkışında

Görsel 4.7 Atatürk, Trabzon’dan İstanbul’a dönüşünde

Atatürk “*Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılapların amacı Türkiye halkını tamamen medeni bir toplum hâline ulaştırmaktır.*”⁶ ifadelerini kullanmıştır. Atatürk yaptığı inkılaplarla Türk Devleti’ni çağdaş ve dinamik bir yapıya kavuşturmuştur (Görsel 4.6 ve 4.7). Bu değişim inkılap ruhu ile canlılığını koruyacaktır. İnkılapçılık, Atatürk ilkelerinin de kendisini yenileyerek dinamik kalmasına imkân sağlamıştır.

3. www.ata.tsk.tr
4. www.kultur.gov.tr

5. www.ata.tsk.tr
6. www.ata.tsk.tr

4.2. SİYASİ ALANDAKİ GELİŞMELER

Siyasi Alandaki Gelişmeler

Saltanatın Kaldırılması (1 Kasım 1922)	Ankara'nın Başkent İlan Edilmesi (13 Ekim 1923)	Cumhuriyetin İlanı (29 Ekim 1923)	Halifeliğin Kaldırılması (3 Mart 1924)	1924 Anayasası'nın Kabulü (20 Nisan 1924)
---	--	--------------------------------------	---	--

Millî Mücadele'nin ardından yönetim sistemini modernleştirmek, millî egemenlik anlayışını hâkim kılmak ve kalıcı hâle getirmek için siyasi alanda birçok çalışma yapıldı.

4.2.1. Saltanatın Kaldırılması (1 Kasım 1922)

İtilaf Devletleri, Lozan barış görüşmelerine TBMM'nin yanında Osmanlı Hükûmetini de davet etmişlerdi. Bu şekilde hareket ederek Türk tarafını ikiye bölmeyi ve ortaya çıkacak tartışmadan yararlanarak Sevr Antlaşması'nı kabul ettirmeyi amaçlıyorlardı. Bu gelişme üzerine TBMM, Osmanlı Hükûmetinin varlığını hukuken sona erdirmek için harekete geçti. 1 Kasım 1922'de kabul edilen bir kanunla saltanat ile hilafet birbirinden ayrıldı ve saltanat kaldırıldı. Saltanat kaldırılmasıyla laik devlet düzenine geçişin ilk adımı atılmış oldu. Osmanlı Devleti resmen sona erdi. Devletteki iki başlılık ortadan kaldırıldı. Millî egemenlik ilkesinin hayata geçirilmesi yolunda önemli bir adım atıldı. Ancak saltanatın kaldırılması ile rejim ve devlet başkanlığı tartışmaları başladı.

Görsel 4.8 Mustafa Kemal, TBMM'nin balkonundan halkı selamlarken, Ankara, 1922

4.2.2. Ankara'nın Başkent İlan Edilmesi (13 Ekim 1923)

Türkiye'nin sınırları Lozan Antlaşması ile büyük oranda çizilmiş ama "devletin başkentinin neresi olacağı" sorusu henüz cevap bulmamıştı. Lozan Antlaşması'ndan sonra İtilaf Devletlerinin İstanbul'u boşaltması, başkent tartışmalarının yoğunluk kazanmasına neden oldu. Ya İstanbul başkent olmaya devam edecek ya da yeni yönetim kendisine yeni bir başkent seçecekti. İstanbul saltanat yönetiminin merkezi olarak görülüyordu. Bu nedenle millî egemenlik anlayışını benimseyen yeni yönetim için yeni bir başkent seçilmesi daha uygun görüldü.

Başkent olma konusunda öne çıkan şehir Ankara idi. Temsil Heyetinin gelişinden itibaren Millî Mücadele'nin yönetim merkezi olan Ankara, Büyük Millet Meclisinin açılışı ile de bu rolünü pekiştirmişti. Millî Mücadele'nin kalbi Ankara'da atmış, milletin kurtuluşunu hazırlayan kararlar burada alınmış ve hayata geçirilmişti (Görsel 4.8).

Görsel 4.9 Ankara Millet (Ulus) Meydanı ve I. TBMM

İsmet Paşa ve arkadaşlarının sunduğu "Türkiye Devleti'nin başkenti Ankara şehridir." şeklindeki kanun teklifi, 13 Ekim 1923'te uzun tartışmalardan sonra kabul edildi (Görsel 4.9). Böylece Millî Mücadele'nin yönetim merkezi olan, ulaşım hatları üzerinde ve güvenli bir noktada bulunan Ankara başkent oldu. Başkent olmasından sonra hızla gelişen Ankara, zamanla cumhuriyetin modern şehirlerinden biri hâline geldi.

Başkent seçilmesi Ankara şehrinin gelişmesini nasıl etkilemiştir?

4.2.3. Cumhuriyetin İlanı (29 Ekim 1923)

Saltanatın kaldırılması, hangi tartışmaları beraberinde getirmiştir?

Atatürk “Türk milletinin karakterine ve geleneklerine en uygun yönetim şekli” olarak tanımladığı cumhuriyeti ülke yönetiminde hâkim kılmak için -Millî Mücadele’nin hazırlık aşamasından itibaren- birçok çalışma yürütmüştür. Amasya Genelgesi’nde milletin kararına vurgu yapılmış, Erzurum Kongresi’nde ise millî iradenin ülke yönetiminde hâkim kılınacağı açıkça ifade edilmiştir. Büyük Millet Meclisinin açılması ile millî egemenlik ilkesi hayata geçirilmiştir. 1921 Anayasası’na “*Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.*” maddesinin eklenmesiyle “cumhuriyet” fiilen uygulanmaya başlanmış ancak yönetim şeklinin ismi doğrudan belirlenmemiştir.

1923 yılına kadar Mustafa Kemal’in cumhuriyeti resmen ilan etmemesinin nedeni sizce ne olabilir?

Saltanatın kaldırılmasıyla millî egemenlik yolunda önemli bir adım daha atıldı. Ancak bu sefer de “*yeni devlet başkanının kim olacağı ve nasıl belirleneceği*” soruları ortaya çıktı. O tarihe kadar devlet başkanlığı görevini Mustafa Kemal “*Meclis Başkanı*” sıfatıyla yürütmüştü. Ama artık yönetim sisteminin adının ve devlet başkanının daha net bir şekilde belirlenmesi gerekiyordu.

Bu arada, 27 Ekim 1923’ta, Fethi (Okyar) Bey’in istifası ile hükûmet krizi çıktı. Yeni hükûmetin kurulamaması Meclisi çalışamaz hâle getirdi. Bu sorunun giderilebilmesi için hükûmet kurma sisteminin de değiştirilmesi gerekiyordu. Hükûmet krizi, cumhuriyetin ilanına giden süreci hızlandırdı. Gazi Mustafa Kemal, 28 Ekim 1923 gecesi arkadaşlarına “*Yarın cumhuriyeti ilan edeceğiz.*” diyerek hükûmet kurma şeklini değiştireceğini ve hükûmet bunalımını çözeceğini ifade etti. Gazi Mustafa Kemal’in hazırladığı önerge, 29 Ekim 1923’ta Meclise sunuldu.

Görsel 4.10 Taksim Meydanı’nda Cumhuriyet Bayramı kutlamaları, İstanbul, 1934

Meclisteki görüşmeler sırasında milletvekillerinden Abdurrahman Şeref “*Hükûmet şekillerinin teker teker sayılmasına gerek yoktur. Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir dedikten sonra kime sorarsanız sorun, bu cumhuriyettir. Doğan çocuğun adıdır.*” sözleriyle cumhuriyetin zaten fiilen uygulandığını, sadece isminin konmadığını vurguladı. Görüşmeler sonucunda önerge oy birliğiyle ve “*Yaşasın cumhuriyet!*” sedaları arasında kabul edildi (Görsel 4.10). Cumhuriyetin ilanından sonra 1921 Anayasası’na “*Türkiye Devleti’nin idare şekli cumhuriyettir.*” maddesi eklendi. Cumhuriyetin ilanı ile rejim tartışmaları sona erdi. Hükûmet kurmada kabine sistemine geçildi. Hükûmet üyeleri tek tek değil, topluca güvenoyuna sunulmaya başlandı. Meclis başkanlığı ile hükûmet başkanlığı birbirinden ayrıldı. Gazi Mustafa Kemal cumhurbaşkanı seçildi. İsmet Paşa başbakan, Fethi Bey de meclis başkanı oldu. Böylece güçler ayrılığı yolunda önemli adımlar atıldı.

4.2.4. Halifeliğin Kaldırılması (3 Mart 1924)

Halifeliği cumhuriyetin alternatifi olarak görenler vardı. Halifelik, saltanat taraftarlarının sığınabilecekleri tek kurumdu. Halifelik, cumhuriyetçilik ve laiklik ilkeleri ile de uyumsuzdu. Yabancı elçilerle görüşen Halife Abdülmecit Efendi sanki bir devlet başkanıymış gibi davranmaya başlamıştı (Görsel 4.11).

Tüm bu gerekçelerle, 3 Mart 1924'te halifelik kaldırıldı. Ertesi gün Abdülmecit Efendi ailesiyle birlikte İsviçre'ye gönderildi. Halifeliğin kaldırılması ile laik devlet olma yolundaki en önemli adım atıldı. Eski rejime dönüş yolları tamamen kapatıldı. Devlette iki başlılık oluşturabilecek bir durum ortadan kaldırıldı.

Görsel 4.11 Halife Abdülmecit Efendi Ayasofya Meydanı'nda

Halifeliğin Kaldırıldığı 3 Mart 1924'te:

Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edildi. Bütün eğitim kurumları Millî Eğitim Bakanlığına bağlanarak eğitimde birlik sağlandı.	Erkan-ı Harbiye Vekâleti 'nin kaldırılması için hazırlanan kanunun gerekçesinde "din ve ordunun siyaset akımları ile alakadar olmasının birçok mahzurları olduğu ve bu durumun medeni devletler tarafından da kabul gördüğü" belirtilmiştir. Kanun ile Erkan-ı Harbiye Vekâleti kaldırılarak, ordunun emir ve komutasını Cumhurbaşkanına vekâleten yürütecek Genelkurmay Başkanlığı kuruldu. Böylece ordu siyasetten ayrıldı.	Şerîye ve Evkâf Vekâleti kaldırılarak bütün vakıfların millete geçmesi ve ona göre yönetilmesi istenmiştir. Ayrıca din işlerinin siyasetten ayrılması ve halkın dinî ihtiyaçlarının karşılanması amaçlanmıştır. Şerîye ve Evkâf Vekâleti kaldırılarak yerine Diyanet İşleri Başkanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü kuruldu. Böylece din işleri siyasetten ayrıldı ve laik yönetim anlayışı pekiştirildi. Halkın din görevlisi ihtiyacı Diyanet İşleri Başkanlığınca karşılanmaya başlandı.
--	--	---

4.2.5. 1924 Anayasası'nın Kabulü (20 Nisan 1924)

23 Nisan 1920'de açılan Büyük Millet Meclisi, dönemin şartları gereği olağanüstü yetkilere sahip bir meclisti. Bu Meclis; Millî Mücadele'yi yönetebilmek ve ihtiyaç duyduğu yetkileri belirleyebilmek için 1921 yılında, **Teşkilat-ı Esasiye** adında, bir anayasa hazırlamıştı. Savaş şartlarına cevap verecek şekilde, kısa ve öz olarak hazırlanan bu anayasada, temel hak ve özgürlüklerle ilgili kurallar yer almamıştı. Cumhuriyetin ilanından sonra 1921 Anayasası'nda değişiklik yapılmış; devletin yönetim şeklinin cumhuriyet, resmî dilinin Türkçe, dininin İslam olduğuna dair maddeler anayasaya eklenmişti.

Millî Mücadele'nin başarıyla tamamlanmasının ardından değişen şartlara cevap verecek daha geniş kapsamlı yeni bir anayasaya ihtiyaç duyuldu. Devletin temel kurumlarını ve yetkilerini belirleyen, vatandaşların temel hak ve hürriyetlerini koruma altına alan yeni anayasa, 20 Nisan 1924'te TBMM'de kabul edildi.

1924 Anayasası'nın Bazı Maddeleri:

- Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.
- Türkiye Devleti'nin dini İslam'dır. Resmî dili Türkçedir. Başkenti Ankara'dır.
- Hâkimiyet kayıtsız ve şartsız milletindir.
- Seçimler dört yılda bir yapılır. On sekiz yaşını tamamlayan her erkek oy kullanma hakkına sahiptir.
- Otuz yaşını doldurmuş her erkek milletvekili adayı olma hakkına sahiptir.
- Türkiye halkına, din ve ırk farkı olmaksızın, vatandaşlık itibarıyla "**Türk**" ifadesi kullanılır.
- Türk hür doğar, hür yaşar. Hürriyet, başkasına zararı olmayacak her türlü tasarrufta bulunmaktır.

Atatürk Dönemi'nde 1924 Anayasası'nda aşağıdaki değişiklikler yapıldı:

1928'de " Devletin dini İslam'dır. " maddesi Anayasa'dan çıkarıldı. Böylece anayasa laikleşmiş oldu.	1934'te kadınlara da seçme-seçilme hakkını veren madde anayasaya eklendi. Böylece siyasal alanda kadın-erkek eşitliği sağlanmış oldu.	1937'de Atatürk ilkeleri anayasaya eklendi.
---	---	---

4.3. HUKUK ALANINDAKİ GELİŞMELER

Hukuk, insanların birbirleriyle ve devletle olan ilişkilerini düzenleyen kurallar bütünüdür. Değişen şartlara uyum sağlayabilmek için hukuk kuralları da değişir. Toplumsal düzen, adalet ve huzurun sağlanması herkesin yasalara uymasına bağlıdır.

4.3.1. Hukuk Sistemindeki Karışıklığa Son

Aşağıda, cumhuriyete kadar uygulanan Osmanlı hukuk sistemiyle ilgili bir metin verilmiştir. Metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Her devletin bir hukuk sistemi vardır. Osmanlı Devleti de dinî kuralları esas alan ve “*şer’i hukuk*” diye bilinen bir hukuk sistemi geliştirmişti. Çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti’nde her millet kendi dinî inanışlarına göre muamele görüyordu. Dinî kurallara göre çözülemeyen hususlarda ise yöneticiler tarafından oluşturulan “*örfi hukuk*” kuralları geçerliydi.

Osmanlı Devleti’nin güçlü olduğu dönemlerde bazı devletlere tanıdığı kapitülasyonlar hukuk sistemine de zarar vermişti. Kapitülasyon verilen devletlerin vatandaşları, Osmanlı ülkesinde bulunsalar dahi Osmanlı kanunlarına tabi olmuyorlardı. Bu kişiler suç işleseler dahi devlet onları yargılayamıyordu. Bu hem devletin hem de yargının bağımsızlığı açısından önemli bir sorundu. Bunun yanında bazı azınlıklar, kapitülasyon verilen devletlerin vatandaşlığına geçerek hukuk denetiminden kurtulmaya çalışıyorlardı.

Osmanlı yöneticileri, hukuk sistemindeki sorunları çözebilmek için Tanzimat Dönemi’nden itibaren çeşitli çalışmalar yaptılar. Avrupa hukuk sisteminden yararlanmaya çalıştılar. Birçok kanun Avrupa dillerinden Türkçeye tercüme edilerek uygulanmaya başlandı. Yeni kanunlara göre hüküm verecek yeni mahkemeler kuruldu. Ancak bunlar yapılırken eski kanunların ve mahkemelerin yaşamasına izin verildi. Bunun sonucunda hukuk sisteminde, eski ve yeni karmaşasından kaynaklanan ikilik ortaya çıktı.

Batı tarzında yapılan düzenlemelere rağmen hukuk sistemi birçok açıdan eşit değildi. Örneğin kadınlara yeterince hak tanınmıyordu. Kadınlar devlet memuru olamıyor ve siyasal haklardan yararlanamıyorlardı. Evlenme, boşanma, miras gibi aile hukukunu ilgilendiren konularda, kadınlarla erkekler arasında eşitlik söz konusu dahi değildi.

1. Osmanlı Devleti’nde farklı hukuk kuralları oluşmasının nedenleri nelerdir?

.....

.....

.....

2. Sizce Osmanlıların, hâkimiyetleri altındaki milletlere dinlerine göre muamelede bulunmasının gerekçesi ne olabilir?

.....

.....

.....

3. Osmanlı hukuk sisteminde kadınlar hangi haklardan mahrumdur?

.....

.....

.....

Hukukta birliğı sağlamak ve kanunları bütün vatandaşları kapsayacak şekilde düzenlemek için bazı çalışmalar yapıldı. Lozan Antlaşması ile kapitülasyonlar kaldırılarak yabancıların hukuki ayrıcalıklarına son verildi. Aynı antlaşma ile bütün azınlıklar, vatandaş statüsüne alınarak yasalar karşısında eşit konuma getirildi ve herkes aynı kanunlara tabi oldu. Yapılan hukuki düzenlemelerle cinsiyet, ırk, din ve mezhebe dayalı uygulamalar sonlandırıldı. Eşitliğe dayalı, laik bir hukuk düzeni oluşturuldu. Hukuk inkılabını amacına ulaştırmak ve genç Cumhuriyetin ihtiyaç duyduğu hukuk kadrolarını yetiştirmek için 1925'te **"Ankara Adliye Hukuk Mektebi"** açıldı (Görsel 4.12). İsmi daha sonra Hukuk Fakültesine dönüştürülecek olan bu okul, Ankara Üniversitesinin temelini oluşturdu.

Görsel 4.12 Atatürk tarafından açılan Ankara Adliye Hukuk Mektebinin ilk binası

4.3.2. Medeni Kanun'un Kabulü (17 Şubat 1926)

Atatürk Dönemi'nde hukuk alanında yapılan düzenlemelerin en önemlilerinden biri Medeni Kanun'un kabul edilmesidir. Medeni Kanun; evlenme, boşanma, miras konuları ve kadınların toplumsal hayattaki yeri ile ilgili düzenlemeleri içerir.

Osmanlı Devleti'nin dinî kurallara dayanan ve *"Mecelle"* adı verilen medeni kanunu 1926 yılına kadar uygulanmaya devam etti. Ancak çağın gereklerine cevap verecek, modern ve laik yeni bir medeni kanuna ihtiyaç vardı.

Aileye ve aile hukukuna büyük önem veren Atatürk *"Türk kadınına bilimsel, ahlaksal, sosyal, ekonomik yaşamda erkeğin ortağı, arkadaşı, yardımcısı ve koruyucusu yapmak şarttır."*⁸ ifadesiyle Türk kadınının toplumda alması gereken yeri vurgulamıştır (Görsel 4.13). Türk hukukçular tarafından Avrupa'daki hukuk sistemi üzerine incelemeler yapıldı. İsviçre Medeni Kanun'u; yeni ve sade olması, sorunlara pratik ve akılcı çözümler getirmesi, çağın sosyal ihtiyaçlarına cevap vermesiyle öne çıktı. Bu kanun Türk toplum yapısına uygun hâle getirildikten sonra **Medeni Kanun** olarak kabul edildi (17 Şubat 1926).

Görsel 4.13 Atatürk, manevi kızı Ülkü ve Makbule Hanım ile, 1936

Medeni Kanun ile:

Resmî nikâh zorunlu hâle getirildi.

Tek eşle evlilik esası getirildi.

Boşanmada mahkeme kararı zorunlu kılındı.

Mirasta kadın-erkek eşitliği sağlandı.

Kadınlara istediği mesleği yapma hakkı tanındı.

Medeni Kanun ile aile hukuku çağdaş kanunlara göre yeniden düzenlendi. Kadınların hakları yasal güvence altına alındı. Toplumsal hayatta ve çalışma hayatında kadın-erkek eşitliği sağlandı.

4.4. EĞİTİM VE KÜLTÜR ALANINDAKİ GELİŞMELER

Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan Yenilikler

Tevhid-i Tedrisat Kanunu (1924)	Harf İnkılabı ve Millet Mektepleri (1928)	Türk Tarih Kurumu (1931)	Türk Dil Kurumu (1932)	Üniversite Reformu (1933)
---------------------------------	---	--------------------------	------------------------	---------------------------

Millî kültürün gelişmesi millî ve modern bir eğitim sisteminin varlığına bağlıdır. Osmanlı'da "âlimin atının ayağından sıçrayan çamuru dahi şeref sayan" bir anlayışla ilme ve ilim insanlarına büyük önem verdiler. Bu sayede kıtalara hükmeden güçlü bir devlet ve büyük bir medeniyet kurdular. Ancak zaman içinde eğitim sisteminde sorunlar baş gösterdi. Hak etmeyen kişiler müderris yapıldı. Devletin en önemli eğitim kurumu olan medreseler zamanla modern bilim ve yöntemlerden uzaklaşarak sadece dinî öğretim yapan kurumlar hâline geldi. Bu ve benzeri nedenlerle Osmanlı topraklarında ilim güneşi sönmeye başladı.

Eğitim sistemiyle birlikte Osmanlı Devleti de çökmüştü. Genç cumhuriyetin yeni ve modern bir eğitim anlayışıyla ayağa kalkması gerekiyordu. Cumhuriyeti koruyacak ve geliştirecek bir neslin yetiştirilmesi için eğitim sisteminin düzenlenmesi zorunlu idi.

4.4.1. Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924)

Osmanlı Devleti'nin dağılmaya yüz tuttuğu XIX. yüzyılda devleti dağılmaktan kurtarmak isteyen yöneticiler, eğitim alanında da düzenlemeler yaptılar. Medreselerin yanında, Batılı tarzda eğitim veren mektepler açtılar. Ancak eski usulde eğitim veren medreseler varlığını devam ettirdi. Mektepler Maarif Vekâletine bağlanırken medreseler Şeriye ve Evkaf Vekâleti tarafından yönetiliyordu. Bunun sonucunda bir tarafta Batı tarzı modern eğitim veren mektepler diğer tarafta eski tarzda eğitim veren medreseler ikiliğe neden oldu. Bu okulların mezunları zaman içinde birbirinden farklı iki zihniyeti ortaya çıkardı.

Görsel 4.14 Maarif Vekaletinin ilk binası, Ankara

Bunların yanında kapitülasyonlardan yararlanan yabancı devletler de ülkenin değişik yerlerinde okullar açmıştı. Bu okullar bağlı bulundukları devletlerin konsoloslukları aracılığıyla yönetiliyordu. Devletin bu okullar üzerinde denetim hakkı yoktu. Azınlıklar da kendi okullarını açmışlardı. Denetlenemeyen bu okulların bazılarında düşmanca bir zihniyetle bölücü ve yıkıcı bir eğitim verilmekteydi. Bu durumun ortadan kaldırılması, eğitimde birliğin sağlanması ve millî menfaatlere göre yapılandırılması gerekiyordu.

Atatürk, Kütahya-Eskişehir Muharebelerinin devam ettiği günlerde Ankara'da, **Maarif Kongresi**'ni toplamıştı. Bu kongrede, gelecekte takip edilecek eğitim politikalarının temeli oluşturuldu. Atatürk "Dünya uygarlık ailesinde saygın yer sahibi olmaya layık Türk milleti, evlatlarına vereceği eğitimi okul ve medrese adında birbirinden büsbütün başka iki cins kuruma bölmeye... katlanabilir miydi? Eğitim ve öğretimde birlik olmadıkça aynı fikirde, aynı düşünüş biçiminde bireylerden oluşmuş bir millet yapmaya imkân aramak boş şeylerle uğraşmak olmaz mıydı?"⁹ ifadeleriyle eğitim ve öğretimde birlik sağlanmasının önemine işaret etmişti. Bunun üzerine 3 Mart 1924'te **Tevhid-i Tedrisat (Eğitim Birliği) Kanunu** kabul edilerek tüm okullar Millî Eğitim Bakanlığına bağlandı (Görsel 4.14). Eğitim ve öğretim çağdaş, millî ve laik bir yapıya kavuşturuldu. Yabancı okullar ve azınlık okulları devlet denetimine alınarak bunların millî kültürü zedeleyici eğitim yapmalarının önüne geçildi. 2 Mart 1926'da çıkarılan **Maarif Teşkilatı Hakkındaki Kanun** ile eğitim sistemi çağdaşlık, millîlik, eşitlik ve laiklik temelleri üzerinde yeniden yapılandırıldı. Devletin izni olmadan okul açılması yasaklandı.

4.4.2. Harf İnkılabı ve Millet Mektepleri (1928)

Tarih boyunca Türkler, Çin Seddi'nden Viyana surları önüne kadar dünya üzerinde geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Bu durum Türklerin farklı kültürlerle karşılaşmalarına ve etkileşimde bulunmalarına zemin hazırlamıştır. Bu etkileşimin bir sonucu olarak da Türkler farklı alfabeler kullanmışlardır.

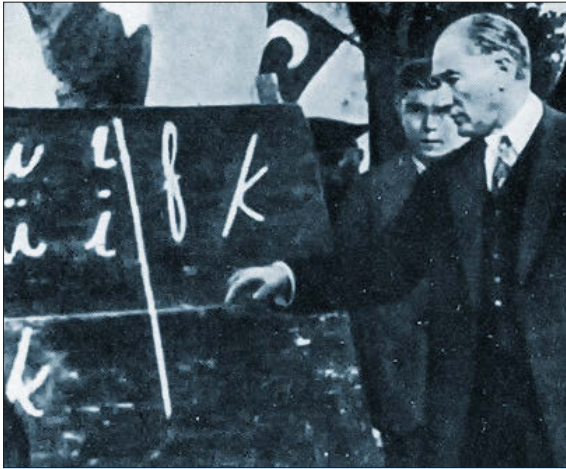

İslamiyet'in kabulünden önce Türkler hangi alfabeleri kullanmışlardır?

Türkler, İslam dinini kabul ettikten sonra Arap alfabesini kullanmaya başladılar. Türkçeye Arapça ve Farsça kökenli kelimeler ve tamlamalar yoğun bir şekilde girmeye başladı. Bunun sonucunda zamanla yazar ve şairlerin kullandığı dil, halkın anlamadığı bir hâl aldı. Bunun üzerine XIX. yüzyılın ortalarından itibaren bazı aydınlar arasında, alfabenin değiştirilmesi veya ıslah edilmesine yönelik tartışmalar yaşandı. II. Meşrutiyet Devri'nde birçok aydın dilde sadeleşmenin önemi ve gerekliliği üzerinde fikirler üretti.

Alfabenin değiştirilmesi veya ıslah edilmesi yönündeki tartışmalar Cumhuriyet'e kadar devam etmiştir. Cumhuriyet devri aydınları da Türkçenin ses yapısına uygun olmayan Arap alfabesiyle okuma ve yazmanın zor olduğu fikrini ileri sürmüşlerdir. Bilgi, kültür ve eğitimi halka yaymak; okuma ve yazmayı kolaylaştırarak okuryazar oranını yükseltmek isteyen Atatürk, alfabe konusuna büyük önem vermiştir. Atatürk 1928'de *"Vatandaşlar! Düşününüz ki bir toplumun yüzde onu okuma yazma bilir, yüzde doksanı bilmez. Bundan insan olarak utanmak lazımdır."*¹⁰ diyerek alfabe değişiminin gerekçesini ortaya koymuştur.

Tüm bu gelişmelerden sonra, 1 Kasım 1928'de, **Türk Harflerinin Kabul ve Uygulanması Hakkındaki Kanun** kabul edildi. Bu kanun ile Arap alfabesi yerine, Latin esasından alınan yeni Türk alfabesi uygulamaya konuldu. Yeni alfabe gazeteler aracılığıyla halka duyuruldu ve tanıtıldı. Resmî yazışmalar yeni alfabeyle yapılmaya, dilekçeler yeni alfabeyle yazılmaya başlandı.

Görsel 4.15 Atatürk, yeni Türk harflerini öğretirken, Kayseri, 1928

Görsel 4.16 Millet Mekteplerinde ders işlenirken

Harf inkılabının başarıya ulaşması için bütün yurttaki okuma ve yazma seferberliği başlatıldı. Yeni alfabenin öğrenilmesi için **Millet Mektepleri** açıldı (Görsel 4.16). Millet Mekteplerinde yüz binlerce vatandaş yeni alfabeyle okuma ve yazmayı öğrendi. Atatürk, yeni alfabeyle tanışmak, bu alfabenin benimsenmesini ve öğrenilmesini kolaylaştırmak için yurt gezisine çıktı (Görsel 4.15). Birçok ilde yazı tahtasının başına geçerek yeni alfabeyle halka öğretmeye çalıştı, halka örnek oldu. Bu durum halkın yeni alfabeyle okuma yazmaya olan ilgisinin artmasını sağladı.

Millet Mekteplerinde halka yeni Türk alfabesini öğrettiği için Mustafa Kemal Atatürk'e, 24 Kasım 1928'de, *"Başöğretmen"* unvanı verilmiştir.

10. Durmuş Yalçın ve diğerleri, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Cilt II, s. 115-116

4.4.3. Türk Tarih Kurumu (12 Nisan 1931)

"Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça, daha büyük işler yapabilmek için kendinde kuvvet bulacaktır."

(www.kultur.gov.tr)

Tarih; dünü bugüne, bugünü yarına bağlayan bir köprü gibidir. Bizler bugünümüzü anlayabilmek, yarınımızı tahmin edebilmek, geleceğimize yön verebilmek için tarih öğreniriz. Tarih aynı zamanda bir milletin yaşama gücüdür. Tarihinden koparılan bir millet yaşayamaz. Tarih bilinci, milletin bütün fertlerini ortak bir gaye etrafında birleştirir, ülkemize yöneltilen her türlü tehlikeye karşı birlikte mücadele etme duygusunu kazandırır.

Tarih, bir milletin geçmişinden çok bugünü ve geleceğidir. Güçlü bir gelecek inşa etmek ancak geçmişin tecrübelerinden yararlanmakla mümkündür. Geçmişe dönüp bakmamızın nedeni, geleceğe yönelik hayallerimizin olmasıdır. Bu hayalleri gerçekleştirebilmek için ihtiyaç duyduğumuz güç ve ilhamı tarihimizden alırız. Geleceğe yürümek, çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak ve bu seviyenin üstüne çıkmak ancak güçlü bir tarih bilincine sahip olmakla mümkündür.

Tarih bilincinden yoksun milletler güçlü bir gelecek inşa edemezler. Tarih, merak edilen geçmiş bir dönemin hikâyesi değil, inşa edilen güçlü bir geleceğin yol haritasıdır. Bu yolculuk engin bir maziden başlamış ve yükselen bir geleceğe doğru uzanmaktadır. Bu geleceği inşa edecek olanlar bizleriz. Atalarımızın yaptıkları, daha iyisini yapacak olan bizler için birer ilham kaynağıdır. Millî kültürü koruyup geliştirmek de tarih bilincine sahip olmakla mümkündür. *"Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür."*¹¹ diyen Atatürk, bu kültürün temel unsuru olan tarihe büyük önem vermiştir (Görsel 4.17).

Atatürk'ün ufkunu geliştiren, ona ilham kaynağı olanlardan biri de tarih öğretmeni Mehmet Tevfik Bilge'dir.

Görsel 4.17 M. Kemal, İsveçli Prof. Dr. Eugene Pittard (Yugin Pıtır) ve Afet İnan ile tarih üzerine çalışırken, İstanbul, 1934

Görsel 4.18 Mustafa Kemal, Türk Tarih Kongresi'ni izlerken, 1932

Türk tarihi Orta Asya'daki ilk Türk devletlerinden Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar bir bütündür. Her bir Türk devleti, kendisinden önceki devletlerin kültürel mirasını devralmış ve bu mirası geliştirerek sonrakilere aktarmıştır. Türk kültürünün bu bütünlük içerisinde incelenmesi, aktarılan mirasın korunarak geliştirilmesi gerekir. Oysaki Osmanlı Devleti'nde bu bütünlüğe dikkat edilmemiş, Türk tarihinin genellikle İslami dönemi incelenmiştir.

Atatürk, tarih bilimine ve Türk çocuklarının tarihlerini bir bütünlük içinde öğrenmelerine büyük önem vermiştir. Bu amaçla Türk tarihinin köklerini araştırmak ve Türklerin dünya medeniyetine katkılarını ortaya çıkarmak amacıyla **Türk Tarih Kurumu** kurulmuştur (1931).

Çalışmalarla Türk bilim insanlarının tıp, astronomi, matematik gibi birçok bilim dalında dünya medeniyetine yaptıkları katkılar gün yüzüne çıkarılmıştır. Yapılan çalışmaların değerlendirilmesi ve araştırma sonuçlarının paylaşılması için **Tarih Kongreleri** düzenlenmiştir (Görsel 4.18).

11. www.kultur.gov.tr

4.4.4. Türk Dil Kurumu (12 Temmuz 1932)

Tarih geçmişin birikimi, dil ise bu birikimin taşıyıcısıdır. Bizden öncekiler, binlerce yıllık tarihimize sayısız tecrübe edinmişler ve millî kültürümüzü inşa etmişlerdir. Bu tecrübelerin ve kültürün gelecek nesillere aktarılması güçlü bir tarih bilincine ve zengin bir dile sahip olmakla mümkündür. Bu gerekliliğin farkında olan Atatürk, tarih alanında yapılan çalışmaların benzerinin dil alanında da yapılmasını istemiştir. Atatürk'ün talimatıyla Türkçeyi yabancı dillerin etkisinden kurtarıp geliştirerek bilim dili hâline gelmesini sağlamak ve aydınların dili ile halkın dili arasındaki açığı kapatmak için **Türk Dil Kurumu** kurulmuştur (1932) (Görsel 4.19).

Görsel 4.19 Atatürk, A. Hamit Tarhan ve TDK Genel Sekreteri İ. Necmi Dilmen ile, Dolmabahçe Sarayı, İstanbul, 1936

Görsel 4.20 Atatürk ve İsmet İnönü, III. Türk Dil Kurultayı, 1936

Atatürk *“Millî duygu ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, millî duygunun gelişmesinde başlıca etkindir. Ülkesini, yüksek istiklalini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmalıdır.”*¹² sözleriyle dilin önemine ve dil alanındaki çalışmaların amacına vurgu yapmıştır. Atatürk dil alanındaki çalışmaların bilimsel yöntemlerle yapılmasını ve ortaya çıkan görüşlerin bilimsel toplantılarda ele alınmasını istedi. Bunun üzerine Atatürk'ün de katılımıyla Dolmabahçe Sarayı'nda *“Dil Kurultayı”* düzenlendi (26 Eylül - 6 Ekim 1932). Buradaki konuşmalar radyo vericileri ile İstanbul halkına dinletildi. Dil Kurultayı'nın başladığı 26 Eylül günü *“Dil Bayramı”* ilan edildi. Türk kültürünü bilim metoduyla işlemek ve okullarımıza bilimsel anlayışlara göre donatılmış öğretmen yetiştirmek için Ankara'da **Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi** açıldı (1935) (Görsel 4.21).

Atatürk, kuruluşuna öncülük ettiği Türk Tarih ve Türk Dil Kurumları ile millî kültürümüzün iki temel unsuru olan dil ve tarih bilincinin ülkemizde gelişmesini sağlamıştır (Görsel 4.20). Sadece kurumlar oluşturmakla kalmamış, bu kurumların toplantılarına katılarak çalışmalarını yakından takip etmiştir.

Atatürk, vefatından önce İş Bankası'ndaki gelirinin bir kısmını Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumuna miras olarak bırakmıştı.

Görsel 4.21 Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

4.4.5. Üniversite Reformu (1933)

“Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, başarılı olmak için en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlmî ve fennî dışında mürşit aramak gaflettir, cehalettir, dalalettir.” (www.atam.gov.tr)

Dârülfünun, Osmanlı yöneticilerinin devleti kurtarmak için attıkları ilmî adımların en önemlilerindendi. Modern ilimleri ülkeye getirmek için kurulan bu kurum ile aynı zamanda devlete nitelikli yönetici yetiştirmek de amaçlanmıştı. Dârülfünun, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e miras kalan tek yükseköğretim kurumuydu. Ancak Dârülfünun beklenen hizmeti vermekte yetersiz kaldı. İnkılapların yapılması ve halka benimsetilmesinde Dârülfünundan gerekli destek alınamadı. Devrin Millî Eğitim Bakanı Dr. Reşit Galip'in *“Memlekette siyasi, sosyal büyük inkılaplar oldu. Dârülfünun bunlardan habersiz göründü. Dârülfünun kendine kapanmış, dış dünyadan elini ayağını çekmişti.”*¹³ sözleri, Dârülfünuna getirilen eleştirilerin nedenini ortaya koymuştur. Dârülfünunun modernize edilmesi için İsviçreli Prof. Dr. Albert Malche (Albirt Malç) Türkiye'ye davet edildi. Gerekli incelemeleri yapan Malche tespit ve önerilerini bir rapor hâlinde sundu. Bilimsel yayınların ve öğretim kadrosunun yabancı dil bilgisinin yeterli olmadığını tespit eden Malche, hazırladığı raporda şu önerilere yer verdi:

- Bilimsel araştırmalara ve yabancı dil eğitimine ağırlık verilmeli.
- Öğretim üyelerinin bilimsel seviyeleri yükseltilmeli.
- Spor tesisleri, pansiyon ve yemekhaneler yapılmalı.
- Eğitim faaliyetlerini desteklemek için kongreler ve konferanslar düzenlenmeli.

Görsel 4.22 Dârülfünunun yerine açılan İstanbul Üniversitesi ile arka planda Süleymaniye Cami

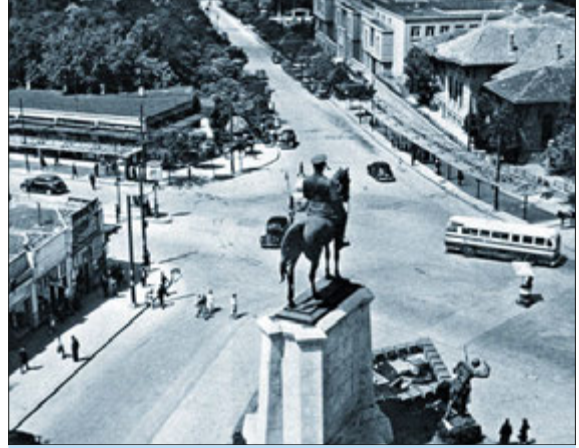
Albert Malche'nın raporundan sonra Dârülfünunun kapatılarak yerine yeni bir üniversite açılmasına karar verildi. Kapatılan Dârülfünunun yerine İstanbul Üniversitesi açıldı (1 Ağustos 1933) (Görsel 4.22). Üniversite bünyesinde Tıp, Hukuk, Fen ve Edebiyat Fakülteleri kuruldu. Ankara'da, 1930'da Yüksek Ziraat Okulu, 1935'te Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi açıldı. Böylece bilimsel çalışmalar yapacak, Türkiye'nin modernleşmesine öncülük edecek yükseköğretimin temelleri atıldı. *“İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve her millet ferdinin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur.”*¹⁴ diyen Atatürk, modern bilimin Türkiye'de gelişmesi için yıllarca çalışmalar yaptı. Ömrünün son yıllarını ilmî çalışmalara ayırdı. Bu dönemde Hitler'in baskısından kaçan çok sayıda Alman bilim insanı Türkiye'ye sığındı. İstanbul Üniversitesine kabul edilen bu bilim insanları, ülkemizde çağdaş araştırma yöntemlerinin geliştirilmesine katkıda bulundular. Atatürk *“Benim manevî mirasım ilim ve akıldır.”*¹⁵ diyerek gençlerin ilerlemesi gereken yolu da göstermiştir.

13. Durmuş Yalçın ve diğerleri, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Cilt II, s. 140
14. www.kultur.gov.tr

15. www.kultur.gov.tr

4.4.6. Güzel Sanatlar ve Spordaki Gelişmeler

Atatürk “Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir.”¹⁶ ifadesiyle güzel sanatların önemini vurgulamıştır. Atatürk, sanatın gelişmesi için sanatçıyı devletin himayesine alarak desteklemiştir. Özellikle resim ve heykel alanlarını sanatta ilerlemenin öncüsü olarak görmüş, bu alanların gelişmesi için büyük gayret göstermiştir (Görsel 4.23). Atatürk “Bir millet ki resim yapmaz, bir millet ki heykel yapmaz, bir millet ki fennin gerektirdiği şeyleri yapmaz; itiraf etmeli ki o milletin ilerleme yolunda yeri yoktur. Halbuki bizim milletimiz, medeni ve ileri olmaya layıktır ve olacaktır.”¹⁷ ifadeleriyle sanatın toplum hayatındaki önemine vurgu yapmıştır.

Görsel 4.23 Ulus Meydanı'ndaki Atatürk Anıtı ve TBMM binası, Ankara

1926 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi, **Güzel Sanatlar Akademisine** dönüştürülmüştür. Resim ve heykel öğrenimi için Avrupa'ya öğrenciler gönderilmiş, sanat eserlerinin sergilenmesi için **Resim ve Heykel Müzesi** açılmıştır. Trenlerde ve gemilerde gezici sergiler açılarak bu sanat dalları halka sevdirmeye çalışılmıştır. Atatürk sahne sanatlarından tiyatro, bale, opera ve müzik dallarını da destekleyerek bu dalların gelişmesine katkı sağlamıştır.

Görsel 4.24 Osmanlı'nın yenilmez son pehlivani: Kurtdereli Mehmet

Atatürk spor alanındaki gelişmeleri de teşvik etmiştir. “Ben, sporunun zeki, çevik ve aynı zamanda ahlâklısını severim.”¹⁸ diyen Atatürk, sporu yalnız bedenî bir yetenek olarak görmemiş, zekâ ve ahlâkı da sporun bir parçası olarak tanımlamıştır. Atatürk, sporu, gençlerimizin millî terbiyesinin ana unsurlarından biri olarak görmüş ve gençlerimizin spor bakımından da millî heyecan içinde yetiştirilmesi gerektiğini söylemiştir.

Atatürk, ata sporlarımızdan en çok kuvvet ve zekâ oyunu olarak tanımladığı güreşi sevmiş ve millî güreşçilerimizi hem maddi hem de manevi olarak desteklemiştir. Atatürk, namını duyduğu, sporcu karakteri ile millî duruşunu çok takdir ettiği Kurtdereli Mehmet'e (Görsel 4.24) bir mektup yazmış, mektubu da Başyaveri Salih Bozok ile göndermiştir. Atatürk'ün hediye ettiği 1000 lira ile birlikte övgülerle dolu mektubu da alan Kurtdereli, Atatürk'ün yazdıklarından çok duygulanmış, ağlamış ve ona dua etmiştir.

Atatürk'ün Kurtdereli Mehmet'e yazdığı mektup aşağıda verilmiştir. Mektuptan hareketle soruları cevaplayınız.

“Seni cihanda büyük ün almış bir Türk güreşçisi olarak tanıdım. Parlak başarılarının sırrını şu sözlerle açıkladığını da öğrendim: ‘Ben her güreşte arkamda Türk milletinin bulunduğunu ve millet şerefini düşünürüm!’ Bu dediğini, en az yaptıkların kadar beğendim. Onun için senin bu değerli sözünün Türk sporcularına bir meslek ilkesi olmasını diliyorum.”

(www.atam.gov.tr) Düzenlenmiştir.

1. Kurtdereli Mehmet, başarılarının temelini nasıl açıklamaktadır?
2. Atatürk, Kurtdereli Mehmet'in en çok hangi yönünü takdir etmiştir?
3. Atatürk'ün Türk sporcularına tavsiye ettiği meslek ilkesi nedir?

Eğitimci Selim Sırrı Tarcan, Türkiye Millî Olimpiyat Komitesinin kurulmasına ve ülkemizin olimpiyatlarda temsil edilmesine katkı sağlayarak Türk sporunun gelişmesinde önemli rol oynamıştır.

4.5. TOPLUMSAL ALANDAKİ GELİŞMELER

Toplumsal Alanda Yapılan Yenilikler

Şapka Kanunu
(1925)

Tekke ve Zaviyelerin
Kapatılması (1925)

Takvim, Saat ve
Ölçülerde Değişiklik

Soyadı Kanunu
(1934)

4.5.1. Şapka Kanunu ve Kıyafette Değişim (1925)

II. Mahmut zamanında yapılan düzenleme ile memurlara fes giyme zorunluluğu getirilmişti. Ancak fes, zamanla Avrupalı devletler tarafından Doğu'nun ve geri kalmışlığın simgesi olarak görülmeğe başlandı. Atatürk Avrupalıların zihninde oluşan bu ön yargılardan rahatsızlık duyuyordu.

Mustafa Kemal, Picardie askerî manevralarına katılmak üzere Fransa'ya giderken Belgrad tren istasyonunda mola vermişti. Yanında arkadaşı Binbaşı Selahattin Bey de vardı. İstasyonda bulunanlar, başında kırmızı fes olduğu için Selahattin Bey'e karşı küçümseyici bir tavırla yaklaşmışlar, bu da Mustafa Kemal'i çok üzmüştü.¹⁹ İlerleyen yıllarda Mustafa Kemal'in fes yerine şapka giyilmesini istemesinde yaşadığı bu olayın nasıl bir etkisi olmuştur?

Atatürk, modern Türkiye'nin oluşması için inkılapların her alanda yapılması gerektiğine inanıyordu. Kılık kıyafet de inkılap yapılması gereken alanlardan biriydi. Atatürk *"Medeni ve uluslararası kıyafet milletimiz için layık bir kıyafettir. Onu giyeceğiz. Ayakta ayakkabı; bacakta pantolon, (üstte) yelek, gömlek, kırıvat, yakalıklı, ceket ve elbette bunların tamamlayıcısı olmak üzere başta kenarlıklı başlık. Bunu açık söylemek isterim: Bu başlığın ismine şapka denir."*²⁰ ifadeleriyle Türk halkının modern giysilerinin neler olacağını belirtmişti (Görsel 4.25).

Görsel 4.25 Mustafa Kemal, İnebolu'da şapkayı halka tanıtırken, Kastamonu, 1925

Atatürk işe fesi kaldırıp yerine Batılı ülkelerin de kullandığı şapkayı getirerek başladı. Bundaki amaç, Türk milletinin görünüş olarak da Batılı toplumlarla uyumunu sağlamaktı. Sosyal alanda yapa-çağı bu değişimin ilk işaretini Kastamonu'yu ziyareti sırasında, halkı şapka ile selamlayarak verdi. Gezi süresince yaptığı konuşmalarda çağdaş kıyafetlerle ilgili önemli mesajlar verdi. Bu gelişmelerden sonra 25 Kasım 1925'te **Şapka Giyilmesi Hakkında Kanun** çıkarıldı. Bu kanunla fes yasaklanarak devlet memurlarının şapka giymesi zorunlu hâle getirildi.

Görsel 4.26 Mustafa Kemal halkla selamlaşırken, İstanbul, 1927

Şapka inkılabı çağdaş bir toplum olmanın sembolü olarak görüldü (Görsel 4.26). Şapka inkılabı toplum tarafından benimsenince 3 Aralık 1934'te **Bazı Kısvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun** çıkarıldı. Bu Kanun ile de hangi din ve mezhepten olursa olsun ibadethanelerin dışında, insanların dinî kıyafetle gezmeleri yasaklandı.

Böylelikle giyim kuşam konusundaki kargaşaya son verildi. Kıyafetle başlayan bu değişim, Türk milletinin birlik ve beraberliğini güçlendirdi. Atatürk şapka takarak insanlara örnek oldu ve kıyafet alanındaki inkılabın toplumda kabul görmesi için çalıştı.

19. Şerafettin Turan, Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, s. 4
20. Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, s. 263

4.5.2. Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması (30 Kasım 1925)

Tekkeler, tarikat mensuplarının ibadet ettikleri yerler olup bunların küçüklerine de zaviye deniliyordu. Selçuklular Devri'nde Anadolu'nun, Osmanlılar Devri'nde ise Rumeli'nin Türkleşmesi ve İslamlaşmasında tekke ve tarikatlar önemli rol oynamıştı. Tarikatlar, Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde İslam dininin birlik, beraberlik ve kardeşlik duygularını halka işlemişler ve toplumla devlet arasında uzlaştırıcı bir rol üstlenmişlerdi. Ancak bu kurumlar zamanla uzlaştırıcı rolünden uzaklaşmaya, birlik ve beraberlik duygusunu zayıflatmaya başladılar. Bu kurumlardaki görevliler, kendi menfaatleri için halkın dinî duygularını istismar eder hâle geldiler. Hatta Millî Mücadele yıllarında yabancı ajanlar, bazı tekkelere sızmış ve bu tekke yöneticileri üzerinden halkı isyana teşvik etmişlerdi. Cumhuriyet'in ilanından sonra da şeyh unvanını kullanan bazı kişiler devlete karşı ayaklanma çıkarmışlardı.

Bu gelişmeler üzerine halkın dinî duygularının kötüye kullanılmasını önlemek için **Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması Hakkındaki Kanun** çıkarılarak tekke ve zaviyeler kapatıldı (1925). Böylece toplumsal alanda çağdaşlaşma ve laikleşme adına önemli bir adım atıldı. Aynı kanunla şeyh, derviş, mürit, dede ve seyit gibi unvanların kullanılması ve bu unvanların sembolü hâline gelmiş elbiselerin giyilmesi de yasaklandı. Böylece ayrıcalıkların kaldırıldığı eşit bir toplum oluşturulmaya çalışıldı.

Ayrıcalıkların kaldırılarak eşit bir toplum oluşturulmak istenmesi, Atatürk ilkelerinden en çok hangisiyle ilgilidir?

4.5.3. Takvim, Saat ve Ölçülerde Değişim

Osmanlı Devleti'nde takvim, saat, rakam ve ölçü birimleri Batılı devletlerin kullandıklarından farklıydı. Bu farklılıklar, devletler arası ekonomik ilişkilerde sorunlara yol açıyordu. Ülke içinde de ölçü birimlerinde birlik ve tutarlılık yoktu. Ülkenin farklı yerlerinde farklı birimler kullanılabiliyordu. Bu da ülke içinde sosyal ve ekonomik ilişkilerde karışıklığa neden oluyordu. Türkiye kendisine model olarak Batı uygarlığını seçmişti. Türkiye'nin Batılı devletlerle olan ticari, siyasi ve kültürel ilişkileri hızla artıyordu. Batılı devletlerle olan münasebetleri daha düzenli hâle getirmek ve geliştirmek için takvim ve ölçü birimlerinin düzenlenmesi gerekiyordu. Türklerin kullandığı hicri ve Rumi takvim ile Avrupalıların kullandığı miladi takvimdeki gün ve tarihler arasındaki farklılıklar, ikili ilişkileri zorlaştırıyordu.

Avrupalı devletlerle ikili ilişkileri kolaylaştırmak için 1 Ocak 1926 tarihinden itibaren miladi takvim kullanılmaya başlandı. Ayrıca alaturka saat yerine uluslararası saate geçilerek dünya devletleriyle saat alanında da birliktelik sağlandı.

Avrupa ile sosyal ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi için 1928'de çıkarılan **Uluslararası Rakamların Kabulü Kanunu** ile Avrupa devletlerinin kullandığı rakamlar kabul edildi. 1931'de kabul edilen bir kanunla da bölgeden bölgeye değişen arşın, endaze, okka gibi ölçü birimlerinin yerine, uluslararası geçerliliği olan ölçü birimlerine geçildi. Ağırlık birimi olarak kilogram, uzunluk birimi olarak metre kullanılmaya başlandı. Haftalık resmî tatil cuma günü olarak belirlendi. Ancak Avrupalı devletlerle ilişkilerin gittikçe yoğunluk kazanması üzerine, 1935'te çıkarılan bir kanunla -Avrupa'da olduğu gibi- pazar günü resmî tatil olarak belirlendi. Yapılan düzenlemelerle hem ülke içinde birlik sağlanıp ikilik ve kargaşa önlenmiş hem de Batılı devletlerle olan ekonomik ilişkiler belli bir düzene girmiş oldu.

Takvim	Saat	Rakamlar	Ağırlık Ölçü Birimi	Uzunluk Ölçü Birimi
hicri takvim	alaturka saat	Arapça rakamlar	okka, dirhem	arşın, kulaç
miladi takvim	uluslararası saat	uluslararası rakamlar	kilogram	metre

Eski

Yeni

4.5.4. Soyadı Kanunu (21 Haziran 1934)

Soyadınız olmasaydı sosyal hayatta hangi sorunlar ile karşılaşırdınız?

Cumhuriyet kurulana kadar insanların soyadı yoktu. İnsanlar aile unvanlarına, baba adlarına, mesleklerine, doğdukları şehirlere veya fiziksel özelliklerine göre tanınıyordu:

Demircioğlu Ahmet

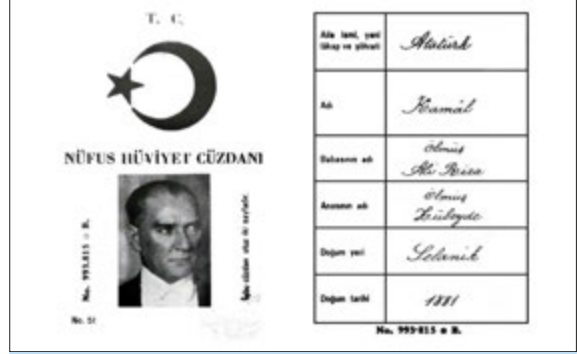
Hasan oğlu Hüseyin

Terzi Yakup

Resneli Niyazi

Total Osman

İlköğretimin ve resmî nikahın zorunlu hâle getirilmesi, kadınlara mirastan eşit pay ayrılması gibi nedenlerle insanların devletle olan işleri yoğunluk kazandı. Ancak insanları birbirinden ayıran bir sistemin olmaması; askerlik, mahkeme, tapu, miras, eğitim gibi resmî işlerde karışıklığa neden oluyordu. Bu karışıklığı önlemek için 1934'te **Soyadı Kanunu** kabul edildi. Bu kanunla her ailenin bir soyadı alması zorunlu oldu (Görsel 4.27).

Görsel 4.27 Mustafa Kemal Atatürk'ün nüfus cüzdanı, 1934

Soyadlarının Türkçe olması, gülünç ve ahlaka aykırı olmaması, rütbe ve ayrıcalık bildirmemesi, yabancı ırk ve millet adlarının kullanılmaması karara bağlandı. 1934'te çıkarılan diğer bir kanunla da ayrıcalık belirten ağa, hacı, hafız, hoca, molla, efendi, bey, beyefendi, paşa gibi lakap ve unvanların resmî işlerde kullanılması yasaklandı.

24 Kasım 1934'te TBMM, Türk milleti adına, Gazi Mustafa Kemal'e "Atatürk" soyadını vermiş ve bu soyadının başkaları tarafından alınması yasaklanmıştır.

4.5.5. Modern Türk Kadını

Kadınlar hangi haklarını Cumhuriyet sayesinde elde etmişlerdir?

Orta Asya'da kurulan ilk Türk devletlerinde kadınlar; sosyal, ekonomik hatta siyasi hayatta önemli bir yer tutarlardı. Bozkırın zor şartlarında yaşamaya çalışan Türklere, aile bağları çok kuvvetli idi. Aile fertleri dayanışma içinde hareket ederlerdi. Kağanın eşi olan hatun; *Kurultay* adlı meclise katılır, fikirlerini söyler, kağan olmadığında onun yerine vekalet ederdi. Kadın-erkek ayrımının olmadığı Türk toplumunda kadınlar, gerektiğinde orduya katılır ve ülkenin savunulmasına yardım ederlerdi.

Görsel 4.28 Türkiye'nin ilk kadın doktoru Safiye Ali

Millî Mücadele yıllarında da kadınlar erkeklerle birlikte vatan savunmasında görev almışlardır. Batı Anadolu'da Kara Fatma'lar, Sivas'ta Melek Hanım'lar, Karadeniz'de Şerife Bacı'lar vatan savunmasına öncülük etmişler, millî birliğin sağlanmasında önemli görevler üstlenmişlerdir.

Ancak kadınlar toplumsal ve ekonomik hayatta zamanla geri plana itildi. XIX. yüzyılda kadın haklarıyla ilgili uluslararası çalışmalar dünya genelinde hız kazandı. Cumhuriyet yönetimlerinin yaygınlaşması, kadınların da ülke yönetimine katılmaları gerektiği düşüncesinin doğmasına zemin hazırladı.

Atatürk “Dünyada hiçbir milletin kadını ‘Ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar gayret sarf ettim’ diyemez.”²¹ sözleriyle Türk kadınının bu fedakârlığını takdir etmiş ve kadınların hak ettikleri yeri almaları için birçok çalışma yapmıştır.

“Bizim toplumumuz için ilim ve fen gerekli ise bunları hem erkek ve hem de kadınlarımızın öğrenmesi gerekir. Kadınlarımız da fen ilimlerine sahip olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün eğitim kademelerinden geçeceklerdir. Sonra kadınlar sosyal hayatta erkeklerle beraber yürüyerek birbirine yardımcı ve destekçi olacaklardır.”²² diyen Atatürk’ün bu düşüncesi doğrultusunda 1924 Anayasası’na ilköğretimin kadın ve erkek bütün vatandaşlar için zorunlu olduğunu belirten madde eklendi. Böylece kadınlara eğitim ve kültür alanında kendini geliştirme imkânı verildi.

1926 yılında çıkarılan Medeni Kanun ile kadınlar; evlenme, boşanma ve miras gibi konularda erkeklerle aynı haklardan yararlanmaya başladı. Ayrıca istedikleri mesleğe yönelme hakkını elde ettiler (Görsel 4.28 ve 4.30). Böylece sosyal ve ekonomik hayatta da kadın-erkek eşitliği sağlanmış oldu. Siyasal alanda kadın-erkek eşitliğinin sağlanması için aşağıdaki çalışmalar yapıldı:

- 1930’da çıkarılan kanunla kadınlara belediye seçimlerinde seçme hakkı verildi.
- 1933’te çıkarılan kanunla kadınlara muhtarlık seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verildi.
- 1934’te Anayasa’ya eklenen madde ile kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı verildi.

Böylece kadınlar siyasal alanda da erkeklerle eşit haklara sahip oldu (Görsel 4.29). 1935 yılında yapılan seçimlerde 18 kadın, milletvekili seçildi. Kadınların hayatın her alanında yerini almasıyla çağdaş ve demokratik bir toplumun temelleri atıldı.

Bazı Ülkelerde Kadınların Milletvekili Seçilme Hakkını Elde Etme Tarihleri

Yeni Zelanda	1893
Türkiye	1934
Fransa	1944
Çin	1949
Yunanistan	1952
İsviçre	1971

Görsel 4.29 Türkiye’nin ilk kadın muhtarı Gül Esin

1935 yılında “Uluslararası Kadınlar Birliği Kongresi” İstanbul’da toplanmıştır. Bu kongre için Türkiye’nin tercih edilmesinin gerekçesi sizce ne olabilir?

Görsel 4.30 Atatürk Sivas Kız Öğretmen Okulunda, 1930

4.6. EKONOMİ ALANINDAKİ GELİŞMELER

Ekonomi Alanında Yapılan Yenilikler

Türkiye İktisat
Kongresi (1923)

Aşar Vergisi'nin
Kaldırılması (1925)

Kabotaj
Kanunu (1926)

Teşvik-i Sanayi
Kanunu (1927)

Bir ülkenin gerçek anlamda bağımsız olabilmesi, hem siyasi hem de ekonomik açıdan bağımsız olmasına bağlıdır. Savaş meydanlarında kazanılan zaferler, bir ülkenin bağımsızlığına giden yolu açabilir ama geleceğini garanti altına almaya yetmez. Ekonomik bağımsızlığa kavuşamayan devletlerin uzun süre bağımsız yaşaması da mümkün değildir. Ekonomileri dışa bağlı ve bağımlı olan ülkeler, gerçek anlamda bağımsız bir dış politika takip edemezler.

Yabancı devletlere verilen “*kapitülasyonlar*” Osmanlı topraklarının yabancı ürünlerle dolmasına neden olmuştu. Bunun sonucunda yerli sanayi çökmüş ve ülke ekonomisi ağır bir darbe almıştı. Giderlerini karşılayamaz hâle gelen devlet, dışarıdan borç almış ancak borçlarını ödeyemeyip kısa sürede iflas etmişti. Bunun üzerine alacaklı devletler tarafından kurulan “*Düyûn-u Umûmiye*” teşkilatı, devletin vergilerine el koymuştu. Ayrıca ülkedeki birçok demir yolu ve liman yabancı şirketler tarafından işletiliyordu. Tüm bunların etkisiyle Osmanlı Devleti ekonomik bağımsızlığını kaybetmişti. Bu sorunun mutlaka ortadan kaldırılması, yeni Türk devletinde siyasi bağımsızlığın yanında ekonomik bağımsızlığın da sağlanması gerekiyordu. Bunun yanında sosyal devlet anlayışına sahip olan devletimiz, halkın refahını artıracak çalışmalar yapmak zorundaydı. Yerli ve millî bir ekonominin oluşturulması için çalışmalar yapıldı.

4.6.1. Türkiye İktisat Kongresi ve Millî Üretim Seferberliği (17 Şubat - 4 Mart 1923)

Millî Mücadele'nin askerî safhası başarıyla tamamlanmıştı. Ama bu tam bağımsızlık için yeterli değildi. “*Siyasî ve askerî zaferler ne kadar büyük olursa olsunlar, ekonomik zaferlerle taçlandırılmazsa meydana gelen zaferler devamlı olamaz, az zamanda söner.*”²³ diyen Atatürk, tam bağımsızlık için ekonomik bağımsızlığın da mutlaka sağlanması gerektiğine inanıyordu. Bu düşünce doğrultusunda, Lozan görüşmelerinin devam ettiği günlerde İzmir’de **Türkiye İktisat Kongresi’nin** toplanması talimatını verdi. Başkanlığını Kâzım Karabekir Paşa’nın yaptığı bu kongreye tüccar, sanayici, esnaf, çiftçi ve işçileri temsilen 1135 delege katıldı (Görsel 4.31). Kongrede devletin ekonomik bağımsızlığını sağlayacak ve ülkenin ekonomik kalkınmasına hizmet edecek konular görüşüldü. Genç Türkiye’nin ekonomi politikalarına yön verecek **Misak-ı İktisadi** (*Ekonomi Andı*) kararları kabul edildi ve millî üretim seferberliği başlatıldı.

Görsel 4.31 Atatürk ve Türkiye İktisat Kongresi, 1923

Aşağıda, Misak-ı İktisadi kararlarının bazıları verilmiştir. Verilen kararlardan hareketle soruları cevaplayınız.

Misak-ı İktisadi Kararları

- Türkiye halkı millî hâkimiyetini hiçbir şeye feda etmez.
- Türkiye halkı, kullandığı eşyayı mümkün olduğunca kendi üretir. Çok çalışır. Zamanda, servette ve dış alımda israftan kaçır. Millî üretimi sağlamak için geceli gündüzlü çalışmak ilkesidir.
- Türkiye halkı, bir altın hazinesi üzerinde oturduğunun bilincindedir.
- Türk, ilim ve sanat yeniliklerini nerede olursa olsun alır.

- d. Hırsızlık, yalancılık, riya ve tembellik en büyük düşmanımızdır.
- e. Türkler, hangi sınıf ve meslekte olurlarsa olsunlar, birbirlerini candan severler.

(Durmuş Yalçın ve diğerleri, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Cilt I, s. 411-412) Düzenlenmiştir.

1. Hangi kararlar millî üretimi artırmaya yöneliktir?
2. Hangi kararlar tasarruf bilincini artırmaya yöneliktir?
3. Hangi kararlarda millî ve manevi değerlere vurgu yapılmıştır?

Misak-ı İktisadi kararları ile millî ekonomi seferberliği başlatıldı. Yerli ve millî üretim teşvik edildi. Yerli malı kullanımı artırılarak ithalat azaltıldı. Tasarruf bilinci geliştirilmeye çalışıldı. İlim ve sanat, ekonomik kalkınmanın en önemli unsurları kabul edildi. Halkın ilim ve sanata olan ilgisi artırılmaya çalışıldı.

4.6.2. Tarım Alanında Yapılan Çalışmalar

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda ekonominin temeli tarıma dayalıydı. Devletin bütçe gelirlerinin önemli bir kısmı tarım ürünlerinden alınan “Aşar” vergisinden oluşuyordu. Ancak halkın bu vergiyi ödeyecek gücü yoktu. Anadolu halkı on yıldır aralıksız devam eden savaşlarda evlatlarını ve toprağı işleyebileceği hayvanlarını kaybetmişti. Halkın ödemekte zorlandığı Aşar vergisi 1925’te kaldırıldı. Böylece köylü, üzerindeki ağır bir ekonomik yükten kurtulmuş oldu.

Aşar vergisinin kaldırılmasından sonra tarımı geliştirecek çalışmalar yapıldı. Ziraat Bankası kanalıyla çiftçilerin sermaye ihtiyacı karşılandı. Tarım uzmanı yetiştirmek için Ankara’da “Yüksek Ziraat Enstitüsü” kuruldu. Köylüye fidan ve kaliteli tohum yardımı yapıldı. Karadeniz Bölgesi’nde çay, Akdeniz Bölgesi’nde turuncgiller, Isparta’da gül gibi farklı tarım ürünleri üretilmeye başlandı. Böylece ülke tarımda dışa bağımlılıktan kurtarılmaya çalışıldı. Çıkarılan kanunla topraksız köylüye toprak dağıtılmaya başlandı. Modern tarım aletlerinin kullanımı teşvik edilerek tarımsal üretim artırıldı. Atatürk tarafından Ankara’da kurulan “Gazi Orman Çiftliği’nde” (Görsel 4.32) uygulanan modern tarım yöntemleriyle çiftçilere örnek olundu.

Görsel 4.32 Gazi Orman Çiftliği, Ankara, 1929

1. Aşar vergisinin kaldırılarak halkın önemli bir ekonomik yükten kurtarılması, Atatürk ilkelerinden en çok hangisiyle ilgilidir?
2. Aşar vergisi dinî kurallara göre belirlenen bir vergiydi. Dinî kurallara dayanan bir uygulamanın sonlandırılması, Atatürk ilkelerinden en çok hangisiyle ilgilidir?

4.6.3. Sanayi ve Ticaret Alanında Yapılan Çalışmalar

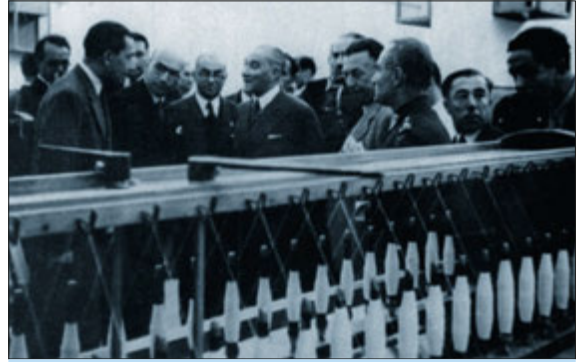
Bir ülke ekonomisinin belkemiği sanayidir. Sanayi alanında da dışa bağımlılığı azaltıp yerli sanayi kurmak için adımlar atıldı. Öncelikle temel tüketim malzemelerinin üretilmesi için sanayi kuruluşlarına ihtiyaç vardı. Halkın elinde yeterli sermaye birikimi yoktu.

Bu nedenle devlet, özel sektörü destekleyerek fabrikaların sayısını artırmak istedi. Yatırımcıların sermaye ihtiyacını karşılamak için 1924'te Türkiye İş Bankası kuruldu. 1927'de **Teşvik-i Sanayi Kanunu** çıkartılarak girişimciye kredi ve vergi kolaylığı sağlandı. Tüccar ve sanayicinin sermaye ihtiyacını karşılamak için Sanayi ve Maadin Bankası, Sümerbank ve Etibank gibi bankalar kuruldu.

Tüm bunlara rağmen özel sektör yatırımları istenilen düzeye ulaşamadı. Halkın ihtiyacı olan temel ürünler dahi yeterince üretilemedi. Bunun yanında 1929'da başlayan "*Dünya Ekonomik Krizi*" de Türkiye ekonomisini önemli ölçüde etkiledi. Krizin etkisiyle yatırımlar iyice azaldı. Bunun üzerine devlet bir taraftan özel sektörü desteklemeye devam ederken diğer yandan da temel tüketim malzemelerine ve ağır sanayiye yönelik yatırımları kendisi yapmaya başladı. Dünya Ekonomik Krizi'nin etkisini azaltmak için "*yerli malı sergileri*" açılarak yerli malı kullanımı teşvik edildi. "*Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti*" kurularak halk tasarruf yapmaya yönlendirildi.

Yatırımların daha verimli yapılabilmesi için kalkınma planları hazırlandı. 1933'te hazırlanan "*İ. Beş Yıllık Sanayi Planı*" ile özel sektörün yapamadığı yatırımların devlet eliyle yapılması planlandı. Bu plan, ilk modern sanayileşme programıydı. Bu dönemde demir yolu yatırımlarına bütçeden büyük pay ayrıldı. Ülkenin önemli merkezleri demir yolu ağı ile birbirine bağlandı.

Ham maddesi ülke içinde bulunan sanayi yatırımlarına öncelik verildi. Malatya, Kayseri ve Bursa'da dokuma fabrikaları açıldı (*Görsel 4.33*). Gemlik'te ipek fabrikası, İzmit'te kâğıt fabrikası, Karabük'te demir-çelik fabrikası, Beykoz'da Paşabahçe Cam Fabrikası kuruldu. Yer altı zenginliklerimizin tespiti ve işletilebilmesi için **Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü** kuruldu. Yabancıların elinde bulunan bazı işletmeler satın alınarak millîleştirildi.

Görsel 4.33 Atatürk, Nazilli Dokuma Fabrikası açılışında, 1937

Yabancılar tarafından işletilen tesislerin, parası ödenerek satın alınması Atatürk ilkelerinden en çok hangisiyle ilgilidir?

4.6.4. Denizcilik Alanında Yapılan Çalışmalar

Türkiye İktisat Kongresi'nde alınan kararlardan sonra Türk denizcilik sektörünün millîleştirilmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Mustafa Kemal "*En güzel coğrafi durumda ve üç tarafı denizle çevrili olan Türkiye; endüstrisi, ticareti ve sporu ile en ileri denizci millet yetiştirmek yeteneğindedir. Bu yetenekten yararlanmayı bilmeliyiz. Denizciliği Türk'ün büyük millî ülküsü olarak düşünmeli ve onu kısa zamanda güçlendirmeliyiz.*"²⁴ diyerek denizcilik alanındaki millî çalışmaların önemine dikkat çekmiştir.

Görsel 4.34 Atatürk, Ortaköy'deki deniz yarışlarını izlerken, 1935

19 Nisan 1926'da çıkarılan **Kabotaj Kanunu** ile Türk kara sularında gemi işletme ayrıcalığı yabancı-lardan alınarak Türk vatandaşlarına devredildi. Ayrıca Türk sahillerinin bir noktasından diğer bir noktaya malzeme ve yolcu taşıma yetkisi sadece Türk sancağı taşıyan gemilere verildi. Kabotaj Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 1 Temmuz günü, **Kabotaj Bayramı** olarak kutlanmaya başlandı (*Görsel 4.34*).

Kabotaj Kanunu ile Türk kara sularında gemi işletme hakkının yabancılardan alınarak Türk gemilerine verilmesi, Atatürk ilkelerinden en çok hangisiyle ilgilidir?

4.7. SAĞLIK ALANINDAKİ GELİŞMELER

Tarih boyunca Türk devletlerinde “sosyal devlet” anlayışı var olmuştur. Bu anlayışa göre devleti yönetenler halka hizmet etmekle yükümlü sayılmış, Türk yöneticileri de bu yükümlülüğü yerine getirebilmek için “gece uyumadan, gündüz oturmadan” çalışmayı vazife bilmişlerdir. Toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak, devletin temel amaç ve görevleri arasında sayılmıştır.

XIX. ve XX. yüzyıllarda uzun süren savaşlar sonucunda sağlık sorunları artmıştı. İnsanların yetersiz beslenmesi bulaşıcı hastalıkların yayılmasına neden olmuştu. Atatürk, halka sağlık hizmeti götürmeyi devletin en temel görevi olarak görüyordu. Atatürk “Milletimizi tam güvenlik içinde yaşatmak ülkümüz olduğu gibi onun sağlığına özen göstermek ve mevcut imkânlarımız oranında toplumsal dertlerine çare bulmak da hükümetimizin görevlerindendir.”²⁵ diyerek devletin halk sağlığıyla ilgili görevlerine dikkat çekmiştir. Bu doğrultuda, Atatürk Dönemi’nde vatandaşların yaşadığı sağlık sorunlarının çözümü ve bu sorunların tekrar yaşanmaması için çalışmalar yapıldı (Görsel 4.35). Atatürk, izlediği sağlık politikasının amaçlarını “Milletimizin sağlığının korunması ve kuvvetlendirilmesi, ölümün azaltılması, nüfusun artırılması, bulaşıcı ve salgın hastalıkların etkisiz hâle getirilmesi bu yolla millet bireylerinin dinç ve çalışmaya yetenekli bir hâlde sağlıklı vücutlar olarak yetiştirilmesi...”²⁶ olarak belirtmiştir.

Görsel 4.35 Hilâliahmer hastanesinde yaralı askerlerimiz tedavi görünken

Cumhuriyetin ilk yıllarında hastane, doktor, eczane, dispanser ihtiyacı çok fazlaydı. Bu alanlarda çalışma yapmak üzere daha Millî Mücadele devam ederken 1920 yılında **Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı** kuruldu. 1925’ten itibaren Ankara, Sivas, İstanbul, Trabzon, Erzurum ve Diyarbakır gibi büyük illerde Numune Hastaneleri açıldı (Görsel 4.36). Sağlık örgütü genişletilerek doktor sayısı artırıldı. Ebe ve sağlık memurlarının yetiştirilmesi için çalışmalar yapıldı. Doğumevleri ve çocuk evleri açıldı. 1930’da çıkarılan **Umumi Hıfzıssıhha Kanunu** ile koruyucu sağlık hizmetleri alanında düzenlemeler yapıldı. Verem, sıtma, frengi gibi hastalıklarla mücadele edilmesi için tedbirler alındı.

Görsel 4.36 Ankara Numune Hastanesi

25. Utkan Kocatürk, Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri, s. 486

26. www.kultur.gov.tr

4.8. İLELEBET CUMHURİYET

4.8.1. Bir Devrin Tanığı: Nutuk (1927)

Atatürk, askerlik hayatının ilk yıllarından başlamak üzere birçok eser yazmıştır. Bu eserlerin en kapsamlı olanı *Nutuk*'tur (Görsel 4.38) . Atatürk'ün "1919 yılı Mayıs'ının 19'uncu günü Samsun'a çıktım." sözleriyle başlayıp "Gençliğe Hitabe" ile tamamladığı *Nutuk*; Millî Mücadele'yi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşunu ve 1927 yılına kadar gerçekleştirilen inkılabları anlatan çok değerli bir kaynak eserdir. *Nutuk*, askerî bir deha ve büyük bir devlet adamı olan Atatürk'ün tarihe, dile ve edebiyata da hâkimiyetini ortaya koyması açısından çok önemli bir yapıttır.

Nutuk'ta bilgi bulabileceğiniz ve bulamayacağınız Atatürk Dönemi'ne ait üçer olay ismi yazınız.

Atatürk *Büyük Nutuk*'u, CHF'nin II. Kurultayı'nda, 36 saatte okuyarak bitirebilmiştir (Görsel 4.37). Atatürk *Nutuk*'ta, Samsun'a çıktığı günlerdeki ülkenin durumunu özetledikten sonra vatanın kurtuluşu için yapılan çalışmaları, bu yolda karşılaşılan güçlükleri ve bunları aşmak için verilen mücadeleleri dile getirmiştir. *Nutuk*, hürriyete âşık kahraman insanların destansı hikâyesidir. Mektep sıraları üstünde gece yarısına kadar gaz lambasıyla çalışan bir milletin diriliş destanıdır. *Nutuk*'ta vatan aşkıyla yanan bir milletin heyecanı, vatani ve hürriyeti için verdiği mücadele, bir milleti topyekûn harekete geçiren değerler vardır.

Görsel 4.37 Atatürk TBMM'de *Nutuk*'u okurken, 1927

Görsel 4.38 *Nutuk*

Nutuk, Millî Mücadele tarihi açısından en temel kaynak kitaptır. Türk tarihçilerinin yanında yabancı tarihçiler tarafından da dikkatle incelenmiş, bu vesileyle birçok yabancı dile çevrilmiştir. *Nutuk*, özellikle doğudaki İslam ülkelerinde ilgiyle okunmuş, bu mazlum milletlere kurtuluş yolunu gösteren temel eser olmuştur.

Nutuk'un dünyadaki birçok dile çevrilmesi ve defalarca basılması neyin göstergesidir?

4.8.2. Onuncu Yıl Nutku (1933)

Atatürk'ün en büyük ideali, millî değerlerle yoğrulmuş çağdaş bir toplum oluşturmaktır. Atatürk, bu amaca ulaşabilmek için birçok alanda inkılaplar yapmış; Türk milletini aklın ve bilimin rehberliğinde, çağdaş medeniyet idealine yöneltmiştir. Atatürk, Batı medeniyetinin millî kültürümüze uygun olan yönlerini örnek almış ancak taklit etmemiştir. Atatürk'e göre akıl, rehber; bilimse takip edilecek yoldur. Atatürk iyi bir asker ve devlet adamı olmanın yanında etkili bir hitabet ustası olarak çok yönlü bir kişiliğe sahiptir. Onun hem meclis kürsüsünde hem de halk karşısında yaptığı heyecan ve ilham verici konuşmaları, dinleyici kitlenin ikna edilmesinde ve harekete geçirilmesinde çok etkili olmuştur. Atatürk'ün Çanakkale ve Sakarya'da, cephe hattında askerlerimize yaptığı konuşmalar; askerlerimizin inancını, azmini, cesaretini ve direncini artırarak zafer kazanılmasına katkı sağlamıştır. Atatürk, Millî Mücadele sonrasında da yapılan inkılapların anlatılması ve benimsetilmesi için halka hitaplarına devam etmiştir.

Atatürk'ün cumhuriyetin ilanının onuncu yılı nedeniyle 29 Ekim 1933'te, TBMM önünde, Türk milletine hitaben yaptığı konuşma, tarihe "Onuncu Yıl Nutku" olarak geçmiştir. Aşağıda, Atatürk'ün yaptığı bu konuşmadan bir bölüm verilmiştir. Verilenlerden hareketle soruları cevaplayınız.

"Yurttaşlarım! Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli, Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyeti'dir... Yurdumuzu dünyanın en mamur ve en medeni memleketleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi en geniş refah vasıta ve kaynaklarına sahip kılacağız. Millî kültürümüzü, muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız. Çünkü Türk milletinin karakteri yüksektir. Türk milleti çalışkandır, Türk milleti zekidir. Çünkü Türk milleti millî birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilmiştir. Ve çünkü Türk milletinin yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müspet ilimdir..." (www.atam.gov.tr)

1. Atatürk, konuşmasında "ben" yerine "biz" dilini kullanmasının nedeni sizce nedir?
2. Atatürk, niçin yapılan işlerin en büyüğü olarak Türkiye Cumhuriyeti'ni göstermiştir?
3. Atatürk, medeniyet yolunda ilerleyen Türk milletine rehber olarak neyi göstermektedir?

4.8.3. Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi

Atatürk (Görsel 4.39) "Nutuk" adlı eserini "Gençliğe Hitabe" ile bitirmiştir. Atatürk bu bölümde, Millî Mücadele'nin başladığı günlerdeki genel durumu anlatmış ve benzer bir durum karşısında Türk gençlerinin takip etmesi gereken yolu göstermiştir.

Atatürk'ün, cumhuriyeti emanet ettiği gençliğe seslendiği "Gençliğe Hitabe" aşağıda verilmiştir. Metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklalini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir. Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinedir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve haricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklal ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsaî bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklal ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elim ve daha vahim olmak üzere memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hatta hıyanet içinde bulunabilirler. Hatta bu iktidar sahipleri şahsi menfaatlerini, müstevlilerin siyasi emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evladı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklal ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur. (Nutuk s. 685-686)

Görsel 4.39 Mustafa Kemal, Ankara 1927

1. Atatürk'e göre, gençlerimizin temel vazifesi nedir?
2. Atatürk niçin gençliği "istikbalin evladı" olarak tanımlamıştır?
3. Atatürk'ün Gençliğe Hitabe'de üzerinde en fazla durduğu iki temel kavram hangileridir?

4.8.4. Cumhuriyet, Gençlere Emanet

Öğretmenlerinin cumhuriyetle ilgili yönelttiği sorulara öğrencilerin cevapları aşağıda verilmiştir. Konuyla ilgili fikirlerinizi sınıfta paylaşınız.

Leyla Öğretmen

Cumhuriyeti nasıl kazandık?
Cumhuriyetle neler kazandık?
Cumhuriyetin korunması ve geliştirilmesinde bizlere düşen görevler nelerdir?

Barış

Atalarımız, milletimizin çiğnenmek istenen haklarını korumak için Atatürk'ün önderliğinde büyük bir mücadele başlattılar. Aynı çatının altında, aynı gayenin etrafında birleştiler, birlikte mücadele ettiler. Hiçbir zaman karamsarlığa kapılmadılar. Bin bir zorlukla mücadele ederek parçalanmış Osmanlı Devleti'nin enkazından genç bir cumhuriyet çıkardılar.

Zeliha

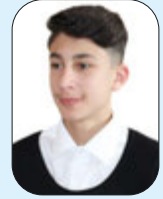

Cumhuriyetle birlikte millî iradenin hâkim olduğu çağdaş bir yönetime kavuştuk. Kadın ve erkek bütün vatandaşlar yasalar önünde eşit haklara kavuştuk. İlmî rehber edinerek her alanda kalkınma hamlesi yaptık. Esaret altındaki mazlum milletlere örnek olduk. Takip ettiğimiz barışçıl politikalarla düşmanlarımızın dahi saygısını kazandık.

Bizler, cumhuriyetimize sahip çıkmalı, her türlü iç ve dış tehlikelere karşı onu korumalıyız. Dedelerimiz, milletçe birlikte hareket ettiğimizde neler başarabileceğimizi bizlere gösterdiler. Bizler de onlar gibi bir ve beraber olmalıyız. Barış ve kardeşlik yolundan hiçbir zaman ayrılmamalıyız. Millî ve manevi değerlerimizi koruyup geliştirmeliyiz.

Meva

Biz, mazimizin güzelliklerle dolu olduğunu ve bu güzelliklerin geleceğimiz için birer ışık ve ilham kaynağı olduğunu biliyoruz. Ancak geçmişin güzelliklerini hatırlamanın yanında, geleceğin güllerini yetiştirmeye de mecburuz. İlmî rehberliğinde geleceğe yürümek, cumhuriyetimizi dünyanın en zengin ve en büyük devletine dönüştürmek bizim görevimiz.

Yusuf

Siz de cumhuriyetin korunmasında ve yaşatılmasında bizlere düşen görevleri anlatan bir metin yazarak sınıfta paylaşınız.

4.9. ATATÜRK İLKE VE İNKILAPLARININ TEMEL ESASLARI

Atatürk'ün temel hedefi Türkiye Cumhuriyeti'ni çağdaş medeniyetler seviyesinin üstüne çıkar-
maktır. Atatürk ilke ve inkılapları yaşanan tecrübelerden ve geleceğe dair kurulan hayallerden doğ-
muştur. Geçmişten beslenir ama geleceğe yönelir. Belli bir zaman ve mekâna bağlı değildir. Atatürk
ilke ve inkılaplarının bir felsefesi ve dayandığı temel esasları vardır. Bu esaslar aşağıda verilmiştir:

Bağımsızlık ve Özgürlük	Bağımsızlık, bir milletin kendi geleceğini, bir devletin kendi iç ve dış siyasetini kendi iradesiyle belirleyebilmesidir. Milletimiz tarihin hiçbir döneminde devletsiz kalmamış, yani esir yaşamamıştır. Milletimiz <i>"Hürriyet ve istiklal benim karakterimdir."</i> diyen Ata- türk'ün önderliğinde Millî Mücadele'yi kazanarak bağımsızlığını korumuştur. Özgürlük ise insanın hiçbir dış baskıya maruz kalmadan kendi iradesiyle karar ve- rebilmesidir. Atatürk'e göre <i>"Her fert istediğini düşünmek, istediğine inanmak... hak ve hürriyetlerine maliktir."</i> ²⁷ Ancak, özgürlükler sınırsız değildir. Bir insanın özgürlüğünün sınırı diğer insanların özgürlüğünün başladığı yerde sona erer. Bu nedenle insanlar bir- birlerinin özgürlüklerine saygı göstermelidirler.
Millî Birlik ve Beraberlik	Türk milleti tarih boyunca nice tehlikeler atlattı. Milletimiz, birlik ve beraberlik sayesinde bütün bu zorlukların üstesinden gelebilmiştir. Millî Mücadele'nin kazanılma- sındaki en büyük etken de bu birlik duygusudur. Aynı çatı altında ve aynı duygu etrafında birleşmiş bir milleti hiçbir kuvvet yıkamaz, esir alamaz.
Ülke Bütünlüğü	Vatan, üzerinde özgür yaşadığımız, gerektiğinde uğruna ölmeyi göze aldığımız kutlu bir coğrafyadır. <i>"Millî sınırlar içinde vatan bir bütündür, bölünemez."</i> ilkesi Millî Mücadele'nin temel hedeflerinden biri olmuştur. Bizim ülkemizin sınırları masa başında, yabancı eller tarafından çizilmemiştir.
Millî Tarih Bilinci	Tarih bir milletin hareket ve yaşam kaynağıdır. Tarihinden koparılan milletler yaşa- yamazlar, hamle yapamazlar. Geleceğe yürümek için geçmişe dönüp bakarız. Yarını inşa edecek ilhamı ve yolumuzu aydınlatacak ışığı tarihimizde buluruz. Atatürk, Türk çocukla- rına bu bilinci kazandırabilmek için birçok çalışma yapmıştır.
Millî Kültürün Geliştirilmesi	Kültür, bir milletin tarih boyunca edindiği birikimlerin tümüdür. Millî ve manevi de- ğerler, kültürün temelini oluşturur. Atatürk, millî kültürümüzü devletimizin temeli olarak görmüş, millî kültürün geliştirilmesi için çalışmalar yapmıştır. Millî kültürümüzün zengin- liğini ortaya çıkarmak için dil ve tarih kurumlarını kurmuş ve desteklemiştir.
Egemenliğin Millete Ait Olması	Atatürk, millet iradesinin üzerinde bir güç kabul etmemiş ve millet iradesini esas alan bir yönetim oluşturmayı temel gaye edinmiştir. Bu düşüncenin hayata geçirilmesi için birçok çalışma yapılmıştır. Önce Meclisin duvarlarına daha sonra da hazırlanan ana- yasa <i>"Egemenlik kayıtsız, şartsız milletindir."</i> ilkesi yazılmıştır.
Türk Milletini Çağdaş Uygarlık Düzeyinin Üstüne Çıkarma İdeali	İnsanlık sürekli gelişim ve değişim içindedir. On yıl öncesinin en mükemmel sistem- leri bile çağın ihtiyaçlarına ve toplumun beklentilerine cevap veremez hâle gelebilir. Bu değişime ayak uyduramayan toplumlar yok olmaya mahkûmdurlar. Çağdaş uygarlık dü- zeyinin üstüne çıkmak, Atatürk inkılaplarının hedeflerinden biri olmuştur. Atatürk, yeni nesillerin dünyadaki değişimin takipçisi değil öncüsü olmasını istemiştir.

Atatürk'ün aşağıda verilen sözlerinin²⁸, Atatürk ilke ve inkılaplarını tamamlayan temel esaslardan
hangisiyle daha fazla ilgili olduğunu tespit ederek boşluklara yazınız.

"Biz millî varlığın temelini,
millî şuurda ve millî birlikte
görmekteyiz."

"Kuvvet birdir ve
o, milletindir."

"Ben milletimin en büyük ve
ecdadımın en kıymetli mirası olan
istiklal aşkı ile dolu bir insanım."

"Milletimizi medeniyet nimetle-
rine kavuşturmaya çalışacağız ve
bunu yapmağa mecburuz."

"Millî kültürün yükselmesini Türk
Cumhuriyeti'nin temel dileği
olarak temin edeceğiz."

"Eğer bir millet büyükse kendisini
tanımlamakla daha büyük olur."

27. www.ata.tsk.tr

28. Atatürk'ün sözleri "www.kultur.gov.tr" internet adresinden derlenmiştir.

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.

1. Harf İnkılabı'ndan sonra halka yeni alfabeyi ve okuma yazmayı öğretmek için açılmıştır.
2. Cumhuriyetin ilk yıllarında halkın elinde yeterli sermaye olmaması, büyük yatırımların devlet eliyle yapılmasını zorunlu kılmış, bu da Atatürk'ün ilkesinin doğmasına zemin hazırlamıştır.
3. Türklerin dünya siyasi ve kültür mirasına katkılarını tespit etmek için kuruldu.
4. Türkçenin kendi benliğine, güzelliğine ve zenginliğine kavuşması için kuruldu.
5. Türkiye İktisat Kongresi'nde alınan.....Kararları, Atatürk Dönemi'ndeki ekonomi politikalarına yön vermiştir.

B. Aşağıdaki soruların cevabını boş bırakılan alana yazınız.

1. Saltanatın kaldırılmasına zemin hazırlayan gelişmeler nelerdir?
.....
.....
.....
2. Medeni Kanun'un toplumsal hayata getirdiği yenilikler nelerdir?
.....
.....
.....
3. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesinin önemi nedir? Açıklayınız.
.....
.....
.....
4. Ankara'nın başkent seçilmesinde etkili olan faktörler nelerdir?
.....
.....
.....
5. Kabotaj Kanunu'nun önemi nedir? Açıklayınız.
.....
.....
.....
6. Teşvik-i Sanayi Kanunu niçin çıkarılmıştır?
.....
.....
.....

C. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Erkan-ı Harbiye Vekâletinin kaldırılmasının amacı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Orduyu siyasetten uzaklaştırmak
- B) Laik devlet sistemini oluşturmak
- C) Avrupalı devletlerle ilişkilerimizi geliştirmek
- D) Yapılan inkılaplarda ordunun desteğini almak

2. I. Saltanatın kaldırılması
II. Şapka Giyilmesine Dair Kanun'un kabul edilmesi
III. Yabancı okulların Millî Eğitim Bakanlığına bağlanması

Verilen gelişmeler, aşağıdaki Atatürk ilkelerinden hangisiyle ilişkilendirilemez?

- A) Milliyetçilik
- B) İnkılapçılık
- C) Devletçilik
- D) Cumhuriyetçilik

3. Aşağıdakilerden hangisi sağlık alanında yapılan çalışmalardan değildir?

- A) Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının kurulması
- B) Numune Hastanelerinin açılması
- C) Umumu Hıfzıssıhha Kanunu'nun çıkarılması
- D) Mecelle'nin kaldırılması

4. Aşağıdaki gelişmelerden hangisi köylünün ekonomik olarak rahatlamasına zemin hazırlamıştır?

- A) Halifeliğin kaldırılması
- B) Uluslararası rakamların kabul edilmesi
- C) Aşar vergisinin kaldırılması
- D) Köy Enstitülerinin açılması

5. Aşağıdakilerden hangisi, Türkiye'de laik devlet düzenine geçişin aşamaları arasında gösterilemez?

- A) Saltanatın kaldırılması
- B) Halifeliğin kaldırılması
- C) Medeni Kanun'un kabul edilmesi
- D) Uluslararası ölçü birimlerinin kabul edilmesi

6. Mustafa Kemal "Siyasî ve askerî zaferler ne kadar büyük olursa olsunlar, ekonomik zaferlerle taçlandırılmazsa meydana gelen zaferler devamlı olamaz, az zamanda söner." ifadelerini desteklemek için aşağıdaki çalışmalardan hangisini yapmıştır?

- A) Türkiye İktisat Kongresi'ni toplamıştır.
- B) Millet Mekteplerini açmıştır.
- C) Cumhuriyeti ilan etmiştir.
- D) Şeriye ve Evkaf Vekâletini kaldırmıştır.

7. I. Sanayiye geliştirmek için Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarıldı.
II. Hukuk alanındaki karışıklığı gidermek için I. Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlandı.
III. Ülke yönetiminde çift başlılığı ortadan kaldırmak için saltanat kaldırıldı.
IV. Siyasi alanda kadın-erkek eşitliğini sağlamak için 1934 yılında kadınlara seçme ve seçilme hakkı verildi.

Verilen bilgilerden hangileri doğrudur?

- A) I, II ve IV
- B) I, III ve IV
- C) II, III ve IV
- D) I, II ve III

8. "Benim yaptığım yenilikler birbirine bağlı ve birbirini tamamlayan yeniliklerdir."

Aşağıdakilerden hangisi Atatürk'ün bu sözünü kanıtlar nitelikteki gelişmelerdendir?

- A) Kabotaj Kanunu'nun kabul edilmesi- Şapka Kanunu'nun çıkarılması
- B) Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun çıkarılması - Halifeliğin kaldırılması
- C) Misak-ı İktisadi Kararlarının alınması - Okuma yazma seferberliğinin başlatılması
- D) Saltanatın kaldırılması - Cumhuriyetin ilanı

9. Aşağıdaki inkılaplardan hangisi egemenlik hakkının millete verilmesiyle ilgili bir uygulama değildir?

- A) TBMM'nin açılması
- B) Medeni Kanun'un kabul edilmesi
- C) Saltanatın kaldırılması
- D) Cumhuriyetin ilan edilmesi

10. Osmanlı Devleti'nde ölçü, tartı, takvim ve saat gibi birçok alanda ikilik vardı. Bu durum hem ülke içinde hem de diğer ülkelerle olan ticari ilişkilerde kargaşaya neden oluyordu. Atatürk Dönemi'nde miladi takvim, uluslararası saat ve uluslararası ölçü-tartı birimleri kabul edilerek bu kargaşaya son verildi.

Buna göre takvim, saat ve ölçülerde yapılan bu değişikliklerle aşağıdakilerden hangisinin amaçlandığı söylenemez?

- A) Avrupa kültürünün ülkeye getirilmesinin
- B) Uluslararası ekonomik ilişkilerin geliştirilmesinin
- C) Toplumsal ilişkilerin düzenlenmesinin
- D) Bölgeler arası kargaşanın önlenmesinin

11. 1934 yılında çıkarılan Soyadı Kanunu ile tüm vatandaşların isimlerinin yanında bir soyadı kullanmaları şartı getirilmişti. Bu Kanun ile;

- I. Herkese bir soyadı verildi.
- II. Sosyal sınıf farklılığı ifade eden unvanlar kaldırıldı.
- III. Ahlaka aykırı ve gülünç ifadelerin soyadı olarak kullanılmamasına karar verildi.

Bu Kanun'un sonuçları arasında aşağıdakilerden hangisi yer almaz?

- A) İsim karışıklığı sona erdi.
- B) Sosyal yönden ayrıcalık ifade eden isimler kaldırıldı.
- C) Toplumsal alandaki sorunlardan biri giderildi.
- D) Azınlıklar vatandaşlığı kabul edildi.

12. Türkiye İktisat Kongresi'nde alınan kararlardan bazıları şunlardır:

- Türkiye halkı millî hâkimiyetini hiçbir şeye feda etmez.
- Türkiye halkı kullandığı eşyayı mümkün olduğunca kendi üretir.
- Türkiye halkı zamanda, servette ve dış alımda israftan kaçır.

Bu kararlara göre aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Yerli ve millî üretim artırılmak istenmiştir.
- B) Halk tasarruf yapmaya yönlendirilmiştir.
- C) Bütün yatırımların devlet tarafından yapılması kararlaştırılmıştır.
- D) Halkın yeni yönetim sistemine sahip çıkacağı vurgulanmıştır.

13. Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumunun kurulması aşağıdaki Atatürk ilkelerinden en çok hangisiyle ilgilidir?

- A) Halkçılık
- B) Milliyetçilik
- C) Laiklik
- D) İnkılapçılık

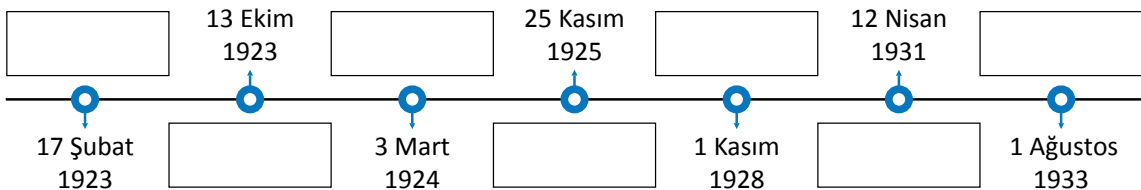
14. I. Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun'un çıkarılması
II. Üniversiteler Kanunu'nun çıkarılması
III. Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun çıkarılması

Verilen kanunların alanlarına göre gruplandırılması, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?

	Toplumsal	Eğitim	Ekonomik
A)	I	II	III
B)	II	I	III
C)	I	III	II
D)	III	I	II

Ç. Aşağıda verilen gelişmeleri kronolojik sırayı takip ederek tarih şeridine yerleştiriniz.

(İstanbul Üniversitesinin Açılması, Ankara'nın Başkent Olması, Türk Tarih Kurumunun Kurulması, Şapka Kanunu, Türkiye İktisat Kongresi, Harf İnkılabı, Halifeliğin Kaldırılması)

5. ÜNİTE

DEMOKRATİKLEŞME ÇABALARI

Mustafa Kemal meclis çıkışında

*En büyük hakikatler
fikirlerin serbestçe söylenmesi
ve tartışılması ile ortaya çıkar.*

K. Atatürk

Konular

DEMOKRATİKLEŞME YOLUNDA ATILAN ADIMLAR

MUSTAFA KEMAL'E SUİKAST GİRİŞİMİ

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NE YÖNELİK TEHDİTLER

Neler Öğreneceğiz?

1. Atatürk Dönemi'nde demokratikleşme yolunda atılan adımları
2. Mustafa Kemal'e suikast girişiminin asıl amacını
3. Cumhuriyetin ilk yıllarında görülen Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik tehditleri öğreneceğiz.

ÜNİTE KAVRAMLARI

Aşağıda verilen kelime ve kelime gruplarının sözlük anlamını ilgili bölümlere yazınız.

çoğulculuk

1

demokrasi

2

fırka

3

sivil toplum

4

üniter yapı

5

iktidar partisi

6

liberal ekonomik model

7

muhalefet partisi

8

Hazırlık Çalışmaları

1. Demokrasi ile cumhuriyet yönetimi arasında nasıl bir ilişki vardır?
2. Çoğulculuk ilkesi ile çok partili siyasi hayat arasında nasıl bir ilişki vardır?
3. Cumhuriyetin ilk yıllarında kurulan siyasi partiler ve bu partilerin kurucuları hakkında neler biliyorsunuz?
4. Atatürk "Benim naçiz vücudum bir gün elbet toprak olacaktır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır." sözünü hangi olay üzerine söylemiştir?

5.1 DEMOKRATİKLEŞME YOLUNDA ATILAN ADIMLAR

5.1.1. Güçlü Demokrasi, Güçlü Devlet

Bir grup öğrenci, öğretmenlerinin yönelttiği soru üzerine fikirlerini aşağıdaki şekilde açıklamışlardır. Öğrencilerin açıklamalarından hareketle soruları cevaplayınız.

Demokrasi ve demokratik yaşam biçimi bizlere neler kazandırır?

1

BEGÜM

Demokrasilerde insanlar düşündüklerini ifade etmekte ve inançlarının gereğini yerine getirmekte hürdürler. Demokrasi farklı düşünenleri himaye eder. Her düşünceye saygı, demokrasi tarlasını sulayan bir nehir gibidir. Bu nehir ne kadar güçlü olursa o topraklarda o denli bereketli ekinler boy verir.

CELAL ÖĞRETMEN

3

MELİH

İnsanlar düşüncelerini başka insanlara ulaştırmak için bir araya gelip sivil toplum örgütü kurabilirler. Demokratik ilkeleri esas alan cumhuriyet yönetimi, farklı düşüncelere kendini geliştirme imkânı sunar. İnsanlar düşüncelerini ülke yönetiminde etkili kılabilmek için de siyasi parti kurabilirler.

2

SEMİH

Düşünce hürriyeti tek başına yeterli olmaz. Kişinin düşüncelerini ifade edebilmesi de gerekir. Ayrıca kendi düşüncemize istediğimiz hürriyeti, bizden farklı düşünen insanların düşünceleri için de istemeliyiz. İşte o zaman farklı fikirlerle zenginleşir ve herkesi içine alan kocaman bir dünya inşa ederiz.

4

CANSU

Siyasi partiler demokrasinin çoğulculuk ilkesinin bir gereğidir. Siyasi partilerin her biri genellikle farklı bir düşüncüyü temsil eder. Demokrasi bu siyasi partilerle anlam ve değer kazanır, zenginleşir ve güçlenir. Siyasi partiler vatandaşların ülke yönetimine katılabilmelerinin en etkili yoludur.

1. Demokrasinin toplumsal yaşam üzerindeki etkisi nelerdir?

2. Bir ülkede çok partili siyasi hayat oluşmamişsa o ülkede demokrasinin hangi ilkesi zayıf kalır?

Atatürk “Her fert istediğini düşünmek, istediğine inanmak, kendine mahsus siyasi bir fikre malik olmak, seçtiği bir dinin icaplarını yapmak veya yapmamak hak ve hürriyetlerine maliktir. Kimse-nin fikrine ve vicdanına hâkim olunamaz.”¹ diyerek düşünce ve inanç hürriyetine vurgu yapmıştır.

Düşünce ve inanç hürriyeti, millî iradenin hâkim olduğu demokratik ülkelerde gelişir. Millî Mücadele’nin hazırlık döneminden itibaren Mustafa Kemal’in öncülüğünde, millet iradesine dayalı, demokratik bir yönetim sisteminin oluşması için birçok çalışma yürütülmüştür.

Demokratikleşmeye ve Millî İradeyi Hâkim Kılmaya Yönelik Atılan Adımlar

Büyük Millet Meclisi açıldı.	Saltanat kaldırıldı.	Cumhuriyet ilan edildi.	Halifelik kaldırıldı.	Çok partili siyasi hayata geçmek için çalışmalar yapıldı.
------------------------------	----------------------	-------------------------	-----------------------	---

Atatürk, 14 Ekim 1925’te yaptığı bir konuşmada “Artık hükûmet ile millet arasında mazideki ayrılık kalmamıştır. Hükûmet millettir ve millet hükûmettir. Artık hükûmet mensupları kendilerinin millettan ayrı olmadıklarını ve milletin efendi olduğunu tamamen anlamışlardır.”² diyerek cumhuriyetin ilanı ile millet iradesinin yönetimde belirleyici olduğunu vurgulamıştır.

1. www.kultur.gov.tr

2. Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, s. 362

I. Mecliste farklı mesleklerde ve farklı düşüncelerde milletvekilleri vardı (Görsel 5.1). Mecliste bu milletvekillerin bir çok grup oluşturulmuştu ama herhangi bir siyasi parti kurulmamıştı. Bu farklı gruplar; Millî Mücadele'nin devam ettiği dönemde şahsi fikirlerini bir tarafa bırakarak birlikte hareket etmiş, Misak-ı Millî hedefleri doğrultusunda vatanın kurtarılmasını öncelikli hedef olarak belirlemişlerdi.

Aşağıdaki tabloda Millî Mücadele'yi yöneten I. Meclisteki milletvekillerinin mesleki dağılımı verilmiştir. Tablodan hareketle bu Meclise “halk meclisi” denilmesinin nedenlerini tartışınız.

I. Meclisteki Milletvekillerinin Mesleki Dağılımı

Asker	60	Mühendis	2
Yüksek Memur	38	Hakim ve Savcı	17
Yönetici	44	Avukat	29
Diplomat	2	İşçi	1
Belediye Başkanı	7	Diğer Memur	27
Üniversite Hocası	4	Çiftçi	42
Öğretmen	13	Tüccar	36
Bankacı	3	Din Adamı	49
Gazeteci	11	Aşiret Reisi	5
Doktor	16	Mesleği Bilinmeyen	31

(Ergün Tarkahya, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi s. 127)

Görsel 5.1 Büyük Millet Meclisinin açılışı, 1920

Siz de günümüzdeki milletvekillerinin mesleki dağılımını araştırınız. Elde ettiğiniz verileri tablo haline getirip sınıfta paylaşınız.

5.1.2. Cumhuriyet Halk Fırkası (9 Eylül 1923)

Millî Mücadele'nin askerî safhası sona ererken I. Meclisteki milletvekilleri arasında fikir ayrılıkları belirgin hâle gelmeye başladı. Lozan görüşmelerinin devam ettiği günlerde özellikle Musul meselesinden dolayı Mecliste sert tartışmalar yaşandı. Bunun üzerine 1 Nisan 1923'te seçimlerin yenilenmesi kararı alındı. Seçimde Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğini yaptığı Müdafaa-i Hukuk Grubu -bağımsız bir vekil hariç- milletvekilliklerinin tamamını kazandı.

Seçimlerin yenilenmesinin hemen ardından Mustafa Kemal Paşa fikirlerini hayata geçirebilmek için bir siyasi parti kurmaya karar verdi. Mustafa Kemal kurulacak partinin *Nutuk*'ta ilkelerini şöyle açıklamıştır: “*Hâkimiyet milletindir, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin dışında hiçbir makam, milli mukadderata hâkim olamaz. Bütün kanunların düzenlenmesinde, her türlü teşkilatta, yönetimin bütün ayrıntılarında, genel eğitimde, ekonomi konularında, millî hâkimiyet esasları çerçevesinde hareket edilecektir.*”³ Mustafa Kemal Paşa, liderliğini yaptığı Müdafaa-i Hukuk Grubunu “Halk Fırkası” adıyla siyasi partiye dönüştürdü (9 Eylül 1923). Böylece cumhuriyet tarihinin ilk siyasi partisi kurulmuş oldu. Partinin genel başkanlığına Mustafa Kemal Paşa getirildi. Cumhuriyetin ilanından sonra 1924'te “Cumhuriyet Halk Fırkası” ve 1935'te “Cumhuriyet Halk Partisi” adını alan bu parti, 1950 yılına kadar Türkiye'yi yönetti (Görsel 5.2).

Görsel 5.2 Cumhuriyet Halk Fırkasının Bakırköy mitingi, İstanbul, 1933

3. Kemal Atatürk, *Nutuk*, s. 486

5.1.3. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (17 Kasım 1924)

Meclisteki bütün milletvekillerinin aynı partiye mensup olmasının demokrasi açısından sakıncaları nelerdir?

İster iktidar ister muhalefet partisi olsun bütün siyasi partiler ülkeye hizmet etmek için vardır. Muhalefet ve iktidar partileri birbirlerinin tamamlayıcısıdır. Muhalefet partileri; iktidar partisinin icraatlarını takip eder, yanlış gördüğü uygulamalar hakkında iktidar partisini uyarır ve kendi önerilerini sunarlar. İktidar partisi de muhalefet partilerinin önerilerini dikkate alarak ülke menfaatlerine en uygun adımı atar. Bu şekilde el ele veren iktidar ve muhalefet partileri halkın refah ve huzuruna hizmet ederler. Ülkede demokratik yönetim ve anlayışın gelişmesine katkı sağlarlar.

Halk Fırkasının kuruluşundan kısa bir süre sonra parti içinde görüş ayrılıkları çıkmaya başladı. Bazı inkılaplara ve bunların yapılış şekillerine yönelik eleştiriler, parti içinde yeni bir muhalif grup oluşturdu. Bu grup içinde yer alan, Millî Mücadele'nin önde gelen isimlerinden Kâzım Karabekir, Ali Fuat (Cebesoy), Rauf Bey (Orbay), Refet Bey (Bele) ve Adnan Bey (Adivar) Halk Fırkasından istifa ederek **Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası** adıyla yeni bir parti kurdular (17 Kasım 1924) (Görsel 5.3). Partinin genel başkanlığına Kâzım Karabekir getirildi (Görsel 5.4).

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kuruluşuyla cumhuriyet tarihinde ilk kez çok partili siyasi hayat başladı. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurucuları, cumhurbaşkanının aynı zamanda bir partinin genel başkanı olmasına itiraz ediyor ve ekonomide serbest girişimi esas alan "liberal modeli" savunuyorlardı. Parti yöneticilerine göre inkılaplar zamana yayılmalı ve halka anlatılarak yavaş yavaş yapılmalıydı.

Görsel 5.3 Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kuruluş haberi, Resimli Gazete

Görsel 5.4 Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurucuları, soldan sağa: Adnan Bey (Adivar), Ali Fuat (Cebesoy), Kâzım Karabekir, Rauf Bey (Orbay), Refet Bey (Bele).

Halk Fırkasından istifa eden milletvekillerinden bazıları, birkaç ilde teşkilatlanabilmiş olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasına katıldı. Bu durum iki parti arasında rekabete neden oldu. Tam da o günlerde ülkemizin doğusunda bir ayaklanma çıktı. Ayaklanmanın bastırılmasından sonra ayaklananları yargılayan Doğu İstiklal Mahkemesi, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının programında yer alan "Halkın düşünce ve inançlarına saygılıyız." ifadesinin ayaklananları cesaretlendirdiğini hükûmete bildirdi. Hükûmet de ayaklanmanın çıkmasında etkili olduğu gerekçesiyle Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını kapattı (3 Haziran 1925). Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası yaklaşık altı ay faaliyet gösterebildi. Böylece çok partili siyasi hayata geçiş çalışmalarından ilki başarısızlıkla sonuçlandı.

5.1.4. Serbest Cumhuriyet Fırkası (12 Ağustos 1930)

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kapatılmasından sonra Türkiye, 1930'a kadar tek partiyle yönetilmeye devam etti. Ülkenin tek partiyle yönetilmesi farklı fikirlerin yönetime yansımalarına ve iktidar partisinin icraatlarının denetlenmesine engel oluyordu. Bu hem demokrasinin hem de cumhuriyet yönetiminin gerekleri açısından önemli bir sorundu.

1929 Dünya Ekonomik Krizi Türkiye'yi de etkilemiş; özellikle ekonomik alanda yaşanan sorunlar, halkın Hükûmete tepki göstermesine neden olmuştu. Gazi Mustafa Kemal, Haziran 1930'da çıktığı yurt gezisinde bu tepkilere bizzat tanık olmuştu. Mecliste Hükûmetin ekonomi politikalarını denetleyecek ve alternatif politikalar üretecek yeni bir partiye ihtiyaç vardı. Bu ihtiyacın farkında olan Gazi Mustafa Kemal, yakın arkadaşı Fethi Bey'den yeni bir parti kurmasını istedi. Bu isteği yerine getiren Fethi Bey, Cumhuriyet Halk Fırkasından ayrılan bazı milletvekillerinin katılımıyla **Serbest Cumhuriyet Fırkasını** kurdu (12 Ağustos 1930) (Görsel 5.5).

Görsel 5.5 Fethi Bey, partisinin Aydın teşkilatı ile, 1930

Ancak çok geçmeden iktidar ile muhalefet partisi arasında tartışmalar yaşanmaya başladı. Fethi Bey'in İzmir'de yaptığı miting, iki parti arasındaki gerginliği artırdı. Muhalefet partisinin eleştirileri bazı siyasiler tarafından "*Mustafa Kemal'e muhalefet*"⁴ şeklinde yorumlandı. Gazi Mustafa Kemal ile siyasi sahada karşı karşıya gelmek istemeyen Fethi Bey bu durumdan çok rahatsız oldu. Bu arada cumhuriyet karşıtlarının da partisi etrafında toplanmasını istemeyen Fethi Bey partisini kapattı (17 Kasım 1930). Serbest Cumhuriyet Fırkasının ömrü yaklaşık üç ay oldu.

Serbest Cumhuriyet Fırkasının kendini feshetmesinden sonra 1945 yılına kadar başka parti kurulmadı. 1945 yılındaki çok partili siyasi hayata geçiş çalışmalarına 7. ünitemizde değineceğiz.

Aşağıdaki tabloda cumhuriyetin ilk yıllarında kurulan siyasi partilerle ilgili bilgiler verilmiştir. Bu bilgilerden hareketle soruları cevaplayınız.

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Kurulan Siyasi Partiler ve Genel Özellikleri

Cumhuriyet Halk Fırkası	Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası	Serbest Cumhuriyet Fırkası
<ul style="list-style-type: none">İlk genel başkanı: Mustafa Kemal'dir.1930'lu yıllarda devletçi ekonomik modeli savundu.İki dereceli seçim sistemini savundu.Cumhuriyetçilik ve laiklik anlayışına bağlıdır.Köklü inkılapları gerekli görür.	<ul style="list-style-type: none">İlk genel başkanı: Kâzım Karabekir'dir.Liberal ekonomik modeli savundu.Tek dereceli seçim sistemini savundu.Cumhuriyetçilik ilkesine bağlıdır.İnkılapların zamana yayılarak yapılmasını savundu.Cumhurbaşkanı seçilen kişinin, üyesi olduğu partiden istifa etmesi gerektiğini savundu.	<ul style="list-style-type: none">İlk genel başkanı: Fethi Bey'dir.Liberal ekonomik modeli savundu.Tek dereceli seçim sistemini savundu.Cumhuriyetçilik ve laiklik anlayışına bağlıdır.Vergilerin yeniden düzenlenmesini gerekli görür.Kadınlara siyasi haklar verilmesini savundu.

1. Cumhuriyet Halk Fırkası ile Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının farklı yönleri nelerdir?

.....

.....

.....

.....

2. Cumhuriyet Halk Fırkası ile Serbest Cumhuriyet Fırkasının benzer yönleri nelerdir?

.....

.....

.....

.....

5.2. MUSTAFA KEMAL'E SUİKAST GİRİŞİMİ (15 Haziran 1926)

Bayrak gibi bazı nesneler vardır ki görünen şeklinin ötesinde derin bir anlam taşırlar. Bayrağa baktığımızda binlerce yıllık tarihimizi, milletimizin hürriyet aşkını, vatan sevgisini ve bu sevgi için canlarını feda eden şehitlerimizi görürüz. Bazı büyük insanlar da vardır ki onlar sadece kendi şahsiyetlerini değil, kendilerine inanan insanların hayallerini ve umutlarını temsil ederler. Bu kişilerde milyonlarca insanı birleştiren değerler bütünüdür.

Görsel 5.6 Gazi Mustafa Kemal İzmir'e gitmeden iki gün önce Bandırma sahiline inerken, Balıkesir, 13 Haziran 1926

Gazi Mustafa Kemal de sadece kendi şahsını değil; aynı zamanda Türk milletinin hayalini, özgür yaşayabilmek ve varlığını devam ettirebilmek için ortaya koyduğu mücadeleyi temsil eder. Gazi Mustafa Kemal; cumhuriyet demektir, hürriyet demektir, yenilik demektir. Bunlardan rahatsız olanlar, bu değerleri ve cumhuriyeti yok etmek için Gazi Mustafa Kemal'e suikast düzenlemeye karar verdiler. Suikasti de Gazi Mustafa Kemal'in 15 Haziran 1926'da İzmir'e yapacağı seyahat esnasında gerçekleştirmeyi planladılar (Görsel 5.6). Başlarında eski milletvekili Ziya Hurşit'in yer aldığı bu kişilerin planına göre tetikçiler, suikasttan sonra kalabalığın arasına karışarak izlerini kaybettirecek, ardından da deniz motoruyla Sakız Adası'na kaçacaklardı. Ancak Gazi Mustafa Kemal'in İzmir'e gelişi bir gün gecikti. Bunun üzerine suikastçıları Sakız Adası'na kaçırmakla görevli Giritli Şevki, Hükûmetin plandan haberdar olduğunu zannetti. Hem kendini kurtarmak hem de vicdan azabından kurtulmak için durumu İzmir valisine anlattı.

İzmir valisi derhâl Gazi Mustafa Kemal'i bilgilendirdi. Suikastçılar gece yarısı düzenlenen bir operasyonla silahlarıyla yakalandılar. İstiklal Mahkemesi'nde yargılanıp gerekli cezaya çarptırıldılar. Daha önce kapatılmış olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının -aralarında Kâzım Karabekir, Ali Fuat ve Refet Bey'in de olduğu- önde gelen isimleri, suikastla ilişkileri olduğu gerekçesiyle tutuklandılar. Suçsuz olduklarının anlaşılması üzerine bu isimler serbest bırakıldılar.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal suikast girişimiyle ilgili Anadolu Ajansına aşağıdaki demeci vermiştir. Demeçten hareketle soruları cevaplayınız.

K. Atatürk

"Boşa çıkarılan suikast teşebbüsünden sonra vatandaşlarımdan aldığım mektup ve telgraflar beni çok mutlu etti. Bu elim olayın benim şahsımdan ziyade cumhuriyetimize ve onun prensiplerine yönelik olduğuna şüphe yoktur. Temeli, büyük Türk milletinin vicdanında, akıl ve şuurunda atılmış olan cumhuriyetimizin, bir vücudun koparılması ile yok olacağını zannedenler çok zayıf akıllı bahtsızlardır. Benim naçiz vücudum bir gün elbet toprak olacaktır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır."

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s. 479) Düzenlenmiştir.

1. Vatandaşlar Gazi Mustafa Kemal'e gönderdikleri mektuplarda sizce neler yazmışlardır?

.....

.....

.....

.....

2. Gazi Mustafa Kemal kendisine yapılan suikast girişiminin asıl hedefini nasıl açıklamıştır?

.....

.....

.....

.....

Görsel 5.7. Gazi Mustafa Kemal İzmir'e gittiği vapurda çalışırken, 13 Haziran 1926

1926 yılında yaşadığınızı ve Gazi Mustafa Kemal'e suikast girişiminde bulunulduğunu gazetelerden öğrendiğinizi hayal ediniz. Gazi Mustafa Kemal'e desteğinizi ifade eden bir mektup yazınız ve mektubunuzu sınıfta paylaşınız.

5.3. TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NE YÖNELİK TEHDİTLER

*"Girmeden tefrika bir millete, düşman giremez;
Toplu vurdukça yürekler, onu top sindiremez."*

Mehmet Akif ERSOY

"Kale, içten yıkılır." atasözü ne anlama gelmektedir? Tartışınız.

Binlerce yıllık bir tarihin ve muhteşem bir medeniyetin de mirasçısı olan Türkiye, Asya ve Avrupa kıtaları arasında bir köprü konumundadır. Bu özelliğinin bir sonucu olarak Asya ve Avrupa ülkeleri arasındaki kara, deniz ve hava yolu ulaşımının büyük bölümü ülkemiz üzerinden yapılmaktadır. Ayrıca ülkemiz Karadeniz ve Akdeniz'i birbirine bağlayan su yollarına sahiptir. Günümüzde Asya'dan Avrupa'ya uzanan birçok petrol ve doğal gaz boru hattı da ülkemizden geçmektedir. Petrol ve doğal gaz boru hattı projeleri ile ülkemiz, uluslararası enerji koridoru hâline gelmiştir. Tüm bunlar, Türkiye'nin dünya siyasetinde söz sahibi olmasına ve dünya siyasetine yön vermesine katkı sağlamaktadır.

Ancak sahip olduğu jeopolitik konum, ülkemize birçok fırsat sunduğu gibi ülkemizin bazı tehdit ve tehlikelere maruz kalmasına neden olmaktadır. Ülkemizin sahip olduğu maddi ve manevi değerler dış güçlerin sürekli dikkatini çekmiştir. Güçlü bir Türkiye istemeyen dış güçler, Türkiye'yi iç sorunlarla meşgul ederek, ülkemizin hamle ve hareket yeteneğini zayıflatmak istemişlerdir. Bu dış güçler, amaçlarına ulaşabilmek için ülke içinde karışıklık çıkartıp millî birlik ve beraberliğimizi bozmaya çalışmışlardır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında da Türkiye Cumhuriyeti bazı tehdit ve tehlikelere maruz kalmıştır. Bu dönemde Türkiye'ye yönelik dış tehditlerden biri İngiltere'den gelmiştir. Musul sorununu kendi çıkarlarına göre çözmek isteyen İngiltere, ülke içinde karışıklık çıkartarak amacına ulaşmaya çalışmıştır.

Genç Türkiye'nin millî çıkarlarını ve güvenliğini tehdit eden ülkelerden biri de doğuya doğru yayılmaya çalışan İtalya olmuştur. Türkiye; İtalya'nın Akdeniz ve Ortadoğu'daki saldırgan politikalarına karşı, komşu ve dost ülkelerle iş birliği yaparak sınırlarını korumaya ve millî güvenliğini sağlamaya çalışmıştır. Türkiye kendisine yönelen tehditler karşısında diplomasi kanallarını açık tutmuş ancak millî çıkarlarından ve bağımsızlığından asla ödün vermemiştir (Görsel 5.8).

Görsel 5.8. Dosta güven, düşmana korku veren Türk Silahlı Kuvvetlerinden bir görünüm

Türkiye Cumhuriyeti'ni yaşatmak, milletimizin birliğini ve ülkemizin bütünlüğünü korumak için bireylere düşen görevler nelerdir?

Bir ülkenin en etkili savunma sistemi millî birlik ve beraberlik ruhudur. Bugüne kadar bu savunma sistemini hiçbir güç aşamamıştır. Millî Mücadele'yi zafere ulaştıran bu ruh; ülkemizi çepeçevre kuşatarak geleceğimizin teminatı olacak, devletimize ve Cumhuriyet'imize yönelen her tehdidi boşa çıkarmıştır. Atatürk *"Bilelim ki kazandığımız zafer milletin kuvvetlerini birleştirmesinden ileri gelmiştir. Eğer aynı zaferleri ileride de kazanmak istiyorsak aynı esasa dayanalım, aynı yolda yürüyelim."*⁵ diyerek millî birlik ve beraberlik ruhunun önemine vurgu yapmıştır.

Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin bekasını millî ruha sahip gençlikte görmüş ve cumhuriyeti gençlere emanet etmiştir. Çünkü gençlik, geleceğimizin özü ve teminatıdır. Bu öz ne kadar güçlü olursa geleceğimiz de o denli güçlü ve parlak olacaktır. *"Yetiyecek çocuklarımıza ve gençlerimize görecekları tahsilin hududu ne olursa olsun en evvel, her şeyden evvel Türkiye'nin istikbaline, kendi benliğine, millî ananelerine düşman olan bütün unsurlarla mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir."*⁶ sözleriyle Atatürk (Görsel 5.9), gençliğin öncelikli görevini ifade etmiştir. Bu nedenle her birimiz, Türkiye Cumhuriyeti'ni yaşatma ve yarınlara taşıma bilinci içinde hareket etmeli, milletimizin birliğini ve ülkenin bütünlüğünü hedef alan tüm tehlikelere karşı birlikte mücadele etmeliyiz (Görsel 5.10). Çünkü devlet, bizim inandığımız değerlerin koruyucusudur. Devlet olmadan kutsal bildiğimiz bu değerlerin yaşaması mümkün değildir.

Görsel 5.9. Atatürk Sivas Lisesinde, 1937

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu günden beri birçok tehlikeye maruz kalmıştır. Bu tehlikelerden biri de 15 Temmuz hain darbe girişimidir. Birlik ve beraberlik içinde birçok tehlikenin üstesinden gelen milletimiz, 15 Temmuz'da da tek vücut olarak iradesine, ülkesine ve cumhuriyetine sahip çıkmış; hainlere geçit vermemiştir. Böylece milletimiz, Atatürk'ün *"Bir milletin büyüklüğü coğrafi yüz ölçümü ile değil; yüreğinin asaleti, ülküsünün yüksekliği ile ölçülür."*⁷ sözlerindeki övgüye layık olduğunu bir kez daha kanıtlamıştır.

Görsel 5.10. 15 Temmuz hain darbe girişimini protesto etmek için Yenikapı'da toplanan milyonlar

5. www.tbmm.gov.tr

6. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri s. 131

7. www.tbmm.gov.tr

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.

1. Cumhuriyet Tarihi'nde ilk kez çok partili siyasi hayat Fırkasının kurulmasıyla başlamıştır.
2. Mustafa Kemal, liderliğini yaptığı Grubunu "Halk Fırkası" adıyla siyasi partiye dönüştürmüştür.
3. Siyasi partiler, demokrasinin ilkesinin bir gereğidir.

B. Aşağıdaki soruların cevabını boş bırakılan alana yazınız.

1. Gazi Mustafa Kemal'e düzenlenen suikast girişiminin asıl hedefi nedir?
.....
2. I. Meclise "halk meclisi" denmesinin dayanağı nedir? Açıklayınız.
.....
3. Mustafa Kemal'in, yakın arkadaşı Fethi Bey'den yeni bir parti kurmasını istemesindeki amacı nedir? Açıklayınız.
.....

C. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi ülke yönetiminde millî iradeyi hâkim kılmaya yönelik gelişmelerden biri değildir?
A) Büyük Millet Meclisinin açılması
B) Saltanatın kaldırılması
C) Cumhuriyetin ilan edilmesi
D) Medeni Kanun'un çıkarılması
2. Aşağıdaki siyasi partilerden hangisi Atatürk Dönemi'nde kurulmamıştır?
A) Serbest Cumhuriyet Fırkası
B) İttihat ve Terakki Fırkası
C) Cumhuriyet Halk Fırkası
D) Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
3. Aşağıdakilerden hangisi Cumhuriyetin ilk yıllarında kurulan siyasi partilerin kurucu genel başkanları arasında yer almaz?
A) Mustafa Kemal Paşa (Atatürk)
B) İsmet Paşa (İnönü)
C) Kâzım Karabekir Paşa
D) Fethi Bey (Okyar)
4. Atatürk "Benim naçiz vücudum bir gün elbet toprak olacaktır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti ilebet payidar kalacaktır." sözünü hangi olay üzerine söylemiştir?
A) Cumhuriyetin ilanı
B) Saltanatın kaldırılması
C) Atatürk'e suikast girişimi
D) Cumhurbaşkanı seçilmesi
5. Aşağıdakilerden hangisi Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulmasında etkili olan dış etkenlerden biridir?
A) 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin Türkiye'yi de etkilemesi
B) İktidar partisini denetleyecek bir partiye ihtiyaç duyulması
C) Alternatif politikalar üretecek partilere ihtiyaç duyulması
D) Millî iradenin ülke yönetimine yansımalarının önemszenmesi

6. ÜNİTE

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Mustafa Kemal, İngiltere Kralı VIII. Edward ile Dolmabahçe Sarayı'nda

*Türkiye'nin güvenliğini gaye tutan,
hiçbir milletin aleyhinde olmayan
bir barış istikameti
bizim daima prensibimiz olacaktır.*

K. Atatürk

Konular

TÜRK DIŞ POLİTİKASININ TEMEL İLKELERİ

DIŞ POLİTİKADA YAŞANAN GELİŞMELER

MİSAK-I MİLLÎ'NİN SON ZAFERİ: HATAY

Neler Öğreneceğiz?

1. Atatürk Dönemi Türk dış politikasının temel ilkelerini ve amaçlarını
2. Atatürk Dönemi Türk dış politikasında yaşanan gelişmeleri
3. Atatürk'ün Hatay'ı ülkemize katmak konusunda yaptıklarını ve bu uğurda gösterdiği özveriye öğreneceğiz.

ÜNİTE KAVRAMLARI

Aşağıda verilen kelime ve kelime gruplarının sözlük anlamını ilgili bölümlere yazınız.

mübadele

1

antant

2

mütekabiliyet

3

pakt

4

misilleme

5

taviz

6

özerklik

7

nota vermek

8

Hazırlık Çalışmaları

1. Osmanlı Devleti'nin dış borçları hangi devletler tarafından, nasıl ödenmiştir? Araştırınız.
2. Mübadele göçmenleri kimlerdir? Araştırınız. Çevrenizde mübadele göçmeni var ise onlarla mülakat yaparak onların göç hikâyelerini sınıfta paylaşınız.
3. Günümüzde Boğazlar'dan savaş, ticaret ve yolcu gemileri hangi kurallar dâhilinde geçmektedir? Araştırınız.
4. Hatay'ın ülkemize katılmasında Atatürk'ün katkısı nedir? Araştırınız.
5. Türkiye, Atatürk Dönemi'nde hangi uluslararası teşkilatlara üye olmuştur? Araştırınız.

6.1 TÜRK DİŞ POLİTİKASININ TEMEL İLKELERİ

Türk Dış Politikasının Dayandığı Temel İlkeler		
Tam Bağımsızlık	Gerçekçilik	Akılcılık
Mütekabiliyet	Millî Menfaatleri Esas Alma	Barış
Türk ve Dünya Kamuoyunu Dikkate Alma		

Atatürk, uluslararası ilişkilerde Türkiye'nin bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı duyan devletlerle iyi ilişkiler kurmaya önem vermiştir. Atatürk'ün “uluslararası barış ve iş birliği” ekseninde takip ettiği dış politikanın olumlu yansımaları olmuştur. Bu dış politika sonucunda kısa bir süre öncesine kadar sorun yaşadığımız İngiltere ve Yunanistan gibi ülkelerle karşılıklı dostluk ve iş birliği gelişmeye başlamıştır (Görsel 6.1 ve 6.2). Bu durum hem Türkiye'nin güvenliğinin sağlanmasına hem de dünya barışının korunmasına katkı sağlamıştır.

Atatürk'ün takip ettiği dış politikanın dayandığı temel ilke ve esaslar aşağıdaki gibidir:

Tam Bağımsızlık	Bir ülkenin tam bağımsız olabilmesi için siyasi, askerî, ekonomik vb. alanlarda kendi iradesiyle ve kendi menfaatlerine göre hareket edebilmesi gerekir. Millî Mücadele yıllarında “tam bağımsızlık” ilkesiyle hareket eden milletimiz, başka bir milletin mandası altına girmeyi reddetmiş ve bağımsızlığa olan inancını “Ya istiklal ya ölüm” parolasıyla dile getirmiştir. Lozan Antlaşması Türkiye'nin sadece siyasi değil ekonomik bağımsızlığına da katkı sunmuştur. Bu antlaşma ile kapitülasyonlar ve Düyun-u Umûmiye Teşkilatı kaldırılarak Türkiye'nin ekonomik açıdan da bağımsızlığı sağlanmıştır.
Gerçekçilik	Atatürk, dış politikada gerçekleşmeyecek hayaller peşinde koşmak yerine gerçekçi olmanın ve mevcut şartların gereklerine göre hareket etmenin önemine inanmıştır.
Akılcılık	Akılcılık, geçmişin sorunlarına saplanıp kalmak yerine mevcut şartları değerlendirerek geleceğe yönelik kararlar almaktır. Değişen şartları iyi analiz etmek ve bu şartlar altında en doğru adım atmayı gerektirir. Atatürk, dünyadaki gelişmeleri yakından takip etmiş ve bu gelişmelerden yararlanıp Türkiye lehine adımlar atmıştır. Dış politikadaki gelişmeleri iyi takip eden Atatürk, izlediği akılcı politika sonucu Hatay'ın Türkiye'ye katılmasını sağlamıştır.
Mütekabiliyet	Türkiye dış politikada barışçıl yöntemler takip etmiş, devletler arasında iş birliğinin gelişmesine önem vermiştir. Türkiye kendisine dostça yaklaşan ülkelerle iyi ilişkiler geliştirmiş ancak düşmanca tavır sergileyen ülkelere gerekli karşılığı vermekten çekinmemiştir.
Millî Menfaatleri Esas Alma	Devletler arası ilişkilerde sürekli dostluklar olmadığı gibi sürekli düşmanlıklar da yoktur. Ülke menfaatlerinin gerektirdiği şekilde hareket etmek, Atatürk'ün dış politikadaki temel ilkelerinden biri olmuştur.
Barış	“Millet hayatı tehlikeye uğramadıkça harp bir cinayettir.” ¹ diyen Atatürk'ün sözüne uygun olarak Türkiye yayılmacı bir politika takip etmemiş, devletler arasındaki sorunların diplomasi ile çözülmesinden yana olmuştur. Uluslararası ilişkilerde, tarihî dostluk ve düşmanlık yerine, değişen şartlar ve karşılıklı yarar ilişkileri esas alınarak birçok ülkeyle dostluklar kurulmuştur.
Türk ve Dünya Kamuoyunu Dikkate Alma	Atatürk, halkın desteğini almayan hiçbir politikanın başarılı olamayacağına inanmıştır. Atatürk'ün takip ettiği politika, gücünü millettten almakta ve millî menfaatlere göre şekillenmektedir. Atatürk; yaptığı yurt gezilerinde halkın beklentilerini görmüş, iç ve dış politikasını kamuoyunun bu beklentilerini dikkate alarak şekillendirmiştir. Atatürk dünyada olup bitenleri de yakından takip etmiş ve dış politikada adım atarken bu gelişmeleri de dikkate almıştır.

Aşağıda, Türk dış politikasının temel ilkeleri ile Atatürk'ün bu ilkeleri tanımlayan sözleri verilmiştir. Verilen ilkeleri ilgili oldukları sözlerin karşısına yazınız.

Tam Bağımsızlık

Gerçekçilik

Barış

Mütekabiliyet

Akılcılık

Millî Menfaatleri Esas Alma

Türk ve Dünya Kamuoyunu Dikkate Alma

“Siyasi, mali, iktisadi, adli, askerî, kültürel ve benzeri... Bu saydıklarımın herhangi birinde bağımsızlıktan mahrumiyet, millet ve memleketin gerçek anlamıyla bütün bağımsızlığından mahrumiyeti demektir.”
(www.kultur.gov.tr)

“Akıl, mantık ve zekâ ile hareket etmek bizim en belirgin özelliğimizdir.”
(www.kultur.gov.tr)

“Şüphesiz, hukukumuz, şeref ve değerimize saygı gösterildikçe karşılıklı saygıda asla kusur etmeyeceğiz.”
(Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, s. 198)

“Türkiye Cumhuriyeti'nin en esaslı prensiplerinden biri olan yurttaki barış, dünyada barış gayesi; insanîyetin ve medenîyetin refah ve ilerlemesinde en esaslı etken olsa gerektir.”
(www.kultur.gov.tr)

“Dış siyasetimizde dürüstlük, memleketimizin güvenliğine ve gelişiminin korunmasına dikkat, hareket tarzımıza kılavuz olmaktadır. Esaslı düzenleme ve gelişim içinde bulunan bir memleketin, hem kendisinde hem çevresinde barış ve huzuru ciddî olarak arzu etmesinden daha kolay açıklanabilecek bir nitelik olamaz. Bu samimî arzudan esinlenen dış siyasetimizde memleketin dokunulmazlığını, güvenliğini, vatandaşların haklarını herhangi bir saldırıya karşı kendisi savunabilmek kudreti de, özellikle gözde tuttuğumuz noktadır.”
(www.atam.gov.tr)

“Dış siyaset, bir toplumun iç kuruluşu ile sıkı şekilde ilgilidir. İç kuruluşa dayanmayan dış siyasetler daima mahkûm kalırlar. Bir toplumun iç kuruluşu ne kadar kuvvetli, sağlam olursa dış siyaseti de o nispette güçlü ve dayanıklı olur.”
(www.kultur.gov.tr)

“Büyük hayaller peşinden koşan, yapamayacağımız şeyleri yapar gibi görünen sahtekâr insanlardan değiliz. Büyük ve hayalî şeyleri yapmadan yapmış gibi görünmek yüzünden bütün dünyanın düşmanlığını... bu memleketin ve milletin üzerine çekti.”
(www.atam.gov.tr)

Görsel 6.1 Atatürk Yugoslavya, Romanya ve Yunanistan Genelkurmay Başkanları ile, Ankara, 1937

Görsel 6.2 Atatürk Irak Kralı Faysal ile Marmara Köşkü'nde, Ankara, 1931

6.2. DIŞ POLİTİKADA YAŞANAN GELİŞMELER

Türkiye'nin Lozan Barış Antlaşması'nı imzalaması uluslararası ilişkilerini nasıl etkilemiştir?

Lozan Barış Antlaşması Türk dış politikası açısından bir dönüm noktası olmuştur. Bu antlaşma ile “*kapitülasyonlar*” ve “*Düvân-u Umûmiye Teşkilatı*” kaldırılmış, böylece hem yabancı devletlerin Türkiye'nin iç işlerine karışmalarının önüne geçilmiş hem de “*ekonomik bağımsızlık*” yolunda önemli bir adım atılmıştır. Tüm bunlar, Türkiye'yi “*tam bağımsız bir dış politika takip etme*” imkânına kavuşturmuştur.

Türkiye, Lozan görüşmelerinde intikam peşinde koşmamış; ulusların karşılıklı barış, refah ve huzurdan yana olmuştur. Türkiye Lozan'da her istediğini alamamış ama karşı tarafın da her istediğini almasına izin vermemiştir. Türkiye Lozan görüşmelerinde gerçekçi davranmış, elde edebileceği sonuçlara odaklanmıştır. Ülkenin bağımsızlığını ve bütünlüğünü ilgilendiren konularda taviz vermezken diğer bazı konularda ise makul ölçülerde tavizkâr bir tutum sergilemiştir. Örneğin; Boğazlarla ilgili konularda, hem Türk hem de dünya kamuoyunu dikkate alarak makul bir çözümden yana olmuştur.

Lozan Antlaşması'nda, Osmanlı Devleti'nden kalan azınlık ve dış borçlar sorunu gibi birçok sorun çözüme kavuşturulmuştur. Bu durum Türkiye'nin yabancı devletlerle karşılıklı iyi ilişkiler geliştirmesine zemin hazırlamıştır. Türkiye; Lozan Antlaşması'nda çözüme kavuşturulamayan konuların daha sonra yapılacak diplomatik görüşmelerle çözülmesini kabul ederek barıştan yana olduğunu göstermiştir. Çözüme kavuşturulamayan sorunların çözümü için diplomasi kapılarını hep açık tutmuştur.

Türkiye, Lozan Antlaşması'ndan sonra da samimi, açık ve iyi niyetli siyasetini devam ettirmiş ve düşmanlıkları yok edip dostlukları inşa edecek bir dış politika takip etmiştir. Türkiye çözüm odaklı dış politikası sayesinde İngiltere ve Yunanistan ile dostluk ve güvene dayalı ilişkiler kurmaya başlamıştır. (Görsel 6.3 ve 6.4)

Görsel 6.3 Atatürk ve Yunan Başbakanı Venizelos
Meclis çıkışında, Ankara, 1930

Görsel 6.4 Atatürk tarafından İngiltere Kralı
VIII. Edward'ın (Edvird) karşılanması, İstanbul, 1936

“*Uluslararası barış ve iş birliği*” ekseninde dış politika takip eden Türkiye, Musul sorunu nedeniyle karşı karşıya geldiği İngiltere ile bu sorunun çözümünden sonra iyi ilişkiler geliştirmeye gayret etmiştir. Bu sıralarda Almanya ve İtalya'nın takip ettiği saldırgan politika, hem İngiltere hem de Türkiye tarafından endişeyle karşılanmış ve iki taraf arasında iş birliği ortamının gelişmesine katkı sağlamıştır. İngiltere ile başlayan iyi ilişkiler Türkiye lehine sonuç vermiş ve Türkiye, Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalanırken İngiltere'nin desteğini almıştır.

Türkiye, Yunanistan ile de millî çıkarlarına uygun olmak şartı ile iyi ilişkiler geliştirmeye gayret etmiştir. Kısa bir süre öncesine kadar ülkemizi istila niyetiyle hareket eden Yunanistan; bu niyetinden vazgeçmek zorunda bırakıldıktan sonra, Türkiye ile yakınlaşma ihtiyacı hissetmiştir. Almanya ve İtalya'nın saldırgan politikasından endişe duyan Yunanistan ve Türkiye, birlikte hareket ederek Balkan Antantı'na imza atmış ve birbirlerine yardım etme sözü vermişlerdir.

Atatürk Dönemi'nde Türkiye dış politikada, önce Lozan Antlaşması ile ilgili sorunların çözümüne odaklanmış, daha sonra da yeni bir dünya savaşı tehlikesine karşı ülke güvenliğini sağlamaya yönelik çalışmalar yapmıştır.

Lozan Barış Antlaşması'nda Çözilemeyen Konular		Yeni Bir Dünya Savaşı Tehlikesine Karşı Türkiye'nin Aldığı Tedbirler	
a	Yabancı Okullar Sorunu	Türkiye'nin Milletler Cemiyetine Katılması	a
b	Musul Sorunu	Balkan Antantı'nın İmzalanması	b
c	Nüfus Mübadelesi Sorunu	Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin İmzalanması	c
ç	Dış Borçlar Sorunu	Sadabat Paktı'nın Kurulması	ç

6.2.1. Yabancı Okullar Sorunu

Osmanlı Devleti'nin verdiği kapitülasyonlardan yararlanan yabancı devletler Osmanlı topraklarında birçok okul açmışlardı. İlgili oldukları devletlerin konsoloslukları aracılığıyla yönetilen bu okullarda Osmanlı Devleti'nin yeterince denetim hakkı yoktu. Bunu değerlendiren yabancı okullar, eğitimden çok misyonerlik faaliyetleriyle meşgul oluyor ve ülkedeki azınlıkları devlete karşı isyana teşvik ediyorlardı. Osmanlı Devleti yabancı okulların bu zararlı faaliyetlerini engellemek için birtakım düzenlemeler yaptıysa da başarılı olamadı.

Lozan Antlaşması'nda Yabancı Okullar	Yabancı okullar, Türk Hükûmetinin koyacağı kurallara uymaları şartıyla faaliyetlerine devam edebileceklerdir.
--------------------------------------	---

1924 yılında, bir Fransız gazetecinin yabancı okullarla ilgili sorusuna “Türkiye’de bizim okullarımızın bile sahip olmadıkları ayrıcalıklara yabancı okulların sahip olmaları kabul edilemez. Kurumlarınız, kanun ve kurallara uydukça yaşayabilir.”² cevabını veren Atatürk, yabancı okullarla ilgili takip edilecek yolu da göstermiş oldu.

Lozan Antlaşması sonrasında Türkiye yabancı okullarla ilgili yasal düzenlemeler yaptı. Çıkarılan “Tevhid-i Tedrisat Kanunu” ile yabancı okulların ayrıcalıklarına son verilerek bu okullar Millî Eğitim Bakanlığına bağlandı. Yabancı okullara Türk öğretmenler tarafından Türkçe okutulmak üzere tarih ve coğrafya dersleri de konuldu. Ayrıca bu okullar Türk müfettişlerce denetlenmeye başlandı. Bu çalışmalar, bunca zamandır serbest hareket etmeye alışmış bazı yabancı okulları rahatsız etti ise de Türkiye kararlarının arkasında durdu. Kurallara uyan yabancı okullar faaliyetlerine Türk Hükûmetinin kontrolünde devam ederken aykırı hareket eden okullar kapatıldı.

Aşağıda yabancı okulların Millî Eğitim Bakanlığına bağlanma sürecinde yaşananlarla ilgili bilgi verilmiştir. Verilenlerden hareketle soruları cevaplayınız.

Türkiye'nin, yabancı okulları Millî Eğitim Bakanlığına bağlayarak denetim altına alması ve kanunlara uymayan okulları kapatmaya başlaması, bazı Avrupalı devletlerin tepkisine neden olmuştur. Fransa'nın başını çektiği bu ülkeler, yabancı okullarla ilgili düzenlemelerin birlikte gözden geçirilmesini istemişler ancak Türkiye bu isteği reddetmiştir.

1. Türkiye, yabancı devletlerin bu isteğini niçin reddetmiştir?

.....

.....

.....

.....

2. Yabancı devletlerin Türkiye'nin iç işlerine karıştırılmaması, Türk dış politikasının dayandığı temel ilkelerden hangisiyle ilgilidir?

.....

.....

.....

6.2.2. Dış Borçlar Sorunu

“Tam bağımsızlık ancak mali bağımsızlık ile mümkündür. Bir devletin maliyesi bağımsızlıktan mahrum olunca o devletin bütün hayatı kuruluşlarında bağımsızlık felce uğramıştır.”³

Osmanlı Devleti ilk kez Kırım Savaşı sırasında dış borç almıştı (1854). Ancak alınan borçların verimli kullanılamaması nedeniyle devlet, otuz yıl içinde borçlarının faizini dahi ödeyemez hâle gelmiş ve iflas etmişti. Bunun üzerine alacaklı devletler bir araya gelerek “Düyun-u Umûmiye” adıyla bir teşkilat kurmuşlardı. Osmanlı Devleti’nin başlıca gelir kaynaklarına el koyan bu teşkilat, topladığı parayı alacaklı devletler arasında paylaşıyordu. Sanki “devlet içinde devlet varmış” gibi bir durum ortaya çıkmıştı.

Bir devletin maliyesinin uluslararası bir teşkilat tarafından kontrol edilmesi, o devletin egemenlik haklarını nasıl etkiler? Tartışınız.

Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’na girmesinde dış borçlardan kurtulma isteği de etkili olmuştu. Ancak savaşın kaybedilmesi sonucu Osmanlı Devleti bu borçlardan kurtulamadığı gibi daha fazla borçlanmak zorunda kalmıştı. Millî Mücadele’nin başarıya ulaşmasından sonra Lozan’da başlayan görüşmelerde Osmanlı borçları gündeme gelmişti. Borç miktarının yeniden hesaplanması ve borçların nasıl ödeneceğinin belirlenmesi konularında sert tartışmalar yaşanmıştı.

Türkiye Lozan’da, Osmanlı borçlarının sadece Türkiye’ye yüklenmesinin doğru olmadığını, Osmanlı Devleti’nden ayrılan devletlere de bu borçların pay edilmesi gerektiğini savunmuştur. Sizce bu düşüncesinin dayanağı nedir?

Lozan Antlaşması’nda
Osmanlı Borçları

Osmanlı borçları; Türkiye ile Osmanlı Devleti’nden Trablusgarp Savaşı ve sonrasında toprak alan on dört devlet arasında -ortalama gelir oranlarına göre- bölüşülecek ve yirmi yıl içinde ödenecektir.

Lozan’da alınan karar sonrası, Osmanlı borçlarının miktarının ve borçlardan ilgili devletlere düşen payın belirlenmesi için Paris’te bir konferans toplanmıştır. Bu konferansta Osmanlı borçlarının miktarı ve bu borçlardan devletlere düşen pay, aşağıdaki tabloda verildiği şekilde belirlenmiştir. Tablodan hareketle soruları cevaplayınız.

Osmanlı Borçlarının Ülkelere Dağılımı (13.06.1928, Paris) ⁴			
Ülkeler	Borç Tutarı (Lira)	Ülkeler	Borç Tutarı (Lira)
Türkiye	84.597.495	Hicaz	1.499.518
İtalya	243.000	Arnavutluk	1.633.233
Bulgaristan	1.776.354	Yunanistan	11.054.534
Yugoslavya	5.435.597	Suriye-Lübnan	11.108.858
Filistin	3.284.429	Yemen	1.182.104
Irak	6.772.142	Diğer	1.017.626
Toplam			129.605.090

1. Borçlardan en fazla pay hangi ülkeye verilmiştir? Bunun sebebi nedir?

2. 1829 yılında Osmanlı Devleti’nden ayrılmış olmasına rağmen Yunanistan’a niçin borç yüklenmiştir?

On yıldır devam eden savaşlar ülke ekonomisini bitme noktasına getirmişti. Lozan’da Osmanlı borçlarının görüşüldüğü günlerde Atatürk, İzmir’de İktisat Kongresi’ni toplayarak Türkiye’nin ekonomik bağımsızlığını ve kalkınmasını sağlayacak politikalar belirlemeye çalışıyordu. Ancak Türkiye, 1928 yılında, Osmanlı Devleti’nden ağır bir borç yükü devraldı. 1929 Dünya Ekonomik Krizi’nin de etkisiyle Türkiye, bir süre borçlarını ödemekte zorlandı. Buna rağmen 1954 yılında son taksitini ödeyerek Osmanlı borçlarının yüz yıllık serüvenini (1854-1954) tamamladı.

3. Hatice Bahar Aşçı, Lozan Barış Antlaşması’nda Osmanlı Borçları Meselesi, s. 1655
4. Nedim Dikmen, Osmanlı Dış Borçlarının Ekonomik ve Siyasi Sonuçları, s. 152

6.2.3. Musul Sorunu

Aşağıda Musul sorunu ile ilgili bir metin verilmiştir. Metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Misak-ı Millî sınırları içerisinde yer alan Musul, Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra, uluslararası hukuka aykırı bir şekilde İngilizler tarafından işgal edilmişti. Türk heyeti Lozan görüşmelerinde, Misak-ı Millî sınırları içinde yer alan Musul'un, Türkiye'ye bırakılması gerektiğini savunmuş; gerekirse Musul'da halk oylaması yapılmasını önermişti. Ancak bu öneri İngilizler tarafından reddedildi.

1. Musul'da halk oylaması yapılmasını öneren Türk heyetinin dayanağı nedir?

2. Musul'da halk oylaması yapılması önerisini, İngiltere niçin reddetmiştir?

Lozan Konferansında taraflar arasında bir anlaşmaya varılamadı ve aşağıdaki kararlar alındı.

Lozan Antlaşması'nda
Musul Kararı

- Musul sorunu, Türkiye ile İngiltere arasında, 9 ay içinde yapılacak ikili görüşmelerle karara bağlanacak.
- Taraflar ortak bir karara varamazlarsa Milletler Cemiyetinin vereceği karar geçerli olacak.

Lozan Antlaşması'nda Musul ile ilgili olarak alınan karar sonrasında yaşanan gelişmelerle ilgili bilgi aşağıda verilmiştir. Verilenlerden hareketle soruları cevaplayınız.

Türkiye ile İngiltere arasında, 19 Mayıs 1924'te İstanbul'da başlayan görüşmelerden bir sonuç çıkmadı. Bunun üzerine sorun, İngilizler tarafından Milletler Cemiyetine götürüldü. Sorun Milletler Cemiyetine götürüldüğünde ise İngiltere daha etkin Türkiye yeterince etkili olamadı.

1. İngiltere'nin Milletler Cemiyetinde daha etkili olmasının nedeni ne olabilir?

2. Türkiye, Milletler Cemiyetinde neden yeterince etkili olamamıştır?

Tahmin edildiği gibi Milletler Cemiyeti Musul'un İngiliz mandası altındaki Irak'a verilmesini kararlaştırmıştır. Türkiye bu kararı kabul etmek istemese de o günlerde ülkemizin doğusunda başlayan ve İngilizler tarafından da desteklenen bir ayaklanma, Türkiye'yi zor duruma düşürmüştür. Bundan dolayı Türkiye ile İngiltere arasında Musul sorununun çözümüne yönelik **Ankara Antlaşması** imzalanmıştır (5 Haziran 1926).

Ankara Antlaşması (5 Haziran 1926)

- Musul, İngiliz mandası altındaki Irak'a bırakılacak.
- Musul petrol gelirlerinin %10'u, yirmi beş yıl boyunca Türkiye'ye verilecek.
- Türkiye isterse 500 bin İngiliz Lirası karşılığında, petrol geliri hakkından vazgeçebilecektir.

(İsmail Soysal, Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, s. 315-316)
Düzenlenmiştir.

Ankara Antlaşması ile günümüz Türkiye-Irak sınırı çizilmiş ve Türkiye ile İngiltere arasında bir süredir devam eden gerginlik sona ermiştir.

Milletler Cemiyetinin Musul sorununda İngiliz yanlısı bir politika takip etmesi, Türkiye'nin Cemiyete bakışını nasıl etkilemiştir?

6.2.4. Nüfus Mübadelesi Sorunu

Yabancı devletler, azınlıkların haklarını koruma bahanesiyle Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahale ediyorlardı. Bu durum devletin egemenlik haklarını zedeliyordu. Yabancı devletlerin Türkiye'nin iç işlerine müdahalesini önlemek için Lozan görüşmeleri sırasında çeşitli çalışmalar yapıldı.

Aşağıda nüfus mübadelesi sorununun çözüm sürecini anlatan bir metin verilmiştir. Metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Türkiye ile Yunanistan arasında, Lozan görüşmeleri devam ederken azınlık sorunun çözümüne yönelik “*Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine Dair Sözleşme*” imzalandı (30 Ocak 1923). Bu sözleşmeye göre Anadolu'daki Rumlar ile Yunanistan'daki Türkler karşılıklı olarak yer değiştirilecek; İstanbul'daki Rumlar ile Batı Trakya'daki Türkler, bu mübadelenin dışında tutulacaktı (Görsel 6.5).

Sözleşmenin uygulanma aşamasında taraflar arasında anlaşmazlık çıktı. Yunanistan, anlaşma hükümlerine aykırı olarak Türkiye'de daha fazla Rum nüfusun kalması için çalıştı. Bu durum Türkiye'nin tepkisine neden oldu. Taraflar arasında gerginlik oluşturan mübadele sorunu, Milletler Cemiyetinin kararıyla Lahey Adalet Divanı'nda görüşüldüyse de bundan da bir sonuç çıkmadı. Bu arada Yunanistan'ın Batı Trakya'daki Türklerin mallarına el koyması üzerine Türkiye de İstanbul'daki Rumların mallarına el koydu. Tüm bunlar iki taraf arasındaki sorunun daha da büyümesine neden oldu.

Taraflar arasında yaşanan gerginlik bir süre daha devam etti. İtalya'nın Akdeniz'de saldırgan bir politika takip etmesi, Türkiye ve Yunanistan'ı tedirgin etti. Bu durum karşısında iki devlet birbirleriyle yakınlaşma ihtiyacı hissettiler. 10 Haziran 1930'da Ankara'da imzalanan antlaşma ile İstanbul'da yaşayan Rumlar ile Batı Trakya'da yaşayan Türkler mübadele dışında tutularak mübadele sorunu çözüldü. Sorunun çözülmesinde Atatürk'ün gayretleriyle taraflar arasında yapılan ikili görüşmeler etkili oldu.

1. Türkiye'de mümkün olduğunca fazla Rum nüfus bırakmak isteyen Yunanistan'ın amacı nedir?

2. Yunanistan'ın Batı Trakya'daki Türklerin mallarına el koymasına Türkiye'nin de aynı şekilde -İstanbul'daki Rumların mallarına el koyarak- karşılık vermesi, Türk dış politikasının hangi ilkesiyle ilgilidir?

3. Mübadele sorununun çözümünde Atatürk'ün dış politika ilkelerinden hangisi etkili olmuştur?

Mübadele sorununun çözülmesi, Türkiye ile Yunanistan arasındaki dostluk ilişkilerinin doğmasına zemin hazırladı. Yunanistan Başbakanı Venizelos ile Türkiye Başbakanı İnönü'nün karşılıklı ziyaretleri iki ülke arasındaki dostluğu geliştirdi. Bu yakınlaşma Balkan Antantı'nın imzalanmasına ortam hazırladı.

Görsel 6.5 Yunanistan'dan İstanbul'un Pendik bölgesine gelen Türk mübadiller, 1924

6.2.5. Montrö Boğazlar Sözleşmesi (20 Temmuz 1936)

Asırlardır büyük devletler arasında rekabete neden olan Çanakkale ve İstanbul Boğazları, Karadeniz ve Akdeniz'i birbirine bağlayan tek su yolu olarak stratejik bir öneme sahipti. Boğazlar, Türkiye'nin olduğu kadar Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin ticari faaliyetleri ve güvenlikleri için de hayati bir önem taşıyordu.

Lozan Antlaşması'nda, Türkiye'nin Boğazlar üzerindeki egemenlik haklarını sınırlayıcı hükümler yer alıyordu. Boğazların uluslararası bir komisyon tarafından yönetilmesi, Türkiye'nin egemenlik haklarına zarar veriyordu. Boğazların her iki yakasında askerden arındırılmış bölge oluşturulması da Türkiye'nin güvenliğini tehdit ediyordu. Boğazların savunması ise Milletler Cemiyetinin sorumluluğuna bırakılmıştı. Türkiye, o dönemin şartları içinde bu hükümleri kabullenmek zorunda kalmıştı. Ancak ilerleyen yıllarda ortaya çıkan yeni durumlar, Türkiye'nin güvenliği açısından Lozan Antlaşması'nın Boğazlarla ilgili hükümlerinin gözden geçirilmesini gerekli kıldı. Almanya ve İtalya'nın Akdeniz ve Ortadoğu üzerinde saldırgan bir politika takip etmesi, diğer bölge ülkeleriyle birlikte Türkiye'yi de tedirgin etti. Türkiye ortaya çıkan bu durum karşısında Lozan Antlaşması'nın Boğazlarla ilgili hükümlerinin yenilenmesi için Milletler Cemiyetine başvurdu. İtalya dışındaki bütün ülkeler Türkiye'nin başvurusuna olumlu yaklaştı. İsviçre'nin Montrö kentinde Boğazlarla ilgili kararları görüşmek üzere yeni bir konferans toplandı. Konferansın sonunda, bugün hâlâ geçerliliğini koruyan **Montrö Boğazlar Sözleşmesi** imzalandı (20 Temmuz 1936).

Görsel 6.6 Boğazlarda Türk hakimiyetini gösteren temsili çizim

Lozan Barış Antlaşması'nın Boğazlarla ilgili bazı hükümleri ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin bazı hükümleri aşağıda verilmiştir. Hükümlerden hareketle soruları cevaplayınız.

Lozan Antlaşması'nda Boğazlarla İlgili Hükümler

- Boğazlar başkanı Türk olan Uluslararası Boğazlar Komisyonu tarafından yönetilecek.
- Boğazların her iki yakasında askerden arındırılmış bölge bulundurulacak.
- Boğazların güvenliği Milletler Cemiyetinin sorumluluğunda olacak.
- Boğazlardan gemi ve uçakların geçişi serbest olacak. Türkiye savaşa girse savaştığı ülkelere Boğazları kapatabilecek.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi⁵

- Boğazların yönetimi Türkiye'ye devredilecek.
- Askerden arındırılmış bölge kaldırılacak. Türkiye buralarda askerî tedbir alabilecek (Görsel 6.6).
- Boğazların güvenliği Türkiye'nin yetki ve sorumluluğunda olacak.
- Boğazlardan ticaret gemilerinin geçişi serbest ve ücretsiz olacak, savaş gemilerinin geçişi belli kuralara bağlı olacak.

1. Hangi karar ile Türkiye'nin egemenlik haklarını zedeleyen bir durum ortadan kaldırılmıştır?

2. Hangi karar ile Türkiye'nin güvenliğini tehdit eden bir durum ortadan kaldırılmıştır?

5. İsmail Soysal, Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, s. 509-520

6.2.6. Türkiye'nin Milletler Cemiyetine Katılması (18 Temmuz 1932)

Milletler Cemiyeti, I. Dünya Savaşı'nın galip devletleri tarafından kurulmuştu (Görsel 6.8). I. Dünya Savaşı'nda yaşanan yıkım, devletleri harekete geçirmişti. ABD Başkanı Wilson'un talebi doğrultusunda 1920'de kurulan Cemiyetin amacı, bir daha böylesine büyük bir yıkımın yaşanmaması için devletler arasındaki sorunlara barışçıl yollardan çözüm bulmaktı.

Ancak Cemiyet, kısa bir süre sonra büyük devletlerin, özellikle de İngiltere'nin güdümüne girdi. Barışı korumak yerine, güçlü devletlerin çıkarlarını korumaya başladı. Uluslararası sorunların çözümünde taraflara eşit yaklaşmak yerine, tarafgir davrandı. Bu durum, diğer devletlerin Cemiyete duydukları güven duygusunun sarsılmasına sebep oldu.

Türkiye, Cemiyeti akvamın kuvvetini artıracaktır Dün Cemiyeti akvamda Türkiye lehinde büyük tezahürat oldu

Cenevre, 18 — Cemiyeti akvam büyük meclisi bugün toplanmıştır. Rumzede Türkiye'nin Cemiyeti alyama kabulü meclisi vardı. Reis M. Hıman bunı reyde koy-muş ve hazır bulunan 43 devletin imzâkile Türkiye Cemiyeti akvam alyasına kabul edilmiştir.

M. Hıman bundan sonra Türk murahhasları Cemal Hüsnü ve Necmeddin Sadık beyleri âza arasında meclis alınağa davet etmiştir. Cemal Hüsnü ve Necmeddin beyler alkışlar arasında yerlerini geçirmişlerdir.

Bunun müteakip reis bir nutuk ist ederek Türkiye'nin Cemiyeti akvamı iştirakinin, cemiyetin alyemgisiul mahiyet almasına doğru bir teşakki edem, such işle bir anan teşkil ettiğini söylemiştir. Reis demiş ki:

Cemal Hüsnü bey
Genel İktisadi Türkiye'yi temsil eden murahhaslarımız

Necmeddin Sadık bey

Görsel 6.7 Türkiye'nin Milletler Cemiyetine girişiyle ilgili haber

Cemiyetin takip ettiği tarafgir tutumdan en fazla rahatsız olan devletlerden biri de Türkiye idi. Özellikle Musul sorununda Cemiyetin takip ettiği İngiliz yanlısı politika, Türkiye'yi fazlasıyla rahatsız etti. Bu nedenle Türkiye uzun süre Cemiyete mesafeli durdu ve üyelik başvurusunda bulunmadı.

Türkiye'nin uluslararası sorunların çözümünde takip ettiği barışçıl dış politika, dünya devletlerinin takdirini toplamıştı. Bunun üzerine İspanya, Türkiye'nin üye olması için Milletler Cemiyetine öneri sundu. İspanya'nın önerisini kabul eden Cemiyet, Türkiye'ye üyelik teklif etti. Dünya barışına katkı sunmak isteyen Türkiye, bu teklifi kabul ederek 18 Temmuz 1932'de Milletler Cemiyetine üye oldu (Görsel 6.7).

Türkiye'nin Milletler Cemiyetine üye olması, Türk dış politikasının hangi ilkesiyle ilgilidir?

Türkiye, Cemiyete üye olduktan sonra da dünya barışına katkı sunmaya devam etti. Hatay sorunu ile Boğazlar sorunu, Milletler Cemiyeti kanalıyla ve barışçıl yöntemlerle çözüme kavuşturuldu.

Milletler Cemiyeti, kuruluş amacına uygun hareket edemedi. Barıştan çok, büyük devletlerin emellerine hizmet eden Cemiyet, II. Dünya Savaşı'nın çıkmasına da ortam hazırladı. Bu nedenlerle Milletler Cemiyeti II. Dünya Savaşı yıllarında kapatıldı. Yerine dünya barışını ve güvenliğini korumak için Birleşmiş Milletler adıyla yeni bir cemiyet kuruldu. Bu konuya 7. ünite de değinilecektir.

Görsel 6.8 Milletler Cemiyetinin Cenevre'deki bir toplantısı

6.2.7. Balkan Antantı (9 Şubat 1934)

I. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan barış antlaşmaları dünyaya barış getirmede. İntikam hırsıyla hareket eden Almanya ve İtalya yeniden silahlanarak saldırgan bir politika takip etmeye başladı. Bu devletlerin Balkanlar ve Akdeniz üzerinde takip ettikleri yayılmacı politika, Türkiye'yi bölge güvenliği açısından tedbir almaya yöneltti. Balkanlarda kurulacak bir ittifakın yayılmacı devletlerin emellerine engel olabileceğini düşünen Türkiye, Balkan devletlerini bir araya getirmeye çalıştı. Bu çalışmaların bir sonucu olarak Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında **Balkan Antantı** adıyla bir antlaşma imzalandı (9 Şubat 1934) (Görsel 6.9).

Balkan Antantı'na üye devletler, birbirlerinin sınırlarını tanımayı ve Balkanlardaki mevcut durumu değiştirmek isteyen devletlere karşı birlikte önlem almayı kabul etmişlerdir. Türkiye Balkan Antantı ile hem bölge barışına katkı sağlamak hem de yeni bir savaş tehlikesi karşısında Batı sınırını güvenlik altına almak istemiştir.

Görsel 6.9 Balkan Antantı'na üye devletler

Görsel 6.9'daki haritadan da anlaşılacağı gibi Bulgaristan, Balkan Antantı'na katılmamıştır. Bulgaristan'ın Antant'a katılmamasında XX. yüzyılın başlarında Yunanistan ile yaşadığı sorun etkili olmuştur. Bu sorun ne olabilir?

ATATÜRK DÖNEMİ DIŞİŞLERİ BAKANI: TEVFİK RÜŞTÜ ARAS (1883-1972)

1883'te Çanakkale'de doğdu. Eğitimine İzmir'de başlayıp Üsküp ve İstanbul'da devam etti. Beyrut Tıbbiye Mektebinden mezun oldu. Bir süre İzmir'de *Sedat ve İttihat* gazeteleri başyazarlığını yaptı. Sağlık alanında çeşitli görevler üstlendi. 1920-1923 yılları arasında Mecliste, Menteşe milletvekilliği yaptı. 1923'te Türkiye-Yunanistan Mübadele Komisyonu Başkanlığı yaptı. 1923'te Sağlık Bakanı oldu. 1925'ten 1938'e kadar Dışişleri Bakanlığı yaptı. 1938'de Bakanlar Kurulunun istifası üzerine Dışişleri Bakanlığından ayrıldı. 1939'da Londra Büyükelçisi oldu. 1942 yılı Şubat ayında emekliye ayrıldı. Kırmızı-Yeşil İstiklal Madalyası vardır.

(www.mfa.gov.tr)

6.2.8. Sadabat Paktı (8 Temmuz 1937)

Balkan ülkeleriyle dostluk ve iş birliğini geliştiren Türkiye, aynı gayelere Doğu komşularıyla da ulaşmaya çalıştı. İtalya'nın 1935'te Habeşistan'a saldırması, Ortadoğu'da güvenliği tehlikeye düşürmüştü. Bu durum karşısında Türkiye ülke ve bölge güvenliğinin sağlanması için bölge ülkeleriyle iş birliğini geliştirmeye çalıştı.

Tahran'da bir araya gelen Türkiye, İran, Irak ve Afganistan temsilcileri **Sadabat Paktı** adıyla bir antlaşma imzaladılar (Görsel 6.11). İş birliğinden çok bir dostluk antlaşması mahiyetinde olan bu Pakt'a üye devletler, birbirlerinin sınırlarına saygı göstermeyi ve birbirlerinin iç işlerine müdahale etmemeyi taahhüt ettiler.

Görsel 6.10 Atatürk, İran Şahı Rıza Pehlevi ile, Ankara

6.11 Sadabat Paktı'na üye devletler

Tüm dünyada sorunların giderek arttığı 1930'lu yıllarda Türkiye, sorunlarını diplomasi ile çözen ve dünya barışına katkı sunan bir devlet konumuna yükselmiştir (Görsel 6.10). Türkiye; sadece kendi sorunlarını çözmekle kalmamış, bölge devletlerinin huzur ve güvenliğine de katkı sağlamıştır. Uluslararası barış ve iş birliği ilkesiyle hareket eden Türkiye, bölgesinde barış ve güven merkezi olmuştur (Görsel 6.12).

Görsel 6.12 Türkiye'nin Afganistan Büyükelçiliğini yapan Çöl Kapları Fahrettin Paşa, Türkiye-Afganistan ilişkilerinin gelişmesine büyük katkı sağlamıştı. Yukarıdaki görselde Fahrettin Paşa (1) Afganistan Kralı Emanullah Han (2) ile

6.3. MİSAK-I MİLLÎ'NİN SON ZAFERİ: HATAY

"Kırk asırlık Türk yurdu, düşman elinde kalmaz!"

(www.atam.gov.tr)

Fransa ile imzalanan Ankara Antlaşması'nda Hatay, özerk olarak Fransa'nın mandası altındaki Suriye'ye bırakılmıştı. Bu durum Lozan Antlaşması'nda da teyit edilmişti. Türkiye, o günün şartları altında Hatay'ı Suriye'ye bırakmak zorunda kalsa da Misak-ı Millî sınırları içerisinde yer alan Hatay'ın Türkiye'ye katılması düşüncesi hep canlı kalmıştır. Bunda Atatürk'ün rolü büyük olmuştur.

Aşağıda, 1937 yılında bir sohbet esnasında, Atatürk'ün Fransa büyükelçisine Hatay sorunuyla ilgili söylediği sözler verilmiştir. Atatürk'ün bu sözlerinden hareketle soruları cevaplayınız.

"Ben toprak büyütme meraklısı değilim. Barış bozma alışkanlığım yoktur ancak antlaşmaya dayanan hakkımızın isteyicisiyim. Onu almasam edemem. Meclis kürsüsünden milletime söz verdim: Hatay'ı alacağım! Milletim benim dediğime inanır. Sözümü yerine getirmezsem onun huzuruna çıkamam, yerimde kalamam. Ben şimdiye kadar yenilmedim, yenilemem; yenilirim bir dakika yaşayamam."

(www.atam.gov.tr)

1. Atatürk, Mersin ve Adana gibi Hatay'a yakın illere gezi düzenler, konuşmalarında sık sık Hatay sorunundan bahseder, Hatay ile ilgili gazetelere demeçler verirdi. Bunun nedeni sizce ne olabilir?

2. Metinde Atatürk'ün hangi kişilik özellikleri öne çıkmaktadır?

Almanya'nın yeniden silahlanması Fransa'yı oldukça endişelendirmişti. Kendi güvenliğiyle ilgilenmek için manda bölgelerinden çekilmeye karar veren Fransa, 1936'da Suriye ve Lübnan'a bağımsızlık tanıdı. Bu durumu değerlendiren Türkiye, Fransa'ya verdiği nota ile aynı bağımsızlığın Hatay'a da verilmesini istedi. Bu talebi reddeden Fransa, konuyu Milletler Cemiyetine taşımaya teklif etti. Milletler Cemiyeti Hatay'ın ayrı bir statüye kavuşturulmasına karar verdi. Bu doğrultuda Hatay'ın iç işlerinde bağımsız, dış işlerinde Suriye'ye bağlı, ayrı bir anayasaya sahip ve resmî dilinin Türkçe olmasına karar verildi. 1938'de yapılan Hatay seçimlerinde milletvekilliklerinin yarısından fazlasını Türkler kazandı. Hatay meclisi, devletin adını "*Hatay Cumhuriyeti*" olarak belirledi ve cumhurbaşkanlığına Tayfur Sökmen'i seçti. Ardından Hatay meclisi bağımsızlığını ilan etti.

Bu arada Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin imzalanmış olması Türkiye'nin elini güçlendirmiş ve Türkiye, dostluğu istenen devletlerden biri olmuştu. Çıkabilecek yeni bir dünya savaşına karşı Türkiye'nin dostluğuna ihtiyaç duyan Fransa, Hatay halkının Türkiye'ye katılma isteğini kabul etmek zorunda kaldı. Bu gelişmeler üzerine Hatay meclisi oy birliğiyle Türkiye'ye katılma kararı aldı (30 Haziran 1939). Bu karar 7 Temmuz 1939'da TBMM tarafından onaylandı (Görsel 6.13).

Atatürk göremese de Hatay'ın Türkiye'ye katılması, onun çabalarının bir sonucudur. Hatay sorunu Atatürk'ün kararlı tutumu ve çalışmalarıyla çatışma yaşanmadan, Misak-ı Millî'ye uygun olarak, Türkiye'nin lehine çözümlenmiştir.

Görsel 6.13 Türk ordusunun Hatay'a girişi ve halkın sevinci

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.

1. Yunanistan'ın Batı Trakya'daki Türklerin mallarına el koyması üzerine Türkiye de dış politika ilkelerinden ilkesi gereği Türkiye'deki Rumların mallarına el koydu.
2. Osmanlı Devleti'nden kalan, yeni kurulan Türkiye'nin ekonomisi üzerinde ağır bir yük olmaya 1954 yılına kadar devam etti.
3. Türkiye, İspanya'nın teklifi üzerine'ne üye olmuştur.
4. Misak-ı Millî sınırları içinde olan, Atatürk'ün gayretleri sonucu 1939 yılında Türkiye'ye katılmıştır.
5. Türkiye'nin batı sınırları 1934 yılında imzalanan ile güvenlik altına alınmıştır.

B. Aşağıdaki soruların cevabını boş bırakılan alana yazınız.

1. Türk dış politikasının temel ilkeleri nelerdir?
.....
.....
.....
2. Lozan Barış Antlaşması, Türkiye Cumhuriyeti'nin izlediği dış politikayı nasıl etkilemiştir?
.....
.....
.....
3. Osmanlı Devleti'nden kalan dış borçlar Türkiye'yi nasıl etkilemiştir? Açıklayınız.
.....
.....
.....
.....
4. Türkiye'nin Milletler Cemiyetine davet edilmesinde neler etkili olmuştur?
.....
.....
.....
.....
5. Atatürk, Hatay'ın Anavatan'a katılması için neler yapmıştır?
.....
.....
.....
.....
6. Yabancı okullar sorununu Türkiye Cumhuriyeti nasıl çözmüştür?
.....
.....
.....
.....

C. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi Atatürk'ün dış politika ilkeleri arasında yer almaz?

- A) Tam Bağımsızlık B) Mütekabiliyet
C) Akılcılık D) Yayılmacılık

2. Yabancı okulların Millî Eğitim Bakanlığına bağlanması Batılı devletleri rahatsız etmiştir. Aşağıdakilerden hangisi bu rahatsızlığın sebepleri arasında gösterilemez?

- A) Yabancı okulların kendi hedeflerine göre öğrenci yetiştiremeyecek olmaları
B) Yabancı okulların her türlü denetime tabi tutulacak olmaları
C) Kanunlara uyan yabancı okulların eğitim faaliyetlerini devam ettirebilecek olmaları
D) Türkiye Cumhuriyeti'nin egemenlik haklarından taviz vermemiş olması

3. "Mustafa Kemal Atatürk'ün akıllıca yürüttüğü siyaset sayesinde Hatay 1939'da Türkiye'ye bağlandı." ifadesi Türk dış politikasının hangi ilkesini yansıtmaktadır?

- A) Gerçekçilik
B) Dünya kamuoyunu dikkate alma
C) Akılcılık
D) Mütekabiliyet

4. Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile;

- Boğazların yönetimi Türkiye'ye devredildi.
- Boğazlar'daki askersiz bölge kaldırıldı.
- Boğazlardan savaş gemilerinin geçişine sınırlandırma getirildi.

Bu bilgilere göre aşağıdaki çıkarımlardan hangisi yapılamaz?

- A) Türkiye'nin Boğazlar üzerindeki hakimiyeti pekişmiştir.
B) Türkiye'nin güvenliğini tehdit eden bazı uygulamalara son verilmiştir.
C) Savaş gemilerinin boğazlardan geçebilmesi belirli şartlara bağlanmıştır.
D) Boğazlar'dan hangi devletlerin gemilerinin geçiş yapabileceğine Türkiye karar verecektir.

5. Mustafa Kemal Atatürk, Almanya ve İtalya'nın I. Dünya Savaşı sonrasındaki yayılmacı politikalarının yeni bir dünya savaşına yol açabileceğini ifade etmiştir. Dediği gibi de olmuş, 1939'da II. Dünya Savaşı çıkmıştır.

Bu bilgilerde Mustafa Kemal Atatürk'ün hangi özelliği öne çıkmaktadır?

- A) İleri görüşlülüğü B) Millet sevgisi
C) Barışçılığı D) Liderliği

6. 1936'da imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin kazanımları arasında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Egemenlik haklarımız güçlendirildi.
B) Boğazların güvenliği Türkiye'ye bırakıldı.
C) Boğazlar Komisyonu kaldırıldı.
D) Yabancı gemilerin Boğazlardan geçiş yasaklandı.

7. Yunanistan'ın Batı Trakya'daki Türklerin mallarına el koymasına Türkiye de Anadolu'daki bazı Rumların mallarına el koyarak karşılık vermiştir.

Bu durum Türkiye'nin aşağıdaki dış politika ilkelerinden hangisi ile ilgilidir?

- A) Bağımsızlık B) Mütekabiliyet
C) Gerçekçilik D) Egemenlik

8. Milletler Cemiyetinin, aşağıdaki sorunların hangisinin çözümünde ortaya koyduğu tarafsız tutum Türkiye'nin Cemiyete katılmasını geciktirmiştir?

- A) Musul sorununda
B) Hatay sorununda
C) Boğazlar sorununda
D) Dış borçlar sorununda

9. Aşağıdaki sorunlardan hangisini çözümü Balkan Antantı'nın kurulmasına zemin hazırlamıştır?

- A) Musul sorunu
B) Mübadele sorunu
C) Boğazlar sorunu
D) Dış borçlar sorunu

10. Lozan Antlaşması'nda karara bağlanan bazı konular, daha sonra tekrar sorun olarak Türkiye'nin gündemine gelmiştir.

Aşağıdakilerden hangisi bu tarz sorunlardan biri değildir?

- A) Musul sorunu
B) Yabancı okullar sorunu
C) Dış borçlar sorunu
D) Mübadele sorunu

11. İtalya'nın Asya ve Afrika'da genişleme hedefleri, bölgedeki ülkelerin güvenliklerini tehdit eder duruma gelmişti. Bu tehlike karşısında Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında 1937 yılında Sadabat Paktı imzalandı. Pakt'a üye devletler birbirlerinin sınırlarına saygı göstermeyi ve birbirlerinin iç işlerine müdahale etmemeyi kabul ettiler.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Pakt'a üye devletler birbirlerinin topraklarına saygılıdır.
B) Pakt'a üye devletler birbirlerine karşı dostça hareket edeceklerdir.
C) Pakt'a üye devletler birlikte hareket ederek sınırlarını genişleteceklerdir.
D) Pakt'a üye devletler birbirlerinin egemenlik alanlarına müdahale etmeyeceklerdir.

12. Türkiye'yi ilgilendiren aşağıdaki sorunlardan hangileri Milletler Cemiyetinde görüşülmemiştir?

- A) Yabancı okullar sorunu
B) Hatay sorunu
C) Nüfus mübadelesi sorunu
D) Boğazlar sorunu

13. Dış politikada “yurtta barış dünyada barış” ilkesiyle hareket eden Türkiye, saldırgan bir politika takip etmemiş ancak II. Dünya Savaşı'na giden sürecin hızlanması üzerine kendi güvenliğini sağlayacak diplomatik tedbirler almıştır. Buna göre;

- I. Balkan Antantı'nın kurulması
II. Sadabat Paktı'nın imzalanması
III. Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin imzalanması

Gelişmelerinden hangisi ya da hangileri Türkiye'nin güvenliğine katkı sağlayan diplomatik tedbirlerdendir?

- A) Yalnız I
B) I ve II
C) II ve III
D) I, II ve III

14. Türkiye'nin dış politikada yaşadığı çeşitli sorunlarla bu sorunları yaşadığı devletler eşleştirilmiştir. Eşleştirmelerden hangisi doğrudur?

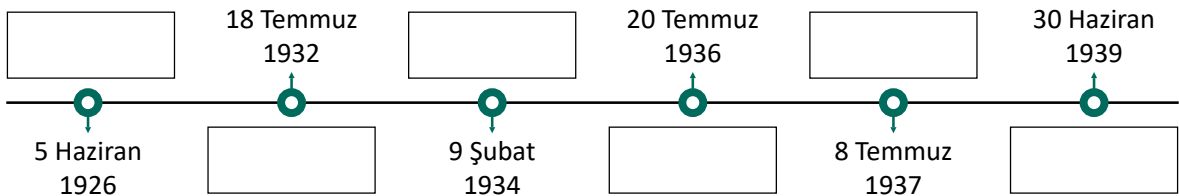
	Hatay sorunu	Musul sorunu	Mübadele sorunu
A)	İngiltere	Fransa	Bulgaristan
B)	Fransa	Yunanistan	İngiltere
C)	Fransa	İngiltere	Yunanistan
D)	İngiltere	Fransa	İtalya

15. Aşağıdaki devletlerden hangisi Balkan Antantı'na katılmamıştır?

- A) Yunanistan
B) Bulgaristan
C) Türkiye
D) Yugoslavya

Ç. Aşağıda verilen gelişmeleri kronolojik sırayı takip ederek tarih şeridine yerleştiriniz.

(Hatay'ın Anavatan'a Bağlanması, Türkiye'nin Milletler Cemiyetine Üye Olması, Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Balkan Antantı, Sadabat Paktı, Ankara Antlaşması)

7. ÜNİTE

ATATÜRK'ÜN ÖLÜMÜ VE SONRASI

Atatürk'ün naaşı Dolmabahçe Sarayı'ndan ayrılırken

*Beni görmek demek,
mutlaka yüzümü görmek değildir.
Benim fikirlerimi, benim duygularımı
anlıyorsanız ve hissediyorsanız bu kâfidir.*

K. Atatürk

Konular

- 1 ATATÜRK'ÜN VEFATI VE YANKILARI
- 2 İNSAN ESERLERİYLE YAŞAR
- 3 YENİDEN SARSILAN DÜNYA
- 4 II. DÜNYA SAVAŞI'NIN TÜRKİYE'YE ETKİLERİ
- 5 DEMOKRASİ YOLUNDA GÜÇLÜ ADIMLAR

Neler Öğreneceğiz?

1. Atatürk'ün fikir ve eserlerinin evrensel değerini
2. Atatürk'ün Türk Milleti'ne bıraktığı eserleri
3. Atatürk'ün II. Dünya Savaşı öncesi tespitleri ile Türkiye'nin savaşta izlediği denge siyasetini
4. II. Dünya Savaşı'ndaki gelişmelerin ve bu savaşın sonuçlarının Türkiye'ye etkilerini
5. Türkiye'de çok partili siyasi hayata geçişi hızlandıran gelişmeleri öğreneceğiz.

ÜNİTE KAVRAMLARI

Aşağıda verilen kelime ve kelime gruplarının sözlük anlamını ilgili bölümlere yazınız.

etnografya

1

karaborsa

2

mozole

3

narh

4

Mihver Devletler

5

Müttefik Devletler

6

enflasyon

7

ekmek karnesi

8

Hazırlık Çalışmaları

1. Atatürk ile görüşmek için Türkiye'ye gelen yabancı devlet adamları kimlerdir? Araştırınız.
2. Atatürk Dönemi'nde yabancı devlet adamlarının Türkiye'ye ziyaretleriyle ilgili gazete haberlerini bulunuz. Örneklerini sınıfta paylaşınız.
3. II. Dünya Savaşı yıllarında Japonya'ya atılan atom bombalarının oluşturduğu yıkımla ilgili neler biliyorsunuz?
4. Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'nda izlediği dış politika hakkında araştırma yapınız.
5. II. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'de yaşanan sorunlar hakkında bilgi toplayınız.
6. Çok partili siyasi hayata geçilmesi demokratik yönetim sistemini nasıl etkiler?

7.1 ATATÜRK'ÜN VEFATI VE YANKILARI

7.1.1. Atatürk'ün Vefatı (10 Kasım 1938)

Atatürk 1937 yılında gençlere hitaben yaptığı bir konuşmada onlara şöyle sesleniyordu: “Dinlenmemek üzere yürümeye karar verenler, asla ve asla yorulmazlar.”¹

Mustafa Kemal Atatürk, bütün ömrünü milletine adanmış; yıkılan Osmanlı Devleti'nin yerine bağımsız, çağdaş ve demokratik bir devlet kurabilmek için yaşamı boyunca mücadele etmiştir. Millettin varlığına siper olmuş, Millî Mücadele'ye liderlik yapmış, bu mücadelenin başarıya ulaşması için olağanüstü bir gayretle çalışmıştır. Millî Mücadele'nin başarıyla tamamlanmasından sonra da modern bir millet ve güçlü bir devlet ortaya çıkarabilmek için çalışmalarına aynı yoğunlukta devam etmiştir (Görsel 7.1). Bu yoğun çalışma temposu, Atatürk'ün zaman zaman sağlık sorunları yaşamasına neden olmuştur.

Atatürk, ilk önemli sağlık sorununu cumhuriyetin ilanından yaklaşık on gün sonra yaşamıştır. Öğle yemeği sırasında rahatsızlanmış, tedavisi için İstanbul'dan Ankara'ya çağrılan kalp doktoru Neşet Ömer (İrdelp) rahatsızlığın “çok çalışmaktan ve yorgunluktan” kaynaklandığını söylemiştir. Doktorunun “istirahat etmesi” yönündeki tavsiyesine ve birkaç kez daha rahatsızlanmasına rağmen Atatürk çalışmalarına ara vermeden devam etmiştir.

Atatürk'ün yaşadığı sağlık sorunları yurt dışında da siyasetçiler ve gazeteciler tarafından yakından takip edilmiştir. Bunun nedenini nasıl açıklayabiliriz?

Görsel 7.1 Atatürk, Dolmabahçe Sarayı'nda tarih sergisini gezerken, 20 Eylül 1937

1937 yılında ilerlemeye başlayan Atatürk'ün sağlık sorunları, 1938 yılı başından itibaren kaygı verici boyutlara ulaşmıştır. Ocak 1938'de Atatürk, Yalova'da iken yeniden rahatsızlanmış ve kendisini muayene eden Prof. Dr. Nihat Yaşar Belger tarafından Atatürk'e “siroz başlangıcı” teşhisi konmuştur. Bu, Atatürk'ün hastalığına dair kayda değer ilk tespittir. Uzun süre kamuoyundan gizlenmeye çalışılan Atatürk'ün hastalığı, Fransa'dan Doktor Fiessinger'in (Fisingir) getirilmesiyle gizlenemez hâle gelmiş ve 30 Mart 1938 tarihinde Anadolu Ajansında Atatürk'ün hastalığına dair ilk resmî bildiri yayınlanmıştır.

http://www.ata.tsk.tr/07_gorseller/donem.html internet adresini ziyaret ederek Atatürk'ün hastalığı ve vefatıyla ilgili ayrıntılı bilgi alabilirsiniz.

1. Atatürk'ün Söylev ve Demeçlerinden Seçmeler, s. 271

Atatürk, hastalığına rağmen devlet işlerini aksatmamış, Hatay sorunuyla yakından ilgilenmiş, Türkiye'nin Hatay konusundaki kararlılığını göstermek için Mersin'deki askerî birliklerin geçit törenlerine katılmıştır (20 Mayıs 1938) (Görsel 7.2). Bir yandan Misak-ı Millî sınırları içerisinde bulunan Hatay'ın ana vatana katılması için yoğun çalışmalar yürütürken diğer yandan da yaklaşmakta olan yeni bir dünya savaşı tehlikesine karşı tedbirler almaya çalışmıştır. Tüm bu çalışmalar Atatürk'ün yorgun olan bedenini daha da yıpratmış ve hastalığının ilerlemesine neden olmuştur.

Görsel 7.2 Atatürk'ün Mersin gezisi, 21 Mayıs 1938

Zaman zaman kısmi iyileşmeler görülse de Atatürk'ün sağlığı gittikçe bozuldu. Deniz havasının iyi geleceği düşüncesiyle Atatürk'ün İstanbul'a gitmesine karar verildi. 26 Mayıs'ta İstanbul'a hareket eden Atatürk bir daha Ankara'ya dönemedi (Görsel 7.3). Çok arzu ettiği hâlde cumhuriyetin ilanının 15. yıl dönümü törenlerine de katılamadı. Geriye kalan zamanının bir kısmını kendisi için özel hazırlanan Savarona Yatı'nda geçirmeye başladı (Görsel 7.4).

Görsel 7.3 Atatürk Haydarpaşa Garı'nda, İstanbul, 27 Mayıs 1938

Görsel 7.4 Atatürk Savarona Yatı'nda, 1 Haziran 1938

Yapılan müdahaleler sonuç vermedi ve Atatürk, 10 Kasım 1938 Perşembe günü sabahı, saat 09.05'te, Dolmabahçe Sarayı'nda vefat etti (Görsel 7.5). Vefat haberi, Dışişleri Bakanlığının "Bu acı hadise ile Türk vatani büyük yapıcısını, Türk milleti ulu şefini, insanlık büyük evladını kaybetti." yazısı ile tüm dünyaya duyuruldu.

Görsel 7.5 Atatürk'ün ölüm haberi üzerine Taksim Meydanı'nda toplanan halk, İstanbul, 11 Kasım 1938

Dolmabahçe Sarayı'nda üç gün boyunca halkın ziyaretine açılan (Görsel 7.6 ve 7.7) Atatürk'ün naaşı daha sonra özel bir trenle Ankara'ya gönderildi (Görsel 7.8). Ankara Garı'nda yeni Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile Hükûmet Erkânı tarafından karşılanan Atatürk'ün naaşı, 21 Kasım 1938'de, görkemli bir törenle Etnografya Müzesi'nde hazırlanan geçici kabrine yerleştirildi.

Görsel 7.6 Atatürk'ün vefatı üzerine gözyaşı dökten vatandaşlar
İstanbul, Kasım 1938

Görsel 7.7 Atatürk'ün vefatı üzerine gözyaşı dökten vatandaşlar
İstanbul, Kasım 1938

Hükûmet tarafından oluşturulan bir komisyon Atatürk için Ankara'da bir anıt mezar yapılmasına karar verdi. Aynı komisyon tarafından anıt mezarın tasarımı için uluslararası bir yarışma düzenlendi. Bu yarışmaya yurt içi ve yurt dışından toplam 47 proje katıldı. Bu projeler arasından Türk mimarlar Prof. Dr. Emin Onat ile Doç. Dr. Orhan Arda'nın ortak projesi 1. seçildi ve "Anıtkabir" ismiyle inşaatına başlandı. Vefatının 15. yılında, 10 Kasım 1953'te Atatürk'ün naaşı Etnografya Müzesi'nden alınarak Anıtkabir'e nakledildi. Yurdun dört bir yanından getirilen topraklar Anıtkabir'de, Atatürk'ün naaşının bulunduğu özel bir bölüme konuldu (Görsel 7.9).

Görsel 7.8 Atatürk'ün naaşını taşıyan özel trenin
Ankara'da karşılanışı, 20 Kasım 1938

Görsel 7.9 Atatürk'ün naaşının Etnografya Müzesi'nden
Anıtkabir'e nakli, 10 Kasım 1953

http://www.anitkabir.tsk.tr/09_sanal_muze/sanal_muze.html internet adresini ziyaret ederek Anıtkabir'e sanal gezi yapabilirsiniz.

7.1.2. Atatürk'ün Vefatının Yurt İçindeki Yankıları

Atatürk'ün vefatı bütün yurttan derin bir üzüntüyle karşılandı. Yurdun üstüne çöken sessizliği dört bir yandan yükselen hıçkırıklar bozuyordu. Gencinden yaşlısına bütün vatandaşlar, Atatürk'e olan saygılarından ve ona duydukları vefadan dolayı cenaze törenine katıldı (Görsel 7.13).

Atatürk'ün vefatı 11 Kasım günü neredeyse bütün gazetelerin manşetlerindeydi (Görsel 7.11 ve 7.12). Gazeteler, bir yandan vefat haberini duyururken diğer yandan da Türk milletine başsağlığı diliyordu (Görsel 7.10).

7.10 Atatürk'ün vefat haberini gazeteden öğrenen gençler

Görsel 7.11 Atatürk'ün vefatını duyuran gazete haberi

Görsel 7.12 Atatürk'ün vefatını duyuran gazete haberi

Halkın ıstırabına şair ve yazarlar da ortak olmuştu. Halit Fahri Ozansoy ıstırabını "Nasıl ki Atatürk'ü anlatırken kelimeler aciz kalırsa bugünkü kederimizi de anlatacak kelime bulamıyoruz. Bizler bu kederi taşıyamıyoruz." sözleriyle dile getiriyordu. Orhan Seyfi Orhon ise "Atatürk öldü! Bu ölümle yalnız büyük bir millet, şanlı bir millet oğlunu kaybetmedi; tarih en yiğit kahramanını, insaniyet de yüce dehasını kaybetti." sözleriyle sesini duyurmaya çalışıyordu. Bir başka gazetede Türk milletinin ıstırabı "Ağlıyoruz! Kadın, erkek, genç, ihtiyar, aynı acıyı hisseden tek bir fert gibi hep beraber ağlıyoruz." satırlarıyla dile getiriyordu.²

Görsel 7.13 Atatürk'ün vefatı üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde düzenlenen geçit töreni, Ankara, Kasım 1938

7.1.3. Atatürk'ün Vefatının Yurt Dışındaki Yankıları

“Bizim büyük zaferimizin doğuracağı neticeler yalnız Türkiye'nin geleceği üzerinde etkili olmakla kalmayacak; aynı zamanda bütün mazlum milletleri, bağımsızlıklarını tehdit eden zalimlere karşı harekete geçirecektir.”³

Atatürk bu sözleriyle Millî Mücadele'mizin hangi yönüne dikkat çekmiştir?

Atatürk Türkiye sınırlarını aşan bir liderdir. Çünkü Millî Mücadele sömürge altındaki mazlum milletlere örnek olurken bu mücadelenin başkomutanı Atatürk de onlara ilham kaynağı olmuştur. Tunus, Cezayir, Hindistan, Pakistan ve diğerleri... Onlar, hem Anadolu'nun Millî Mücadele'sinde hem de bu mücadelenin başkomutanı Mustafa Kemal Atatürk'te kendi geleceklerini görmüşlerdir. Bu nedenle Atatürk'ün vefatı Millî Mücadele'yi yakından takip eden bu ülkeleri derinden etkilemiştir. Millî Mücadele zaferi esaret altındaki bu milletlerde nasıl coşkuyla karşılanmışsa bu zaferin başkomutanının vefatı da aynı ülkeleri derin bir hüzne boğmuştur. Türkiye bu ülkelere coğrafi olarak uzak olsa bile inandığı değerler ve verdiği mücadele ile Atatürk ve milletimiz bu ülke insanlarına çok yakın olmuştur.

Asya ve Afrika halkları Atatürk'ün vefatına ağlamıştır. Çünkü Atatürk yalnız Türkiye'nin değil; Asya ve Afrika halklarının da kahramanı olmuş, onlara kurtuluş yolunu göstermiştir. Atatürk onlar için bir iftihar ve ilham kaynağı olmuştur. Henüz bağımsızlığına kavuşmamış Hindistan halkının gözünde *“Asya'nın kurtarıcısıdır.”⁴* Çünkü Atatürk ile Türk milleti, Batı'nın sömürgeci güçlerine karşı zafer kazanarak onların *“yenilmezlik”* vasfını yok etmişlerdir.

Düşmanlarının bile saygısını kazanmış olan Atatürk, vefatı ile tüm dünyayı etkilemiştir. Her zaman uluslararası barış ve iş birliğinden yana olan Atatürk'ün vefatı bir zamanlar cephede mücadele ettiği işgalci devletlerde dahi üzüntü yaratmıştır. Haber ajansları Atatürk'ün vefatını birinci haber olarak vermiş; gazeteler, günlerce Atatürk'ün hayatı ve eserleriyle ilgili haberler yapmış, yüzlerce köşe yazısı yayınlamışlardır.

3. Genel Kurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk, s. 81

4. Bilal N. Şimşir, Atatürk'ün Hastalığı, s. 255-256

Aşağıda Atatürk'ün vefatı üzerine yurt dışında çıkan haberler ve yazılar ile bazı devlet adamlarının Atatürk hakkındaki sözleri ve Atatürk'ün devlet adamlarıyla fotoğrafları (Görsel 7. 14, 7.15, 7.16, 7.17 ve 7.18) verilmiştir. Bunlardan hareketle Atatürk'ün hangi kişilik özelliklerinin öne çıkarıldığını tespit ediniz ve tespitlerinizi 176. sayfadaki boş bırakılan alana yazınız.

Atatürk Hakkında Ne Dediler?⁵

“O büyük insan yalnız Türkiye için değil, bütün Doğu ulusları için de en büyük önderdi.”

(Amanullah Han, Afgan Kralı)

“Çelik gibi azim ve gayreti, uzağı gören akıl ve hikmetle birleştirmiş olan bu gerçek halk önderi ve devlet adamı; Anadolu dağlarının en uzak ve ıssız köşesindeki köylere bile başka bir ruh aşılamıştır.”

(Illustrierte Zeitung Dergisi, Almanya)

“Mustafa Kemal hırpalanmış, silahı elinden alınmış olan bir milletle tarihe yeni bir devir açmak için mücadeleye girdi ve bu mücadelesinde ruh kudretinin dünya yüzündeki bütün silahlardan üstün olduğunu ispat etti.”

Prof. Dr. Herbert Melzig (Hebert Melzih), Alman Tarihçi

“Görüşü o kadar keskin ve sıhhatli idi ki olayların gidişi, halkın duyguları ve Türkiye'nin dış münasebetlerle ilgili ihtiyacı hakkındaki sezimleri şaşılacak bir şekilde doğru çıkardı.”

Sir Percy Loraine (Sör Pörsi Loreyn), İngiltere Eski Büyükelçisi

“Avrupa'nın savaş sonrasındaki tarihî liderlerini başarılarına göre sıraya koyan eksiksiz bir liste oluştursaydık asker, yaratıcı, reformcu, modern Türkiye'nin kurucusu Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk bu listenin en başlarında yer alırdı. Ölümü dünya barışı için gerçek bir kayıp oldu.”

(Los Angeles Times, ABD, 11 Kasım 1938)

“Atatürk adı; insana bu yüzyılın büyük insanlarından birinin tarihî başarılarını, Türk ulusuna ilham veren önderliğini, modern dünyayı anlayışındaki ileri görüşlülüğü ve bir askerî önder olarak kudret ve cesaretini hatırlatmaktadır.”

John F. Kennedy (Can Ef Kenedi), ABD Başkanı

“Atatürk'ün hayatı ve eseri yalnız Türkiye için değil, dünyanın bütün hür ulusları için de ilham kaynağı olmaya devam edecektir.”

Chiang Kai-shek (Çang Kay Şek), Çin Devlet Başkanı

“Arkadaşlar, yüzyıllar nadir olarak dâhi yetiştirir. Şu talihsizliğimize bakın ki o büyük dâhi çağımızda Türk ulusuna nasip oldu.”

Lloyd George (Lloyd Corç), İngiltere Başbakanı

Görsel 7.14 Atatürk ve Afgan Kralı Amanullah

Görsel 7.15 Atatürk, İsveçli Prof. Dr. E. Pittard (Pittard) ile tarih üzerine çalışırken, 1934

Görsel 7.16 Atatürk, Romanya Başbakanı Tătărescu (Täteresco) ile Ankara, 1937

Görsel 7.17 Atatürk ve İngiltere Kralı VIII. Edward, İstanbul, 1936

“Kemal Atatürk gençlik günlerimde benim kahramanımdı. Onun dinamizmi, yılmak ve yorulmak bilmezliği insanda büyük bir etki yaratıyordu. O, Doğu’da modern çağın yapıcılarında biridir. Onun en büyük hayranları arasında bulunmaya devam ediyorum.”

Jawaharlal Nehru, Hindistan Başbakanı

“Dünya tarihinde, Kemal Atatürk gibi önemli bir görevi kesin şekilde başarı ile sonuçlandıran ve bir ulusun mutlu geleceğini sağlayacak sorumlulukları üzerine alan dürüst insanlara çok ender rastlanmaktadır.”

Rıza Pehlevi, İran Şahı

“Onun ölümüyle sadece Müslümanlar değil, bütün dünya şimdiye kadar gelmiş en büyük insanlarından birini kaybetti.”

Muhammet Ali Cinnah, Pakistan Devlet Başkanı

Görsel 7.18 Atatürk ve İran Şahı Rıza Pehlevi, Ankara, 1934

UNESCO (Yunesko) Atatürk’ün doğumunun 100. yıldönümü olan 1981 yılını “Atatürk Yılı” olarak ilan etmiştir. Sizce bu, Atatürk’ün hangi yönünü ortaya koymaktadır?

7.1.4. İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanı Seçilmesi (11 Kasım 1938)

Atatürk’ün vefatı üzerine Meclis Başkanı Mustafa Abdülhalik Renda cumhurbaşkanlığı görevine vekâlet etti. Meclis yeni cumhurbaşkanını seçmek için 11 Kasım 1938’de olağanüstü toplandı. Yapılan gizli oylama sonucu İsmet İnönü, Türkiye Cumhuriyeti’nin ikinci cumhurbaşkanı seçildi (Görsel 7.19 ve 7.20).

Görsel 7.19 Atatürk ve İsmet İnönü

Görsel 7.20 İsmet İnönü cumhurbaşkanı seçildiğinde, 1938

7.2. İNSAN ESERLERİYLE YAŞAR

Atatürk, çok yönlü bir insandır. O hem asker hem devlet adamı hem de fikir adamıdır. Okumayı çok seven Atatürk yaşamının her döneminde kitapla bütünleşmiştir. Yerli ve yabancı birçok fikir adamının eserlerini en ince ayrıntısına kadar tahlil ederek okuyan Atatürk, bu sayede çağının fikir dünyasını keşfedebilmiştir (Görsel 7.21). Ama o sadece kitap okumakla kalmamış, kendi fikirlerini ve birikimini insanlara ulaştırabilmek için çeşitli eserler de kaleme almıştır. Daha öğrencilik yıllarında fikirlerini yaymak için el yazısıyla gazete çıkaran Atatürk, askerlik hayatının ilk yıllarından başlamak üzere birçok eser yazmıştır. Bu eserlerin en kapsamlı olanı *Nutuk*'tur.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Yazdığı Eserler

<i>Takımın Muharebe Talimi</i>	<i>Cumalı Ordugâhı</i>	<i>Birinci Ta'biye Meselesinin Hâlli</i>
<i>Taktik Tatbikat Gezisi 1</i>	<i>Bölüğün Muharebe Eğitimi</i>	<i>Zabit ve Kumandan ile Hasbihâl</i>
<i>Medeni Bilgiler</i>	<i>Nutuk</i>	<i>Geometri</i>
<i>Taktik Meselenin Çözümü ve Emirlerin Yazılmasına İlişkin Öğütler</i>		<i>Ta'lim ve Terbiye-i Askeriye Hakkında Nokta-i Nazarlar</i>

Atatürk bugün hâlâ geçerliliğini koruyan birçok eser yazmıştır. “Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli, Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyeti’dir.” diyen Atatürk, böylelikle en büyük eserinin Türkiye Cumhuriyeti olduğunu ifade etmiştir. Şahsi başarılarıyla övmek yerine, milletine kazandırdığı en büyük hizmeti ön plana çıkarması, onun ve yaptıklarının neden “büyük” olduğunu da göstermiştir. Atatürk, kurduğu cumhuriyet ile millet iradesine dayanan yeni ve modern bir yönetim sistemini milleti-mize kazandırmıştır. Daha 1921 yılı başlarında “Millete efendilik yoktur, hizmet etme vardır.”⁶ diyen Atatürk, yönetimin merkezine milleti koymuş ve yöneticilerin asli vazifesinin millete hizmet etmek olduğunu vurgulamıştır.

Görsel 7.21 Atatürk Kitap Okurken

http://www.ata.tsk.tr/01_hayati/yazdigi_eserler.html internet adresini ziyaret ederek Atatürk'ün yazdığı eserleri inceleyebilirsiniz.

7.3. YENİDEN SARSILAN DÜNYA

7.3.1. Yeni Bir Savaşın Ayak Sesleri

Aşağıda II. Dünya Savaşı'na giden süreci özetleyen bir yazı verilmiştir. Yazıyı okuyarak soruları cevaplayınız.

Dört yıl dünyayı sarsan I. Dünya Savaşı 1918 yılında biterken ufukta barış güneşinin doğacağına dair bir belirti yoktu. Savaşın galip devletleri; bütün suçu yenilen devletlere yüklemiş, intikam hırsıyla onları acımasızca ezmeye çalışmışlardı. Atatürk'ün 1932'de söylediği gibi *"Versailles (Versay) Antlaşması I. Dünya Savaşı'nın nedenlerinden hiçbirini yok edemediği gibi, aksine düşman devletler arasındaki uçurumu büsbütün derinleştirmiştir. Çünkü yenen devletler, yenilenlere barış şartlarını zorla kabul ettirirken sadece düşmanlık duygularından beslenmişlerdir. Böylelikle bugün, içinde yaşadığımız barış dönemi sadece ateşkesten ibaret kalmıştır."*

Yenilen devletlere yüklenen ağır tazminatlar, zaten çökmüş olan ekonomileri ayağa kalkamaz hâle getirmişti. I. Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılan ve ağır tazminat borcuyla karşı karşıya bırakılan Almanya'da sanayi çökmüş, ticaret durma noktasına gelmişti. Viraneyi andıran şehirlerdeki altyapı tamamen yok olmuştu. Milyonlarca insan aç ve işsizdi. 1923 Şubat'ında 3.400 mark olan bir kilo etin fiyatı, kasım ayında 280 milyar marka çıkmıştı.⁸ Bu şartlar altında 1933 yılında Almanya'da iktidara gelen Adolf Hitler; karşısında Alman halkının üzerine kâbus gibi çöken bir antlaşma, ödenmesi mümkün olmayan ağır tazminat borcu, kontrol edilemeyen bir hiper enflasyon, harap olmuş bir ülke ve intikam hırsıyla dolu bir millet buldu. Almanya'daki durumun böyle devam etmesi mümkün değildi. Bu durumdan yararlanan Hitler, önce ayak bağı olarak gördüğü Versay Antlaşması'nı tanımadığını ilan etti. Antlaşmanın getirdiği yükümlülükleri reddetti. Silah sanayisini ayağa kaldırarak yeniden silahlanmaya başladı. Başka devletlerle ittifak kurmanın yollarını aradı. İtalya ve Japonya ile birleşerek **Mihver Devletler** grubunu kurdu (Görse! 7.22).

Adolf Hitler'in saldırgan politikaları karşısında dünyayı yeni bir yıkımdan kurtaracak güç yoktu. Devletler arasındaki sorunlara barışçıl çözüm yolları aramak için kurulmuş olan Milletler Cemiyeti, barıştan çok İngiltere'nin çıkarlarını korumakla meşguldü. ABD kendi kabuğuna çekilmiş, Avrupa işleriyle ilgilenmiyordu. **Müttefik Devletler'den** İngiltere ile Fransa Hitler'i durdurmaya, daha doğrusu yatıştırmaya çalışılsa da başarılı olamadılar. Her geçen gün daha da hırçınlaşan Almanya Başbakanı Hitler, 1 Eylül 1939'da Polonya'yı işgal etti. Polonya'dan çok kendi çıkarlarını korumayı düşünen İngiltere ile Fransa, Almanya'ya savaş ilan etti (3 Eylül 1939). Böylece I. Dünya Savaşı'ndan çok daha büyük bir yıkım başladı.

1. Atatürk dünyadaki durumu neden *"ateşkes dönemi"* olarak tanımlamıştır?

2. I. ve II. Dünya Savaşları arasında nasıl bir ilişki vardır?

3. Adolf Hitler'in Almanya'da kısa sürede güçlenmesini nasıl açıklayabiliriz?

4. Milletler Cemiyetinin tutumunun, II. Dünya Savaşı'nın çıkmasındaki etkisi ne olmuştur?

7. Atatürk'ün Söylev ve Demeçlerinden Seçmeler, s. 265

8. Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, s. 156

Görsel 7.22 II. Dünya Savaşı'nda Mihver ve Müttefik Devletler

7.3.2. Savaş Girmeyen Galip Devlet: Türkiye

Atatürk, ömrü boyunca “Yurtta barış, dünyada barış” ilkesi doğrultusunda dünya barışına hizmet etmeye çalışmıştır. Amerikalı General Douglas MacArthur (Daglis Makartır), 1948’de “O, hayatta olsaydı uluslararası sahnedeki kargaşa bugün çok daha değişik olurdu.”⁹ diyerek Atatürk’ün yokluğunun dünya barışı açısından büyük bir kayıp olduğuna vurgu yapmıştır. Atatürk’ün vefatından bir gün sonra bir Fransız gazetesinde yayınlanan makalede “Atatürk’ün ölümünün Hitler’in Doğu’ya sızmasını kolaylaştıracığı...”¹⁰ yazılmıştır.

Aşağıdaki metinde II. Dünya Savaşı’na giden süreçle ilgili Atatürk’ün görüşleri verilmiştir. Metinden hareketle soruları cevaplayınız.

Atatürk dünyanın yeniden büyük bir savaş sürüklendiğini önceden görmüştü. 1935 yılında verdiği bir demeçte, yeni bir dünya savaşı karşısında Türkiye’nin kendi güvenliğini sağlamak için Boğazlar üzerinde tedbir almasının zorunlu olduğunu belirtmişti. Atatürk deminde, dünya barışının korunması için Milletler Cemiyetine önemli görevler düştüğünü ancak cemiyetin bugüne kadar kayda değer bir çözüm üretmediğini de söylemiştir.¹¹ 1938’de ise Atatürk şöyle demişti: “Çok geçmeden Avrupa’da bir fırtına kopacak. Bu müthiş fırtına dünyanın her tarafına yayılacak ve insanlık genel bir savaş felaketinin bütün kötülükleri ile bir kere daha karşılaşacak. Bu tehlikeli durumda tarafsız kalmak ve devlet gemisini bu fırtına ortasında hiçbir engele çarptırmadan yöneterek savaş dışında kalmaya çabalamak, bizim için yaşamsal önem taşımaktadır.”¹²

1. Metinden, Atatürk’ün hangi kişilik özelliklerini çıkarabiliriz?

2. Atatürk, yeni bir dünya savaşı karşısında Türkiye’nin güvenliğini tehdit edebilecek hangi duruma dikkat çekmiştir?

3. Atatürk’ün görevini yapmadığını söylediği teşkilat hangisidir? Bu teşkilat ne zaman ve hangi amaçla kurulmuştur?

4. Atatürk, çıkması muhtemel bir savaşta Türkiye’nin nasıl hareket etmesini istemiştir?

9. Salahi R. Sonyel, Evrensel Bir Lider Olarak Atatürk, s. 6
10. Bilal N. Şimşir, Atatürk’ün Hastalığı, s. 122

11. Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, s. 489-490
12. www.atam.gov.tr

Atatürk, yeni bir dünya savaşı tehlikesine karşı Türkiye'nin güvenliğini sağlayacak tedbirler almaya çalışmıştır. Ege'deki On İki Ada'yı elinde bulunduran İtalya'nın saldırgan politikaları Türkiye'yi kaygılandırmıştı. Bunun üzerine Türkiye -daha önce de anlatıldığı gibi- Lozan Antlaşması'nın Boğazlarla ilgili hükümlerinin değiştirilmesi için Milletler Cemiyetine başvurmuştu. Bu başvuru üzerine imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Boğazlardaki askersiz bölge kaldırılmış ve Boğazların yönetimi Türkiye'ye bırakılmıştı. Böylece Türkiye kendi güvenliğinin sağlanması yolunda önemli bir adım atmıştı. Balkan devletleriyle imzalanan Balkan Antantı ile de Türkiye'ye batıdan gelebilecek muhtemel saldırılara karşı tedbir almıştı. Türkiye'nin doğusunda oluşabilecek tehditlere karşı da Sadabat Paketi imzalanmıştı.

Görsel 7.23 II. Dünya Savaşı'nın başladığını duyuran gazete haberi

Sınıf içinde dörder kişilik gruplar oluşturunuz. Grup içinde oylama yaparak bir cumhurbaşkanı seçiniz. Cumhurbaşkanı öncülüğünde hazine ve maliye, millî savunma ve dışişleri bakanlarını belirleyiniz. Böylece kritik dönemde ülkeyi yönetecek hükûmetinizi kurunuz. Hükûmet olarak aşağıda izah edilen durumu inceleyiniz ve ifade edilen sorunlara çözüm önerileri üretip sınıfta paylaşınız.

Avrupa'da başlayıp tüm dünyayı saran büyük bir savaş yaşanıyor. Devletler iki büyük gruba ayrılmış bütün güçleriyle savaşıyorlar. Savaşın ortaya çıkardığı manzara korkunç. Siz ülke olarak savaşın dışındasınız ve dışında kalmak istiyorsunuz. Dahil olmanız hâlinde savaşın getireceği ekonomik yükü kaldırmanız çok zor. Savaşa dahil olmanız için bir sebebiniz de yok. Ama ülkenizin coğrafi konumu gereği her iki grup da sizi kendi yanında savaşa çekmek için size baskı yapıyor. Siz hükûmet olarak her iki grubu da karşınıza almak istemiyorsunuz. Ancak size uygulanan baskının şiddeti ve savaşın ülkeniz üzerindeki etkisi gittikçe artıyor. Ülkenizin güvenliği de dış tehdit altında. Yabancı devletlerden biri (Sovyet Rusya) Boğazlardan askerî üs isterken bir diğeri (Almanya) Balkanlarda yayılarak batı sınırınızı tehdit ediyor. Siz tüm baskılara rağmen savaşa girmemekte kararlısınız. Ama ülke güvenliğini sağlamanız ve tehditlere karşı tedbir almanız gerekiyor. Seferberlik ilan ederek 20-45 yaş aralığındaki erkek nüfusu silah altına alınız...

	DURUM	ALINACAK TEDBİR
Cumhurbaşkanı	Halkın moralini yüksek tutmalı ve kendini güvende hissetmesini sağlamalısınız. Hangi çalışmaları yapardınız?	
Dışişleri Bakanı	Savaşa dahil olmamak ve her iki grubu da karşınıza almamak için etkili bir dış politika takip etmelisiniz. Neler yapardınız?	
Millî Savunma Bakanı	Ülkenize yönelik dış tehditler karşısında askerî ve diplomatik tedbirler almalısınız. Alacağınız tedbirler neler olurdu?	
Hazine ve Maliye Bakanı	Genç nüfusun silah altına alınması sonucu üretim azaldı. Halkın temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için neler yapardınız?	

Aşağıda, Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'nda yürüttüğü dış politikasına ilişkin metinler verilmiştir. Metinlerden hareketle soruları cevaplayınız.

1939 yılında savaş başladığında (Görsel 7.23) Türkiye savaşa girmemek için olağanüstü bir gayret gösterdi. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Hükûmet, denge politikası yürüterek Mihver ve Müttefik gruplarını doğrudan karşısına almamaya gayret gösterdi. Ancak jeopolitik konumundan dolayı her iki taraf da Türkiye'yi kendi yanında savaşa çekebilmek için baskılar yaptı. Müttefik Devletler, Almanya'ya karşı, Balkanlardan açılacak cephe için Türk hava sahasını kullanmak istediler. Türkiye kendi menfaatlerine uygun bulmadığı için bu talebi geri çevirdi. Türkiye'yi savaşa çekmekte kararlı olan Müttefik Devletler, 1943 yılında Adana (Görsel 7.24) ve Kahire'de düzenledikleri konferanslarda Türkiye'ye uyguladıkları baskıyı artırdılar. Artan baskılar sonucunda Türkiye "askerî yardım yapılması" şartıyla, prensip olarak savaşa girmeyi kabul ettiğini bildirdi. Türkiye'nin istediği silah sayısı oldukça fazlaydı. Hemen karşılanması mümkün değildi. Savaşa girme noktasında çok da istekli olmayan Türkiye, gelebilecek baskıları azaltmak için Almanya ile diplomatik ilişkilerini kesti (2 Ağustos 1944).

Görsel 7.24 Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, İngiltere Başbakanı Churchill'i istasyonda karşılarırken, Adana, 1943

1945 yılında savaşın sonu, Müttefik Devletler lehine belli olmaya başlamıştı. Müttefik Devletler (İngiltere-ABD-SSCB) düzenledikleri **Yalta Konferansı'nda** (4-11 Şubat 1945) "Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmeyen devletlerin kurulacak olan uluslararası teşkilata üye kabul edilmeyeceğini" duyurdular. Savaş sonrası dünya düzeninde söz sahibi olmak ve bu uluslararası teşkilatın kuruluşunda yer almak isteyen Türkiye, savaşın başından beri yürüttüğü tarafsızlık politikasını terk ederek Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etti (23 Şubat 1945). Ancak bu, kâğıt üzerinde kalan bir savaş ilanıydı. Çünkü Türkiye sıcak bir çatışmaya girmede. Yine de Türkiye, kâğıt üzerinde de olsa Almanya'ya savaş ilan ederek San Fransisco Konferansı'na katıldı ve Birleşmiş Milletler teşkilatının kurucu üyeleri arasında yerini aldı. Böylece Türkiye, yaklaşık 6 yıl dünyayı harap eden savaşa dahil olmadan galip devletler arasında yer almayı başardı.

1. Türkiye'nin millî çıkarlarına göre hareket ettiğine dair kanıtlar nelerdir?

.....

2. Türkiye'nin bağımsız bir devlet olarak egemenlik haklarını koruduğuna dair kanıtlar nelerdir?

.....

3. Türkiye'nin barıştan yana olduğuna dair kanıtlar nelerdir?

.....

4. Türkiye'nin akılcı ve gerçekçi davrandığına dair kanıtlar nelerdir?

.....

7.3.3. II. Dünya Savaşı'nın Sonu

II. Dünya Savaşı Müttefik Devletlerin galibiyetiyle sonuçlandı. ABD'nin savaşa girmesiyle önce İtalya Müttefik Devletler tarafından teslim alındı. Ardından Fransa Almanya'nın işgalinden kurtarıldı. Sonunda doğudan ve batıdan sıkıştırılan Almanya da teslim oldu. Direnmeye devam eden Japonya'ya Amerikan uçakları iki kez atom bombası attı. Japonya'nın Hiroşima (6 Ağustos) ve Nagazaki (9 Ağustos) şehirleri atom bombalarıyla yerle bir edildi (Görsel 7.25). Yüz binlerce sivil insan hayatını kaybetti. Bir o kadarı sakat kaldı. Bu facia karşısında Japon Hükûmeti teslim olmaktan başka çare bulamadı (14 Ağustos 1945). Japonya'nın teslim olmasıyla 60 milyondan fazla insanın ölümüne neden olan II. Dünya Savaşı sona erdi.

Aşağıdaki fotoğrafta Japonya'nın Hiroşima kentine atılan atom bombasının oluşturduğu yıkım görülmektedir. Fotoğraftan hareketle soruları cevaplayınız.

Görsel 7.25 Hiroşima'ya atılan atom bombasının oluşturduğu yıkım, 1945

1. Yukarıdaki fotoğraf sizde hangi duyguları uyandırıyor?

.....

.....

.....

.....

2. Dünyanın bir daha böyle bir felaketle karşılaşmaması için ne gibi tedbirler alınabilir?

.....

.....

.....

.....

.....

7.4. II. DÜNYA SAVAŞI'NIN TÜRKİYE'YE ETKİLERİ

Türkiye her ne kadar II. Dünya Savaşı'na girmemiş olsa da sürekli üzerinde esen savaş rüzgarlarından fazlasıyla etkilenmiştir. Altı yıl süren ve tüm dünyada etkili olan bu savaş, Türkiye'nin sosyal ve ekonomik alanda büyük sorunlar yaşamasına neden olmuştur.

Genç nüfusun silah altına alınması sonucu sanayi ve tarım üretiminde önemli düşüşler görülmüştür. Savaş yıllarında ülke gelirlerinin önemli bir kısmı savunmaya harcanmış, yatırımlar azalmış ve II. Beş Yıllık Sanayi Planı uygulanamamıştır. Bir taraftan enflasyon hızla yükselirken diğer taraftan da karaborsacılık görülmeye başlanmıştır. Bunun üzerine 18 Ocak 1940'da **Millî Korunma Kanunu** çıkarılarak üretim, dağıtım ve tüketim faaliyetleri hükûmetin kontrolü altına alınmıştır.

Buna rağmen ekonomik sorunların önüne geçilememiş ve "1938-1945 yılları arasında ürünlerin fiyatı yaklaşık 5 kat artmıştır."¹³ Aşırı fiyat artışlarını engellemek için **Narh** uygulamasına geçilmiş ve temel tüketim ürünlerinin fiyatı devlet tarafından belirlenmiştir. 13 Ocak 1942'den itibaren ekmek, un, şeker ve et gibi temel tüketim malzemeleri "karne" ile dağıtılmaya başlanmıştır.

Savaşın getirdiği ekonomik şartları fırsata çevirerek yüksek gelir elde edenlerden vergi almayı amaçlayan **Varlık Vergisi Kanunu** çıkarılmıştır (11 Kasım 1942). Ancak hem ülke içinden hem de ülke dışından gelen yoğun eleştiriler üzerine kanun kısa bir süre sonra kaldırılmıştır.

Görsel 7.26 Türkiye'de açılan ilk köy enstitülerinden biri: Akpınar Köy Enstitüsü, Lâdik / Samsun

Görsel 7.27 Akpınar Köy Enstitüsü, Lâdik / Samsun

Halkın büyük bir kısmı köylerde yaşadığı ve ülke ekonomisi büyük oranda tarımsal üretime dayandığı için savaşın olumsuz etkisi köylerde daha fazla hissedilmiştir. Genç nüfusun silah altına alınması sonucu tarımsal üretimde önemli oranda azalma görülmüştür. Tarımsal üretimi bilimsel yöntemlerle arttırmak için **Köy Enstitüleri** açılmıştır (22 Nisan 1940) (Görsel 7.26 ve 7.27). Ancak ilkokullara hem Köy Enstitüleri hem de Öğretmen Okulları olmak üzere iki farklı kaynaktan öğretmen yetiştirilmesi

ikilik doğurdu. Bu kurumlar birbirinden farklı kanunlarla yönetilmekteydi. Bunun üzerine iki kurumda yetişen öğretmenleri aynı gaye için çalışan, eşit hak ve sorumluklara sahip hale getirmek amacıyla 1954'te yeni bir kanun çıkarıldı. Bu kanunla Köy Enstitüleri Öğretmen Okulları ile birleştirildi.

Arazisi olmayan veya mevcut arazisi ihtiyacını karşılamayan köylüye toprak dağıtmak için **Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu** çıkarılmıştır (11 Haziran 1945). Ancak bu kanun da uygulanamamıştır.

Savaşın getirdiği sonuçlar toplumsal hayatı da etkilemiştir. Hava saldırılarına karşı şehirlerde geceleri "karartma" yapılmış ve belli saatlerden sonra sokağa çıkma yasağı uygulanmıştır.

II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru dünyadaki demokratik yönetimleri güçlendirmeye ve yaygınlaştırmaya yönelik uluslararası politikalar hız kazanmıştır. Almanya ve İtalya'da görülen totaliter (baskıcı) rejimlerin uyguladığı yayılmacı politikalar dünyayı büyük bir savaşa sürüklemiştir. Bu tehlikenin bir daha yaşanmaması için demokratik yönetimlerin güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılmasının gerekliliği anlaşılmıştır. Bu gerekliliğin farkında olan Türkiye, daha savaş bitmeden çok partili siyasi hayata geçileceğine ve demokratik yapının güçlendirileceğine dair müttefiklerine taahhütte bulunmuştur. Türkiye, bu sözünü yerine getirmiş ve savaşın hemen ardından çok partili siyasi hayata geçerek demokratikleşme yolunda önemli bir adım atmıştır.

13. Durmuş Yalçın ve diğerleri, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Cilt 2, s. 533

7.5. DEMOKRASİ YOLUNDA GÜÇLÜ ADIMLAR

İnsanlar niçin siyasi parti kurma ihtiyacı hissederler?

II. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra Boğazlar'dan askerî üs isteyen Sovyet Rusya, Türkiye'yi tehdit etmeye başladı. Bu tehditlere karşı dış destek arayışı içine giren Türkiye'nin iş birliği yapabileceği ülkeler, çok partili sistemle ve demokratik anlayışla yönetilen Batılı ülkelerdi. ABD ve Avrupa ülkeleri demokratik anlayışla yönetilen ülkelerle iş birliğini geliştireceklerini açıkça beyan etmişlerdi. Türkiye'nin tek partiyle yönetiliyor olması, Batılı ülkelerle ilişkilerini geliştirmesinin önünde bir engeldi. Birleşmiş Milletler Anayasası'nda (Görsel 7.28), teşkilata katılabilmek için “*demokratik bir rejime sahip olunması*” gerektiği hükmü yer alıyordu. Sovyet Rusya'nın tehditlerine karşı Batılı devletlerle yakınlaşma ihtiyacı hisseden Türkiye'nin yönetim yapısını onların beklentilerine uygun hâle getirmesi gerekiyordu.

Görsel 7.28 Birleşmiş Milletler teşkilatının kuruluşu, San Francisco, 24 Ekim 1945

Bu arada Türk siyasetinde de önemli gelişmeler yaşanıyor. II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Türkiye'de ekonomik sorunların ağırlığı kendini daha fazla gösterirken Hükûmetin ekonomi politikalarına yönelik eleştiriler de artmıştı. Türkiye'de henüz çok partili hayata geçilmediği için bu eleştiriler, iktidar partisi (CHP) (Görsel 7.29 ve 7.30) içindeki bir grup tarafından dile getiriliyordu.

Görsel 7.29 İsmet İnönü, Başbakan Refik Saydam (sağda) ile

Görsel 7.30 Cumhurbaşkanı İnönü öğrencilerle beraber

“*Toprak Reformu Yasa Tasarısı*” görüşmeleri iktidar partisi içinde tartışmalara neden oldu. Aydın Milletvekili Adnan Menderes, yasa tasarısı hakkında bir eleştiri konuşması yapmasının ardından Türk siyasetinde öne çıkmaya başladı. CHP'deki bu muhalif hareket gittikçe güçlenirken eleştirilerin şiddeti de arttı. 7 Haziran 1945 tarihinde CHP milletvekilleri Adnan Menderes, Celal Bayar (Görsel 7.32), Fuat Köprülü ve Refik Koraltan “*Anayasa'nın millî egemenlik ilkesine işlerlik kazandırılmasını ve parti işleyişinin demokratik ilkelere uygun olarak yürütülmesini*” içeren taleplerini parti grubuna verdiler. **Dörtlü Takrir** diye tarihe geçen bu talepleri CHP Genel Başkanı ve aynı zamanda Cumhurbaşkanı İsmet İnönü parti içi muhalefet hareketi olarak tanımladı. Talepte bulunan milletvekillerine “*Muhalefeti parti içinde yapmasınlar. Teşkilatlarını kursunlar, karşımıza geçsinler ve ayrı parti olarak mücadeleye girsinler.*”¹⁴ diye karşılık verdi.

14. Osman Akandere, Bir Demokrasi Beyannamesi Olarak Dörtlü Takrir'in Amacı ve Mahiyeti, s. 15

CHP'deki tartışmalar devam ederken sanayici Nuri Demirağ (*Görsel 7.31*), **Millî Kalkınma Partisi** adıyla Atatürk'ün vefatı sonrasındaki ilk muhalefet partisini kurdu (22 Eylül 1945). Bu arada CHP'deki parti içi muhalefet gittikçe şiddetleniyordu. Sonunda, Hükûmeti eleştiren makaleler yazdıkları için Adnan Menderes (*Görsel 7.34*) ve Fuat Köprülü partilerinden ihraç edildiler (21 Eylül 1945). Bu durumu Parti tüzüğüne aykırı bulan ve Parti yönetimini eleştiren Refik Koraltan da ihraç edildi. Muhalliflerden Celal Bayar da yaşananlara tepkisini göstermek için partisinden istifa etti. Bu milletvekilleri bir süre sonra bir araya gelerek **Demokrat Parti** adıyla yeni bir siyasi parti kurdular (7 Ocak 1946). Partinin genel başkanlığına Celal Bayar getirildi.

Görsel 7.31 Millî Kalkınma Partisinin kurucusu Nuri Demirağ

Görsel 7.32 DP'nin kurucularından Adnan Menderes ve Celal Bayar

1946 yılında Türkiye'de 10'dan fazla yeni siyasi parti kuruldu. Aynı yıl Türkiye'de ilk kez birden çok partinin katıldığı seçim yapıldı (21 Temmuz 1946) (*Görsel 7.33*). Vatandaşlar seçme hakkını tam manasıyla ilk kez kullandılar. "Açık oy, gizli sayım" usulü uygulandığı için eleştirilen bu seçimlerde CHP 390, DP 65 ve bağımsızlar 7 vekillik kazandı. 1946 seçimlerinde iktidar değişmese de sistem değişmiş ve Türkiye, millet iradesinin tamamen belirleyici olduğu demokratik bir sisteme kavuşmuştur.

Görsel 7.33 İlk çok partili seçimde oy kullanan vatandaşlar, 1946

Görsel 7.34 Adnan Menderes mitingde halkı selamlarken

ALİ ADNAN MENDERES (1899-1961)

1899 yılında Aydın'da doğdu. Millî Mücadele'de gösterdiği başarılarından dolayı İstiklal Madalyası verilmeye layık görüldü. 1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Aydın şubesini yönetti. Partinin kendini feshetmesinden sonra CHP'ye geçti ve 1931'de Aydın milletvekili seçildi. II. Dünya Savaşı'ndan sonra partisine yönelttiği eleştirileri sebebiyle CHP'den ihraç edildi. Bunun üzerine Demokrat Parti'nin kurucu üyeleri arasında yer aldı (7 Ocak 1946). 1946 seçimlerinde Demokrat Partiden Kütahya milletvekili seçildi. Celal Bayar'ın cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra partinin genel başkanlığına getirildi. 14 Mayıs 1950 seçimlerinde oyların 53,5'ini alan DP'nin iktidar olmasıyla başbakan oldu. DP iktidarının (22 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960) tek başbakanı oldu. İktidarı zamanında 5 hükûmet kurdu. 27 Mayıs 1960 askerî darbesinin ardından, 17 Eylül 1961 tarihinde idam edildi. TBMM, 1990 yılında çıkardığı yasa ile Menderes ve onunla beraber idam edilenlere itibarlarını iade etti.

(www.adu.edu.tr)

A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.

1. Atatürk yaşamının son döneminde dış politikada sorunu ile yakından ilgilenmiştir.
2. Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci cumhurbaşkanı olmuştur.
3. Türkiye'nin II. Dünya Savaşı yıllarında yürüttüğü dış politikaya politikası adı verilir.
4. 1940'ta çıkarılan Kanunu ile üretim, dağıtım ve tüketim faaliyetleri hükûmetin kontrolü altına alınmıştır.
5. Atatürk'ün vefatından sonra kurulan ilk muhalefet partisi, Partisidir.

B. Aşağıdaki soruların cevabını boş bırakılan alana yazınız.

1. Türkiye'nin çok partili siyasi hayata geçmesinde etkili olan dış etkenler nelerdir?
.....
.....
.....
2. I. Dünya Savaşı'ndan sonra dünya barışını korumak için kurulan Milletler Cemiyetinin hangi tutumu, II. Dünya Savaşı'nın çıkmasında etkili olmuştur?
.....
.....
.....
3. II. Dünya Savaşı yıllarında yaşanan ekonomik sorunlara karşı hükûmet hangi tedbirleri almıştır?
.....
.....
.....
4. II. Dünya Savaşı'ndan sonra demokratik yönetimleri güçlendirmeye ve yaygınlaştırmaya yönelik uluslararası politikaların hız kazanmasının nedeni nedir? Açıklayınız.
.....
.....
.....
5. 21 Temmuz 1946'da yapılan seçimlerin Türk siyasi tarihi açısından önemi nedir? Açıklayınız.
.....
.....
.....
6. Atatürk'ün fikir ve eserlerinin evrensel olduğuna dair kanıtlar nelerdir?
.....
.....
.....

C. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. **“Az zamanda çok ve büyük işler yaptık.”** diyen Atatürk, aşağıdakilerden hangisini, yaptığı işlerin en büyüğü olarak tanımlamaktadır?
 - A) Boğazların yönetimini Türkiye’ye kazandırmayı
 - B) Türkiye Cumhuriyeti’ni kurmuş olmayı
 - C) Hatay’ın ana vatana katılması için gösterdiği çabayı
 - D) Türkiye’nin ilk cumhurbaşkanı seçilmiş olmayı
2. **1945’te Türkiye’nin çok partili siyasi hayata geçmesinde aşağıdakilerden hangisinin etkisi olmamıştır?**
 - A) Batılı devletlerle ilişkilerin geliştirilmek istenmesinin
 - B) Demokratik yapının güçlendirilmek istenmesinin
 - C) Millet iradesinin ülke yönetimine yansıtılmak istenmesinin
 - D) Hükûmetin istifa etmesi ve yeni hükûmetin kurulamamasının
3. **Demokrasinin “çoğulculuk” ilkesinin uygulanabilmesi için aşağıdakilerden hangisine ihtiyaç vardır?**
 - A) Çok partili siyasi hayata
 - B) Güçlü bir ekonomik yapıya
 - C) Meclis Hükûmetleri sisteminin uygulanmasına
 - D) Bütün vatandaşların okuryazar olmasına
4. **Türkiye’nin II. Dünya Savaşı’nın sonlarına doğru -kâğıt üzerinde de olsa- Almanya ve Japonya’ya savaş açması aşağıdakilerden hangisine zemin hazırlamıştır?**
 - A) Türkiye’nin Almanya’dan aldığı ekonomik ve askerî yardımların kesilmesine
 - B) Savaşın bir süre daha uzamasına
 - C) Türkiye’nin Birleşmiş Milletler teşkilatının kurucu üyeleri arasında yer almasına
 - D) Taraflar arasındaki güçler dengesinin bozulmasına

5. I. “Nutuk” eserinin birçok dile çevrilmesi
II. Kendisine “Asya’nın kurtarıcısı” unvanının verilmesi
III. Vefatının dünya basınında geniş yer tutması

Yukarıdaki bilgiler Atatürk’ün hangi özelliğinin kanıtlarıdır?

- A) Dünya çapında etkili bir yazar olduğunun
- B) Fikir ve eserlerinin evrensel olduğunun
- C) Farklı ülkelere geziler düzenlediğinin
- D) Uzun bir süre cumhurbaşkanı olduğunun

6 ve 7. soruları aşağıdaki metne göre cevaplayınız.

“Türkiye’nin II. Dünya Savaşı’ndaki durumu, bulunduğu stratejik mevkisinin önemi dolayısıyla gerek Müttefiklerin gerek Mihverin Türkiye’yi kendi yanlarında savaşa girmesi için harcadıkları çabaların ve Türkiye üzerinde yaptıkları baskıların hikâyesinden başka bir şey değildir. Savaşan tarafların bu faaliyetleri karşısında Türkiye’nin politikası ise savaşın dışında kalmak ve memleketi savaşın yıkıntılarından korumak olmuştur. Türkiye’nin idarecileri, bu gayenin gerçekleşmesinde gerçekten değerli bir başarı kazanmışlardır.”

(Armaoğlu, s. 407)

6. **Aşağıdaki soruların hangisinin cevabını metinden bulamayız?**
 - A) Türkiye, dış baskılara boyun eğmiş midir?
 - B) Türkiye, II. Dünya Savaşı’nda izlediği dış politikada başarılı olmuş mudur?
 - C) Türk Hükûmetinin II. Dünya Savaşı’ndaki temel politikası ne olmuştur?
 - D) Türkiye’nin ekonomisi II. Dünya Savaşı’ndan nasıl etkilenmiştir?
7. **Savaşan devletlerin Türkiye’yi yanlarına çekmek için yoğun çaba harcamalarında, Türkiye’nin hangi özelliği daha etkili olmuştur?**
 - A) Coğrafi konumu
 - B) Askerî gücü
 - C) Kalabalık Nüfusu
 - D) Gelişen ekonomisi

Sevgili öğrenciler! Millî Mücadele tarihimiz boyunca pek çok olay yaşanmıştır. Bu yaşanan önemli olaylardan bir tanesi de Büyük Taarruz'dur. Sizlerden aşağıdaki kriterlere uygun olarak Büyük Taarruz'u incelemenizi, bu olayın neden önemli olduğunu kanıtlayan/anlatan bir sunum hazırlamanızı istiyoruz.

KRİTERLER

1. Önem- Bu savaştan kimler ve neler etkilendi? (O zamanda yaşayan insanların hayatlarındaki önemi)
2. Derinlik- Bu savaş insanların hayatlarını ne derinlikte etkiledi? (İnsanların yaşamları nasıl değişti)
3. Miktar- Kaç hayat bundan etkilendi? (Ne kadar insan Büyük Taarruz Savaşı'ndan etkilendi?)
4. Devamlılık- Bu savaşı hatırlamak neden önemli? (Anıtlar, savaş meydanları, şehitlikler neden ziyaret ediliyor? Zafer kutlaması neden her yıl yapılıyor?)
5. Anlamlılık- Bugün bu savaş üzerine çalışmak neden önemli? (Savaşın bugüne, şimdiki hayatımıza etkisi nedir?)

Görevler:

1. Yukarıdaki kriterler adım adım uygulanarak Büyük Taarruz'un tarihsel önemini ortaya koyan bir rapor hazırlamalısınız.
2. Yaptığınız çalışmayla ilgili tanıtım sunusu hazırlayarak sınıfta sunum yapmalısınız.
3. Proje görevi raporunu ve tanıtım sunusunu, tablo, grafik, fotoğraf, diyagram gibi görsel materyallerle desteklemelisiniz.
4. Proje göreviniz aşağıda verilen dereceli puanlama anahtarına göre değerlendirilecektir.

DERECELİ PUANLAMA ANAHTARI

Ölçütler	Başlangıç Düzeyinde (1)	Kabul Edilebilir (2)	Oldukça Başarılı (3)	Öğrencinin Puanı
Olay kimleri etkilendi?	Olayın kimleri etkilediği yeterince izah edilmemiş.	Olayın kimleri etkilediği kısmen izah edilmiş.	Olayın kimleri etkilediği yeterince izah edilmiş.	
Olay yaşamı nasıl etkilendi?	Olayın insan yaşamını nasıl etkilediği yeterince izah edilmemiş.	Olayın insan yaşamını nasıl etkilediği kısmen izah edilmiş.	Olayın insan yaşamını nasıl etkilediği yeterince izah edilmiş.	
Olay ne kadar kişiyi etkiledi?	Olayın ne kadar kişiyi etkilediği yeterince izah edilmemiş.	Olayın ne kadar kişiyi etkilediği kısmen izah edilmiş.	Olayın ne kadar kişiyi etkilediği yeterince izah edilmiş.	
Görsel materyal kullanımı	Raporda ve tanıtım sunusunda görsel materyaller yeterince kullanılmamış.	Raporda ve tanıtım sunusunda görsel materyaller kısmen kullanılmış.	Raporda ve tanıtım sunusunda görsel materyaller yeterince kullanılmış.	
Olayın hatırlanması	Olayın hatırlanmasının gerekçeleri yeterince izah edilmemiş.	Olayın hatırlanmasının gerekçeleri kısmen izah edilmiş.	Olayın hatırlanmasının gerekçeleri yeterince izah edilmiş.	
Olayın bugüne Etkisi	Olayın bugüne etkileri yeterince izah edilmemiş.	Olayın bugüne etkileri kısmen izah edilmiş.	Olayın bugüne etkileri yeterince izah edilmiş.	
Görsel materyal kullanımı	Raporda ve tanıtım sunusunda görsel materyaller yeterince kullanılmamış.	Raporda ve tanıtım sunusunda görsel materyaller kısmen kullanılmış.	Raporda ve tanıtım sunusunda görsel materyaller yeterince kullanılmış.	
Tanıtım sunusunu hazırlama ve sunma	Tanıtım sunusu hazırlama ve sunma becerisi yeterli değil.	Tanıtım sunusu hazırlama ve sunma becerisi kısmen yeterli.	Tanıtım sunusu hazırlama ve sunma becerisi yeterli.	
Toplam Puan				

Cevap Anahtarları

1. Ünite	A Bölümü	1. Namık Kemal, 2. Kanun-i Esasi, 3. Sömürgecilik, 4. Milliyetçilik, 5. İttihat ve Terakki															
	C Bölümü	1.D	2.B	3.A	4.D	5.C	6.B	7.C	8.D								
	Ç Bölümü	1. Selanik, 2. Manastır, 3. Şam, 4. Trablusgarp, 5. Picardie, 6. Sofya															
	D Bölümü	1. Picardie, 2. Manastır, 3. Selanik, 4. Sofya, 5. Şam, 6. Trablusgarp															

2. Ünite	A Bölümü	1. Mondros, 2. Kilikyalılar, 3. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, 4. Hıyanet-i Vatanıye, 5. Kanal															
	C Bölümü	1.D	2.C	3.C	4.B	5.A	6.B	7.A	8.D	9.B	10.C	11.D	12.D	13.A	14.B	15.A	16.A
	Ç Bölümü	1. Sevk ve İskan Kanunu, 2. Kut'ül Amâre Zaferi, 3. Mondros Ateşkes Antlaşması, 4. Havza Genelgesi, 5. Sivas Kongresi, 6. Misak-ı Millî, 7. Büyük Millet Meclisinin Açılması															

3. Ünite	A Bölümü	1. Kuvâ-yı Millîye, 2. Başkomutanlık, 3. Teklif-i Millîye, 4. Musul, 5. Düÿûn-u Umûmiye, 6. Gümrü															
	C Bölümü	1.C	2.B	3.D	4.A	5.A	6.D	7.B	8.C	9.A							
	Ç Bölümü	1. Gümrü Antlaşması, 2. Londra Konferansı, 3. Moskova Antlaşması, 4. Kars Antlaşması, 5. Ankara Antlaşması, 6. Mudanya Ateşkes Antlaşması, 7. Lozan Antlaşması															
	D Bölümü	Doğu Cephesi (2), I. İnönü Muharebesi (4,5,7), Sakarya Muharebesi (3,6), Büyük Taarruz (1)															

4. Ünite	A Bölümü	1. Millet Mektepleri, 2. Devletçilik, 3. Türk Tarih Kurumu, 4. Türk Dil Kurumu, 5. Misak-ı İktisadi															
	C Bölümü	1.A	2.C	3.D	4.C	5.D	6.A	7.B	8.D	9.B	10.A	11.D	12.C	13.B	14.A		
	Ç Bölümü	1. Türkiye İktisat Kongresi, 2. Ankara'nın Başkent Olması, 3. Halifeliğin Kaldırılması, 4. Şapka Kanunu, 5. Harf İnkılabı, 6. Türk Tarih Kurumunun Kurulması, 7. Üniversite Reformu															

5. Ünite	A Bölümü	1. Terakkiperver Cumhuriyet, 2. Müdafaa-i Hukuk, 3. Çoğulculuk															
	C Bölümü	1.D	2.B	3.B	4.C	5.A											

6. Ünite	A Bölümü	1. Müttekabiliyet, 2. Dış Borçlar, 3. Milletler Cemiyeti, 4. Hatay, 5. Balkan Antantı															
	C Bölümü	1.D	2.C	3.C	4.D	5.A	6.D	7.B	8.A	9.B	10.A	11.C	12.A	13.D	14.C	15.B	
	Ç Bölümü	1. Ankara Antlaşması, 2. Türkiye'nin Milletler Cemiyetine Üye Olması, 3. Balkan Antantı, 4. Montrö Boğazlar Sözleşmesi, 5. Sadabat Pakı, 6. Hatay'ın Ana vatan'a Bağlanması															

7. Ünite	A Bölümü	1. Hatay, 2. İsmet İnönü, 3. Denge, 4. Millî Korunma, 5. Millî Kalkınma															
	C Bölümü	1.B	2.D	3.A	4.C	5.B	6.D	7.A									

MİLLÎ MÜCADELE KOMUTANLARI

M. Kemal Atatürk
(1881-1938)

A. Nafiz Gürman
(1882-1966)

A. Naci Eldeniz
(1875-1948)

Ahmet Derviş
(1886-1932)

A. Fuat Bulca
(1881-1962)

Ahmet Naci Tınaz
(1882-1964)

A. Nuri Öztekin
(1876-1951)

A. Zeki Soydemir
(1883-1954)

Akif Erdemgil
(1876-1962)

Alaattin Koval
(1882-1930)

Ali Fuat Cebesoy
(1882-1968)

A. Hikmet Ayerdem
(1876-1939)

A. İhsan Sabis
(1882-1957)

A. Sait Akbaytugan
(1872-1950)

A. Sami Sabit
(1877-1957)

Asım Gündüz
(1880-1970)

Aşir Atlı
(1881-1957)

B. Sami Günsav
(1879-1934)

C. Tayyar Eğilmez
(1878-1958)

Cavit Bey
(1884-1934)

C. Cahit Toydemir
(1883-1956)

Cemil Conk
(1873-1931)

Cevat Çobanlı
(1870-1938)

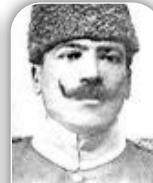
Ethem Karabudak
(1882-1948)

E. Servet Boral
(1876-1956)

Fahrettin Altay
(1880-1974)

Hacı Mehmet Arif
(1876-1940)

H. İbrahim Çolak
(1881-1944)

Halit Akmansu
(1884-1953)

Halit Karsıalan
(1883-1925)

H. Mümtaz Çeçen
(1876-1941)

H. Hüsnü Emir
(1883-1958)

H. Nurettin Özsü
(1879-1937)

İ. Refet Bele
(1881-1963)

İsmail Hakkı
(1883-1923)

İzzetin Çalışlar
(1882-1951)

Kâzım Fikri Özalp
(1882-1968)

Kâzım İnanç
(1880-1938)

Kâzım Orbay
(1887-1964)

Kâzım Sevüktekin
(1877-1949)

Kemalettin Sami
(1884-1934)

Mahmut Nedim
(1880-1920)

Mehmet Ali
(1874-?)

Mehmet Arif
(1883-1926)

M. Atıf Ateşdağı
(1876-1947)

M. Emin Çolakoğlu
(1878-1939)

M. Emin Koral
(1881-1959)

M. Emin Yazgan
(1876-1961)

Mehmet Hayri
(1879-1928)

M. Hayri Tarhan
(1880-1934)

M. Hulusi Conk
(1881-1950)

M. Kâzım Dirik
(1881-1941)

M. Kenan Dalbaşar
(1888-1935)

M. Muhittin Kurtiş
(1876-1951)

M. Nazım Yücel
(1886-1921)

M. Nurettin (Sakallı)
(1873-1932)

M. Nuri Conker
(1882-1937)

M. Rüştü Sakarya
(1877-1951)

M. Sabit Noyan
(1887-1967)

M. Sabri Erçetin
(1876-1956)

M. Salih Omurtak
(1889-1954)

M. Selahattin Adil
(1883-1961)

M. Sıtkı Üke
(1877-1941)

M. Suphi Kula
(1881-1948)

M. Şefik Aker
(1877-1964)

M. Vehbi Kıpçak
(1875-1946)

Muhittin Akyüz
(1870-1940)

M. Kâzım Karabekir
(1882-1948)

M. Fevzi Çakmak
(1876-1950)

M. İsmet İnönü
(1884-1973)

Mustafa Muğlalı
(1882-1951)

M. Münip Uzsoy
(1878-1950)

Mürsel Bakü
(1881-1945)

Nazif Kayacık
(1872-1951)

Nazmi Solok
(1876-1956)

Nihat Anılmış
(1878-1954)

O. Nuri Koptagel
(1874-1942)

O. Zati Korol
(1880-1946)

Ömer Halis Bıyıktaş
(1883-1935)

Ö. Lütfü Argeşo
(1879-1942)

Reşat Çiğiltepe
(1879-1922)

Rüştü Bey
(1872-1926)

Sadullah Güney
(1883-?)

Süleyman Sabri
(1873-1941)

Ş. Avni Özudoğru
(1884-1960)

Şerif Yaçağaz
(1876-1938)

Ş. Seyfi Düzgören
(1880-1948)

Ş. Naili Gökberk
(1876-1936)

Veysel Özgür
(1877-1931)

Y. Şevki Subaşı
(1876-1939)

Y. İzzet Met
(1876-1922)

﴿A﴾

abluka: Bir ülkenin veya bir yerin dış dünya ile olan her türlü bağlantısını kuvvet kullanarak kesme.

ahali: Aralarında aynı yerde bulunmaktan başka hiçbir ortak özellik bulunmayan kişilerden oluşan topluluk, halk

ahval: Durumlar, hâller, vaziyetler

ajans: Haber toplama, yayma ve üyelerine dağıtma işiyle uğraşan kuruluş.

akademi: Bilim dallarında, güzel ya da uygulamalı sanatlarda orta ve yüksek öğretim yapan kimi okullara verilen ad.

akvam: Birden fazla milletten oluşan topluluk; kavimler.

alem: Bayrak, sancak.

aleyh: Bir şeyin veya bir kimsenin karşısında olma.

amansız: Öldürücü, cana kıyıcı.

anane: Halk arasında zamanla oluşan kurallar bütünü; gelenek.

anayasa: Bir devletin yönetim biçimini belirten, yasama, yürütme, yargılama güçlerinin nasıl kullanılacağını gösteren, yurttaşların kamu haklarını bildiren temel yasa.

and: Yemin, ahit, söz verme.

asayiş: Bir yerin düzen ve güvenlik içinde bulunması durumu, düzenlilik, güvenlik

ateşkes: Savaşan iki kuvvetin karşılıklı olarak savaşı durdurması, bırakışma.

ayaklanma: Başkaldırı.

ayrıcılık: Başkalarından ayrı ve üstün tutulma durumu.

azınlık: Bir ülkede ayrı soydan veya inançtan olan ve sayıca az bulunan topluluk.

﴿B-C-Ç-D﴾

bedhah: Başkasının kötülüğünü isteyen, kötü yürekli.

beka: Kalıcılık, ölmezlik.

beyan: Bildirme, açıklama.

beyanname: Bir kimsenin resmî bir kuruluşa herhangi bir durumu bildirmek için verdiği çizelge, bildirge.

blok: Politik çıkarları sebebiyle birlik kuran devletler topluluğu.

burç: Kale duvarlarından daha yüksek, yuvarlak, dört köşe veya çok köşeli kale çıkıntısı.

cebir: Bir şeyi yaptırmak için güç kullanma, baskı yapma.

dâhil: Bir işe karışmış olma, karışma.

delege: Kendisine yetki verilerek bir yere veya birinin katına gönderilen kimse, elçi.

demeç: Yetkili bir kimsenin bir konuda yayın organlarına yaptığı açıklama, beyanat.

diplomasi: 1. Uluslararası ilişkileri düzenleyen antlaşmalar bütünü. 2. Yabancı bir ülkede ve uluslararası toplantılarda ülkesini temsil etme işi ve sanatı.

dispanser: Sağlık ocağı.

dogmatik: Deneye dayanan kanıtları hiçe sayarak kanılarını inanç öğretilerinden çıkaran düşünce biçimi.

﴿E-F﴾

ebedi: Sonsuz, ölümsüz.

egemenlik: Bir devletin yasama, yürütme ve yargı yetkilerinin tümü. Devletin kararlarında bağımsız olma durumu.

elim: Herhangi bir durum karşısında hissedilen üzüntü; acıklı hâl.

emel: Gerçekleştirilmek istenen amaç; istek; dilek.

emperyalist: Emperyalizm yanlısı olan, yayılmacı, yayılımcı.

endaze: 65 santimetrelik uzunluk ölçüsü.

erkân: Bir topluluğun ileri gelenleri, büyükler.

erzak: Uzun süre saklanabilen yiyeceklerin genel adı.

esas: Bir şeyin özünü oluşturan ana öge, temel.

esin: Etkilenme, çağrışım veya içe doğmayla akla gelen yaratıcı duygu, düşünce, ilham.

eşkiya: Dağda, kırdan yol kesen hırsızlar, haydutlar.

evkaf: Bir topluluk veya bir kimse tarafından belirli bir amacın gerçekleştirilmesi için belli koşullarla tahsis edilen mal ve para varlığından oluşan vakfın çoğulu.

evrensel: Evrenle ilgili, Bütün insanlığı ilgilendiren.

fakr: Bir amacı gerçekleştirebilecek maddi güçten yoksun olma, yoksulluk, fukaralık.

fazilet: Ahlakın övdüğü iyi olma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk vb. niteliklerin genel adı.

ferman: Buyruk, emir. Osmanlı Devleti'nde padişahın verdiği, uyulması gerekli hükümleri taşıyan yazılı buyruk.

fetva: İslam hukukuyla ilgili bir konunun, bir sorunun dinsel hukuk kurallarına göre çözümünü açıklayan, şeyhülislamca ya da müftüce verilen hüküm, yanıt.

fttri: Doğuştan gelen özellikler.

﴿G-H﴾

gaye: Elde edilmesi gereken, ulaşılmak istenen şey, amaç.

gelenek: Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane.

güdümüne girmek: İdaresine girmek.

halife: Hz. Muhammed'in vekili olarak Müslümanların imamlığını ve din koruyuculuğunu yapmakla görevli kimse.

harekât: Belli bir amaç gözetilerek bir askerî birliğe yaptırılan manevra, çarpışma, çevirme, kovalama vb. işler, operasyon.

hariç: Dışarıda olma durumu.

hasbihâl: Söyleşi, sohbet.

hat: Ulaşım sağlayan bir taşıtın uğradığı yerlerin bütünü, yol, geçek.

hayâ: Utanma duygusu, utanç, utanma, sıkılma.

haysiyet: Değer, saygınlık, itibar.

heyet: Bir işi yapmak, yönetmek veya bir kurum ve kuruluşu temsil etmek için görevlendirilmiş kişilerden oluşmuş topluluk, kurul.

himaye: Koruma altına alma.

hitap: Sözü birine veya birilerine yöneltme, seslenme

husus: 1. Konu. 2. Özellik.

hürmet: Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, saygı.

hüsran: Beklenen şeyin elde edilememesi yüzünden duyulan acı.

﴿I-J﴾

islah: Bozulan bir kurumu yeniden çalışır hâle getirme, düzeltme, iyileştirme.

ıstırap: Acı, üzüntü, sıkıntı, keder.

iaşe: Yedirip içirme, besleme, bakma.

icraat: Yapılan işler, çalışmalar, uygulamalar.

iftihar: Övünme, kıvanma, kıvanç, övünç.

ihracat: Bir ülkenin ürettiği malları başka bir ülkeye veya ülkelere satması, dış satım.

ihraç: Yurt dışına mal satma, dışarı çıkarma.

ihtilal: Bir ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik yapısını veya yönetim düzenini değiştirmek amacıyla kanunlara uymaksızın cebir ve kuvvet kullanarak yapılan geniş halk hareketi, devrim.

ihya etmek: Çok iyi duruma getirmek, güçlendirmek.

ikmal: Eksik bir şeyi tamamlama, daha iyi duruma getirme, bütünleme.

iktisat: İnsanların yaşayabilmek için üretme, ürettiklerini bölüşme biçimlerinin ve bu faaliyetlerden doğan ilişkilerin bütünü, ekonomi.

ilelebet: Sonsuza değin, sonsuzluğa kadar.

inkışaf: 1. Gelişme işi. 2. Serpilip büyüme. 3. İlerleme

irade: Bir şeyi yapıp yapmamaya karar verme gücü.

irfan: 1. Bilme, anlama, sezme. 2. Gerçeğe ulaştırıcı güçlü sezgi.

irtibat: İki şey arasında ilişki sağlayan bağ.

iskân: İnsanları bir bölgeye yerleştirme işi, yurtlandırma.

istifade: Yararlanma.

istikamet: Tutulan, izlenen yol, doğrultu.

istikbal: Gelecek.

istiklal: Bir kişi, toplumsal küme ya da toplumun ekonomik, siyasal, ekinsel vb. bakımlardan başka kişi, küme ya da toplumların güdüm ve yönetimi altında bulunmaması durumu, bağımsızlık.

istila: Bir ülkeyi silah gücüyle ele geçirme.

istirahat: Dinlenme, rahat etme.

isyan: 1. Herhangi bir amaçla kurulu düzene veya devlet güçlerine karşı gelme, başkaldırma, ayaklanma.

ithal: Başka ülkelere mal getirme veya satın alma.

itibar: Saygı görme, değerli, güvenilir olma durumu.

itilaf: Anlaşma, uyuşma, uzlaşma, toplantı.

itimat: Güven, güvenç, emniyet.

ittifak: Anlaşma, birleşme.

jeopolitik: Bir bölgenin bulunduğu konumun ifade ettiği önem.

❖K-L❖

- kabine:** Bakanlar Kurulu.
kademe: Aşama, basamak, derece.
kâfi: Yeterli, yetecek ölçüde olan.
kamuoyu: Bir konuyla ilgili halkın genel düşüncesi.
karargâh: Ordunun uzun bir süre veya geçici olarak konakladığı yer.
keder: Acı, üzüntü, dert, sıkıntı, ızdırap, tasa.
kolağası: Osmanlı ordusunda yüzbaşı ile binbaşı arasında yer alan rütbe.
konferans: Topluluğa bir konuda bilgi vermek amacıyla yapılan konuşma.
kongre: Çeşitli ülkelerden yöneticilerin, elçilerin, delegelerin katılmasıyla yapılan
konsolosluk: Yabancı ülkelerde, orada bulunan yurttaşlarının haklarını koruyan, bağlı bulunduğu hükûmete siyasal ve ticari bilgileri veren dış işleri görevlisi.
kroki: Ölçeksiz plan, taslak.
kudret: Bir amacı gerçekleştirebilecek güce sahip olma durumu.
kurum: Belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere kurulan özel veya kamu örgütü.
kuşatma: Bir ülkenin veya bir yerin dış dünya ile olan her türlü bağlantısını kuvvet kullanarak kesme, abluka.
leh: Bir şeyden veya bir kimseden yana olma.
liberal: Hürriyet ve serbestlikle ilgili.

❖M❖

- mağlubiyet:** Bir savaşta, yarışmada kaybetme, yenilme, hezimet, yenilgi.
makul: Akla uygun, akıllıca.
malik: Sahip olma durumu.
maliye: Kamu ile ilgili işlerin yürütülmesi için gerekli gelirleri ve harcanan paraları düzenleyen kuralların bütünü.
mamul: Yapılmış, işlenmiş, imal edilmiş eşya, yiyecek.
manda: Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bazı az gelişmiş ülkeleri, kendi kendilerini yönetecek düzeye eriştirip bağımsızlığa kavuşturuncaya kadar Milletler Cemiyeti adına yönetmek için bazı büyük devletlere verilen vekillik.
maneviyat: Yürek gücü, moral.
maruz kalmak: Bir olay veya bir durumla karşı karşıya olmak.
mazi: Geçmiş.
mazlum: Zulüm görmüş, kendisine

zulmedilmiş.

mebus: Milletvekili.

mecelle: Osmanlı Devleti'nde aile hukukunu düzenleyen yasa.

mecmua: Siyaset, edebiyat, teknik, ekonomi vb. konuları inceleyen ve belirli aralıklarla çıkan süreli yayın, dergi.

mektep: Her türlü eğitim ve öğretimin toplu olarak yapıldığı yer, okul.

menfaat: Dolaylı bir biçimde elde edilen kazanç, yarar, çıkar.

mesuliyet: Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorumluluk.

meşrutiyet: Hükümdarlıkla yönetilen bir ülkede hükümdarın başkanlığı altında parlamento yönetimine dayanan hükûmet etme biçimi.

metot: Bir amaca erişmek için izlenen, tutulan yol, usul, sistem.

mevki: Yer, mahal, makam.

mevzi: Bir askerî birliğin yeri veya bu birlik tarafından ele geçirilen bölge.

mezhep: Bir dinin görüş, yorum ve anlayış ayrılıkları sebebiyle ortaya çıkan kollarından her biri.

millî: Milletle ilgili, millete özgü, ulusal.

minnet: Yapılan bir iyiliğe karşı kendini borçlu sayma, gönül borcu.

misyoner: Bir dini, özellikle Hristiyanlığı yaymakla görevli kimse.

muafiyet: Ayrı tutulma, kendisine uygulanmama.

muamele: Davranma, davranış.

muasır: Aynı çağda yaşayan, çağdaş.

muhakkak: Doğruluğu, gerçekliği kesin olarak bilinen, gerçekliği kesinleşmiş.

muhallif: Bir tutuma, bir görüşe, bir davranışa karşı olan, aykırı olan kimse.

mukaddes: Kutsal, mübarek.

mukavele: Sözlü veya yazılı olarak yapılan icap ve kabul irade bildirimlerinin birbirlerine uygun bir biçimde birleştirilmesiyle hazırlanan ve taraflarca imzalanan belge.

muhtemel: Gerçekleşmesi de gerçekleşmemesi de ihtimal dâhilinde olan.

mutasarrıf: Tanzimattan sonra, Osmanlı yönetim örgütünde sancakların yöneticisine verilen ad.

mübadil: Lozan Antlaşması'na göre İstanbul dışında oturan Rumlarla değiştirilmek üzere

Batı Trakya dışında Yunanistan'dan getirilen Türkler.

mübeşşir: Müjde getiren kimse.

müessese: Evlilik, aile, ortaklık, mülkiyet gibi köklü bir yapıyı içeren, genellikle devletle ilişkisi olan yapı, kurum.

müfredat: Öğretim programı.

mülakat: Buluşma, görüşme.

mülkiye: Devlet yönetimindeki sivil görevliler sınıfı.

müreffeh: Varlık, bolluk içinde iyi bir yaşam süren, iyi koşullarda yaşayan.

müspet: Olumlu.

mütareke: Savaşın iki kuvvetin karşılıklı olarak savaşı durdurması, bırakışma, ateşkes.

mütemadiyen: Ara vermeden, sürekli olarak.

müthiş: Korkuya düşüren, korkunç, dehşetli.

müttefik: İttifak kurmuş, anlaşmış, birleşmiş.

❖ N-O-Ö-P-R ❖

naaş: Ölen insanın vücudu, ceset.

naçiz: Değersiz, önemsiz.

nakil: Bir yerden alıp başka bir yere aktarma, taşıma.

nefer: Rütbesiz asker, er

netice: Bir olayın doğurduğu başka bir olay veya durum, sonuç.

nihayet: Son, sonunda.

nispet: Büyüklük, nicelik, derece bakımından iki şey arasında veya parça ile bütün arasında bulunan bağıntı, oran.

nitekim: Gerçekten, hakikaten.

nüfuz: Söz geçirme, güçlü olma, etkili olma.

ordugâh: Ordunun konakladığı yer.

orijinal: Yalnız kendine özgü bir nitelik taşıyan, özgün.

önerge: Meclis, kongre vb. resmî bir toplantıda, herhangi bir konu veya sorunla ilgili olarak bir öneride bulunmak için üyelerden biri veya birkaçı tarafından başkanlığa verilen, oya sunularak karar verilmesi istenen yazılı kâğıt.

özerk: Ayrı bir yasaya bağlı olarak kendi kendini yönetme yetkisi olan kuruluş, devlet vb.

Panslavizm: Slav asıllı bütün halkları aynı yönetim altında toplama amacı güden politik akım ve hareket.

politika: Devletin etkinliklerini amaç, yöntem ve içerik olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının bütünü, siyaset.

protesto: Bir davranışı, bir düşünceyi, bir uygulamayı haksız, yersiz, gereksiz bularak

karşı çıkma, kabul etmeme.

rejim: Bir devletin yönetim biçimi.

riayet: Uyuma, boyun eğme.

riya: İki yüzlülük.

❖ S-Ş ❖

sadık: İçten bağlı, doğru.

sadrazam: Osmanlı Devleti'nde başbakan, veziriazam.

sanayi: Ham maddeleri işlemek, enerji kaynaklarını yaratmak için kullanılan yöntemlerin ve araçların bütünü.

sancak: Bir milletin, belli bir topluluğun veya bir kuruluşun simgesi olarak kullanılan, renk ve biçimle özelleştirilmiş, genellikle dikdörtgen biçiminde kumaş, bayrak.

saraç: Koşum ve eyer takımları yapan veya satan kimse.

sath: Yüzey, görünen bölüm.

savuşturmak: Bir zarar görmeden atlatmak.

sektör: Bölüm, kol, dal, kesim.

sermaye: Bir ticaret işinin kurulması, yürütülmesi için gereken anapara ve paraya çevrilebilir malların tamamı, anamal, başmal, kapital, meta.

sevk: Gönderme, iletme.

sıtma: Sivrisineğin sokmasıyla insandan insana bulaşan, titreme, ateş ve ter nöbetleriyle kendini gösteren bir hastalık.

siper: Altına veya içine girerek saklanılacak yer.

siroz: Karaciğerin büyümesi veya işlevlerinin körelmesi ile ortaya çıkan bir hastalık.

sömürgecilik: Genellikle bir devletin başka ulusları, devletleri, toplulukları, siyasal ve ekonomik egemenliği altına alarak yayılması veya yayılmayı istemesi.

stok: Elde tutulan malzeme.

strateji: Bir ulusun veya uluslar topluluğunun, barış ve savaşta benimsenen politikalara destek vermek amacıyla politik, ekonomik, psikolojik ve askerî güçleri bir arada kullanma bilimi ve sanatı.

suikast: 1. Gizlice cana kıyma ve kötülük etmeye kalkışma. 2. Bir devlet büyüğünü veya önemli bir kişiyi plan kurarak öldürme.

süngü: Tüfek namlusunun ucuna takılan küçük kılıç biçiminde delici silah.

şura: Bir alanla ilgili olarak oluşturulan danışma kurulu.

şuur: İnsanın kendisini ve çevresini tanıma yeteneği, bilinç.

﴿T﴾

taarruz: Kötülük yapmak, yıpratmak amacıyla, bir kimseye karşı doğrudan doğruya silahlı veya silahsız bir eylemde bulunma, hücum, saldırı.

taassup: Özellikle siyasal ve toplumsal düzeni olduğu gibi sürdürme görüşü, tutumu, anlayışı, muhafazakârlık.

tabi: Başka bir şeyin istemine, gücüne veya yardımına bağlı olan, özgürlüğü, özerkliği olmayan.

tabya: Bir bölgeyi savunmak için yapılan ve silahlarla güçlendirilen yapı.

tahrip: Yıkma, kırıp dökme, harap etme, bozma.

tahsil: 1. Parayı alma, toplama. 2. Öğrenim.

talep: Bir kimseden bir şeyi yapmasını veya yapmamasını isteme, dileme.

talim: 1. Öğretim. 2. Ağırtma. 3. Uygulamalı olarak yapılan askerlik eğitimi.

talimat: Görevin gerektirdiği türlü hizmetlerin başarıyla yürütülmesi için kumandan, başkan veya daire başkanları tarafından verilen, o hizmetle ilgili sorumluluk.

tarafgir: Bir tarafı kayıran.

tatbikat: 1. Uygulama. 2. Asker birliklerini savaşa hazırlamak amacıyla, arazi üzerinde yapılan geniş ölçüde savaş denemesi, manevra.

tazminat: Zarar karşılığı ödenen para.

tecrübe: Bir kimsenin belli bir sürede veya hayat boyu edindiği bilgilerin tamamı, deneyim.

teçhizat: Silah dışındaki savaş gereçleri, donatı.

tedirgin etmek: Rahatını, huzurunu kaçırmak

tekel: Bir malın yapımının yalnızca bir kuruluşun elinde bulunduğu durum.

temenni: Bir şeyin gerçekleşmesini dileme.

teorik: Kuramla ilgili, kuram durumunda bulunan, uygulamalı karşıtı.

terakki: İlerleme, yükselme, gelişme.

tereddüt: Kararsızlık, duraksama.

teşebbüs: Girişim, girişme.

teyit etmek: Bir şeyin doğru olduğunu ortaya koymak, desteklemek, gerçeklemek, doğrulamak.

tezahür: Ortaya çıkma, oluşma.

﴿U-Ü-V-Y-Z﴾

ulusal: Milletle ilgili, millete özgü.

usul: Bir amaca erişmek için izlenen yol, yöntem.

üçra: Kenarda veya kıyıda köşede olan.

ülkü: İnsanı duyular dünyasının üstüne yükselten ve hiçbir zaman tam olarak gerçekleştirilemeyecek olan, yalnızca erişilmesi istenen amaç olarak kalan kılavuz ilke, ideal.

üs: Bazı görevleri yürütebilmek amacıyla kurulan, özel yapıları, donatımları, atölyeleri, onarım yerleri, servis alanları olan, sürekli veya geçici olarak konaklanan yer.

vade: Bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi için tanınan süre, mühlet.

vaka: Ortaya çıkan, oluşan durum, ilgi çeken veya çekebilecek nitelikte olan her türlü iş, hadise, olay.

vazife: Bir kimseye veya bir kurula verilen özel amaçlı görev, misyon.

vekâlet: 1. Vekillik. 2. Bakanlık.

velayet: 1. Veli olma. 2. Otorite.

verem: Akciğerde ortaya çıkan ateşli ve bulaşıcı bir hastalık, tüberküloz.

vize: Bir ülkeye girmek veya bir ülkeden çıkmak için yetkili makamlardan alınması gerekli izin.

yasama: Yasa koyma, yasa yapma.

yatırım: Parayı, gelir getirici, taşınır veya taşınmaz bir mala yatırma.

yegâne: Biricik, tek.

yetki: Bir görevi, bir işi yasaların verdiği imkânlarla göre, belli şartlarla yürütmeyi sağlayan hak, salahiyet, mezuniyet.

yığınak: Bir şeyin biriktiği yer.

yürütme: Uygulama işi.

zabit: Rütbesi teğmenden binbaşıya kadar olan asker.

zarif: Çekicilik, biçim, görünüş, durum, konuşma ve davranışlarıyla hoş giden, beğenilen.

zaruret: Zorunluluk, gereklilik.

zedelemek: Hafifçe yaralamak, zarar vermek.

zihniyet: 1. Bir kimsenin anlama biçimi ya da anlama gücü. 2. Bir kimsenin benimsemiş olduğu düşüncelerin ve inançların tümüne verilen ad.

ziraat: Tarım.

Kronoloji

- 1881 Atatürk'ün Doğumu
1886 Mustafa Kemal'in Şemsi Efendi Okulunda İlköğrenime Başlaması
1893 Mustafa Kemal'in Selânik Mülkiye Rüştîyesine Girmesi
1893 Mustafa Kemal'in Selânik Askerî Rüştîyesine Girmesi
1896 Mustafa Kemal'in Manastır Askerî İdadisine Başlaması
1899 Mustafa Kemal'in Harp Okuluna Başlaması
1902 Mustafa Kemal'in Harp Akademisine Girmesi
11 Ocak 1905 Mustafa Kemal'in Harp Akademisini Kurmay Yüzbaşı Olarak Bitirmesi
5 Şubat 1905 Mustafa Kemal'in Şam'da Bulunan 5. Ordu'ya Staj Yapmak Üzere Atanması
20 Haziran 1907 Mustafa Kemal'in 5. Ordu Kurmay Başkanlığı'na Atanması
13 Ekim 1907 Mustafa Kemal'in Makedonya'daki 3. Ordu'ya Atanması
23 Temmuz 1908 II. Meşrutiyet'in İlanı
5 Ekim 1908 Bulgaristan'ın Bağımsızlığını İlan Etmesi
13 Nisan 1909 31 Mart Vakası
29 Eylül 1911 Trablusgarp Savaşı'nın Başlaması
8 Ekim 1912 I. Balkan Savaşı'nın Başlaması
18 Ekim 1912 Uşi Antlaşması
23 Ocak 1913 Bab-ı Âli Baskını
30 Mayıs 1913 Londra Antlaşması
16 Haziran 1913 II. Balkan Savaşı'nın Başlaması
29 Eylül 1913 Bulgaristan ile İstanbul Antlaşması'nın İmzalanması
27 Ekim 1913 Mustafa Kemal'in Sofya Ataşemiliterliğine Atanması
1 Mart 1914 Mustafa Kemal'in Rütbesinin Yarbaylığa Yükseltilmesi
28 Temmuz 1914 Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Sırbistan'a Savaş İlan Etmesi
29 Ekim 1914 Osmanlı Devleti'nin Almanya Yanında Savaşa Girmesi
18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Zaferi
1 Haziran 1915 Mustafa Kemal'in Rütbesinin Albaylığa Yükseltilmesi
22-25 Kasım 1915 Selman-ı Pâk Muharebeleri
1 Nisan 1916 Mustafa Kemal'in Rütbesinin Tümgeneralliğe Yükseltilmesi
29 Nisan 1916 Kut'ül Amâre Zaferi
8 Ocak 1918 Wilson İlkelerinin Yayınlanması
3 Mart 1918 Brest-Litowsk Antlaşması
30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Antlaşması'nın İmzalanması
3 Kasım 1918 İngilizlerin Musul'u İşgali
11 Kasım 1918 Almanya'nın I. Dünya Savaşı'ndan Çekilmesi
13 Kasım 1918 İtilaf Devletleri Donanmasının İstanbul'a Gelmesi,
Mustafa Kemal'in İstanbul'a Gelmesi
21 Kasım 1918 Mebusan Meclisinin Feshi
18 Ocak 1919 Paris Barış Konferansı'nın Toplanması
30 Nisan 1919 Mustafa Kemal'in, 9. Ordu Müfettişliğine Atanması
15 Mayıs 1919 İzmir'in Yunanlar Tarafından İşgali
19 Mayıs 1919 Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkması
28 Mayıs 1919 Havza Genelgesi'nin Yayınlanması
30 Mayıs 1919 Mustafa Kemal'in, İzmir'in İşgalini Kınamak İçin Havza'da Miting Düzenlemesi
22 Haziran 1919 Amasya Genelgesi

- 8-9 Temmuz 1919 Mustafa Kemal'in Ordu Müfettişliğinden ve Askerlikten İstifa Etmesi
23 Temmuz 1919 Erzurum Kongresi'nin Toplanması
4 Eylül 1919 Sivas Kongresi'nin Toplanması
2 Ekim 1919 Ali Rıza Paşa Hükûmetinin Kurulması
20 Ekim 1919 Amasya Görüşmelerinin Başlaması
27 Aralık 1919 Temsil Heyetinin Ankara'ya Gelmesi
12 Ocak 1920 Son Osmanlı Mebuslar Meclisinin Toplanması
28 Ocak 1920 Misak-ı Millî Kararlarının Kabul Edilmesi
16 Mart 1920 İstanbul'un İtilaf Devletleri Tarafından Resmen İşgal Edilmesi
23 Nisan 1920 TBMM'nin Açılması
24 Nisan 1920 Mustafa Kemal'in BMM Başkanlığı'na Seçilmesi
29 Nisan 1920 Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun Çıkarılması
10 Ağustos 1920 Sevr Antlaşması'nın İmzalanması
3 Aralık 1920 Gümrü Antlaşması'nın İmzalanması
6 Ocak 1921 I. İnönü Muharebesi'nin Başlaması
20 Ocak 1921 Teşkilat-ı Esasiye Anayasası'nın Kabulü
21 Şubat 1921 Londra Konferansı'nın Toplanması
1 Mart 1921 Türk-Afgan Dostluk Antlaşması'nın İmzalanması
12 Mart 1921 İstiklal Marşı'nın Kabulü
16 Mart 1921 Moskova Antlaşması'nın İmzalanması
23 Mart 1921 II. İnönü Muharebesi'nin Başlaması
5 Temmuz 1921 İtalyanların Anadolu'dan Askerlerini Çekmeleri
10 Temmuz 1921 Kütahya-Eskişehir Muharebelerinin Başlaması
15 Temmuz 1921 Maarif Kongresi'nin Toplanması
5 Ağustos 1921 Başkomutanlık Yasası'nın Çıkarılması
7-8 Ağustos 1921 Tekalif-i Millîye Emirlerinin Yayımlanması
23 Ağustos 1921 Sakarya Meydan Muharebesi'nin Başlaması
19 Eylül 1921 Mustafa Kemal'e Gazilik Unvanı ve Mareşal Rütbesinin Verilmesi
13 Ekim 1921 Kars Antlaşması'nın İmzalanması
20 Ekim 1921 Fransa ile Ankara Antlaşması'nın İmzalanması
26 Ağustos 1922 Büyük Taarruz'un Başlaması
30 Ağustos 1922 Başkomutanlık Meydan Muharebesi
9 Eylül 1922 Türk Ordusunun İzmir'e Girmesi
11 Ekim 1922 Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın İmzalanması
1 Kasım 1922 Saltanatın Kaldırılması
20 Kasım 1922 Lozan Konferansı'nın Toplanması
17 Şubat 1923 Türkiye İktisat Kongresi'nin Toplanması
24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması'nın İmzalanması
23 Ağustos 1923 Lozan Antlaşması'nın TBMM Tarafından Onaylanması
9 Eylül 1923 Halk Fırkasının Kurulması
13 Ekim 1923 Ankara'nın Başkent Olması
29 Ekim 1923 Cumhuriyetin İlanı ve Mustafa Kemal'in Cumhurbaşkanı Seçilmesi
3 Mart 1924 Halifeliğin Kaldırılması
3 Mart 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu
3 Mart 1924 Şeriye ve Evkaf Vekâletinin Kaldırılması
3 Mart 1924 Erkân-ı Harbiye Vekâletinin Kaldırılması
20 Nisan 1924 Yeni Anayasanın Kabulü

- 17 Kasım 1924 Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının Kurulması
17 Şubat 1925 Aşar Vergisi'nin Kaldırılması
4 Mart 1925 Takrir-i Sükûn Kanunu'nun Yürürlüğe Girmesi
3 Haziran 1925 Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının Kapatılması
25 Kasım 1925 Şapka Kanunu'nun Kabulü
30 Kasım 1925 Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması
26 Aralık 1925 Miladi Takvimin Kabulü
17 Şubat 1926 Medeni Kanun'un Kabulü
19 Nisan 1926 Kabotaj Kanunu'nun Kabulü
5 Haziran 1926 İngiltere ile Ankara Antlaşması'nın İmzalanması
15 Haziran 1926 Mustafa Kemal'e Suikast Girişiminin Öğrenilmesi
3 Şubat 1927 Ankara'da Etnografya Müzesi'nin Kurulması
28 Mayıs 1927 Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun Kabulü
10 Nisan 1928 Anayasa'dan "*Devletin Dini İslam'dır.*" Maddesinin Çıkarılması
1 Kasım 1928 Yeni Türk Harflerinin Kabulü
3 Nisan 1930 Kadınlara Belediye Seçimlerine Katılma Hakkının Verilmesi
12 Ağustos 1930 Serbest Cumhuriyet Fırkasının Kurulması
17 Kasım 1930 Serbest Cumhuriyet Fırkasının Kapatılması
12 Nisan 1931 Türk Tarih Kurumunun Kurulması
12 Temmuz 1932 Türk Dil Kurumunun Kurulması
18 Temmuz 1932 Türkiye'nin Milletler Cemiyetine Üye Olması
26 Ekim 1933 Kadınlara Muhtar Seçme ve Seçilme Hakkının Verilmesi
9 Şubat 1934 Balkan Antantı'nın İmzalanması
21 Haziran 1934 Soyadı Kanunu'nun Kabulü
24 Kasım 1934 TBMM'nin Mustafa Kemal'e "*Atatürk*" Soyadını Vermesi
29 Kasım 1934 Toplumda Ayrıcalık İfade Eden Unvanların Yasaklanması
5 Aralık 1934 Kadınlara Milletvekili Seçme ve Seçilme Hakkının Verilmesi
20 Temmuz 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin İmzalanması
5 Şubat 1937 Atatürk İlkelerinin Anayasa'ya Konması
8 Temmuz 1937 Sadabat Paketi'nin İmzalanması
10 Kasım 1938 Mustafa Kemal Atatürk'ün Ölümü
11 Kasım 1938 İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı Seçilmesi
30 Haziran 1939 Hatay'ın Türkiye'ye Katılması
1 Eylül 1939 II. Dünya Savaşı'nın Başlaması
18 Ocak 1940 Millî Korunma Kanunu Çıkarılması
22 Nisan 1940 Köy Enstitülerinin Açılması
13 Ocak 1942 Temel Tüketim Malzemelerinin Karne ile Dağıtılmaya Başlanması
23 Şubat 1945 Türkiye'nin Almanya ve Japonya'ya Savaş İlan Etmesi
6 Ağustos 1945 ABD Savaş Uçağı Japonya'nın Hiroşima Şehrine Atom Bombası Atması
9 Ağustos 1945 ABD Savaş Uçağı Japonya'nın Nagazaki Şehrine Atom Bombası Atması
14 Ağustos 1945 Japonya'nın II. Dünya Savaşı'ndan Çekilmesi
22 Eylül 1945 Millî Kalkınma Partisinin Kurulması
7 Ocak 1946 Demokrat Partinin Kurulması
21 Temmuz 1946 Türkiye'de İlk Çok Partili Seçimlerin Yapılması
10 Kasım 1953 Atatürk'ün Naaşının Anıtkabir'e Nakledilmesi

Kaynakça

Kaynak Eserler

- Akalın, M. (1985). *Millî Mücadele'de Urfa Anılar-Belgeler*. Şanlıurfa: Özlem Kitabevi.
- Akandere, O. (2003). Bir Demokrasi Beyannamesi Olarak DörtlÜ Takrir'in Amacı ve Mahiyeti. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (9), s.5-28.
- Akbıyık, Y. (1999). *Millî Mücadelede Güney Cephesi Maraş*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Armaoğlu, F. (2007). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Aşçı, H. B. (2016). Lozan Barış Antlaşması'nda Osmanlı Borçları Meselesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(6), s.1649-1666. 12 28, 2017 tarihinde www.academia.edu adresinden alındı
- Atatürk Araştırma Merkezi. (2004). *Sivas Kongresi II. Uluslararası Sempozyumu*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Atatürk Araştırma Merkezi. (2006). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Atatürk Araştırma Merkezi. (2006). *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Atatürk Araştırma Merkezi. (2006). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçlerinden Seçmeler*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Atatürk Araştırma Merkezi. (2006). *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Atatürk Araştırma Merkezi. (2010). *Cumhuriyet Dönemi Demokratikleşme Faaliyetleri Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Atatürk, M. K. (2017). *Nutuk*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Atay, F. R. (1998). *Çankaya*. İstanbul: Bateş Yayınları.
- Bakar, B. (2013). İstanbul'da Ekmek Karnesi Uygulaması, Karne ve Ekmek Suistimalleri. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 12(24), s.1-60. Aralık 12, 2017 tarihinde <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/158426> adresinden alındı.
- Çaycı, A. (2002). *Gazi Mustafa Kemal Atatürk Millî Bağımsızlık ve Çağdaşlaşma Önderi (Hayatı ve Eseri)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Çeltik, R. *Ebedi Şefimiz Atatürk'ün İstanbul ve Ankara'daki Cenaze Töreni Albümü*. 12 7, 2017 tarihinde http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/albumler/Muz_000187.pdf adresinden alındı
- Dikmen, N. (2005, Eylül). Osmanlı Dış Borçlarının Ekonomik ve Siyasi Sonuçları. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*(2), s.137-159. 12 23, 2017 tarihinde <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/30059> adresinden alındı.
- Ekinci, N. (2002). İnönü Dönemi ve II. Dünya Savaşı Yılları. *Türkler* (16), s.703-745. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları
- Eroğlu, H. (2001, Mayıs-Kasım). Mustafa Kemal Atatürk'ün Düşün Dünyasının Oluşumundaki Etkenlerle İlgili Bazı Görüşler. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*(27-28), s.285-298.
- Eroğlu, H. (2017). *Atatürk'ün Üstün Kişiliği*. Aralık 1, 2017 tarihinde <http://www.ata.tsk.tr/content/media/01/makaleler/3.pdf> adresinden alındı.
- Güler, A. (2000). *Askeri Öğrenci Mustafa Kemal'in Notları*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- İnönü, İ. (2010). *Lozan Barış Konferansı Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj, Anı ve Söyleşileri*. (İ. Turan, Dü.) Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Karabekir, K. (1995). *Birinci Cihan Harbine Neden Girdik*. İstanbul: Emre Yayınları.

- Karabekir, K. (2016). *İstiklal Harbimiz (Cilt I-II)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kesici, M. (2016). *Medine Müdafî Fahreddin Paşa*. Kasım 16, 2017 tarihinde http://www.academia.edu/31518153/medine_m%C3%BCdafii_fahreddin_pa%C5%9Fa.pdf adresinden alındı.
- Kocatürk, U. (1999). *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Köstüklü, N. (2002). Millî Mücadele'de Batı Cephesi, Savaşlar ve Zaferler. *Türkler (16)*, s.168-182. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları
- Küçük, M. (2002). Birinci TBMM'nin Açılışı ve Anlamı, *Türkler, (16)*, s.15-27. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları
- Millî Eğitim Bakanlığı (2018). *Ortaokul 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı*. Ankara.
- Niyazi, K. R. (H.1326). *Hatırat-ı Niyazi*. İstanbul: Sabah Matbaası.
- Ortaylı, İ. (2000). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2014). *Osmanlı Barışı*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özkaya, Y. (2007). *Millî Mücadele'de Atatürk ve Basın (1919-1921)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Rızvanoğlu, M. S. (Dü.). (2008). *Urfa Kurtuluş Destanı*. İstanbul: Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları. Kasım 16, 2017 tarihinde <http://www.sanlıurfakulturturizm.gov.tr> adresinden alındı.
- Sami, Ş. (2010). *Kamus-ı Türki*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sonyel, S. R. (2010). *Gizli Belgelerde Mustafa Kemal, Vahdettin ve Kurtuluş Savaşı*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Sonyel, S. R. (2017). *Evrensel Bir Lider Olarak Atatürk*. Aralık 1, 2017 tarihinde <http://www.ata.tsk.tr/content/media/01/makaleler/9.pdf> adresinden alındı.
- Soysal, İ. (2000). *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları I. Cilt (1920-1945)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Şimşir, B. N. (2006). *Türk Harf Devrimi Üzerine İncelemeler*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Şimşir, B. N. (2011). *Atatürk'ün Hastalığı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- T.C. Genelkurmay Başkanlığı. (2015). *Fotoğraflarla Atatürk*. Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayınları.
- Tansel, S. (1991). *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları
- Tarıkhaya, E., & Günaydın, A. N. (2012). *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*. Sivas: Asitan Yayıncılık.
- Turan, Ş. (2010). *Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Türk Silahlı Kuvvetleri. (2017). *Dünya Gözüyle Atatürk*. Aralık 1, 2017 tarihinde http://www.ata.tsk.tr/content/media/05/dunya_gozuyle_ataturk.pdf adresinden alındı
- Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Uluskan, S. B. (2010). *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Ünal, M. A. (2011). *Osmanlı Tarih Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık
- Yalçın, D., Akbıyık, Y., Akbulut, D. A., Balcıoğlu, M., Köstüklü, N., Süslü, A., . . . Tural, M. A. (2011). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (Cilt I-II)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Yatak, S. (1995). Ömer Fahrettin Türkkan. *İslam Ansiklopedisi*, 12, s.87-89. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

İnternet Kaynakları

1. ÜNİTE

<http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-44/mustafa-kemal-ataturkun-islam-tarihi-anlayisi> (Erişim tarihi: 11.10.2017)

2. ÜNİTE

http://www.ata.tsk.tr/01_hayati/milli_mucadele_donemi.html#1_Canakkale_Cephesi (Erişim tarihi: 17.11.2017)

3. ÜNİTE

<http://www.kazimkarabekirvakfi.org.tr/kazimkarabekir.htm> (Erişim tarihi: 9.11.2017)

<https://www.sanliurfa.bel.tr/icerik/30/49/onikiler> (Erişim tarihi: 6.10.2017)

https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaskanlarimiz/ismet_inonu/ (Erişim tarihi: 1.11.2017)

<https://safahat.diyaret.gov.tr/History.aspx> (Erişim tarihi: 16.11.2017)

<http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-12/ataturk-yahya-kemal-dostlugu> (Erişim tarihi: 9.12.2017)

4. ÜNİTE

<http://www.kultur.gov.tr/TR,96456/cumhuriyet.html> (Erişim tarihi: 1.12.2017)

<http://www.kultur.gov.tr/TR,96303/ataturk-ilkeleri.html> (Erişim tarihi: 6.12.2017)

http://www.ata.tsk.tr/04_inkilap/ilkeler.html (Erişim tarihi: 4.12.2017)

<http://www.kultur.gov.tr/TR,96303/ataturk-ilkeleri.html> (Erişim tarihi: 11.1.2018)

http://www.ata.tsk.tr/04_inkilap/ilkeler.html (Erişim tarihi: 19.1.2018)

http://www.ata.tsk.tr/04_inkilap/ilkeler.html (Erişim tarihi: 10.1.2018)

<http://www.kultur.gov.tr/TR,96470/tarih.html> (Erişim tarihi: 19.12.2017)

<http://www.kultur.gov.tr/TR,96461/kultur.html> (Erişim tarihi: 21.11.2017)

<http://www.atam.gov.tr/duyurular/harf-ve-dil-devrimi> (Erişim tarihi: 24.12.2017)

<http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-08/ataturkcu-cagdaslasmada-bilim-ve-teknoloji> (Erişim tarihi: 29.12.2017)

<http://www.kultur.gov.tr/TR,96455/bilim-teknoloji.html> (Erişim tarihi: 1.2.2018)

<http://www.kultur.gov.tr/TR,96455/bilim-teknoloji.html> (Erişim tarihi: 1.1.2018)

<http://www.kultur.gov.tr/TR,96461/kultur.html> (Erişim tarihi: 4.2.2018)

http://www.ata.tsk.tr/01_hayati/egitim_ogretim.html (Erişim tarihi: 1.2.2018)

<http://www.atam.gov.tr/duyurular/spor-ve-saglik> (Erişim tarihi: 8.2.2018)

<http://www.atam.gov.tr/duyurular/spor-ve-saglik> (Erişim tarihi: 8.2.2018)

http://www.ata.tsk.tr/01_hayati/diger_konular.html (Erişim tarihi: 14.1.2018)

<http://www.atam.gov.tr/duyurular/ekonomi-ve-kalkinma> (Erişim tarihi: 8.12.2017)

<http://www.atam.gov.tr/ataturkun-soylev-ve-demecleri/turkiye-buyuk-millet-meclisinin-besinci-donem-ucuncu-toplanma-yilini-acarken> (Erişim tarihi: 28.12.2017)

<http://www.atam.gov.tr/duyurular/spor-ve-saglik> (Erişim tarihi: 28.12.2017)

<http://www.kultur.gov.tr/TR,96303/ataturk-ilkeleri.html> (Erişim tarihi: 23.12.2017)

<http://www.kultur.gov.tr/TR,96463/milli-egemenlik.html> (Erişim tarihi: 23.12.2017)
<http://www.kultur.gov.tr/TR,96476/bagimsizlik.html> (Erişim tarihi: 23.12.2017)
<http://www.kultur.gov.tr/TR,96462/medeniyet.html> (Erişim tarihi: 23.12.2017)
<http://www.kultur.gov.tr/TR,96461/kultur.html> (Erişim tarihi: 23.12.2017)
<http://www.kultur.gov.tr/TR,96470/tarih.html> (Erişim tarihi: 23.12.2017)

5. ÜNİTE

<http://www.kultur.gov.tr/TR,96457/demokrasi-ve-hurriyet.html> (Erişim tarihi: 8.1.2018)

6. ÜNİTE

<http://www.ata.tsk.tr/content/media/01/makaleler/18.pdf> (Erişim tarihi: 16.1.2018)
<http://www.kultur.gov.tr/TR,96303/ataturk-ilkeleri.html> (Erişim tarihi: 1.2.2018)
<http://www.kultur.gov.tr/TR,96303/ataturk-ilkeleri.html> (Erişim tarihi: 1.2.2018)
<http://www.kultur.gov.tr/TR,96303/ataturk-ilkeleri.html> (Erişim tarihi: 1.2.2018)
<http://www.kultur.gov.tr/TR,96458/devlet-idaresi.html> (Erişim tarihi: 1.2.2018)
<http://www.kultur.gov.tr/TR,96468/siyaset-ve-baris.html> (Erişim tarihi: 1.2.2018)
http://www.mfa.gov.tr/sayin-tevfik-rustu-aras_in-ozgecmisi.tr.mfa (Erişim tarihi: 22.12.2017)
<http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-60/sancakta-fransiz-mandat-yonetimi-ve-turkiye> (Erişim tarihi: 25.12.2017)
<http://www.atam.gov.tr/duyurular/dis-siyaset> (Erişim tarihi: 13.3.2019)

7. ÜNİTE

http://www.ata.tsk.tr/content/media/05/dunya_gozuyle_ataturk.pdf (Erişim tarihi: 24.12.2017)
<http://www.atam.gov.tr/duyurular/dis-siyaset> (Erişim tarihi: 25.12.2017)
<https://www.adu.edu.tr/tr/adnan-menderes-kimdir> (Erişim tarihi: 29.12.2017)
http://www.ata.tsk.tr/06_milli_mucadele_komutanlari/milli_mucadele_komutanlari.html (Erişim tarihi: 8.11.2017)

Görsel Kaynakça

1. ÜNİTE

Kapak Fotoğrafı: Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 9

- 1.1 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.
- 1.2 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.
- 1.3 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.
- 1.4 http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/kartpostal/Krt_000017.jpg 12.12.2017
- 1.5 Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, Cilt 12, s. 41, Esra Yayınları, İstanbul 1989
- 1.6 http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/kartpostal/Krt_001403.jpg 14.12.2017
- 1.7 Niyazi, K. R. (H.1326). Hatırat-ı Niyazi. İstanbul: Sabah Matbaası.
- 1.8 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.
- 1.9 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 8
- 1.10 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 8
- 1.11 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 8
- 1.12 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.
- 1.13 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 12
- 1.14 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 17
- 1.15 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 11
- 1.16 Genel Kurmay Başkanlığı arşivi
- 1.17 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 19
- 1.18 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.
- 1.19 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 24
- 1.20 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 25
- 1.21 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.
- 1.22 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.
- 1.23 <http://www.bagcilar.bel.tr/Files/eKitap/BalkanMuharebatı/BalkanMuharebatı.html#1> 12.06.2018
- 1.24 <http://www.bagcilar.bel.tr/Files/eKitap/BalkanMuharebatı/BalkanMuharebatı.html#1> 12.06.2018
- 1.25 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.
- 1.26 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.

2. ÜNİTE

Kapak Fotoğrafı: Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 43

- 2.1 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.

- 2.2 <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/emre-kizilkaya/turkiye-buyuk-savasa-nasil-gir-di-29775606> 28.12.2017
- 2.3 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.
- 2.4 http://www.ata.tsk.tr/content/img/01/milli_mucadele_donemi/9.jpg 23.12.2017
- 2.5 Yazar koleksiyonu
- 2.6 http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/Yayinlarimiz/KMY_0032.pdf 12.1.2018
- 2.7 <http://dunyasavasi.ttk.gov.tr/upload/images/Canakkale/Galeri2/11.jpg> 17.11.2017
- 2.8 <http://dunyasavasi.ttk.gov.tr/upload/images/Canakkale/Galeri2/23.jpg> 17.11.2017
- 2.9 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 28
- 2.10 http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/Evraklar/Bel_Mtf_024609.pdf 9.12.2017
- 2.11 http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/Evraklar/Bel_Mtf_024577.pdf 22.12.2017
- 2.12 http://www.ata.tsk.tr/content/img/01/milli_mucadele_donemi/11.jpg 17.12.2017
- 2.13 http://www.ata.tsk.tr/content/img/01/milli_mucadele_donemi/12.jpg 23.11.2017
- 2.14 http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/kutuphane3/Evraklar/Bel_Mtf_025811.pdf 26.12.2017
- 2.15 <http://www.eba.gov.tr/video/izle/37710238a97024c7b6b790c641e342b28b80729987001> 26.12.2017
- 2.16 <http://www.eba.gov.tr/video/izle/37710238a97024c7b6b790c641e342b28b80729987001> 26.12.2017
- 2.17 Görsel tasarımcı tarafından çizilmiştir.
- 2.18 http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/kartpostal/Krt_015181.jpg 17.1.2018
- 2.19 Görsel tasarımcı tarafından çizilmiştir.
- 2.20 <http://www.trtdiyanet.com.tr/program/yoruk-ali-efe-ve-arkadaslari/28542> 29.11.2017
- 2.21 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.
- 2.22 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 39
- 2.23 Genel Kurmay Başkanlığı arşivi
- 2.24 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 42
- 2.25 Genel Kurmay Başkanlığı arşivi
- 2.26 Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivi
- 2.27 https://tccb.gov.tr/ata_ozel/fotograf/ 30.11.2017
- 2.28 Genel Kurmay Başkanlığı arşivi
- 2.29 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 44
- 2.30 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 45
- 2.31 Sivas Belediyesi arşivi
- 2.32 Sivas Belediyesi arşivi
- 2.33 http://gazeteler.ankara.edu.tr/dergiler/milli_kutup/1541/1541_5/0002.pdf 14.12.2017
- 2.34 Genel Kurmay Başkanlığı arşivi
- 2.35 Genel Kurmay Başkanlığı arşivi
- 2.36 http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/kartpostal/Krt_016897.jpg 19.1.2018
- 2.37 Genel Kurmay Başkanlığı arşivi
- 2.38 Genel Kurmay Başkanlığı arşivi
- 2.39 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.
- 2.40 http://im.haberturk.com/2016/05/06/ver1462538395/1235484_940x531.jpg 8.11.2017

- 2.41 http://im.haberturk.com/2017/08/06/ver1501994174/1588560_802bf0d486578e4e-5d749349e757ee3a.jpg 8.11.2017
- 2.42 http://im.haberturk.com/2017/08/06/ver1501994174/1588560_5fc98bd83ae2446476dec-f9403e9ddb3.jpg 8.11.2017
- 2.43 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.
- 2.44 Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi, Ankara.

3. ÜNİTE

Kapak Fotoğrafi: Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 72

- 3.1 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.
- 3.2 Kâzım Karabekir Vakfı özel arşivi.
- 3.3 Kâzım Karabekir Vakfı özel arşivi.
- 3.4 Kâzım Karabekir Vakfı özel arşivi.
- 3.5 Kâzım Karabekir Vakfı özel arşivi.
- 3.6 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.
- 3.7 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.
- 3.8 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.
- 3.9 <http://www.sanliurfa.bel.tr/icerik/30/49/onikiler> 12.12.2017
- 3.10 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.
- 3.11 http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/kartpostal/Krt_013973.jpg 14.12.2017
- 3.12 Genel Kurmay Başkanlığı arşivi.
- 3.13 Genel Kurmay Başkanlığı arşivi.
- 3.14 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.
- 3.15 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 55
- 3.16 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.
- 3.17 Genel Kurmay Başkanlığı arşivi.
- 3.18 Genel Kurmay Başkanlığı arşivi.
- 3.19 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 57
- 3.20 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.
- 3.21 Genel Kurmay Başkanlığı arşivi.
- 3.22 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 229
- 3.23 Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi, Anıtkabir, Ankara
- 3.24 Genel Kurmay Başkanlığı arşivi.
- 3.25 Genel Kurmay Başkanlığı arşivi.
- 3.26 Genel Kurmay Başkanlığı arşivi.
- 3.27 Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi, Anıtkabir, Ankara
- 3.28 <https://www.star.com.tr/tarih/misaki-milliyi-fransizlara-tanitan-ankara-antlasmasi-haber-1425162/> 23.05.2019
- 3.29 Genel Kurmay Başkanlığı arşivi.
- 3.30 Genel Kurmay Başkanlığı arşivi.
- 3.31 Genel Kurmay Başkanlığı arşivi.
- 3.32 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.
- 3.33 Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi, Anıtkabir, Ankara
- 3.34 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.

- 3.35 <https://www.sabah.com.tr/egitim/2017/01/19/lozan-baris-antlasmasinin-onemi-nedir>
10.11.2017
- 3.36 Genel Kurmay Başkanlığı arşivi.
- 3.37 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.
- 3.38 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.
- 3.39 Ankara Resim ve Heykel Müzesi

4. ÜNİTE

Kapak Fotoğrafı: Fotoğraflarla Atatürk, 1. Albüm, 2. Baskı, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 225

- 4.1 Fotoğraflarla Atatürk, 1. Albüm, 2. Baskı, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 46
- 4.2 <http://www.bik.gov.tr/erdogan-istanbulda-milyonlara-konustu/>
- 4.3 Fotoğraflarla Atatürk, 1. Albüm, 2. Baskı, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 89
- 4.4 Fotoğraflarla Atatürk, 2. Albüm, 2. Baskı, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 407
- 4.5 <https://www.karabuk.bel.tr/haber.asp?id=2324> 17.1.2018
- 4.6 http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/Evraklar/Bel_Mtf_026166.pdf 23.1.2018
- 4.7 Fotoğraflarla Atatürk, 1. Albüm, 2. Baskı, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 222
- 4.8 Fotoğraflarla Atatürk, 1. Albüm, 2. Baskı, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 72
- 4.9 <https://www.ego.gov.tr/resim/normal/6419/006.jpg>
- 4.10 http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/kartpostal/Krt_013404.jpg 1.2.2018
- 4.11 http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/kartpostal/Krt_012836.jpg 1.2.2018
- 4.12 <http://www.ankarabarosus.org.tr/siteler/ankarabarosus/hgdmakale/2010-2/15.pdf>
20.05.2018
- 4.13 <http://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Atat%C3%BCrk-ve-%C3%87ocuklar-5.jpg>
7.11.2017
- 4.14 http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/kartpostal/Krt_005040.jpg 10.1.2018
- 4.15 Fotoğraflarla Atatürk, 1. Albüm, 2. Baskı, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 168
- 4.16 http://www.ata.boun.edu.tr/htr/documents/312_4/foto/millet_mektepleri.jpg 28.12.2017
- 4.17 Fotoğraflarla Atatürk, 1. Albüm, 2. Baskı, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 308
- 4.18 Fotoğraflarla Atatürk, 1. Albüm, 2. Baskı, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 238
- 4.19 Fotoğraflarla Atatürk, 2. Albüm, 2. Baskı, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 366
- 4.20 Fotoğraflarla Atatürk, 2. Albüm, 2. Baskı, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 364
- 4.21 <https://www.ankara.edu.tr/kurumsal/tanitim/tarihce/> 25.12.2015
- 4.22 http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/kartpostal/Krt_015879.jpg 13.1.2018
- 4.23 <https://www.ego.gov.tr/resim/normal/6414/002.jpg> 4.1.2018
- 4.24 http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/makalat/Shb_1470.pdf 8.2.2018
- 4.25 Fotoğraflarla Atatürk, 1. Albüm, 2. Baskı, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 121
- 4.26 Fotoğraflarla Atatürk, 1. Albüm, 2. Baskı, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 138

- 4.27 <http://www.antalyakulturturizm.gov.tr/TR,66967/ataturkun-nufus-cuzdani.html> 29.11.2017
- 4.28 <http://www.antalyakadinmuzesi.org/turkiyede-bazi-mesleklerde-ilk-olan-kadinlar> 23.12.2017
- 4.29 <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/233405> 27.11.2017
- 4.30 Fotoğraflarla Atatürk, 1. Albüm, 2. Baskı, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 209
- 4.31 http://ipu.gov.tr/iys_tarihiolaylar,sehirID=35,icerik=3099,sayfa=1-tarihiolaylar-17-su-bat-1923-izmir-iktisat-kongresi.html 9.12.2017
- 4.32 Fotoğraflarla Atatürk, 1. Albüm, 2. Baskı, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 174
- 4.33 Fotoğraflarla Atatürk, 2. Albüm, 2. Baskı, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 406
- 4.34 Fotoğraflarla Atatürk, 1. Albüm, 2. Baskı, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 327
- 4.35 http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/Yayinlarimiz/KMY_0029.pdf s. 203
- 4.36 http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/albumler/Alb_000117_011.pdf 23.12.2017
- 4.37 Genelkurmay Başkanlığı arşivi
- 4.38 Görsel tasarımcı tarafından çizilmiştir.
- 4.39 Fotoğraflarla Atatürk, 1. Albüm, 2. Baskı, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 143

5. ÜNİTE

Kapak Fotoğrafı: http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/Evraklar/Bel_Mtf_026163.pdf

- 5.1 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 47
- 5.2 http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/kartpostal/Krt_005414.jpg 3.12.2017
- 5.3 Kâzım Karabekir Vakfı arşivi
- 5.4 Kâzım Karabekir Vakfı arşivi
- 5.5 <https://www.adu.edu.tr/images/al-adnan-menderes/ali-adnan-menderes-2.jpg> 23.11.2017
- 5.6 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 129
- 5.7 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 129
- 5.8 <https://www.flickr.com/photos/131986175@N03/albums> 12.06.2018
- 5.9 <http://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/%C4%B0nk%C4%B1laplar-D%C3%B6nemi-3.jpg> 12.06.2018
- 5.10 Anadolu Ajansı (AA) arşivi

6. ÜNİTE

Kapak Fotoğrafı: Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 2, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 374

- 6.1 Fotoğraflarla Atatürk, 2. Albüm, 2. Baskı, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 415

- 6.2 Fotoğraflarla Atatürk, 1. Albüm, 2. Baskı, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 235
- 6.3 <http://m.milliyet.com.tr/fotogaleri/53512-yasam-natali-avazyan-in-arsivinden/44?PAGE=14> 10.12.2017
- 6.4 Fotoğraflarla Atatürk, 2. Albüm, 2. Baskı, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 372
- 6.5 http://www.pendik.bel.tr/data/eski/images/content/turk_yunan_mubadelesi_1924_2.jpg 20.12.2017
- 6.6 Görsel Tasarımcı tarafından çizilmiştir.
- 6.7 <http://gazeteler.ankara.edu.tr/dergiler/2399/171034/29015.pdf> 10.112.2017
- 6.8 <http://www.inonuvakfi.com/takvim/20nisan.jpg> 6.12.2017
- 6.9 Görsel Tasarımcı tarafından çizilmiştir.
- 6.10 http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/kartpostal/Krt_016923.jpg 24.1.2018
- 6.11 Görsel Tasarımcı tarafından çizilmiştir.
- 6.12 http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/Evraklar/Bel_Mtf_025687.pdf 25.1.2018
- 6.13 http://hatay.gov.tr/kurumlar/hatay.gov.tr/hatay/fotolarla_hatay/2.jpg?width=1200&mode=max&quality=70 6.12.2017

7. ÜNİTE

Kapak Fotoğrafı: Genelkurmay Başkanlığı arşivi

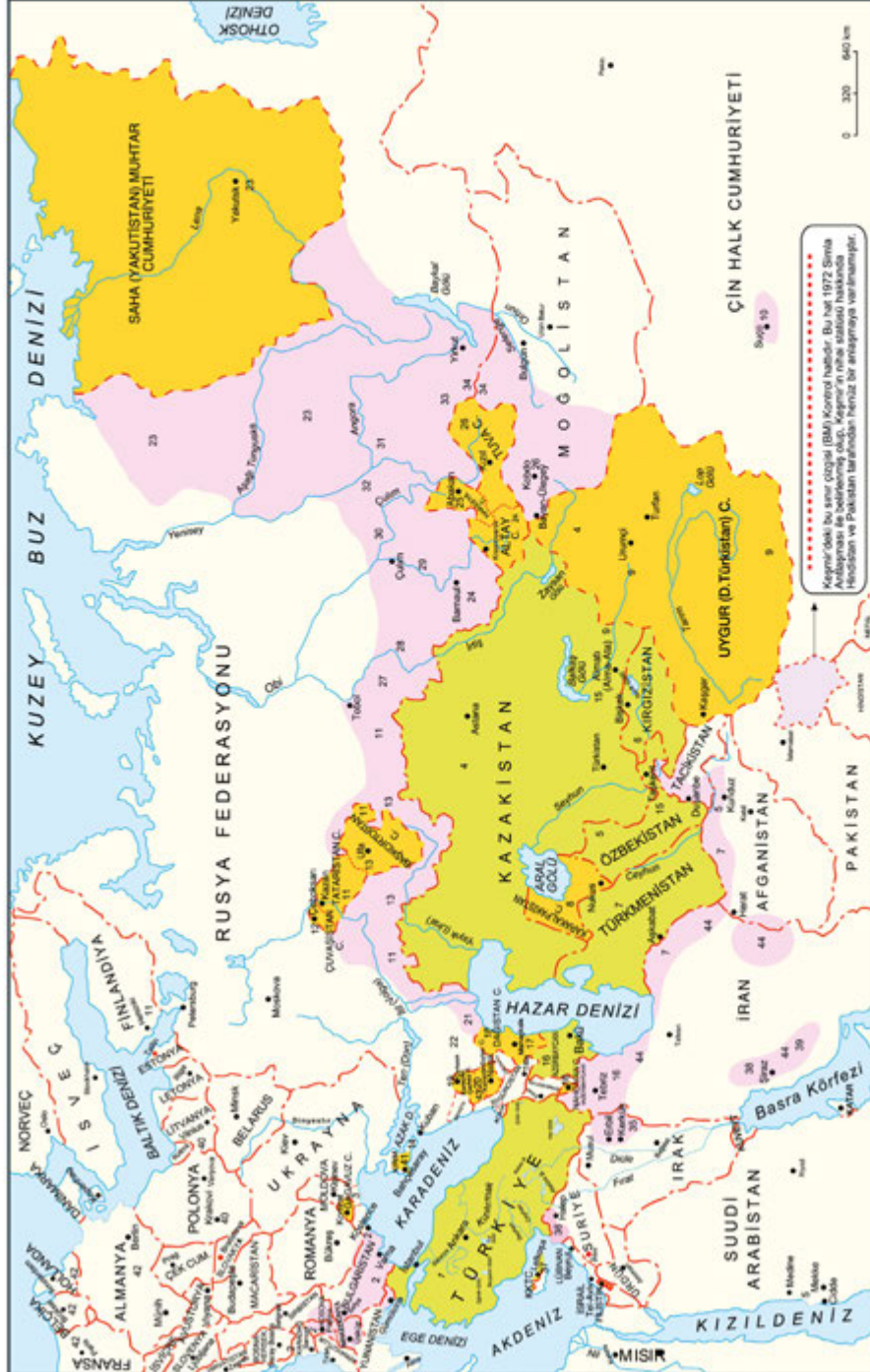
- 7.1 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 2, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 402
- 7.2 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 2, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 470
- 7.3 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 2, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 471
- 7.4 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 2, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 472
- 7.5 Ramazan Çeltik, Ebedi Şefimiz Atatürk'ün İstanbul ve Ankara'daki Cenaze Töreni Albümü, s. 22
- 7.6 Ramazan Çeltik, Ebedi Şefimiz Atatürk'ün İstanbul ve Ankara'daki Cenaze Töreni Albümü, s. 33
- 7.7 Ramazan Çeltik, Ebedi Şefimiz Atatürk'ün İstanbul ve Ankara'daki Cenaze Töreni Albümü, s. 92
- 7.8 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 2, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 488
- 7.9 <http://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Atat%C3%BCrk%C3%BCn-Vefat%C4%B1-Ankara-4.jpg> 21.12.2017
- 7.10 Ramazan Çeltik, Ebedi Şefimiz Atatürk'ün İstanbul ve Ankara'daki Cenaze Töreni Albümü, s. 12
- 7.11 http://www.anitkabir.tsk.tr/01_sonsuzluga_yolculuk/turk_basininda_yas_icerik.html# 10.12.2017
- 7.12 http://www.anitkabir.tsk.tr/01_sonsuzluga_yolculuk/turk_basininda_yas_icerik.html# 10.12.2017
- 7.13 Ramazan Çeltik, Ebedi Şefimiz Atatürk'ün İstanbul ve Ankara'daki Cenaze Töreni Albümü, s. 480
- 7.14 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 148

- 7.15 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 309
- 7.16 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 2, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 416
- 7.17 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 2, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 378
- 7.18 Genelkurmay Başkanlığı, Fotoğraflarla Atatürk 1, 2. Baskı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 275
- 7.19 <http://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/%C4%B0nk%C4%B1laplar-D%C3%B6nemi-57.jpg> 18.12.2017
- 7.20 <http://www.inonuvakfi.com/takvim-2015/11kasim.jpg> 21.12.2017
- 7.21 Genel Kurmay Başkanlığı arşivi.
- 7.22 Görsel tasarımcılar tarafından çizilmiştir.
- 7.23 Unutulan Manşetler, Ankara Ticaret Odası, 2007, Ankara
- 7.24 <http://www.ismetinonu.org.tr/index.php/component/content/article/91-ocak/1939-tarih-te-bugun-30-ocak> 21.10.2017
- 7.25 <https://www.nbcnews.com/news/world/obama-s-visit-hiroshima-will-be-first-sitting-u-s-n571701> 21.12.2017
- 7.26 http://akpinarfenlisesi.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/55/08/343930/fotograf_galerisi_970729.html 10.12.2017
- 7.27 http://akpinarfenlisesi.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/55/08/343930/fotograf_galerisi_970729.html 10.12.2017
- 7.28 http://imgz.star.com.tr/imgsdisk/2015/01/02/020120152323533745220_3.jpg 19.12.2017
- 7.29 <https://www.tccb.gov.tr/assets/resim/album/ozel/ismetinonu-belgesel-09.JPG?width=850> 13.12.2017
- 7.30 <https://www.tccb.gov.tr/assets/resim/album/ozel/ismetinonu-belgesel-04.JPG?width=850> 22.12.2017
- 7.31 http://www.nuridemirag.com/images/Resim_30.jpg 12.11.2017
- 7.32 <https://www.yenisafak.com/secim/dpnin-ilk-sinavi-1946-genel-secimleri-2629738> 20.12.2017
- 7.33 www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=152 2.11.2017
- 7.34 <http://www.trthaber.com/haber/gundem/turk-demokrasi-tarihinin-aci-gunu-333434.html> 16.12.2017

TÜRKİYE HARİTASI

TÜRK DÜNYASI HARİTASI

İŞARETLER

- Devlet sınırı
- Özerk cumhuriyet ve vilayet sınırı
- Özerk cumhuriyet
- Özerk cumhuriyet, eyalet ve vilayetler
- Özerk olmayan Türk bölgeleri
- Kanal (Süveyş Kanalı)

BAĞIMSIZ DEVLETLER

- a) Azerbaycan C.
- b) Kazakistan C.
- c) Kırgız C.
- d) Kuzey Kıbrıs Türk C. (KKTC)
- e) Özbekistan C.
- f) Türkmenistan C.

ÖZERK CUMHURİYETLER

- a) Başkortostan C.
- b) Çuvaşistan C.
- c) Dağıstan C.
- d) Gagavuz C.
- e) Karakalpakstan C.
- f) Nahçıvan C.
- g) Saha (Yakutistan) Muhtar C.
- h) Tuva C.
- i) Uygur (D. Türkistan) C.
- j) Tataristan C.
- k) Kırım Türkleri
- l) Krasnoyarsk
- m) Abakan
- n) Çerkes

1. Türkiye Türkleri
2. Balkan Türkleri
3. Gagavuz Türkleri
4. Kazaklar
5. Özbekler
6. Kırgızlar
7. Türkmenler
8. Karakalpaklar
9. Uygurlar
10. San Uygurlar ve Salarlar
11. Tatarlar
12. Çuvaşlar
13. Başkurlar
14. Kırımçaklar
15. Ahıska Türkleri
16. Azerbaycan Türkleri
17. Dağıstan Türkleri
18. Kumuklar
19. Karacaylar
20. Balkarlar (Malkarlar)
21. Nogaylar
22. Stavropol Türkmenleri
23. Saha (Yakut) Türkleri
24. Altay Türkleri
25. Hakaslar
26. Tuva Türkleri
27. Tobol Tatarları
28. Barabalar
29. Şorlar
30. Çulım
31. Kumandı
32. Kandak
33. Karagas
34. Urahay
35. Irak Türkleri
36. Suriye Türkleri
37. Kıbrıs Türkleri
38. Kaşgılar
39. Hamse Türkmenleri
40. Karaim Türkleri
41. Kırım Türkleri
42. Avrupa'daki Türkler
43. Kabardin-Balkar Türkleri
44. İran Türkleri